

αντί

Περίοδος Β', τεύχος 304, Παρασκευή 22 Νοεμβρίου 1985

Δρχ. 70

**ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 22 ΚΑΙ ΣΑΒΒΑΤΟ 23 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ
ΠΑΝΤΕΙΟΣ ΣΧΟΛΗ
ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΤΟΥ «ΑΝΤΙ»:
Ο ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΟΥΤΟΠΙΑ**

Το Πολυτεχνείο... τι;

**Παραίτηση ΛΑΛΙΩΤΗ: Το ΠΑΣΟΚ αυτοαναιρείται
Η «ΝΔ» παθαίνει ασφυξία • Η κρίση βαθαίνει στη ΓΣΕΕ
Α. ΑΝΔΡΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ: Συντήρηση και ανάπτυξη
Η ΕΡΤ πλάνταξε από την πολυφωνία**

ΕΞΙ ΔΟΚΙΜΙΑ (καὶ ἓνα σχολιό),

[illegible][illegible]

52/61610

ὑψυλον | διδλφ

[illegible][illegible]

AKAPIAÑA

ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

54/55/56

Ζωοδόχου Πηγής 34
Ἀθήνα 106 81
τηλ. 3638257

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΙΑΝΝΗΣ Η. ΧΑΡΗΣ

Πνευματική νωθρότητα + ιδεολογική α-
καμψία _____ 11

ΑΡ. ΨΑΛΤΗΣ

Να αποπλιστεί η αστυνομία _____ 13

Δ. ΜΙΧΑΗΛ

Η «του ανδρός αρχή» δεν έχει τέλος —
Σ.Κ. _____ 14

Μια παραιτήση με απρόβλεπτες συνέ-
πειες _____ 16

Δ. ΠΕΣΙΜΙΣΤΟΥΛΗΣ

Οι ωδίνες του τοκετού _____ 17

ΝΙΚΟΣ ΜΑΡΓΑΡΗΣ

Η ΕΡΤ δεν ανήκει στα κόμματα _____ 19

ΡΕΠΟΡΤΕΡ

ΕΡΤ η κορυφή ενός παγόβουνου _____ 20

ΣΤ. ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ

Ένα βήμα μπρος, δύο βήματα παραπί-
σω _____ 22

ΑΚΗΣ ΚΟΣΩΝΑΣ

Ένας ο ηγέτης, ένα το συνέδριο, πουθε-
νά το κόμμα _____ 24

ΑΝΔΡ. ΑΝΔΡΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ανάπτυξη, αποτελέσματα και αυταρχι-
σμός _____ 26

ΘΕΟΧ. ΠΑΠΑΜΑΡΓΑΡΗΣ

ΓΣΕΕ - Κυβέρνηση: Ρήξη ή έντιμος συμ-
βιβασμός; _____ 29

ΑΣΤΕΡΗΣ ΣΤΑΓΚΟΣ

Ρήγκαν - Γκορμπάτσωφ _____ 30

ΦΟΙΒΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

Το συνέδριο του Γαλλικού Σοσιαλιστι-
κού κόμματος _____ 31

Δ. ΜΠΑΣΑΝΤΗΣ

Οι βρετανοί ανθρακωρύχοι _____ 32

ΣΥΜΠΟΣΙΟ

ΟΥΤΟΠΙΑ - ΟΡΑΜΑΤΑ ΤΕΛΕΙΟΤΗ-
ΤΑΣ _____ 34-41

Πρόγραμμα - περιλήψεις εισηγήσεων —
ΤΟΜΑΣ ΜΑΡΚΟΥΣ _____ 34

Ουτοπική Αρχιτεκτονική _____ 38

ΓΙΑΝΝΗΣ Η. ΧΑΡΗΣ

Κατ' αρχήν για τον Οδυσσέα Ελύτη _____ 49

Μ. ΠΑΛΑΙΟΦΩΝ

Σχολαστικού αναγνώσματος _____ 49

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΙΟΥΡΤΣΑΚΗΣ

Κωμωδία και καρναβάλι _____ 52

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΑΖΟΣ

Γιάνης Κουνέλης _____ 54

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ

Ταντέους Κάντορ _____ 56

Ν. ΣΑΒΒΑΤΗΣ

Ο Γερμανικός εξπρεσιονισμός _____ 58

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΚΒ' ΤΟΜΟΥ _____ 62

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΙΔΟΚΤΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΙΑ

ΤΟ ΚΟΡΥΦΑΙΟ βίαιο γεγονός της δολοφονίας του δεκαπεντάχρονου αγοριού σκέπασε, δικαιολογημένα, την «πολιτική κοσμογονία» των ημερών αυτών. Ποιος περίμενε πως, λίγους μόνο μήνες μετά τη θριαμβευτική εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ, η κυβέρνηση θα χρεωνόταν το θάνατο ενός παιδιού λίγο μόλις μεγαλύτερου από το κοριτσάκι που μας υποσχόταν «ακόμη καλύτερες μέρες»; Η θεαματική άφεση αμαρτιών που έδωσε ο Α. Παπανδρέου στους υπουργούς του, μπορεί να συμπληρώνει την κουτοπόνηρη θεατρικότητα του Μένιου Κουτσόγιωργα και την ευσεβή αφοσίωση του κ. Τσούρα αλλά απλώς θυμίζει το ότι «ο παπάς βλογάει τα γένια του» και δεν εξαγνίζει κανέναν. Αντίθετα, δίνει τη δυνατότητα εκκαθάρισης λογαριασμών που χρονολογούνται από παλιά.

ΒΕΒΑΙΑ, ο παραιτηθείς υφυπουργός Τύπου έχει δίκιο όταν δηλώνει πως ο Μιχάλης Καλτέζας και οι φίλοι του και συνομήλικοί του αποτελούν πολιτική μειοψηφία. Όμως δεν αρκεί η «κατανόηση» των κοινωνικών φαινομένων που δημιουργούν τη βία και προφανώς αποτελεί lapsus η κυβερνητική δήλωση ότι τα φαινόμενα αυτά πρέπει κανείς «όχι μόνο να τα αρνείται σιωπηρά αλλά και να τα καταγγέλει ταυτόχρονα». Λάθος που σκοτίζει τη στάση της κυβέρνησης: «καταγγέλει» στέλνοντας τα οπλισμένα ΜΑΤ ν' αντιμετωπίσουν δεκάχρονους διαδηλωτές κι «αρνείται σιωπηρά» την ύπαρξη των κοινωνικών φαινομένων που τροφοδοτούν το βίαιο περιθώριο. Το χειρότερο είναι πως ο άτυχος Μιχάλης Καλτέζας δεν αποτελούσε καν βίαιο περιθώριο. Τούτο τροφοδοτείται σχεδόν προνομιακά από λαϊκότερα στρώματα, από νέους που δεν βλέπουν καμιά προοπτική, που αισθάνθηκαν πολύ νωρίς τη ματαιότητα του πολιτικού παιχνιδιού, που νιώθουν όπως ένιωθαν νεολαίοι την εποχή της χούντας. Το να μεταχειρίζεται εναντίον τους η κυβέρνηση ένοπλους αστυνομικούς απλώς τους καθηλώνει στη λανθασμένη άποψή τους.

ΟΜΩΣ ο τραγικός δεκαπεντάχρονος δεν αποτελεί το μόνο θύμα του lapsus του κυβερνητικού εκπροσώπου. Ο ίδιος, η πολιτική άποψη που εκπροσωπεί, συναντούν τη «σιωπηρή άρνηση» του προεκλογικού Πλαστήρα (και μετεκλογικού Καραμανλή) ν' ανεχθεί τον αντίλογο· πέφτουν θύματα της βίαιης «καταγγελίας» του υπουργού Εργασίας που απαιτεί τα δελτία ειδήσεων να προσαρμόζονται στις απόψεις του.

ΑΥΤΑ προωθούν το εκφασισμό της κοινωνίας, όπως και η νοστορπία του Μένιου Κουτσόγιωργα που αποδέχεται τη συνεργασία της αστυνομίας με το «αυθόρμητο» παρακράτος των «αγανακτισμένων πολιτών». Όταν Επενίτες και Πασοκτζήδες πλάι-πλάι καλύπτουν τα νώτα της αστυνομίας και πετροβολούν το βίαιο περιθώριο προωθείται άραγε η δημοκρατία; Το πνεύμα της ήρεμης δύναμης ξέφυγε από το μπουκάλι κι εξαπολύει πολιτικές και κοινωνικές θύελλες που πλήττουν τους πάντες.

ΑΥΤΕΣ οι θύελλες είναι που φέρνουν και την «κοσμογονία». Ένας νέος πολιτικός κόσμος γεννιέται, η τράπουλα ξαναμοιράζεται στο εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ. Η άρνηση της ηγεσίας του υπουργείου Τύπου και της ΕΡΤ ν' αποδεχθούν αυτά που για άλλους είναι αυτονόητα μπορεί να μη λύνει τα άμεσα προβλήματα, κάποιες ελπίδες όμως δημιουργεί.

ΦΥΣΙΚΑ ενθουσιώδεις κι επιτηδαιότεροι νεήλυδες υπάρχουν, για να αντικαταστήσουν όσα από τα παιδιά του καταβροχθίζει κάθε φορά ο Ανδρέας Παπανδρέου: Χριστοδουλίδης, Αυγερινός, Αρσένης, Λάζαρης, Λαλιώτης. Υπάρχουν όρια στην καννιβαλική παιδοκτονία; Ιστορία και μυθολογία ισχυρίζονται πως βρίσκονται στην πατροκτονία.

Το «πνεύμα» Κουτσόγιωργα ή η συνταγή της μονοφωνίας

ΠΟΣΟΙ, τέλος πάντων, είναι οι «αναρχικοί» της Αθήνας; Εκατό; Διακόσιοι; Τριακόσιοι; Όλοι συμφωνούν πως δεν είναι περισσότεροι... Και αφού δεν είναι περισσότεροι —αφού είναι τόσο λίγοι— πώς και γιατί δεν τους πιάνει η αστυνομία;... Τα πράγματα είναι πολύ απλά: η κυβέρνηση έχει την υποχρέωση να λάβει αμέσως όλα τα μέτρα, ώστε ν' αποκατασταθεί η κοινωνική γαλήνη, υποχρεώνοντας την έσχατη αυτή μειοψηφία να σεβασθεί τη δημοκρατική νομιμότητα.

ΤΑ ΠΑΡΑΠΑΝΩ —από κύριο άρθρο του φιλοκυβερνητικού «Έθνους»— γράφονταν το βράδυ της περασμένης Δευτέρας και εξέφραζαν, υποτίθεται, την κυβερνητική «γραμμή», ενώ ολόκληρο, σχεδόν, το κέντρο της Αθήνας, παραδιδόταν στη βία και τη δήωση. Οι «αντιεξουσιαστές», τα ΜΑΤ, οι αύρες, τα δακρυγόνα, τα ρόπαλα, όλοι επανέρχονταν ακάθεκτοι. Το περίεργο είναι ότι, στην ίδια γραμμή του «Έθνους» κινήθηκε και ο αρχηγός της Νέας Δημοκρατίας, Κ. Μητσοτάκης, ζητώντας, από τον πρωθυπουργό, να χαράξει, πάραυτα, «μια σταθερή πορεία για την αντιμετώπιση της αναρχίας και την επιβολή του νόμου».

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ, ωστόσο, δεν είναι αν κάποια ομάδα «αντιεξουσιαστών» έχει δικαίωμα να καταλύει τη δημοκρατική νομιμότητα, επιβάλλοντας τους δικούς της νόμους. (Ιδιαίτερα, όταν οι «νόμοι» καταλήγουν να σημαίνουν: «Πυρπολώ το περίπτερο της γειτονιάς μου» ή «θρυμματίζω τις προθήκες της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας», για να ισχυρισθώ, ύστερα, ότι είμαι οπαδός του... Μπακούνιν!). Το ερώτημα είναι πώς έδρασε —και πώς δρα— μια υποτιθέμενη σοσιαλιστική κυβέρνηση, στα τέσσερα και πλέον χρόνια παραμονής της στην εξουσία. Και ποιες είναι οι δικές της ευθύνες για το γεγονός ότι η 12η επέτειός της εξέγερσης του Πολυτεχνείου βάφτηκε με αίμα. Το ερώτημα είναι: γιατί δεν ξεκαθαρίστηκε η ΚΥΠ από τους Κρυστάλληδες και Αλεξάκηδες, γιατί δεν υπήρξε ένας —σε βάθος— εκδημοκρατισμός των σωμάτων ασφαλείας. Και γιατί η αστυνομική αυθαιρεσία οδήγησε στο έγκλημα του δεκαπεντάχρονου Μιχάλη Καλτέζα.

Όταν ο πρωθυπουργός μετράει τους «πιστούς»

ΤΙΣ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ευθύνες επισήμαναν όλα σχεδόν τα κόμματα, πλην, φυσικά, ΠΑΣΟΚ! Ακόμα και ο κυβερνητικός εκπρόσωπος Κ. Λαλιώτης δεν παρέλειψε, 24 ώρες προτού παραιτηθεί, να σημειώσει ότι «σε μια κοινωνία πολιτών, το κράτος, καθώς και όλοι οι μηχανισμοί του, οφείλουν να είναι δημο-

κρατικοί στη δομή, στη λειτουργία και στη δράση». Για να προσθέσει ευθύς αμέσως: «Κάθε απόπημα αυταρχισμού και κάθε ολίσθημα καταστολής, πρέπει να κρίνεται και να ελέγχεται νηφάλια και υπεύθυνα, να καταγγέλλεται και ν' αποδίδονται ευθύνες».

Τις ευθύνες αυτές, η κυβέρνηση επιχείρησε να φορτώσει στην, μέχρι προχθές, ηγεσία της Ελληνικής Αστυνομίας (Γ. Ρωμοσιό, Μ. Μποσινάκη και Στ. Τζανάκη), απαλλάσσοντας, φυσικά, τους πολιτικούς προϊσταμένους του αρμόδιου υπουργείου —Μ. Κουτσόγιωργα και Θ. Τσούρα— από κάθε έννοια ελέγχου ή κύρωσης. Όσο για το θέατρο που παιχθηκε το βράδυ της Δευτέρας, με τις «παραιτήσεις» του «πολιτικά εύθικτου» και «δημοκρατικά ευαίσθητου» Μένιου Κουτσόγιωργα και Θ. Τσούρα ήταν τόσο κακότεχνα σκηνοθετημένο, ώστε ακόμα και τα νήπια ήταν σε θέση να φωνάξουν: «Σας γνωρίσαμε! Σας γνωρίσαμε!» (Κάπου ο Ζακ Φερόν λέει πως το θεατρικό έργο είναι ένας μηχανισμός παραπλάνησης, για τις ανάγκες της ψυχαγωγίας. Στην προκειμένη περίπτωση, η παραπλάνηση —η παραπλάνηση του λαού— απλώς δεν πέρασε).

ΕΙΝΑΙ ΚΟΙΝΟΣ τόπος, βέβαια, πως, με την εκκένωση του Πολυτεχνείου και τον περιορισμό των επεισοδίων, η κατάσταση, από το απόγευμα της Τρίτης, είχε αρχίσει να εκτονώνεται. Αλλά η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ —αυτή η ίδια η κυβέρνηση που, σε εβδομάδα λαϊκών κινητοποιήσεων, είχε κάνει το παν για να καλλιεργήσει τη σύγχυση και την κινδυνολογία— σκέφθηκε πως έπρεπε να κλιμακώσει, ακόμα περισσότερο, τον αυταρχισμό της: απορρίπτοντας τον διάλογο με τους εργαζόμενους και επαναφέροντας τα μέσα μαζικής επικοινωνίας στο προ της 25ης Ιουλίου 1985 «καθεστώς μονοφωνίας». Το «πνεύμα Κουτσόγιωργα», ο «αυριανισμός», η εξουσία του ενός ανδρός, έπρεπε να κατισχύσουν εφ' όλης της ύλης. «Τις μέρες αυτές, μετρώ τους πιστούς», είχε δηλώσει ο πρωθυπουργός σε μια πρόσφατη συνεδρίαση του Εκτελεστικού Γραφείου του ΠΑΣΟΚ. Και οι «πιστοί» δεν πρέπει να έχουν οποιαδήποτε γνώμη ή γνώμη που να αποκλίνει —έστω και κατά ένα ιώτα— από τη γνώμη του αρχηγού.

Οι παραιτήσεις των «5»

ΜΕΣΑ ΣΤΟ κλίμα αυτό, δεν εξέπληξαν οι παραιτήσεις του υφυπουργού Προεδρίας Κώστα Λαλιώτη, του γενικού γραμματέα Πέτρου Ευθυμίου και των κορυφαίων στελεχών της ΕΡΤ Χριστόφορου Αργυρόπουλου, Γιώργου Κοντογιώργη και Νίκη-

Κυκλοφόρησε ο 22ος τόμος του ANTI

Α' εξάμηνο του 1985 - τεύχη 278-293

φόρου Αντωνόπουλου. Προς τιμή τους, οι «Πέντε» δεν δέχθηκαν να αποστούν από μια γραμμή στοιχειωδών τηλεοπτικών «ανοιγμάτων» στην οποία είχε συμφωνήσει —αν όχι και υπερθεματίσει— ο ίδιος ο πρωθυπουργός! Μάταια, μέχρι το βράδυ της Τρίτης, ο υφυπουργός Κ. Λαλιώτης προσπαθούσε να εξηγήσει στον πρωθυπουργό Α. Παπανδρέου ότι η αντίληψη σύμφωνα με την οποία το κυβερνητικό κόμμα είναι ο «ιδιοκτήτης της ραδιοφωνίας και της τηλεόρασης», δεν περνά πλέον στην ελληνική κοινή γνώμη. Ότι η γραμμή του αποκλεισμού κάθε άλλης φωνής (πλην ΠΑΣΟΚ) από τα μαζικά μέσα επικοινωνίας, είναι γραμμή έντασης, που δεν συμβιβάζεται με τις κρίσιμες ώρες που περνά ο τόπος. Και ότι, όποιες και αν είναι οι απόψεις του άλφα ή βήτα υπουργού —ή και του ίδιου του πρωθυπουργού— για τη δημοκρατία ή για τον πλουραλισμό, είναι προτιμότερο η αντιπαράθεση να «βγαίνει στον αέρα» —με τη μορφή κάποιου υποτυπώδους διαλόγου— παρά να βρίσκεται έκφραση στους δρόμους, με τη βοήθεια των ΜΑΤ! Ο πρωθυπουργός υπήρξε ανυποχώρητος, ζητώντας πλήρη υποταγή της τηλεόρασης στο πνεύμα του «αυριανισμού».

ΤΗΝ ΩΡΑ που γράφονται οι γραμμές αυτές, δεν έχουν δοθεί ακόμα στη δημοσιότητα οι επίσημες ανακοινώσεις για την παραίτηση Κ. Λαλιώτη, που ενδέχεται ν' αποδειχθεί καταλύτης για μια σειρά ενδοκομματικές εξελίξεις. Δεν έχει επίσης γνωσθεί το παρασκήνιο της μεσολάβησης Α. Τσοχατζόπουλου - Γ. Γεννηματά - Βάσως Παπανδρέου, που, ίσως να φοβούνται πως —«αν συνεχισθούν έτσι τα πράγματα» τότε, μπορεί να τους περιμένει η ίδια «μοίρα» του Γ. Αρσένη ή του Α. Τρίτση αν όχι των Πιπεργιά - Κοκκινοβασίλη - Μητρόπουλου... Αν θα πιστέψουμε, πάντως, την καλά πληροφορημένη «Αυριανή», φαίνεται ότι οι λόγοι που ώθησαν τον Κ. Λαλιώτη σε παραίτηση, δεν περιορίζονται μόνο στο ρόλο που πρέπει ή δεν πρέπει να διαδραματίζει η ΕΡΤ, αλλά καλύπτουν και άλλους τομείς της κυβερνητικής πολιτικής και πρακτικής.

ΑΛΛΑ ΑΝΑΛΟΓΗ γραμμή αυταρχισμού, προώθησε η κυβέρνηση και απέναντι στους εργαζόμενους. Προτού διαλυθούν καν οι καπνοί των δακρυγόνων, έδωσε πράσινο φως για να κινηθεί η επιχείρηση καθαιρέσεως της σημερινής εκλεγμένης διοίκησης της ΓΣΕΕ και διορισμού άλλης, από το Πρωτοδικείο της Αθήνας. Το πρόσχημα, βέβαια, είναι γνωστό: ο δικαιοσύνη είναι «ανεξάρτητος εξουσία»... Και για να βεβαιώσει η κυβέρνηση του λόγου το αληθές, έβαλε τον υπουργό Εργασίας Ευ. Γιαννόπουλο να δηλώνει ότι «δεν υπάρχει διοίκηση στη ΓΣΕΕ», «δεν υπάρχει Εκτελεστική Επιτροπή της ΓΣΕΕ» και «να μην κάνει τον κόπο η περιστασιακή πλειοψηφία της ΓΣΕΕ να ζητήσει ακρόαση από κυβερνητικό παράγοντα, γιατί δεν πρόκειται να γίνει δεκτή»! (Αυτά, όταν κανείς δεν του είχε ζητήσει ακρόαση...).

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ, η κυβέρνηση έκανε το παν, για να εκμεταλλευθεί το εκρηκτικό τριήμερο των γεγονότων, προκειμένου να κάμψει την εναντίωση των εργαζομένων στα μέτρα. Λίγες μέρες πριν από την επέτειο του Πολυτεχνείου, ο ίδιος ο πρωθυπουργός «προειδοποιούσε» ότι αν δεν κοπάσουν, πάραυτα, οι εργατικές και απεργιακές κινητοποιήσεις, τότε, δεν μπορεί ν' αποκλείσει την επαναδραστηριοποίηση των «σταγονιδίων» που υπάρχουν, πάντοτε, στο στρατό και που μπορούν —ανά πάσα στιγμή— να κινηθούν και πάλι, για να μας φέρουν πίσω τη χούντα! Τώρα, μετά τον πρωθυπουργό, ήλθε η σειρά της «Αυριανής» που αισθάνθηκε την ανάγκη να μας πληροφορήσει ότι υπάρχει «οργανωμένο σχέδιο προβοκάτσιας, σκοτεινών χουντικών κέντρων, ενάντια στην κυβέρνηση», ότι με το σχέδιο αυτό «κινδυνεύει η Δημοκρατία» και ότι αν δεν σταματήσει η εναντίωση στα μέτρα, τότε επέρχεται το χάος. «Μετά τον Ανδρέα, το χάος ή ο Λίβανος» —έγραψε. Και οι «σκληροί» του ΠΑΣΟΚ, αναρρίγησαν από ενθουσιασμό: τι θαυμάσια έμπνευση! Τι θαυμάσια γραφή!

ΤΡΕΙΣ ΜΕΡΕΣ πριν από τις «προειδοποιήσεις» αυτές, κάποιιο ενθουσιώντες νεοί του ΠΑΣΟΚ, παίρνοντας μέρος στην πορεία για την επέτειο του Πολυτεχνείου, διαλαλούσαν, με τις ντουντούκες τους, κάποια πραγματικά ακατάληπτα —για την κυβερνητική πολιτική— συνθήματα, όπως: «Ούτε ΝΑΤΟ, ούτε Βαρσοβία» ή «Έξω τώρα οι Αμερικάνοι» ή «ΕΟΚ και ΝΑΤΟ, το ίδιο συνδικάτο»! Τα συνθήματα αυτά, δεν εμπόδισαν, βέβαια, την κυβέρνηση να παραχωρήσει κάποιες πρόσθετες «διευκολύνσεις» στους Αμερικανούς, όπως είναι, λ.χ. η βάση των ΑΒΑΚΣ στο Άκτιο ή τον αρχιεπίσκοπο Ιάκωβο ν' αναλάβει κάποιο «ειδικό» διαμεσολαβητικό ρόλο ανάμεσα στην Αθήνα και την Ουάσιγκτον ή τον υπουργό Εθνικής Οικονομίας κ. Κ. Σημίτη να πάει στις Βρυξέλλες και να επιτύχει δάνειο 230 δισεκατομμυρίων δραχμών. Φυσικά, ο «Ριζοσπάστης» δεν παρέλειψε να τιτλοφορήσει το σχετικό ρεπορτάζ με διατυπώσεις όπως: «Κοινοτικό δάνειο με απαράδεκτους όρους» ή «Καθεστώς αυστηρού ελέγχου της ΕΟΚ στην οικονομία μας», κτλ. Όμως κοινή είναι η συνείδηση ότι, με το δάνειο αυτό —και πέρα από την ποιότητα των όρων του— αποσαφηνίζονται, τουλάχιστον, κατά τρόπο οριστικό, οι σχέσεις της χώρας με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Τα φραστικά παιχνίδια του πρωθυπουργού (τα ήξεις - αφήξεις, το «ανήκομεν» ή «δεν ανήκομεν στην Ευρώπη», το «αποχωρούμε» ή «δεν αποχωρούμε», κτλ.), τερματίζονται, επιτέλους.

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, κι ενώ, στην Ελλάδα, ασχολούμαστε ακόμα με τον «αυριανισμό» ή με το αν στα μαζικά μέσα επικοινωνίας επιτρέπεται ή δεν επιτρέπεται ο... διάλογος, στη Γενεύη άρχισε, σε «καλή ατμόσφαιρα», ο διάλογος Ρέγκαν - Γκορμπατσώφ. Το διάλογο αυτόν, το «ανά χείρας» τεύχος του ΑΝΤΙ, αδυνατεί —χρονικά και τεχνικά— να καλύψει. Αλλά οι προσδοκίες των απλών ανθρώπων όλου του κόσμου, παραμένουν κοινές: Πάγωμα των εξοπλισμών, ύφεση, ειρήνη...

ΑΝΤΗΝΩΡ

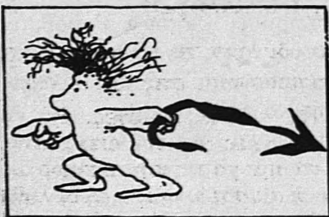
Πέρασε στα ψιλά

Τα 220 δις που φέρνει από το συνδικάτο της ΕΟΚ ο κ. Σημίτης πέρασαν στα ψιλά των εφημερίδων. Κι όμως, τους άξιζε καλύτερη τύχη: θα πάρει ανάσα η οικονομία, θα πληρωθούν τοκοχρεωλύσια, θα εισαχθούν τζάμια ασφαλείας για ν' αντικαταστήσουν αυτά που έσπασαν την ίδια μέρα που εγκρινόταν το δάνειο.

Το ότι ανέλαβε τη δέσμευση να μειωθεί ο πληθωρισμός στο 15% (και το '87 στο 10%) δεν είναι και τόσο τραγικό —στην προβλεπόμενη, (από τον ίδιο) λόγω των ήδη εξαγγελθέντων μέτρων, «ελαφρά αύξηση της ανεργίας» θα προστεθεί και κάποια ακόμη. (Τουλάχιστον αυτό έγινε όπου πάρθηκαν δραστικά μέτρα για τη μείωση του πληθωρισμού). Οι οικονομέτρες θα υπολογίσουν το ακριβές ποσοστό της αύξησης της ανεργίας. Οι κοινωνιολόγοι το τι μερίδιο απ' αυτήν θα πέσει στους νέους. Οι εγκληματολόγοι θα προσδιορίσουν στη συνέχεια πόσο θ' αυξηθεί, λόγω της ανεργίας, η «νεανική εγκληματικότητα». Το υπουργείο Δικαιοσύνης θ' αποφανθεί πόσα νέα σωφρονιστήρια χρειάζονται, το Δημοσίου Τάξεως πόσα τζάμια θα σπάσουν και τι πυρομαχικά θα ξοδευτούν κατά των διαδηλωτών. Κι οι οικονομολόγοι θα μετρήσουν τι κόστος έχουν όλα αυτά. Είναι σίγουρο πως κάτι θα περισσέψει από το δάνειο (πρόχειρες εκτιμήσεις ήδη θα έγιναν) αλλιώς δεν θα το παίρναμε.

Ίσως οι ειδικοί να διαφωνήσουν ως προς το αν οι «αποτρώπιοι φόνοι» νεαρών διαδηλωτών πρέπει να υπολογιστούν στο ενεργητικό ή το παθητικό. Κάποιοι θα υποστηρίζουν ότι χάνουμε εργατικό δυναμικό, οι άλλοι θα απαντούν ότι όμως έτσι μειώνονται οι δυνητικοί ανεργοί. Το πιθανότερο είναι ότι η δια-

Αντι-κίνηση

Μετά από σοβαρή μελέτη Διαμαρτυρήθηκαν αρκετοί γιατί στα εισαγόμενα είδη στα οποία χρειάζεται προκαταβολή του 80% της αξίας τους εντάχθηκαν και οι... άρπες. Οι διαφωνούντες τονίζουν: «Πόσοι έλληνες αγοράζουν άρπες; Γιατί να εμποδίζεται η εισαγωγή τους; Έτσι θα πάμε μπροστά πολιτιστικά;» Τους παρακαλώ να σταματήσουν την γκρίνια. Είναι γνωστό ότι τα μέτρα πάρθηκαν στο... άρπα κόλλα!

Μπακαλίστικα

Σύμφωνα με άρθρο της Βιργινίας Τσουδερού στην «Καθημερινή»:
ΟΤΑΝ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΓΙΝΕΤΑΙ «ΜΠΑΚΑΛΗΣ»... ΠΡΟΟΔΟΣ ΣΤΟΠ

Φοβούμαι ότι και όταν οι πολιτικοί γίνονται... μπακαλόγατοι τα πράγματα χειροτερεύουν περισσότερο.

Στην παλιά τιμή Διαβάζω στην «Ελευθεροτυπία» ότι:

Ουρές των καιρών μας. Οι ουρές έξω από τα μαγαζιά που πουλάνε βίντεο φύγανε. Τώρα «παρκάρουν» έξω από τα καφεκοπτεία που πουλάνε καφέ με την... παλιά τιμή! Να δούμε πού θα πάνε την επόμενη βδομάδα...

Αυτό μας έλειπε!

Όλα τα περιμένα. Το να έχει, όμως, ανταπόκριση η «Ελευθεροτυπία» από Θεσσαλονίκη στην οποία θα υπάρχει τέτοιο κείμενο πάει πολύ:

φωνία θα παραμείνει, ενώ οι πολιτολόγοι θα σηκώνουν τους ώμους και θα λένε ότι όλοι αυτοί οι υπολογισμοί είναι άνευ σημασίας γιατί παραβλέπουν το πολιτικό κόστος.

Ο Μιχάλης Καλτζάς έτσι ή αλλιώς δεν θα καταλάβαινε τίποτα απ' όλα αυτά. Δεν πρόλαβε να πάει στο Πανεπιστήμιο. Μάλλον δεν θα πήγαινε ποτέ —το μαγαζί του πατέρα του θ' αναλάμβανε. Θέλησε να τιμήσει το συνομήλικό του Διομήδη Κομνηνό και είχε την ίδια τύχη— και την ατυχία να διαλέξει ακατάλληλη στιγμή για να πεθάνει. Δώδεκα χρόνια πριν ήταν αλλιώς. Τότε οι δεκαπεντάχρονοι εκφράζανε τη σιωπηρή πλειοψηφία. Σήμερα μόνο τον εαυτό τους. Δεν μοιάζουν του κ. Τσούρα που και τότε, στο Πολυτεχνείο, και σήμερα, στο υπουργείο Δημοσίας Τάξεως, καταφέρνει πάντα να εκφράζει τη σιωπηρή πλειοψηφία και ποτέ τον εαυτό του.

Δεν του έπρεπε του δανείου να περάσει στα ψιλά όταν ο Μιχάλης ήταν στην πρώτη σελίδα. Έστω και αν για τους συνομήλικους του Μιχάλη το μέλλον είναι δυσόικο (κι αν θέλουν να γίνουν υπουργοί πρέπει να συγχάζουν σ' άλλα μέρη πλέον), για την «οικονομία» προβλέπεται λαμπρό.

Ο ΚΟΥΜΗΣ, Η ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΛΟΙ ΑΛΛΟΙ...

Φαίνεται πως η σημερινή κυβέρνηση ξέχασε τη χρέωση που είχε κάνει ως αντιπολίτευση στην κυβέρνηση της ΝΔ του 1980, όταν της καταλόγιζε δύο νεκρούς στην τότε πορεία του Πολυτεχνείου. Μιλάει βέβαια ο πρωθυπουργός για «φόνος» του «νεαρού διαδηλωτή» και, έτσι, κρατάει τις αποστάσεις του από την εφημερίδα των «τίμιων» και της «αλλαγής», την «Αυριανή», όπου ο «νεκρός» κάπου δικαιολογείται αφού πίσω του βρίσκεται η «λαίλαπα των αναρχικών». Όμως ο πρωθυπουργός «ξέχασε» πως ο φόνος δεν αφορά έναν 15χρονο Μιχάλη Καλτζά, αλλά πολλούς υποψήφιους του αγριανθρωπισμού και της βαρβαρότητας των «επιλεκτών μονάδων της τάξης».

Η κυβέρνηση «ξέχασε» ότι η φασίζουσα νοοτροπία που ενσταλάζεται στα ανακλαστικά —θα 'ταν πολυτέλεια να μιλήσουμε για συνειδηση— των ΜΑΤ και των ΜΕΑ, θα έπρεπε να είχε αλλάξει, αλλάζοντας, όπως είχε κάποτε υποσχεθεί την εκπαίδευσή τους, την αντίληψή τους για τις σχέσεις τους με τους πολίτες και την κοινωνία.

Δεν θέλουν να κλείσει η ΕΘΥΛ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ. Εκκλήση στην κυβέρνηση απήχυναν χτες οι 300 εργαζόμενοι της ΕΘΥΛ - Ελλάς να «μπλοκάρει» το κλείσιμο του εργοστασίου στα Διαβάτα Θεσσαλονίκης και σε αντίθετη περίπτωση να προχωρήσει στην κοινωνικοποίηση του.

Επιτέλους

Όπως έγινε γνωστό ο πρόεδρος της Δημοκρατίας... έστησε τον πρωθυπουργό σ' ένα από τα ραντεβού τους. Εδώ που τα λέμε κάποτε θα έπρεπε να γίνει κι αυτό. Αρκετούς έχει στήσει ο πρωθυπουργός στο ραντεβού με την... ιστορία.

Έχει αρχεία κι εκεί;

Στο Υπουργείο Εργασίας, σύμφωνα με τον Υπουργό του —που «διαθέτει ένα γνήσιο

αυθορμητισμό αλλά ανοησίες δεν διέπραξε ποτέ»— έχει δημιουργηθεί «ένα υποδειγματικό οργανωμένο αρχείο» μέρος του οποίου «αποτελούν ραδιοτηλεοπτικά δελτία ειδήσεων των δύο ΕΡΤ». Το άλλο μέρος του αρχείου, απ' ό,τι μπορώ να υποθέσω, συνιστούν καταγραφές τηλεφώνων αγανακτισμένων πολιτών οι οποίοι διαμαρτύρονται για την... ΕΡΤ. Γι' αυτό το λόγο, όπως αναφέρεται και σε ανακοίνωση του Υπουργείου, δεν τα ζήτησε από την ΕΡΤ (... τα πήρε από την... Υπηρεσία... Αφυσήσεων του ΟΤΕ), μαζί με τα άλλα στοιχεία επειδή:

«Δεν έχει βέβαια η ζήτηση αυτή σχέση με τη βροχή τηλεφωνημάτων απ' όλα τα διαμερίσματα της χώρας με ότι λέει το Ραδιόφωνο και η τηλεόραση της ΕΡΤ».

Η ερώτηση ενός ανόητου και μη αυθόρμητου είναι απλή. Από πού γνωρίζει ο αυθόρμητος υπουργός γι' αυτή τη βροχή;

Ο ΠερπατοΒάμων

Αντί γι' αυτά βέβαια έχουμε, τα τελευταία ιδίως χρόνια, φαινόμενα προσφυγής στην ωμή βία και στο φόνο προς πάσα κατεύθυνση που δεν υπακούει στα κελεύσματα του συμφέροντος ή της λογικής του αστυνόμενου, εν υπηρεσία ή όχι: διαφωνεί το «όργανο» με τη φίλη του; «τραβάει πιστόλι» αντιλαμβάνεται έναν κλέφτη δίκυκλου; επειδή θα κουραστεί αν τον «κυνηγήσει», ή επειδή «του τη δίνει», τον σκοτώνει. Αν έχει δε μπροστά του «αλήτες» (βλ. «αναρχικούς» και εν γένει όλους τους «μη χρηστούς πολίτες») τότε υπάρχει και άλλοθι για τη δολοφονία: κι αν κάποιος φωνάξει «ένας νεκρός στο πεζοδρόμιο», το άθλιο ανδράποδο της «τάξεως» απαντάει με την κτηνώδη σιγουριά της «εκτέλεσης του καθήκοντος»: «αφήστε τον αλήτη, ας είναι ό,τι θέλει».

Τον «αλήτη», βέβαια, ο πρωθυπουργός τον ονόμασε «νεαρό διαδηλωτή» όμως νεαροί διαδηλωτές ήταν και ο Κουμής και η Κανελλοπούλου· νεαροί μπορεί να είναι και άλλα, πολλά, θύματα του εκφασισμένου «ειδικού σώματος».

Βέβαια το νεκρό είναι αδύνατον να τον αναστήσεις. Και επειδή κάθε χρόνο, στη μέρα της 17ης Νοέμβρη, η Αστυνομία δείχνει να ξερνάει το παρελθόν της της 17ης Νοέμβρη 1973 σκορπίζοντας βία και θάνατο στους πολίτες, εμείς λέμε ότι αυτή η «στάση ζωής» που χαρακτηρίζει τις δυνάμεις καταστολής δεν εξαργυρώνεται με θεαματικές «παραιτήσεις» του τύπου Κουτσόγιωργα - Τσούρα και επιδείξεις «ευαισθησίας», αλλά με σωστή απόδοση πολιτικών ευθυνών σε όλο το φάσμα των ιθυνόντων.

Γιατί, μια ζωή πάντα θα απειλείται μέσα σ' αυτή την κατάσταση και ο πρωθυπουργός πάντα θα λέει ότι «δεν συντρέχουν λόγοι» να αποδεχτεί τις παραιτήσεις «εξ απορρήτων» στελεχών του...

Ο «ΓΙΟΡΤΑΣΜΟΣ» ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ

Ανεξάρτητα από τα γεγονότα, που σημάδεψαν τελικά τις εκδηλώσεις για την επέτειο του Πολυτεχνείου — τα οποία σχολιάζονται σε άλλες σελίδες του ΑΝΤΙ — εξακολουθεί να παραμένει ανοικτό το θέμα του «γιορτασμού» του Πολυτεχνείου. Της σημασίας δηλαδή των γεγονότων του Νοέμβρη του '73 και του χαρκτηρία των εκδηλώσεων που, εκ των υστέρων, γίνονται.

Ουδείς αμφισβητεί ότι το Πολυτεχνείο υπήρξε η «κορυφαία στιγμή» της αντιδικτατορικής πάλης για λευτεριά - δημοκρατία - εθνική ανεξαρτησία». Όμως κανένας δεν μπορεί να αγνοεί τις κομματικές ερμηνείες για την ιστορική σημασία της εξέγερσης του Νοέμβρη. Η «γραμμή» και οι ερμηνείες των κομμάτων δεν αποτελούν, βέβαια, τη μόνη αιτία της αδυναμίας των πολιτικών νεολαίων να αναλύσουν σήμερα, την ιδιαίτερότητα του Πολυτεχνείου συνδέοντάς την με σημερινές αναζητήσεις και υπαρκτές κοινωνικές και πολιτικές αντιθέσεις.

Η πραγματοποίηση μιας λαϊκής γιορτής που δεν θα κινδυνεύει να μετατραπεί σε μουσειακή στεφανόπληκτη, συγκινησιακή εκδήλωση ή σε σχολική γιορτή εκφώνησης συνθημάτων, προϋποθέτει την κριτική αποτίμηση του Νοέμβρη. Η αντιμετώπιση του Πολυτεχνείου όμως με βάση το μύθο δεν μπορεί να διαμορφωθεί και ιστορική μνήμη.

Ο «ενωτικός γιορτασμός» που έγινε και εφέτος — κατόπιν συμφωνίας παρά τις «μάχες» συνθημάτων μεταξύ ΚΚΕ - ΠΑΣΟΚ και τις υπαρκτές και διαφορετικές απόψεις και αντιθέσεις για την οικονομική πολιτική — και η διακήρυξη της ΕΦΕΕ είναι χαρακτηριστική, με το λόγο της, για το πώς αντιμετωπίζεται το Πολυτεχνείο. Δεν είναι μόνο η μορφή της γλώσσας, που καλύπτει άλλες, βαθύτερες και ουσιαστικές, πολιτικές αδυναμίες. Είναι και η αναντιστοιχία με τις ανάγκες και τα σημερινά προβλήματα. Η αδυναμία, δηλαδή, να ξεπεραστεί ο μύθος και να αντιμετωπιστεί η σημασία του Νοέμβρη ως ιστορικού γεγονότος.

Η κυβέρνηση φρόντισε να κάνει την επέτειο εθνική γιορτή και την επέκτεινε φέτος και στο στρατό και στην αστυνομία!

Είναι ικανοποιημένη και βολεύεται στα συνθήματα, στα στεφάνια και τα λουλούδια, στις ομιλίες και στην επίδειξη δύναμης στην πορεία. Η Αριστερά όλα αυτά τα χρόνια δεν δημιούργησε προϋποθέσεις ανατροπής των κύριων χαρακτηριστικών της επέτειου. Γιατί δεν αντιμετώπισε κριτικά, ως ιστορικό γεγονός την εξέγερση. Και γι' αυτό οδηγήθηκε να το αντιμετωπίσει μέσα από τη συγκίνηση και το μύθο. Η αντιμετώπιση αυτή προϋποθέτει όμως την αποσιώπηση ορισμένων πτυχών της εξέγερσης που μπορεί να οδηγήσει τελικά σε μια μορφή ιστορικής αμνησίας.

Οι φετεινοί «γιορτασμοί» και η πορεία είναι δυνατό να οδηγούν πολιτικές νεολαίες, κόμματα και οργανώσεις της Αριστεράς, αλλά και τον καθένα σε μια διαδικασία επανεκτίμησης ορισμένων πραγμάτων και στα ανάλογα συμπεράσματα...

Αν μη τι άλλο να μην δούμε ακόμα και στρατιωτικές παρελάσεις σε κάποια επόμενη επέτειο...

Συνταγές αποτυχίας της «ήρεμης δύναμης»

«Η κυβέρνηση εκφράζει την ήρεμη δύναμη της κοινωνίας»

(Από δήλωση του κυβερνητικού εκπροσώπου στις 13-11-1985)

Όταν το ΠΑΣΟΚ, λίγες εβδομάδες πριν τις εκλογές, είχε κάποιες έντονες αμφιβολίες και ανησυχίες για την επικράτησή του έναντι της ΝΔ, αποσύρθηκε το αιμοχαρές κουτσογιωργικό σλόγκαν της «ανάμετρησης των δύο κόσμων» και προβλήθηκε, υπό μορφή «άρθρου - δοκιμίου» του Γ. Παπανδρέου στο «Βήμα», το σενάριο περί «ήρεμης δύναμης». Φαίνεται, λοιπόν, πως η «ήρεμη δύναμη» εναλλάσσεται με την επιθετικότητα σε στιγμές κρίσιμες και ανασφαλείς για τους εμπνευστές αυτού του σεναρίου.

Όμως πρέπει να πειθεί για την ηρεμία της αυτή η δύναμη, και να πειθεί έμπρακτα. Γι' αυτό, η ήρεμη δύναμη γίνεται ψευδεπίγραφη ρήση και κακόγουστη προπαγάνδα όταν:

- Αυτός που εκφέρει τον όρο «ήρεμη δύναμη» μιλάει συγχρόνως βίαια και μεταχειρίζεται γι' αυτό τις καλές παλιές συνταγές καταστολής της δεξιάς, ονομάζοντας τις απεργίες «μάχες πεζοδρομίου».

- Αυτοί που κυβερνούν στο όνομα της «ήρεμης δύναμης» θεωρούν πως πρέπει μόνοι (κι έρημοι) να άρχουν, χωρίς να διαλέγονται για τα όσα πράττουν, και να αποφασίζουν ερήμην πάντων (η περίφημη «αυτοδυναμία»).

- Οι επικεφαλής του συγκροτήματος της «ήρεμης δύναμης», ο πρωθυπουργός και οι περί αυτόν, τρομοκρατούν για να ακινητοποιήσουν τους πολίτες και να αναστείλουν το δικαίωμά τους στην πολιτική, επισείοντας τον κίνδυνο της δικτατορίας και χρησιμοποιώντας τα «σταγονίδια» («θα υπάρχουν για πάρα

πολλά χρόνια ακόμα»...).

- Ο κομματικός μηχανισμός που στηρίζει την κυβέρνηση της «ήρεμης δύναμης», ακριβώς επειδή δεν είναι βουλευόμενο και μακροπρόθεσμη αναφοράς πολιτικό σώμα, αλλά πελατειακή συνάθροιση με επιμεριστική συγκατάθεση και όχι ολική παρέμβαση και συναπόφαση, καταφεύγει σε πολλαπλές σημαντικές διαγραφές αυτών ακριβώς που στηρίζουν κοινωνικά την κυβέρνηση της «ήρεμης δύναμης» (βλ. διαγραφές συνδικαλιστών που αποτελούσαν μέχρι τώρα την αιχμή του δόρατος του ΠΑΣΟΚ σε κυρίαρχους τομείς της ελλαδικής οικονομίας).

- Σε κρίσιμους και ευαίσθητους μηχανισμούς, η κυβέρνηση της «ήρεμης δύναμης» διατηρεί ανέπαφους τους κανόνες υπονόμησης της δημοκρατίας, νομιμοποιεί τα στεγανά αυτών των μηχανισμών έναντι της νόμιμης διαδικασίας λειτουργίας της πολιτείας (βλ. ΚΥΠ), και, επιπρόσθετα, καλύπτει πολιτικά μια πρακτική που αποκαλείται κοινώς χαφιεδισμός (βλ. δήλωση Κουτσόγιωργα για το «ψωμί που δώσανε» στον Κρυστάλλη).

- Σε ευρύτατες κοινωνικές αντιπαράθεσεις —όπως η πρόσφατη περί τα οικονομικά μέτρα— η «ήρεμη δύναμη» νομιμοποιεί και καλύπτει πολιτικά την προσφυγή σε δικαστικές μεθόδους παρέμβασης στους μηχανισμούς αντιπροσώπευσης αυτών των αντιπαράθεσεων (συνδικάτα), δηλώνοντας έτσι ότι το ενδιαφέρον και η λογική της εντοπίζεται σε μία κρατικής μορφής χειραγώγηση και αλλοίωση των συσχετισμών δύναμης και μόνο στο ηγετικό επίπεδο· φυσικά κάτι τέτοιο δεν έχει καμία σχέση με κοινωνικές διαδικασίες συναίνεσης, που χαρακτηρίζουν την αντίληψη της «ήρεμης δύναμης», όπως αυτή εκφράστηκε από έναν θεωρητικό της, τον γραμματέα του Γαλλικού Σοσιαλιστικού Κόμματος Λιονέλ Ζοσπέν.

- Σε ένα οξυμένο κλίμα κοινωνικής έντασης δεν μπορείς να αποκαλείς την αμφισβήτηση «μειοψηφία με υποκινούμενη στρατηγική (και) κοινωνικό εκφασισμό», και απ' την άλλη, να εκποιείς την «ήρεμη δύναμη» στην προσφυγή σου στην αστυνομία.

- Ο κομματικός ιστός της «ήρεμης δύναμης» δεν μπορεί να περιλαμβάνει και «ειδικά» τμήματα, δηλαδή κάτι σαν πραιτωριανές φρουρές, που κινητοποιούνται δίκην «αγανακτισμένων πολιτών» και πλάι - πλάι με χουλιγκανικούς φασιστοειδείς εσμούς για να «συνδράμουν» τα επίσημα «ειδικά» σώματα (ΜΑΤ-ΜΕΑ, κτλ.) στο έργο της «πάταξης της αναρχίας». Αυτό δηλαδή που έγινε πρόσφατα —τέσσερις ημέρες πριν— στην κόλαση της βραδυάς της 18-11-85 στο Πολυτεχνείο, όπου καταργήθηκε η διάκριση κρατικής και κομματικής βίας.

Ο κατάλογος με τις συνταγές αποτυχίας της «ήρεμης δύναμης» είναι αστείρευτος, αν τουλάχιστον καταγράψουμε στάσεις και συμπεριφορές του ΠΑΣΟΚ, και μόνον τις τελευταίες μέρες.

Εμείς κλείνουμε εδώ αυτό τον κατάλογο με την πεποίθηση, δυστυχώς, ότι στην περίπτωση της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ έχουμε να κάνουμε με μία στεντοριώς διακηρυσσόμενη «ανάγκη» και εφαρμογή μιας «στιβαράς δυνάμεως» που χειρίζεται με «κάποια αποφασιστικότητα» αλλά και με «πυγμή» τη διατήρηση της «εννόμου τάξεως», απέναντι στους «αποσταθεροποιητές» και τους «ανατροπείς της αυτοδυναμίας».

Απεργία ή η αριθμητική του κρατισμού...

Λίγες μέρες μετά τη λήξη των «μέτρων σταθεροποίησης της οικονομίας» (11-10-85), άρχισε να προβάλλεται ως κεντρικό σενάριο στις ομιλίες ενημέρωσης των στελεχών της κυβέρνησης ότι «τα μέτρα τα στηρίζει ο λαός». Βέβαια, ορισμένοι απ' αυτό το «λαό» θα έσπευδαν να... εκμεταλλευθούν «μικροκομματικά» μία κάποια δυσαρέσκεια ενώ παράλληλα, ομολογούνταν δι' επισήμων χειλέων ότι τα μέτρα είναι σκληρά για τους εργαζόμενους. Αυτά ίσως εξηγούν την εγκαινίαση των διαγραφών και των διαδικασιών «συντεταγμένης συναίνεσης» που ενέσχυαν, κάθε άλλο παρά εν αιθρία, στο εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ· ακόμα εξηγούν τη γραφειοκρατική και αυταρχική θωράκιση των μέτρων με τη χρήση του άρθρου 44 §1 του Συντάγματος, καθώς και την προσφυγή στη δικαστική μέθοδο «επίλυσης» των προβλημάτων που δημιουργήθηκαν από την ανατροπή των συσχετισμών δυνάμεων στην ηγεσία της ΓΣΕΕ.

Σκληρά τα μέτρα, πιθανή η «μικροκομματική εκμετάλλευσή» τους, διαφανής στον κρατισμό της και η στάση των κυβερνώντων.

Λίγες μέρες πριν την απεργία της ΓΣΕΕ της 14-11-85, άρχισε να προεξοφλείται η αποτυχία της, αφού είχε προηγουμένως προεξοφληθεί και η «στήριξη των μέτρων από το λαό». Ο κ. Γιαννόπουλος άρχισε να διακηρύσσει ότι η απεργία είναι πολιτική κινητοποίηση (λες και τα μέτρα δεν είναι πολιτική απόφαση!) γι' αυτό και θα αποτύχει, και η κυβέρνηση στην ίδια λογική της «άμαξας πριν τα άλογα», να διαβεβαιώνει την αποτυχία της. Επακολούθησαν και οι δύο διαδοχικές ανακοινώσεις του «Προέδρου και του ΕΓ του ΠΑΣΟΚ», ότι οι εργαζόμενοι «θα δώσουν την απάντηση στους χώρους δουλειάς», και όλα αυτά έμοιαζαν σαν ρόδα που γυρνάει στον αέρα, αφού ήταν φύσει αδύνατον να απεργήσουν το 3% των εργαζομένων (τόσοι είναι οι 50.000 που είπε ο κ. Γιαννόπουλος).

Μετά την απεργία επιστρατεύθηκαν οι αριθμοί —και από τις δύο πλευρές. Οι αριθμοί είναι κρίσιμοι αρκεί να εκφράζουν μεγέθη και σχέσεις. Διότι μπορεί το 80% της ΓΣΕΕ να ήταν φανταστικό, αλλά το 10% ή το 20% του κ. Γιαννόπουλου ήταν προϊόν ιδιότυπης αριθμητικής λογικής, στην υπηρεσία της αντίληψης «έτσι είναι γιατί έτσι το θέλω να 'ναι».

Αυτή η αντίληψη όμως έχει σχέση με παραπομπή τους λογαριασμούς λογιστηρίου και όχι με τις σχέσεις στο χώρο εργασίας. Διότι δεν μπορείς να κυβερνάς σ' αυτούς τους χώρους με 46% —βέβαια με τη λογική Γιαννόπουλου το ΠΑΣΟΚ έχει τώρα 80%, κι αυτό με τους σεμνότερους υπολογισμούς! Στους χώρους εργασίας αν η κατάσταση είναι «μοιρασμένη» αυτό σημαίνει κάθετο διχασμό. Και επειδή η άνοιξη έρχεται και τα προβλήματά της πλησιάζουν κι αυτά με βήμα ταχύ, αριθμητικές τέτοιου είδους το μόνο που μπορούν να υπηρετήσουν είναι ο λόγος του κράτους και των επικεφαλής της εξουσίας, με συμπτώματα κοινωνικού κατακερματισμού, σ' αυτό τούτο το χώρο της παραγωγής και της οικονομίας, πέραν κάθε λογικής και «κοινού συμφέροντος».

Κάτι τέτοιο είναι επικίνδυνος μονόδρομος...

ΟΤΕ: «Ψάξτε για τη χούντα»

Θυμόσαστε τι είπε πρόσφατα ο πρωθυπουργός της χώρας για τα σταγονίδια («θα υπάρχουν πάρα πολλά χρόνια»). Μια συγκεκριμένη εικόνα για το πώς αυτά τα «σταγονίδια», ή οι «σπόροι»

—κατά την πρωθυπουργική τους εκδοχή— μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν δαίμονες για τους αντίπαλους και σαν ξόρκια για τους ημετέρους μας έδωσε ο κ. Κουτσόγιωργας στη συζήτηση της Βουλής (Τρίτη 12/11/85) σχετικά με την παρακολούθηση τηλεφώνων απ' τον ΟΤΕ.

Μιλώντας ο υπουργός Εσωτερικών και Δημόσιας Τάξης για τη «στημένη» πρόταση της ΝΔ —στην οποία συμπαρατάχθηκαν «ε-τερόκλητα» το ΚΚΕ και το ΚΚΕ εσ.— να συγκροτηθεί εξεταστική επιτροπή σχετικά με την υπόθεση αυτή, είπε ότι η έγγραφη αναφορά του στελέχους του ΟΤΕ Μαραβέλια, όπου διαπιστώνονται ίχνη παρακολούθησης τηλεφώνων, δεν είναι αξιόπιστη ή καλύτερα είναι «προβοκάτσια» για «παραπλάνηση» της ΝΔ αφού ο κ. Μαραβέλιας είναι χουντικός που χαρακτηρίζεται από το ΝΑΤΟ ως πρόσωπο «υψηλού βαθμού ασφαλείας». Είπε ακόμα ο κ. Κουτσόγιωργας ότι το πόρισμα της έρευνας που έγινε με βάση την αναφορά Μαραβέλια έδειξε πως πρόκειται απλώς για «απόπειρα κάποιας σκευωρίας από αντιδικίες συνδικαλιστικών φορέων»...

Η υπόθεση βέβαια βρίσκεται στον εισαγγελέα. Όμως ο κ. υπουργός προεξοφλεί ήδη πως όλη αυτή η «φασαρία» αποσκοπεί στην υπονόμηση της κυβέρνησης, αφού πίσω της βρίσκεται κάποιο «σταγονίδιο» και μια συνδικαλιστική «φαγωμάρα» που καταλήγει σε «σκευωρία». Δεν ξέρουμε αν ο αλχημίστης αρχιτέκτονας των «δύο κόσμων» προεξοφλεί και την απόφαση του εισαγγελέα, όμως εμείς έχουμε δύο ερωτήματα:

1. Η κυβέρνηση έχει αποφασίσει να φυλάει σε «καλή μεριά» τους φακέλους με τα φρονήματα και να τους χρησιμοποιεί τη στιγμή που αυτή κρίνει κατάλληλη για να αναірέσει συζητήσεις επί της ουσίας ορισμένων ακανθωδών αιτιάσεων, δηλαδή για να δαιμονολογεί έναντι της κριτικής των αντιπάλων της; Και αν κρατάει αυτούς τους φακέλους γιατί δεν φροντίζει να εκκαθαρίσει τα «σταγονίδια» για τα οποία ξέρει μέχρι και το χαρακτηρισμό τους από τον «συμμαχικό παράγοντα»; Εκτός και αν υπάρχει κάποιο αμοιβαίο όφελος από τη διατήρηση των «σταγονιδίων», εξ ου και η παραδοχή από την κυβέρνηση ότι «θα υπάρχουν πάρα πολλά χρόνια ακόμα». Όπως συνέβη με την περίπτωση Οικονόμου (δεν μπορεί να τον ξεχάσατε κ. Κουτσόγιωργα).

2. Πέραν της δικαστικής διαδικασίας, που ξεκίνησε από την αναφορά του κατά τα άλλα χουντικού Μαραβέλια, η πρόταση των βουλευτών του ΠΑΣΟΚ πριν τις εκλογές σχετικά με τη σύσταση εξεταστικής επιτροπής για την παρακολούθηση τηλεφώνων οφείλεται απλώς και μόνο σε μια κοντόθωρη εκλογικίστικη αντίληψη— την περίφημη «ευαισθησία λόγω της προεκλογικής περιόδου», όπως είχε δηλωθεί παλιότερα— ενώ τώρα που «δέσαμε το γάιδάρο με το 46%» γράφουμε στο μαυροπίνακα των «σκευωρών» όσους υποστηρίζουν ότι γίνεται παρακολούθηση τηλεφώνων; Και αν συμβαίνει αυτό, τι σχέση έχει με την διακηρυσσόμενη ευαισθησία έναντι των θεσμών της ελευθερίας των πολιτών;

Διότι, όπως και να το κάνουμε, πέρα από την αναφορά Μαραβέλια, υπάρχουν νύξεις ή στοιχεία για παρακολούθηση και από τον κ. Μακρόπουλο, και από το Σύλλογο Μηχανικών του ΟΤΕ, και από δημοσιογράφους.

Γι' αυτούς, αν επαναληφθούν τα πυροτεχνήματα και οι δαιμονολογίες περί χουντισμού, το πολύ πολύ θα απομονώσουν το ΠΑΣΟΚ από την κοινή αντίληψη περί δημοκρατίας.

Προβλήματα προς λύση

Σε έρευνα που είχαμε δημοσιεύσει πριν από τρία ακριβώς χρόνια (τχ. 217 της 29-10-1982) σχετικά με το πρόβλημα διανομής του Τύπου και τα αλληλοαναιρούμενα συμφέροντα που συμπλέκονται, σημειώναμε την ατολμία των κυβερνήσεων για την αντιμετώπιση ενός προβλήματος που, με τους μετριότερους των υπολογισμών, η μη επίλυσή του κόστιζε κάθε μήνα περίπου —τότε— 45 εκατ. δραχμές σε σκληρό συνάλλαγμα. Έφταιγαν βέβαια οι κυβερνήσεις της επαράτου δεξιάς. Αλλά το πρόβλημα το γνώριζε και ο τότε, νέος στο αξίωμά του, υφυπουργός κ. Δ. Μαρούδας ο οποίος και «είχε επιληφθεί της υποθέσεως».

Το πρόβλημα

Για να θυμίσουμε τα δεδομένα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι με τα σημερινά δεδομένα και επειδή απολύτως καμιά αλλαγή

δεν έχει μεσολαβήσει στο σύστημα διανομής, όλα τα έντυπα —εφημερίδες και περιοδικά— είναι υποχρεωμένα να τυπώνουν περίπου 33% περισσότερα από όσα πωλούν ενώ ένα ορθολογικό σύστημα διανομής δεν θα απαιτούσε την εκτύπωση ενός ποσοστού μεγαλύτερου από το 10%. Αυτή η διαφορά 33%-10% = 23% σημαίνει ότι με τις σημερινές τιμές του συναλλάγματος και της τιμής αγοράς του χαρτιού ένα συνολικό ποσό 150 εκατ. δραχμών, πετιούνται κυριολεκτικά στον υπόνομο κάθε μήνα.

Οι προτάσεις

Όλα αυτά είναι γνωστά σε όλους τους κατά καιρόν υπουργούς —επάρατους και μη. Και ενώ η κυβέρνηση έχει προχωρήσει κατά καιρούς στις πιο αλλοπρόσβαλλες και άδικες ρυθμίσεις: σε ορισμένες λ.χ. εφημερίδες —και με νεώτερη και φωτογραφική γνωμάτευση της τέως Νομισματικής Επιτροπής συγκαταλέχθηκε και η «Εξόρμηση»— δωρήθηκαν δεκάδες εκατομμυρίων για τις ατέλειες αυτές του συστήματος διανομής. Αντί λοιπόν να βελτιώσουμε το σύστημα διανομής και να εξοικονομήσουμε άχρηστες δαπάνες, πιμοδοτούμε τον Τύπο χαριστικά: και τον Τύπο υποχρεώνουμε και ούτε διερευνούμε ούτε και αποπειρώμεθα να τολμήσουμε μια «μίνι-ρήξη» με κατεστημένα συμφέροντα. Αυτά τα άρχισε η «επάρατος» και τα διαίωνισε η «αλλαγή».

Άμεση λύση

Τις ημέρες αυτές παρακολουθούμε τις δραματικές εκκλήσεις των «υπευθύνων» για λιτότητα και ορθολογιστική διαχείριση. Συντονισμένοι στις προτροπές του «Αυριανισμού» όλο και όλο που σκέφτηκαν ήταν κάποιες «δραστικές» περικοπές δαπανών στα κρατικά αυτοκίνητα λ.χ. Και όμως ξέρουν πολύ καλά πως πέρα από τον εντυπωσιασμό, οι σχετικές οικονομίες από περικοπές αυτού του είδους δεν είναι δα και σωστικές. Άλλου πρέπει να αναζητήσουν την οικονομία.

Με το μικρό αυτό σχόλιο θελήσαμε να επισημάνουμε ένα επιμέρους πρόβλημα που έχει σχέση με την εξοικονόμηση συναλλάγματος αλλά και την εξυγίανση του Τύπου. Η μη αντιμετώπισή του μέχρι στιγμής με αποτέλεσμα να πετιώνται κυριολεκτικά στον υπόνομο μερικές εκατοντάδες εκατομμύρια κάθε τόσο προσφέρει ένα ακόμα «δείγμα γραφής» της «σοσιαλιστικής» διακυβέρνησης...

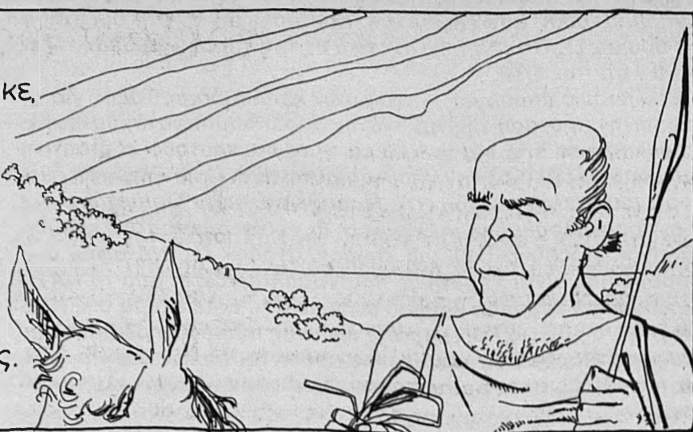
Η μη αντιμετώπισή του —αφού κάποια πρωτοβουλία θα οδηγούσε σε σύγκρουση με συμφέροντα και συμπλεύσεις— θα συμβάλει επίσης σε κάποιο μέτρο στην επερχόμενη ανατίμηση των εφημερίδων και των περιοδικών.

Λιτότητα και παραγωγικότητα λοιπόν, συσταίνει η κυβέρνηση. Αυτή η ίδια τότε θα ανακαλύψει και άλλες λέξεις όπως π.χ. σαφήνεια στόχων, λήψη αποφάσεων, αποτελεσματική διοίκηση κτλ.; Τόσο απλά και μη σοσιαλιστικά είναι τα καθήκοντα που πέφτουν στους δικούς της ώμους...

Ἐξόριστος στὴ δημόσια δημοσιὰ

Ἐσένα ποιὸς ἀπὸ
τοὺς θεοὺς, ὦ Γλαῦκε,
τὴ στοχασθὲ καὶ τὰ
μυαλὰ σου γύρισε
κιαυτὴ τὴ χώρα
ἀναλογίστηκες
δεῖνὰ τολμώντας
καὶ σέ μένα
] μέ τό κοντάρι
πῆρες καὶ [
πολύ δοξάστηκες.

Θαύματα ἀνέλπιστα μὴν ὀρκιστεῖς
δὲ γίνονται, ἀφοῦ καὶ ὁ Δίας, τῶν Ὀλυμπίων
πατέρας, μέρα μέσημέρι τὴ νύχτα
τοῦ ἀπλωσε, τοῦ ἡλίου τὴν λάμψη
κρύβοντας. Ψιλὴ τρεμούλα τοὺς
ἀνθρώπους πέρασε· κι ὅλα εἶναι
τώρα πιστευτά, μὴν πείεις ἀνέλπιστα,
κι οὔτε κανέναν νὰ σασίσει ἀν δεῖ
δελφίνια ν' ἀλλάζουν τὴν ὑγρὴ τοὺς
κατοικία μέ τ' ἄγρια ζῶα, αὐτὰ
ποθώντας, τὰ ἡχερά θαλάσσια
κύματα ἀντὶ γιὰ τὴ στεριά· κι ἐκεῖνα,
τὰ βουνίσια δάση.

ΣΚΙΤΣΑ: ΓΙΩΡΓΙΟΣ ΜΑΤΘΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΔΟΣΗ: ΑΡΧΙΔΙΟΧΟΣ (222 κ. Π.Χ.) ΚΟΤΑΦΡΕΝ Τ. ΔΑΛΛΑΣ (ὅπως κοινὴν 1976) ΚΑΤ. 62.69.24.22.87.41.6

Πνευματική νωθρότητα + ιδεολογική ακαμψία = προϊών εκφασισμός;

του Γιάννη Η. Χάρη

17 Νοεμβρίου του 1985, δώδεκα χρόνια από το Νοέμβριο του 1973, η Αστυνομία (ΕΛ.ΑΣ.) πηγαίνει για προσκύνημα στο Πολυτεχνείο (ΕΑΜ-ΕΛΑΣ-ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ) και καταθέτει λουλούδια. Είναι η καλή αστυνομία, του κ. Τσούρα, που «ήταν κι αυτός τότε εκεί» (όπως δήλωσε από την τηλεόραση). Λίγες ώρες αργότερα, η κακή αστυνομία —του κ. Τσούρα;— σκοτώνει έναν δεκαπεντάχρονο που πετούσε μολότοφ στην —καλή ή στην κακή;— αστυνομία. Μία μέρα μετά, 18 Νοεμβρίου, έπειτα από μια επεισοδιακή πορεία διαμαρτυρίας (με σπασμένες βιτρίνες και πυρπολημένες τράπεζες) και μια εξίσου επεισοδιακή καταστολή (από ΜΑΤ και ΜΕΑ —του κ. Τσούρα!), ομάδες ατόμων που είχαν κλειστεί στο Πολυτεχνείο δέχονται ξύλα και πέτρες, ενώ άλλα άτομα στα πέριξ λιντσάρονται κυριολεκτικά, όχι από τα ΜΑΤ, ούτε από τα ΜΕΑ, μα από τους φασίστες της ΕΠΕΝ και από —κυρίως από— κλαδικάριους κ.ά. του ΠΑΣΟΚ.

Η εικόνα είναι ήδη γνωστή, από την περσινή κατάληψη του Χημείου. Έτσι μπορούμε, άλλωστε, να μιλούμε πια για τακτική συγκεκριμένη και πολιτική, και όχι για «περιστασιακή εκτροπή».

Αν η κατάσταση δεν ήταν όντως τραγική, σφραγισμένη με έναν νεκρό και δεκάδες τραυματίες, θα στεκόμαστε θυμωσφούντες και ευθυμόντες μπροστά στα γεγονότα, με τη γνωστή μαρξική ρήση κατά νου, πως η ιστορία επαναλαμβάνεται σαν γελοιογραφία: ο Στρατός και η Αστυνομία τιμούν αυτούς τους οποίους μακέλεψαν το 1973, και παράλληλα κάποιες «προοδευτικές», «αριστερές» δυνάμεις επιχειρούν να καταστείλουν, λειτουργώντας αποκάλυπτα σαν παρακράτος, κάποιους άλλους εξεγερμένους —κυρίως, ή ακριβώς επειδή είναι «άλλοι», δηλαδή όχι δικοί τους, άρα εξ ορισμού (;) εναντίον τους.

Υβρις, θα αντιτάξουν ορισμένοι. Ποια η σχέση ανάμεσα στους εξεγερμένους του 1973 και τους εξεγερμένους του 1985;

Ας δούμε, ας προσπαθήσουμε πρώτα να θυμηθούμε (όσο το μπορούμε), όσοι ειδικά μιλούμε για οικειοποίηση, κομματικοποίηση, κατέλωμα κτλ. του Πολυτεχνείου:

Να θυμηθούμε ότι, πέρα από τον Λαλιώτη, τον Τζουμάκα και τη Δαμανάκη (που επέστεφαν το επετειακό αφιέρωμα του κυριακάτικου *Βήματος*), στο Πολυτεχνείο του 1973 υπήρχαν και αναρχικοί, και αριστεριστές, μαοϊκοί, τροτσκιστές κ.ά.

Ότι πέρα από τις σχετικά μικρές κομματικές δυνάμεις, και τις επίσης περιορισμένες δυνάμεις των αντιστασιακών οργανώσεων, πέρα ακόμη και από τους αναρχικούς και τους αριστεριστές, μέσα στο Πολυτεχνείο, μα προπαντός απ' έξω, στον γνωστό κλεφτοπόλεμο με τους αστυνομικούς, τα δακρυγόνα και τους πυροβολισμούς, υπήρχαν και άλλοι πολλοί, ίσως οι πιο πολλοί, που τη συντονιστική επιτροπή λ.χ. και τα μέλη της ούτε κατ' όψιν δεν τα γνώριζαν, που φώναζαν «Γενική απεργία» και «Εργατικά συμβούλια» χωρίς να είναι τροτσκιστές, και «Κάτω το κεφάλαιο», «Κάτω το κράτος», χωρίς να είναι αναρχικοί —κοντολογίς, οι ανοργάνωτες δυνάμεις, «αυτό» που ονομάζουμε «λαϊκή διαθεσιμότητα» και που με τη συμμετοχή του, αν δεν δίνει τον τόνο, πάντως μετατρέπει μια κίνηση σε εξέγερση.

Από το 1973 ως σήμερα, μέσα σε δώδεκα χρόνια, σε παρελάσεις και σε μνημόσυνα, αυτή η πλευρά, του αυθόρμητου και του ανοργάνωτου, αποσιωπάται, τα σχετικά συνθήματα κρύβονται επιμελώς στα σχετικά αφιερώματα, ας πούμε όπως η

μορφή του Τρότσκι πλάι στον Λένιν, στη γνωστή φωτογραφία, και οι οργανωμένες κομματικές δυνάμεις, οι ίδιες που τότε ψέλλιζαν διάφορα αμήχανα ή μιλούσαν κατηγορηματικά για προβοκάτορες (λ.χ. *Πανσπουδαστική*, αρ. 8), έχουν κατορθώσει να ενσωματώσουν στη λογική τους την εξέγερση του Πολυτεχνείου και να καθορίσουν εκ των υστέρων και το νόημά της. Κι αυτό ήταν ως ένα βαθμό φυσικό, αφού οι ανοργάνωτες δυνάμεις δεν έχουν τη δυνατότητα να διεκδικήσουν κάτι, να εκδηλώσουν έστω την αντίθεσή τους. Μένουν κάποιες ομάδες και σχηματισμοί αριστεριστών και αναρχικών, να προκαλούν ακριβώς την ιερή οργή των θεματοφυλάκων, όσων μονοπωλούν, εκτός από το χώρο και τη συνείδηση της αριστεράς, ακόμη και την έννοια «εξέγερση».

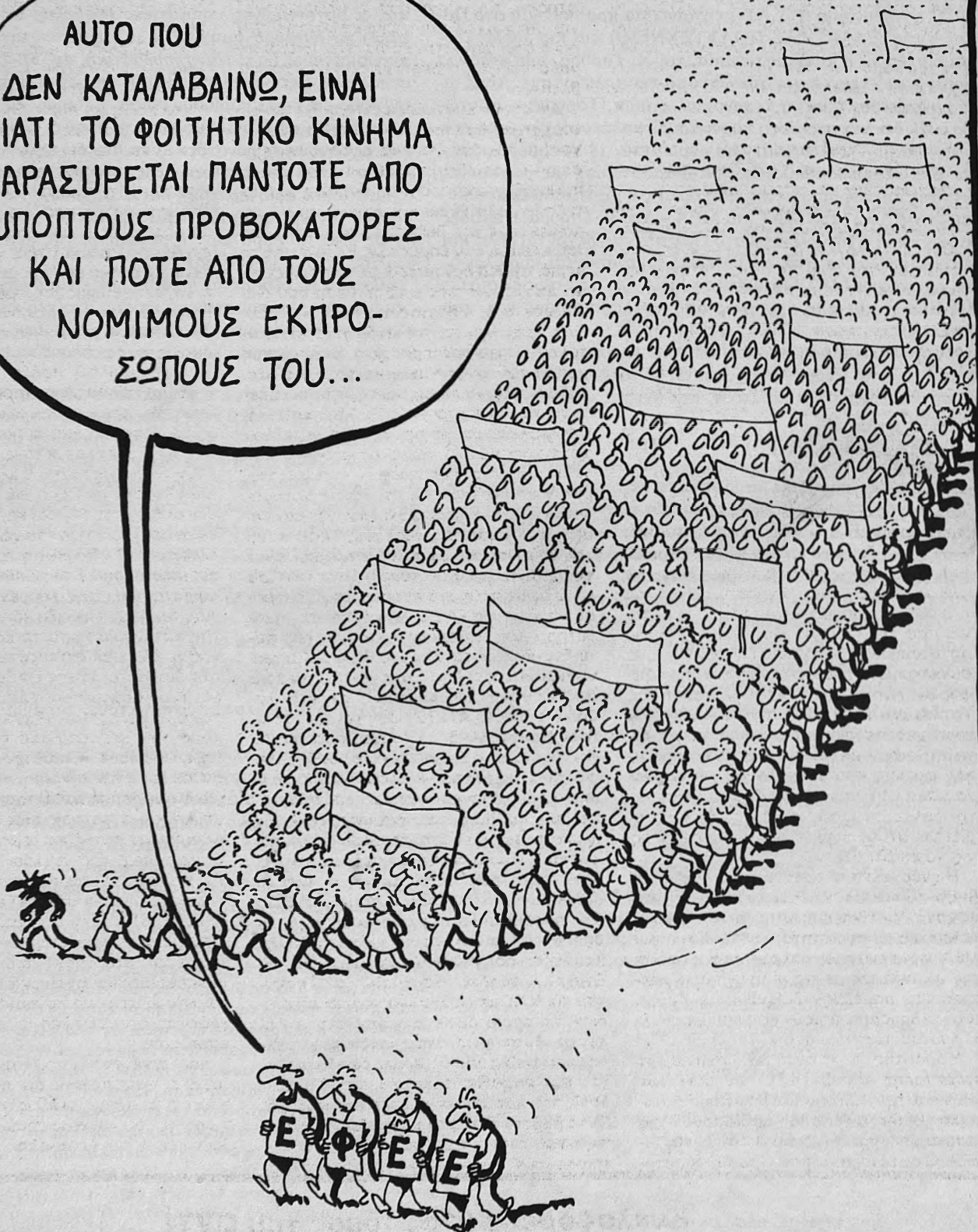
Με αυτά τα δεδομένα, η πρόκληση είναι ανοιχτή και μόνιμη εκατέρωθεν. Αν προστεθεί η επίσης ανοιχτή και μόνιμη πρόκληση της αστυνομίας, με σημείο αιχμής, ίσως, το προσκύνημα στο Πολυτεχνείο, εύκολα παρακολουθούμε τα τελευταία γεγονότα.

Θα είναι όμως λειψή η αντιμετώπιση όσο αρνούμαστε να τα εντάξουμε στη λογική μιας εξέγερσης, όσο αρνούμαστε να δεχτούμε ως εξέγερση οτιδήποτε δεν συμφωνεί με τις δικές μας νόρμες και ιδέες, και τάχα δεν καταλαβαίνουμε ότι τους διαφορετικούς όρους και τα διαφορετικά μέσα αυτής της εξέγερσης, που εμείς ενδεχομένως τα καταδικάζουμε, τα έχουμε οι ίδιοι υποδείξει, ή και επιβάλει, με τη δική μας την αντιμετώπιση, στην καλύτερη περίπτωση πατερναλιστική, που εξορίζει το «άλλο» και το «ξένο» στο περιθώριο. Και αρνούμαστε να δεχτούμε, εν προκειμένω, ότι κάποιος εξεγείρονται απέναντι στο κράτος, στο κράτος που κανένας δεν αρνείται ότι τους καταπιέζει, μόνο που τώρα αυτό το κράτος δεν είναι η χούντα, ν' αγιάζει έτσι ο σκοπός τους, και ο σκοπός τα μέσα τους, μα είναι το κράτος το «δικό μας». Και κυρίως αρνούμαστε να δεχτούμε ότι εξεγείρονται *έξω* από το γκέτο τους, παραβιάζοντας το χώρο τον δικό μας.

Και οργίζομαστε τελικά, επειδή ο στόχος τους είμαστε εμείς, εμείς λ.χ. οι τριαντάρηδες, η «γενιά του Πολυτεχνείου», γενιά της εξουσίας πια. Και οργίζομαστε, ακόμη και όσοι μιλούμε για το αυταρχικό κράτος του ΠΑΣΟΚ κτλ. —γιατί; γιατί δεν εξεγείρονται με πλάνα και πεντάχρονα.

Σημείωση: Τελικά, ανάμεσα στον Νοέμβριο του 1973 και τον Νοέμβριο του 1985, αν δεν υπάρχουν ομοιότητες, υπάρχουν σαφώς αναλογίες. Ακόμη και στο φόντο: π.χ. η «σιωπηλή πλειοψηφία» και τότε άκουγε και διάβαζε, σκανδαλισμένη και αγανακτισμένη, για φωτιές, σεισμούς και καταποντισμούς, και τότε έκαιγαν τα Ι.Χ. της και σπάζαν τις βιτρίνες της, πάλι κάποιος αλήτες, και μόνο αργότερα της διευκρίνισαν (μέσα από τις διαδικασίες που αναφέρθηκαν πιο πάνω) πως κάποιος ήταν ήρωες (και κάποιος ήταν και είναι αλήτες). Μόνο που σήμερα αυτή η πλειοψηφία διευρύνεται αισθητά. Πλάι στη μερίδα που θεωρεί την κυβέρνηση «φασιστική» («χούντα του ΠΑΣΟΚ», «φασιστική ΤV» κτλ.), και θέλει σαφώς να τη ρίξει, αλλά με κατσαρόλες κι όχι, τάχα, με φωτιές, και πάντως να τη ρίξει αυτή, και όχι οι αλήτες· πλάι λοιπόν σ' αυτούς προστίθενται και οι νέοι νομιμόφρονες πολίτες. Που είναι έτοιμοι να διαβουκοληθούν από την *Αυριανή* και την κρατική τηλεόραση, να δεχτούν τη ρητορική εκμετάλλευση, την καπηλεία ενός νεκρού από τον πρωθυπουργό της χώρας και να αποθαυμάσουν τις προυέτες των παραιτήσεων Κουτσόγωργα - Τσούρα. Το θλιβερό είναι ότι διευρύνεται και προς δυνάμεις «νεολαϊστικές», και ότι από «σιωπηλή», αρπάζει πού και πού κάνα λοστό, κραυγάζοντας προς τους άνδρες των ΜΑΤ: «Δεν έχουμε κράτος λοιπόν; Βαράτε, ντε!» Το χάσμα των γενεών μεγαλώνει και μεγαλώνει: χωράμε να πέσουμε όλοι μας μέσα. □

ΑΥΤΟ ΠΟΥ
ΔΕΝ ΚΑΤΑΛΑΒΑΙΝΩ, ΕΙΝΑΙ
ΓΙΑΤΙ ΤΟ ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ
ΠΑΡΑΣΥΡΕΤΑΙ ΠΑΝΤΟΤΕ ΑΠΟ
ΥΠΟΠΤΟΥΣ ΠΡΟΒΟΚΑΤΟΡΕΣ
ΚΑΙ ΠΟΤΕ ΑΠΟ ΤΟΥΣ
ΝΟΜΙΜΟΥΣ ΕΚΠΡΟ-
ΣΩΠΟΥΣ ΤΟΥ...

του Γιάννη Ιωάννου

19.11.85
ΙΩΑΝΝΟΥ

Να αφοπλιστεί η Αστυνομία

του Αρ. Ψάλτη

Είναι πολύ πιθανό ότι στις επόμενες ημέρες τα γεγονότα που άρχισαν με το φόνο του δεκαπεντάχρονου Μιχ. Καλτζέζα το βράδυ της 17 Νοέμβρη μετά την πορεία για το Πολυτεχνείο και τελείωσαν με τον τερματισμό της κατάληψης στο Πολυτεχνείο την μεθεπόμενη πολύ λίγο θα απασχολούν τον Τύπο. Άλλα θα γίνουν πρωτοσέλιδα: οι απεργίες μπορεί να συνεχισθούν, εξελίξεις στο εργατικό, συνδικαλιστικό κίνημα και στη ΓΣΣΕ θα υπάρξουν, αποχωρήσεις και παραιτήσεις απειλούνται. Όμως τα όσα συνέβησαν στις 17, 18 και 19 Νοέμβρη δεν πρέπει να ξεχασθούν. Όχι μόνο γιατί ένας ακόμη νεκρός προστέθηκε στα θύματα της αστυνομικής βίας, ούτε για τα όσα έγιναν γύρω από το Πολυτεχνείο με τη δράση των κατασταλτικών μηχανισμών. Κυρίως, γιατί, η καταστολή, η ανεξέλεγκτη δραστηριότητα των ΜΑΤ και ΜΕΑ, η αυταρχική αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων σημάδεψαν και την πολιτική της τωρινής εξουσίας.

Ο φόνος του Μιχ. Καλτζέζα πυροδότησε μια ευρύτερη διαμαρτυρία από ένα τμήμα της νεολαίας, αλλά και από κοινωνικούς και πολιτικούς χώρους. Η κατάληψη του Πολυτεχνείου, όσο και αν η ιστορία δεν επαναλαμβάνεται, και αυτό είναι γνωστό —γι' αυτό δεν ευσταθούν ούτε οι κυβερνητικές ανακοινώσεις και οι συγκρίσεις με άλλες εποχές, που έγιναν— είναι μία πλευρά της διαμαρτυρίας για τη δολοφονία που προηγήθηκε και καταγγελία της αστυνομικής βίας η οποία εκφράστηκε, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, εναντίον διαφόρων χώρων την τελευταία τετραετία. Τα όσα έγιναν το βράδυ της 18 Νοεμβρίου είναι χαρακτηριστικά της φύσης των κατασταλτικών μηχανισμών και της πολιτικής εκείνης που εξακολουθεί να κλείνει τα μάτια στις αιτίες, που δημιουργούν τις κοινωνικές εντάσεις και συνεχίζει να στηρίζεται στους μηχανισμούς καταστολής για να επιβληθεί.

Η ενέργεια του αστυνομικού που «τράβηξε» το πιστόλι του και πυροβόλησε «εν ψυχρώ» δεν είναι η πρώτη, ούτε θα είναι η τελευταία. Η αγγιότητα των ΜΑΤ και των ΜΕΑ, η βία εναντίον απεργών και η δράση της αστυνομίας με τις «επιχειρήσεις αρετής» στο παρελθόν δείχνουν το δρόμο του «εκδημοκρατισμού» που επιχειρούν ο κ. Κουτσόγιωργας και ο κ. Τσούρας.

Η δραστηριότητα αυτή των μηχανισμών καταστολής και ιδιαίτερα των ΜΑΤ των ΜΕΑ και των ειδικών μονάδων της αστυνομίας θέτει το θέμα του αφοπλισμού της αστυνομίας και τη διάλυση των ΜΑΤ - ΜΕΑ. Ο αστυνομικός που «τραβάει» πιστό-

λι και πυροβολεί τον διαρρήκτη, τον εραστή της γυναίκας του, το γείτονα το «κλεφτρόνι», τον οδηγό που δε σταμάτησε είναι μια επικίνδυνη πραγματικότητα, η οποία όσο αφήνεται θα παίρνει ακόμη μεγαλύτερες διαστάσεις με συνέπειες απρόβλεπτες.

Αν λοιπόν ευσταθεί η εκτίμηση ότι ο αυταρχισμός θα ενταθεί —τα τελευταία γεγονότα έδειξαν ότι η καταστολή δεν έχει όρια— η αναζήτηση ευθυνών για άλλες, πιθανώς, χειρότερες καταστάσεις θα αποτελούν πολυτέλεια και απλώς αιτία αντιπολίτευσης και διαχωρισμού θέσης από την πλευρά των κομμάτων. Βέβαια από τη μεριά της ΝΔ δεν μπορούμε να περιμένουμε τίποτε λιγότερο από τη θέση που διατύπωσε ο κ. Μητσοτάκης περί «ανυπαρξίας κράτους» και τη κινδυνολογία. Κοντολογίς, περισσότερο αίμα, εντονότερη χρήση των μηχανισμών καταστολής, «εξοκαθάρισμα των αναρχικών», δηλαδή επαύξηση του αυταρχισμού. Το ΚΚΕ φαίνεται ότι «βολεύεται» με την, από το παρελθόν χρησιμοποιημένη αποτελεσματικά, «ερμηνεία» περί «προβοκατόρων», «προβοκατόρικων στοιχείων» κτλ. και δεν το απασχολούν ούτε οι σημερινές κοινωνικές αντιθέσεις στο χώρο της νεολαίας, ούτε η βία της αστυνομίας, αφού οι αναρχικοί είναι εξ ορισμού προβοκάτορες. Το χειρότερο είναι όμως ότι η στάση αυτή, όπως εκφράστηκε και στην ΕΦΕΕ, οδηγεί και στην υιοθέτηση μιας πολιτικής πρακτικής που ποτέ δεν θέτει ουσιαστικά το θέμα των μηχανισμών καταστολής. Είναι γεγονός βέβαια ότι προβοκάτσιες γίνονταν, γίνονται και θα γίνονται. Οι Αλεξάκηδες και οι κάθε είδους Κρυστάλληδες υπάρχουν και δρουν. Και δεν είναι καθόλου τυχαίες οι δραστηριότητες τελευταία με αφορμή διάφορα επεισόδια, «αγανακτισμένων πολιτών» Επενιτών και διάφορων φασιστοειδών. Τις μέρες αυτές μάλιστα έφτασαν μέχρι και στο να λειτουργήσουν σαν παρα-αστυνομικό σώμα παίρνοντας μέρος σ' όλη τη διάρκεια των επεισοδίων. Υπήρξε βέβαια μια ανεπιβεβαιωτή πληροφορία ότι το βράδυ πριν τη δολοφονία του νεαρού Μιχ. Καλτζέζα, «οδηγήθηκαν» στο χώρο των Εξαρχείων ομάδες αναρχικών, όπου υπήρχαν τα ΜΑΤ με στόχο «να γίνουν επεισόδια», τα οποία όμως ξέφυγαν από τον έλεγχο. Αυτό όμως, όπως και διάφορες άλλες ερμηνείες που δόθηκαν, δεν δικαιολογεί την απραξία απέναντι στη βία των ΜΑΤ, την καταστολή και τον αυταρχισμό. Ούτε βέβαια αυτές οι ερμηνείες που στηρίζονται στην «προβοκατορολογία» δικαιολογούν την κυβέρνηση και απαλλάσ-

σουν τους πολιτικά υπεύθυνους. Πολύ περισσότερο δεν μπορούν να δικαιολογήσουν το φόνο και τη δράση των ΜΑΤ και ΜΕΑ.

Η κυβερνητική επιχειρηματολογία περί «βίαιων μειοψηφιών» και «εκφασισμό» δεν μπορεί να σταθεί γιατί αφήνει αναπάντητο το ερώτημα ποιος δημιουργεί και προκαλεί τη βία. Γιατί ακριβώς η καταστολή δεν κάνει τίποτε άλλο παρά να διατηρεί και να αναπαράγει τον κύκλο της βίας. Και προφανώς η «έκφραση συμπάθειας» από την κυβέρνηση προς τους νεολαίους και τα προβλήματά τους δεν δικαιολογεί την επιχειρηματολογία της, γιατί το θέμα είναι τι κάνει για να λυθούν τα προβλήματα ή να αντιμετωπισθούν μέσα από άλλους δρόμους, που να αποκλείουν την κρατική καταστολή ή πρακτικές τύπου «επιχειρήσεων αρετής».

Η «συμβολική πράξη κατάληψης του Πολυτεχνείου» με πρωτοβουλία οργανώσεων και ομάδων της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς, για να εκφράσουν έμπρακτα τη διαμαρτυρία τους και να προβάλλουν τα αιτήματα της διάλυσης των ΜΑΤ - ΜΕΑ και του αφοπλισμού της αστυνομίας δεν αποτέλεσε βέβαια και λύση ή «πολιτική ανασυγκρότηση του χώρου», ούτε απεσόβησε την κλιμάκωση της βίας. Πιθανά μια πρωτοβουλία της ΕΦΕΕ να οργανώσει συγκέντρωση την επόμενη της δολοφονίας του Μιχ. Καλτζέζα και η απομάκρυνση της αστυνομίας από το κέντρο της Αθήνας να έδινε άλλες ευρύτερες διαστάσεις στη διαμαρτυρία της ΕΦΕΕ, της νεολαίας και του κόσμου που συμμετείχε στις πορείες. Η στάση του «Ρήγα Φεραίου», που παρά την αντίθεση του κόμματος όπως σημείωσε και η «Ελευθεροτυπία», θα μπορούσε, αν ήταν έγκαιρη, να διαμορφώσει μια διαφορετική κατάσταση. Γιατί η καταστολή και ο αυταρχισμός μπορεί να εκφράστηκαν αυτές τις μέρες με τις βίαιες επιχειρήσεις στο Χημείο, τη δολοφονία την παραβίαση του πανεπιστημιακού ασύλου και τη δράση των ΜΑΤ στο κέντρο της Αθήνας, αλλά δεν σταματούν εκεί. Πριν λίγες μέρες εκφράστηκαν στις απεργίες και αύριο, στο βαθμό που οι κοινωνικές συγκρούσεις θα εντείνονται, θα υπάρξουν και στους χώρους εργασίας, σε συγκεντρώσεις, σε πολιτικές ή κοινωνικές διαμαρτυρίες.

Και τα γεγονότα που έγιναν στο Πολυτεχνείο πιστοποιούν ότι η συντηρητική στροφή, οι ανακατατάξεις στο ΠΑΣΟΚ και η λογική του «αυριανισμού» θα συνοδεύουν και με την ένταση του αυταρχισμού.

**Κυκλοφορεί ο 21ος τόμος του ΑΝΤΙ
που περιλαμβάνει τα τεύχη του Β' εξαμήνου 1984 (265-277)**

Η «του ενός ανδρός αρχή» δεν έχει τέλος

ΚΕΡΑΙΖΟΝΤΑΣ μια μάχη (την αναιμακτη εκκένωση του Πολυτεχνείου την περασμένη Τρίτη) η κυβέρνηση έχασε τις τελευταίες ημέρες αρκετές άλλες, που αφορούν τόσο την πειστικότητα και την εμβέλεια της πολιτικής της όσο και την αξιοπιστία της στο κοινωνικό σώμα. Η κυβέρνηση δείχνει να μαστιζείται από μια έντονη κρίση, να «λειτουργεί» παραλυτικά και να κλονίζεται πολλαπλά με συνέπεια η ανασφάλεια να είναι το κυρίαρχο πολιτικό κλίμα.

ΑΥΤΗ την εποχή όλες οι εκδοχές (από το σχηματισμό δικομματικής κυβέρνησης έως την αναστολή ισχύος κάποιων άρθρων του Συντάγματος) συζητήθηκαν και συζητούνται και κάποτε σοβαρά. Μέσα σ' αυτό το παρατεταμένο κλίμα ρευστότητας ορισμένες διεργασίες έχουν καίριο πολιτικό νόημα.

Η ΙΣΧΥΡΟΠΟΙΗΣΗ των «απόλυτα» πιστών κ. Κουτσώργα, Τόμπρα, Γιαννόπουλου αποτελεί ένδειξη του είδους των επιλογών που κυριάρχησαν. Ο ευνουχισμός του ρόλου και ο παραγκωνισμός του νέου Εκτελεστικού Γραφείου επιβεβαιώνει τη σταθερή απόφαση για την υποβάθμιση του κομματικού μηχανισμού. Η αποχώρηση των «πέντε» της οδού Ζαλοκώστα και της Αγίας Παρασκευής πιστοποιεί κατ' αρχήν ότι το ΠΑΣΟΚ αδυνατεί να ξεπεράσει τελικά τη μονοκομματική του αντίληψη.

ΟΜΩΣ τα συμπεράσματα από τα πρόσφατα γεγονότα είναι περισσότερο σύνθετα, και τα αίτια της κυβερνητικής «αυτοαποσταθεροποίησης» βαθύτερα.

ΤΙΣ ΜΕΡΕΣ αυτές επιβεβαιώθηκε —για μια ακόμα φορά— ότι μέσα στην κυβέρνηση και το ΠΑΣΟΚ δεν υπάρχει παρά ο κυρίαρχος λόγος του πρωθυπουργού και Προέδρου του Κινήματος κ. Α. Παπανδρέου. Αυτή η επικυριαρχία διαπερνά όλες τις σχέσεις και τους μηχανισμούς, καθορίζει τη λειτουργία και την τύχη τους. Τα προβλήματα στην πολιτική και το εσωτερικό της κυβέρνησης οξύνθηκαν από τη στιγμή που ο κυρίαρχος πολιτικός λόγος και η «ενός ανδρός αρχή» αποφάσισαν ώστε να αντιμετωπιστούν όλα τα προβλήματα (από τη ΓΣΕΕ έως την ΕΡΤ) με τη μέθοδο της αναγκαστικής πειθούς στη «μόνη αλήθεια» του ΠΑΣΟΚ, δηλαδή στον Πρόεδρο. Αυτή η τακτική της «άνευ όρων υποταγής» οδήγησε όχι απλώς στην απομάκρυνση κάθε διαφωνούντος (από τον Δ. Πιπεργιά έως τον Χρ. Αργυρόπουλο), αλλά και στη χρησιμοποίηση μιας μεθόδου, σύμφωνα με την οποία «η λύση μιας κρίσης γίνεται με τη δημιουργία μιας άλλης κρίσης».

ΟΙ ΤΕΤΟΙΟΥ είδους χειρισμοί λειτουργήσαν πλέον συσσωρευτικά, πολλαπλασίασαν τα προβλήματα και —το σπουδαιότερο— έχουν οδηγήσει σε συρρίκνωση την όποια αναγκαία λαϊκή συναίνεση προς το ΠΑΣΟΚ και την κυβέρνηση.

«ΠΟΤΕ έως τώρα», επισημαίνει ανώτερο στέλεχος του κινήματος, «η αξιοπιστία της κυβερνήσεως δεν βρισκόταν σε τόσο χαμηλό σημείο».

ΚΑΘΩΣ φαίνεται η κυβέρνηση να έχει εξαντλήσει όλα σχεδόν τα περιθώρια για αποπροσανατολισμό και πολιτικούς ελιγμούς (απόδειξη ότι καμιά από τις αλληπάλληλες εξαγγελίες δεν δημιούργησε τον αναγκαίο αντιπερισπασμό) η κρίση αξιοπιστίας βαθαίνει μέρα με τη μέρα. Όσο και εάν το ενδιαφέρον μετακινείται από τα οικονομικά στα συνδικαλιστικά και από αυτά πάλι στα επεισόδια με τους αναρχικούς και στην κατάσταση στην ΕΡΤ-1 υπάρχει σε όλη αυτή την «κοινή θεματολογία» ο άξονας, είναι οι λαθεμένοι χειρισμοί της κυβέρνησης— η πολιτική της πυγμής στο συνδικαλισμό, στο κόμμα, στην κοινωνία και την πολιτική ζωή, το ασφυκτικό πλαίσιο, με το οποίο φιλοδοξεί να επιβάλει «τις επιλογές του ενός».

ΕΤΣΙ, την ίδια εποχή που μέσα στο κόμμα είναι ώριμες οι συνθήκες για τη «νομιμοποίηση των τάσεων και των αποχρώσεων» και στην κοινωνία για τη θεσμοθέτηση στην τηλεόραση του δημοκρατικού διαλόγου, η μέθοδος της πυγμής οξύνει τα προβλήματα και οδηγεί το ΠΑΣΟΚ στον πολιτικό αυτοχειρισμό. Αρκεί και μόνο να σημειώσει κανείς ότι η προσπάθεια των «τριών» της ΕΡΤ (Αργυρόπουλος, Κοντογιώργης, Αντωνόπουλος) δεν ξεπέρασε ποτέ το επίπεδο της στοιχειώδους αντικειμενικότητας σε ορισμένα και μόνο γεγονότα, για να φαντασθεί το δύσκολο του εγχειρήματος αλλά και την αυταρχική νοοτροπία όσων διαλαλούσαν ότι «η ΕΡΤ-1 μας υπονομεύει» είτε στο γνωστό «γεύμα του Καστρίου» είτε στην πρόσφατη δέξωση της Σοβιετικής Πρεσβείας.

ΩΣΤΟΣΟ, οι αλυσιδωτές συνέπειες της τακτικής πυγμής οδηγούν πλέον έως την αδυναμία της κυβέρνησης και του ΠΑΣΟΚ. Σε καμιά από τις περιπτώσεις κυβερνητικής και κομματικής κρίσης του τελευταίου μήνα, το ΠΑΣΟΚ και ο κ. Α. Παπανδρέου δεν μπορούν να υποστηρίξουν σοβαρά και πειστικά ότι υπονομεύονται, ενώ κερδίζει έδαφος η πεποίθηση πως «η ηγεσία του κινήματος υπονομεύει τον εαυτό της».

ΑΡΚΕΙ να παρακολουθήσει κανείς, έστω και με απλή καταγραφή, τις ιδεολογικές διακυμάνσεις, που υπάρχουν στα «μέτρα λιτότητας», στην αποστασιοποιημένη δήλωση για το φόντο του νεαρού διαδηλωτή, στις καταγγελίες κατά της πολιτικής του ΚΚΕ στο συνδικαλισμό (που αγγίζουν τα όρια του αυταρχισμού).

ΤΟ ΣΥΝΟΛΟ των προβλημάτων και των χειρισμών αυτών φαίνεται ωστόσο να έχει οδηγήσει σε ένα νέο και καίριας σημασίας δεδομένο για την εσωκομματική ζωή του ΠΑΣΟΚ, ότι δηλαδή οι επιλογές διαμορφώνονται κατά βούληση από το λεγόμενο «Καστρί» και προσωπικά από τον κ. Α. Παπανδρέου. Ποτέ μέχρι σήμερα δεν είχαν υπάρξει τόσες βολές κατά του χαρισματικού και λαϊκού ηγέτη του Κινήματος, για τον αποκλειστικό τρόπο με τον οποίο φέρεται να επιθυμεί να διαχειριστεί τις τύχες του Κινήματος και την κυβερνητική εξουσία. Η

«ενός ανδρός αρχή» δοκιμάζεται ισχυρά σήμερα και κάποια περιθωριακά δείγματα, όπως οι αποδοκιμασίες στην επέτειο του Πολυτεχνείου και τα κάποια μειωτικά συνθήματα (του είδους «Παπανδρέου - Παπατζή») χρειάζεται να προβληματίσουν πριν επεκταθούν και δημιουργήσουν αρνητικό κλίμα.

ΤΗΝ ΑΠΟΚΟΡΥΦΩΣΗ της σύγκρουσης με την «ενός ανδρός αρχή» αποτελεί ασφαλώς η περίπτωση του κ. Κώστα Λαλιώτη, ο οποίος αφενός στέρησε από το Καστρί να έχει εκείνο τις όποιες πρωτοβουλίες για την αποπομπή του ίδιου και των συνεργατών του, και αφ' ετέρου αρνήθηκε να παραμείνει στην ευνουχισμένη εξουσία του, παρά τις αλληπάλληλες διαβουλεύσεις και παρακλήσεις. Γιατί ασφαλώς —όπως αναφέρουν άριστες πληροφορίες— αιτία της παραίτησης δεν ήταν στένα η σύγκρουση Λαλιώτη - Γιαννόπουλου ή Λαλιώτη και ορισμένων υπουργών για την πολιτική του στην τηλεόραση, αλλά ευρύτερες σημασίας γεγονότα και κυρίως δύο από αυτά:

- ΤΟ ΕΝΑ ήταν ασφαλώς ότι οι υπουργοί, που έβαλαν κατά σύστημα εναντίον της πολιτικής εκδημοκρατισμού του κ. Λαλιώτη στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, δεν ήταν εκείνοι της «κακής πλευράς» του ΠΑΣΟΚ («στενοκέφαλοι», παλαιοκομματικοί» κτλ.), αλλά ευθυγραμμισμένοι με τις αντιλήψεις του ίδιου του Καστριού για την πολιτική Λαλιώτη. Κάποτε μάλιστα δεν ήταν ευθυγραμμισμένοι απλώς, αλλά σχεδόν φερέφωνα. Ο κ. Κώστας Λαλιώτης —που είχε ζήσει ανάλογες μεθοδεύσεις στο παρελθόν εις βάρος άλλων— συνέλαβε με οξυδέρκεια το πρόβλημα, όσο και αν δεν το ομολόγησε σε όλες τις διαστάσεις του με την παραίτησή του. Το κλίμα φθοράς που είχε αρχίσει να δημιουργείται εις βάρος του, αν δεν ήταν μεθοδευμένο, ήταν ανεκτό, δηλαδή υπάκουε σε κάποιους μεσοπρόθεσμους σχεδιασμούς.

- ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ καθοριστικό γεγονός είναι ότι η συνεδρίαση του υπουργικού Συμβουλίου, που είχε καθοριστεί για σήμερα Παρασκευή, θα μεταβαλλόταν σε ένα είδος ανάκρισης και απολογίας του κ. Λαλιώτη από τους «γιαννοπουλιστές υπουργούς» και όχι σε μια συνεδρίαση - τομή στην πορεία του κάποιου εκδημοκρατισμού στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Η πορεία αυτή ήταν ασφαλώς η μόνη δυνατότητα του κ. Κώστα Λαλιώτη να δώσει το δικό του πολιτικό στίγμα στη θέση του κυβερνητικού εκπροσώπου, από την οποία καθημερινά ήταν αναγκασμένος να καλύπτει και να συγκαλύπτει όλες τις αντιφάσεις, και αδυναμίες του κυβερνητικού έργου. Μια θέση, που τον οδηγούσε καθημερινά σε πτωτική πολιτική πορεία, όταν παράλληλα καμιά από τις θεσμικές αλλαγές, που είχε σχεδιάσει και εξαγγείλει (νέο νομοθετικό πλαίσιο των ΕΡΤ-1, διακομματική επιτροπή, Γραμματεία Επικοινωνίας κτλ.) δεν είχε εγκριθεί για να προχωρήσει.

Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ της «ιστορικής ηγεσίας» να μεταπείσει το νεότερο μέλος της να παραμείνει στη θέση του κυβερνητικού εκπροσώπου, οφείλεται ασφαλώς στη διαπίστωση ή πεποίθηση του κ. Λαλιώτη ότι ο δρόμος ενός εκδημοκρατισμού, η αντίληψη μακριά από τη μονοκομματική στα κανάλια ήταν σχεδόν υπονομευμένη, ότι είχε πραγματοποιηθεί στον τομέα αυτό μεταστροφή από την ηγεσία.

Η ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ του κ. Κ. Λαλιώτη και των συνεργατών του είναι ασφαλώς αποτέλεσμα της σύγκρουσης με την «ενός ανδρός αρχή» —αδιάφορο αν αυτή δεν εκδηλωθεί δημόσια και σύντομα. Και ασφαλώς το δεδομένο αυτό, που άρχισε ήδη να προκαλεί κραδασμούς και διεργασίες μέσα στο ΠΑΣΟΚ, πρόκειται να διαταράξει κάποιες σημερινές ισορροπίες μέσα στον κομματικό μηχανισμό και να δημιουργήσει φαινόμενα αδράνειας, απογοήτευσης και φυγόκεντρων τάσεων. Οι έως τώρα «συμμαχίες εξουσίας» μέσα στο ΠΑΣΟΚ ίσως αρχίζουν να μετεξελίσσονται σε συμμαχίες ιδεολογικοπολιτικού χαρακτήρα και δημιουργίας ομάδων πίεσης προς την κυβέρνηση και την ηγεσία του Κινήματος. □

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΠΟΛΥΤΥΠΟ**

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

Επιμέλεια σειράς:
Τάκης Καφετζής

Ε. ΜΙΛΙΜΠΑΡ
Τ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ
Α. ΤΟΖΕΛ

Η Κριτική της Πολιτικής στον Μαρξ

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ • ΑΘΗΝΑ 1984

Τ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ - Ε. ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ - Α. ΤΟΖΕΛ
Η κριτική της πολιτικής στον Μαρξ

Τρεις ξεχωριστές μελέτες, που συγκλίνουν στην προσπάθειά τους να δώσουν μιαν απάντηση στο κεντρικότερο πρόβλημα της λεγόμενης κρίσης του μαρξισμού: υπάρχει στον Μαρξ μια κριτική θεωρία της πολιτικής, ισοδύναμη και ισάξια με την επιστημονική θεωρία του της κριτικής της πολιτικής οικονομίας, που να μπορεί να χρησιμεύσει σαν σημείο σύνδεσης της γενικής θεωρίας και της πρακτικής του εργατικού κινήματος; Ποιά είναι τα κοινωνικά στάδια της ιστορίας του εργατικού κινήματος που παρήγαγαν τις διαφορετικές φάσεις στην ανάπτυξη της φιλοσοφίας και της θεωρητικής εννοιολογίας του Μαρξ για την πολιτική;

Ποια είναι η αφετηρία και ποιό είναι το θεωρητικό «στάτους» εννοιών όπως «κοινωνία —των— ιδιωτών», «εποικοδόμημα», «προλεταριακό κόμμα», «δικτατορία του προλεταριάτου»; Αυτά είναι μερικά από τα κεντρικά ζητήματα που πραγματεύονται στα δοκίμιά τους οι συγγραφείς του συλλογικού αυτού τόμου, στα σημεία συνάντησης της «φιλοσοφίας», της «πολιτικής επιστήμης» και της «κοινωνιολογίας».

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ», Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. Κοτζιά και Σία», Τσιμισκή 78

ΜΙΑ ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ ΜΕ ΑΠΡΟΒΛΕΠΤΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

«Ο βαθμός δημοκρατικότητας μιας χώρας και μίας κυβέρνησης, είναι ευθέως ανάλογος με την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης». Το γνωστό απόφθεγμα, βρίσκει θαυμάσια την έκφρασή του, και εξηγεί την πρόσφατη κρίση που οδήγησε στην παραίτηση του υφυπουργού Προεδρίας κ. Λαλιώτη. Η σύγκρουση του τελευταίου με τον πρωθυπουργό, δεν αφορά τόσο τα ανοίγματα της τηλεόρασης αυτά καθ' αυτά, όσο αντανάκλα δύο διαφορετικές πολιτικές για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης.

Σύμφωνα με πληροφορίες, αυτό που ουσιαστικά πρότεινε ο κ. Λαλιώτης, ήταν η «χρησιμοποίηση» της τηλεόρασης, για μία πολιτική ουσιαστικότερων τομών στην ελληνική κοινωνία, βασισμένων πάνω σε μία κοινωνική συναίνεση, για την επίτευξη της οποίας και τα τηλεοπτικά ανοίγματα ήταν απαραίτητα. Σύμφωνα με τα σχέδια του ίδιου και των συνεργατών του μία σειρά από εκπομπές για παράδειγμα, «θα μπορούσαν να καταδείξουν το ρόλο των συντεχνιών» και την ανάγκη «εξυγιάνωσης της ελληνικής οικονομίας». Η «κοινωνία των (πληροφορημένων) πολιτών» και η «ήρεμη δύναμη» που διαλέγεται με τους αντιπάλους, δύο από τις έννοιες που τελευταία χρησιμοποίησε ο τώως κυβερνητικός εκπρόσωπος, ήταν απ' αυτήν την άποψη χαρακτηριστικές. Μία «λεπτομέρεια» αυτής της άποψης, ήταν και η προσπάθεια του κ. Λαλιώτη να καταδικαστεί από τον πρωθυπουργό η δολοφονία του βράδου του Πολυτεχνείου, η οποία και υιοθετήθηκε, παρά τη λυσσαλέα αντίδραση του κ. Κουτσόγιωργα.

Ας σημειωθεί ότι στην παραπάνω άποψη είχε αρχικά συμφωνήσει και ο κ. Α. Παπανδρέου, που είχε μείνει «ενθουσιασμένος» από την πρώτη συζήτηση για τα οικονομικά μέτρα, προτείνοντας μάλιστα να συνεχισθούν. Σύμφωνα με κύκλους προσκεκλιμένους στον πρωθυπουργό, αυτό που τον έκανε να αλλάξει την άποψή του (με την έννοια της μη κάλυψης του Λαλιώτη, απέναντι στις επιθέσεις) ήταν «η αντίδραση στα οικονομικά μέτρα την οποία δεν περίμενε» η «μικροκομική αντίδραση της παραδοσιακής αριστεράς», καθώς και «οι κριτικές που απευθύνονταν προσωπικά εναντίον του». Φαίνεται ότι ο πρωθυπουργός υιοθέτησε την άποψη άλλων συνεργατών του, σύμφωνα με την οποία, οι αντιδράσεις, θα πρέπει να αντιμετωπιστούν με την κατασταλτική χρησιμοποίηση του κρατικού μηχανισμού, και τη σκλήρυνση σε εσωκομματικό επίπεδο. Και το νέο θύμα αυτής της τακτικής, ήταν ο νεότερος της ιστορικής ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ, έστω και αν η μεταχείρισή του, μπορεί να προκαλέσει αλυσιδωτές αντιδράσεις στον κυβερνητικό συνασπισμό.

«ΒΟΥΛΕΥΤΕΣ ΔΕΝ ΔΙΑΓΡΑΦΟΥΜΕ ΜΕ ΤΙΠΟΤΑ»

Αυτό που πολλοί μέσα στο ΠΑΣΟΚ αμφισβητούν είναι η αποτελεσματικότητα

της προηγούμενης τακτικής: μία σειρά κομματικές οργανώσεις και στελέχη, δεν έκρυβαν την ικανοποίησή τους για τα πρόσφατα τηλεοπτικά ανοίγματα, τα οποία και «άλλοθι» τους έδιναν, ότι το ΠΑΣΟΚ υλοποιεί τις διακηρύξεις του, αλλά και οι συζητήσεις «επιχειρήματα για την αντιμετώπιση των κριτικών στους μαζικούς χώρους». Με δεδομένη την αντίθεση πολλών οργανώσεων στην κυβερνητική πολιτική, ο τώως υφυπουργός, θα μπορούσε να αποτελέσει πόλο έλξης των δυσαστετημένων. Απ' αυτή την άποψη, η αντίδραση του ΠΑΣΟΚ, όταν η παραίτηση του κ. Λαλιώτη ανακοινωθεί επισήμως (προς το παρόν ζητήθηκε να παραμείνει μέχρι την εξεύρεση νέου) θα είναι χαρακτηριστική για τις προθέσεις και των δύο πλευρών. Τα πράγματα παρουσιάζονται ακόμη δυσκολότερα για την Κοινοβουλευτική Ομάδα, οι «ανησυχούντες» βουλευτές της οποίας «δεν πρέπει με τίποτα να διαγραφούν», όπως εξομολογούνταν χαρακτηριστικά ένα μέλος του Πειθαρχικού Συμβουλίου. Μια σειρά από βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, οι οποίοι φοβούνται ότι μία πιθανή αποχώρηση θα τους στοίχιζε σίγουρα την κατηγορία του αποστάτη, βρίσκουν τώρα περισσότερα άλλοθι, είτε για να αποχωρήσουν, από τα αριστερά είτε για να δημοσιοποιήσουν την κριτική τους.

Αυτό πάντως που δεν έχει προβλέψει η πολιτική της σκλήρυνσης, είναι το πώς θα αντιμετωπιστούν οι υπόλοιπες εσωκομματικές αντιθέσεις. Ο κ. Τσούρας για παράδειγμα, εμφανίζεται σε οξεία σύγκρουση με τον κ. Κουτσόγιωργα, στην πολιτική του Υπουργείου απέναντι στην Αστυνομία, και τα πράγματα οξύνθηκαν με αφορμή τα πρόσφατα γεγονότα του Πολυτεχνείου. Κύκλοι προσκεκλιμένοι στον κ. Τσούρα, υποστήριζαν ότι «ο ίδιος υπέβαλε πρώτος την παραίτησή του, και μετά ακολουθούσε ο κ. Κουτσόγιωργας για να μην εκτεθεί», ενώ αντίθετα μέλη του Εκτελεστικού Γραφείου υποστηρίζουν ότι «ο Ανδρέας διαμήνυσε και στους δύο να υποβάλουν τις παραίτησεις τους».

Ακόμη και η εξεύρεση του αντικαταστάτη του κ. Λαλιώτη, πέρα από τα αυθόρμητα ριγή που προκαλεί η ανάληψη της θέσης, έδωσε την ευκαιρία για εσωκομματικές αντιπαραθέσεις, αν και ο πολιτικός θόρυβος θα έπρεπε να προκαλούσε, μία, προσωρινή, συσπείρωση. Έτσι, στελέχη του ΕΓ, αντιτάχθηκαν με έντονο τρόπο στην υποψηφιότητα του υφυπουργού Εξωτερικών Δ. Καψή, όσο και του κ. Μαρούδα, παρ' ότι είναι γνωστή η αντίθεση μεταξύ των δύο. Οι ίδιες πηγές αντιπρότειναν είτε τον κ. Μόραλη ή τον κ. Ρωμαίο, αν και στον τελευταίο καταλογίζουν ότι «δεν προώθησε το άνοιγμα, τον καιρό που έπρεπε», όταν δηλαδή προέστατο της ΕΡΤ-1.

Σε όλα αυτά θα πρέπει τέλος να προστεθεί, ότι μέλη του προηγούμενου Εκτελεστικού Γραφείου, απειλούν και αυτά με αποχώρηση, είτε γιατί διαισθάνονται ότι «ήρθε η σειρά τους», είτε αν δεν ικανοποι-

ηθούν διάφορα αιτήματα που έχουν θέσει στην κυβέρνηση. Ένα πρώτο μέτρο για τις εξελίξεις ίσως δώσει η πραγματοποίηση ή η αναβολή της προγραμματισμένης για το Σάββατο Κεντρικής Επιτροπής, στην οποία δεν πρόκειται να συμμετάσχει, όπως άφησε να εννοηθεί, ο κ. Λαλιώτης, χωρίς αυτό να σημαίνει καθόλου, αποχώρηση από την Κ.Ε. Για τα επόμενα βήματα, δεν υπάρχει φυσικά και όπως πάντα, κανένα σχέδιο. Το σίγουρο είναι ότι μετά τη σκλήρυνση της ραδιοτηλεόρασης η μόνη τακτική που απομένει στον κ. Παπανδρέου, σε ό,τι αφορά τα πολιτικά κόμματα, είναι η όξυνση της πολιτικής αντιπαράθεσης. Και το ερώτημα είναι, αν ο Κουτσόγιωργισμός και ο «Αυριανισμός» (που φαίνονται μετά από μία περίοδο «οργανωμένης υποχώρησης» να ξαναεπικρατούν) μπορούν να δώσουν λύση στα οξυτάτα προβλήματα, που αντιμετωπίζει, εκτός από το ΠΑΣΟΚ, και η χώρα...

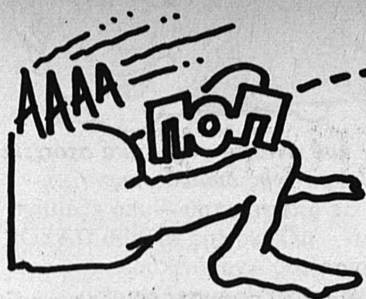
Σ.Κ.

Λ. Φ. ΙΛΙΤΣΕΦ -
Π. Ν. ΦΕΝΤΟΣΕΓΙΕΦ
(της Ακαδημίας επιστημών της
ΕΣΣΔ)

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ

- Πρόλογος στην Ελληνική έκδοση: Ευτύχη Μπιτσάκη.
- Πλήρης θεώρηση των κειμένων από εκλεκτούς Έλληνες ειδικούς.
- Συμπληρώματα και προσθήκες από Έλληνες επιστήμονες πάνω σε ό,τι αφορά στην Ελλάδα, ώστε το έργο να εξασφαλίζει μοναδική πληρότητα και εγκυρότητα.
- Το δεύτερο συνθετικό του τίτλου «Εγκυκλοπαιδικό» κυριολεκτεί: Για όλα τα θέματα εκτίθενται όλες οι απόψεις. Για πρώτη φορά ένα λεξικό για όλες τις ιδέες, για όλες τις θεωρίες, κατευθύνσεις, ρεύματα.
- Οι συγγραφείς του -300 ρώσοι, 20 Έλληνες περίπου- μας δηλώνουν: **την εγκυρότητά του.**
- Οι πάνω από 2500 σελίδες του έργου δηλώνουν: **την πληρότητά του.**
- Ένα έργο απαραίτητος σύμβουλος για κάθε σκεπτόμενο άνθρωπο.
- Ένα έργο οδηγός για το φοιτητή.

Εκδόσεις Κ. Καπόπουλος
Ζωόδ. Πηγής 24 Αθήνα 106.81
τηλ. 36.36.482 - 360.54.51

Οι ωδίνες του τοκετού

Γ.Σ.

Από το Μάρτη και μετά οι μικρότερες ή μεγαλύτερες εκπλήξεις διαδέχονται η μια την άλλη: καθαίρεση Καραμανλή, θριαμβευτική νίκη στις εκλογές, δυστοκία στη δημιουργία κυβέρνησης, καθαίρεση του Ε.Γ. του ΠΑΣΟΚ, σύγκρουση πρωθυπουργού και προέδρου, σύλληψη χαφίε της ΚΥΠ ως τρομοκράτη, σκληρή και χωρίς προοπτικές οικονομική πολιτική, δικαστικές επεμβάσεις στη ΓΣΕΕ, διαγραφή μελών της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ, ένας νεκρός ακόμη στο Πολυτεχνείο — και η χρονιά δεν έχει τελειώσει ακόμη. Η τυπολογική κατάταξη των εκπλήξεων σε «ευχάριστες» και «δυσάρεστες» δεν έχει σημασία. Αυτό που ενδιαφέρει είναι αν, συνολικά ιδωμένες, αποκτούν κάποιο πολιτικό νόημα.

Εντοπίζει εύκολα κανείς σήμερα πως η «αριστερή» αντικαραμανλική κίνηση άνοιξε το δρόμο για ολόκληρη σειρά δεξιών (χωρίς εισαγωγικά αυτές) κινήσεων. Το πρόβλημα όμως δεν ήταν ν' αποκτήσει το ΠΑΣΟΚ (ο Α. Παπανδρέου δηλαδή) αριστερό άλλοθι για ν' ασκήσει δεξιά πολιτική. Το πρόβλημα ήταν και είναι ένα και μόνο: η αδιαμφισβήτητη άσκηση της εξουσίας. Ο Κ. Καραμανλής ως Πρόεδρος της Δημοκρατίας αποτελούσε μια άλλη νομιμότητα, έναν δεύτερο πόλο εξουσίας. Αποδείχθηκε στην πράξη, με όσα έκτοτε έγιναν, ότι δεν ήταν η παρουσία του Προέδρου που εμπόδιζε το ΠΑΣΟΚ ν' ασκήσει πολιτική συνεπέστερη προς τις προγραμματικές και προεκλογικές του διακηρύξεις. Μπορεί κανείς να ισχυριστεί το ακριβώς αντίθετο: η ύπαρξη κι ενός άλλου πόλου ανάγκαζε την κυβέρνηση να είναι αριστερότερα — ακριβώς για να αποτελεί πόλο εξουσίας κι επομένως να διεκδικεί την απόλυτη άσκηση της και όχι την κατ' εξουσιοδότησιν, όπως συνέβαινε με την κυβέρνηση Ράλλη. Ο Α. Παπανδρέου παίρνοντας την απόφαση να προτείνει ως Πρόεδρο τον κ. Σαρτζετάκη δεν αποφάσιζε για το αν θα έχει στο μέλλον αριστερή ή δεξιά πολιτική, κράτος πρόνοιας ή φιλελεύθερο, κράτος δικαίου ή αστυνομικό: αποφάσιζε να διεκδικήσει για τον εαυτό του και το περιβάλλον του τη θέση που τα προηγούμενα δέκα χρόνια κατείχε ο Κ. Καραμανλής και το περιβάλλον του. Η αλήθεια είναι πως το ρισκάρισε, πως αντιμετώπισε τον κίνδυνο να βγει χαμένος από το παιγνίδι. Τελικά όμως κέρδισε, χάρις και στην υποστήριξη της κομμουνιστικής Αριστεράς που, την έπιασε ξαφνικά όλο της το αντικαραμανλικό μένος — για να «μην της βγει το ΠΑΣΟΚ από αριστερά». Χωρίς να συγκρουστεί με τις πασοκικές επιλογές, χωρίς καν να τις συζητήσει, βγήκε πλησιόστια στο πλευρό του Α. Παπανδρέου.

Τα αποτελέσματα ήταν θριαμβευτικά για το ΠΑΣΟΚ. Έκτοτε κυβερνά όχι μόνο χωρίς να υπάρχει άλλος πόλος εξουσίας (παρά

τις φιλότιμες και διασκεδαστικές προσπάθειες του κ. Σαρτζετάκη) αλλά χωρίς να έχει καν αντιπολίτευση. Η Ν.Δ. έχει τα δικά της προβλήματα να λύσει, τ' ΚΚΕ προσπαθεί να χωνέψει την ήττα του, το Εσωτερικό (κι αν ακόμη δεν είχε αντίστοιχα προβλήματα μ' αυτά της ΝΔ) είναι πολύ μικρό για να μετρήσει. Ο Α. Παπανδρέου ηγεμονεύει αδιαφιλονίκητα της πολιτικής ζωής, το ΠΑΣΟΚ μπορεί να επιδοθεί απερίσπαστο στην νομή της εξουσίας και τις μακρόχρονες πλέον προοπτικές που ανοίγει η διαχείρισή της. Πρωθυπουργός και κυβέρνηση αντιμετωπίζουν μ' αισιοδοξία το μέλλον και δεν βιάζονται. Μακρόχρονη προοπτική δεν σημαίνει μακροπρόθεσμο πρόγραμμα — σημαίνει βλέποντας και κάνοντας, ο καιρός είναι μπροστά.

Φυσικά, μια τέτοια συνολική ανακατανομή της εξουσίας έχει ως αποτέλεσμα αντίστοιχα φαινόμενα μέσα στο ΠΑΣΟΚ. Όσοι ήταν παλιότερα χρήσιμοι δεν θα είναι και στο μέλλον. Άλλα τα καθήκοντα κι οι ρόλοι τότε, άλλα από δω και στο εξής. Γι' αυτό και οι συνεχείς εκπλήξεις. Το παλιό ΠΑΣΟΚ κοιλοπονά το καινούριο.

Η εκτός του ΠΑΣΟΚ Αριστερά έκανε ό,τι μπορούσε να διευκολύνει τη γέννα — αδιαφορώντας για το τι θα γεννηθεί. Η εντός του ΠΑΣΟΚ υφίσταται άμεσα τις ωδίνες του τοκετού — αυτό δεν την απαλλάσσει από τις ευθύνες για το αποτέλεσμα. Το ΚΚΕ και το ΚΚΕ εσ. μπορούν να κατηγορηθούν για μωυπία, έλλειψη στρατηγικής, αμχανία, έλλειψη οραμάτων.

Οι διαγραφόμενοι κι απομακρυνόμενοι από τις κομματικές ή κυβερνητικές θέσεις διαπιστώνουν πως δεν αποτελούσαν το άλας της γης, πως οι ρόλοι θυτών και θυμάτων μπορούν ν' αντιστραφούν, πως οι ευφυείς χειρισμοί ανατρέπονται από ευφυέστερους, πως η απομάκρυνση από κοινωνικές και πολιτικές ρίζες πληρώνεται. Αν οι εκτός των τειχών υφίστανται τις συνέπειες της ακινησίας τους, οι εντός πληρώνουν την υπερκινητικότητά τους. Οι πρώτοι ευθύνονται για ανοχή, οι δεύτεροι είναι συνυπεύθυνοι στα μελλούμενα.

Το πρόβλημα είναι πως εισπράττονται όλα αυτά από τους αριστερούς. Το πιθανότερο είναι πως αρχίζουν να υιοθετούν την πάγια άποψη του δεξιού — «όλοι ίδιοι είναι». Η συντηρητικότητα δεν είναι αποτέλεσμα επιτευγμάτων της Δεξιάς αλλά αποτυχιών της Αριστεράς. Φαίνεται όμως, πως αυτό ελάχιστα ενδιαφέρει τις αριστερές ηγεσίες. Τόσο το χειρότερο γι' αυτές, για τους αριστερούς, για τον τόπο — και κυρίως για τα δεκαπεντάχρονα παιδιά.

Δ. Πεσιμιστούλης

Συνδικαλιστική ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Κυκλοφορεί
κάθε μήνα

Το
μοναδικό περιοδικό
στην Ελλάδα

— για τις εργασιακές σχέσεις

— για την κοινωνική ασφάλιση
— για τα συνδικαλιστικά θέματα

Συνδικαλιστική ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Είναι το ανεξάρτητο περιοδικό
που σας πληροφορεί κάθε μήνα
πολύπλευρα και αντικειμενικά

ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 59, ΑΘΗΝΑ • Τηλ. 5248.056 — 5241.636

ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΑ. Αστυνομικά νέα της εβδομάδας πριν το φονικό του Καλτέζα:

«Εκατοντάδες αστυνομικοί θα εγκαταλείψουν τα γραφεία τους και θα τοποθετηθούν σε μάχιμες θέσεις».

Αστυνομικά νέα της εβδομάδας μετά το φονικό του Καλτέζα:

«Σύμφωνα με πληροφορίες ο κρατούμενος, για το θάνατο του 15χρονου, αστυφύλακας υπηρετούσε τα τελευταία 5 χρόνια σαν καφετζής στο κυλικείο του υπουργείου Δημοσίας Τάξεως και φυσικά όλο αυτόν τον καιρό δεν είχε επαφή με το αστυνομικό έργο». Είχε χειριστεί —εξ επαφής— τη ζάχαρη με το κουτάλι πριν χειριστεί το κορμί με το ατσάλι...

ΕΞΑΡΧΕΙΑ. Τα Εξάρχεια μετά τα μέτρα της λιτότητας. Τα Εξάρχεια πριν από τα μέτρα της αιματηρής καταστολής. Μανάβικο στην οδό Θεμιστοκλέους. Τα καφάσια στο πεζοδρόμιο. Στο καφάσι με τα «σταφύλια κέρυνα» η απαγόρευση του μανάβη —με μπικ— σε άκομψο χαρτόνι:

Απαγορεύεται το τσίμπημα. Τι καλά ν' απαγορευόταν και το σκότωμα ή ποιος θα υποχρεώσει τους «χασάπηδες» να μιμηθούν τους μανάβηδες;

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ. Κοινωνικά υποσύνολα των ημερών μας. Οι απεργοί και απεργοσπάστες.

Συζήτηση μ' έναν τραπεζοϋπάλληλο απεργοσπάστη της απεργίας της ΓΣΕΕ: — Εσύ γιατί δεν απήργησες; — Για να μην ξανάρθει η δεξιά. — Και επί δεξιάς γιατί δεν απεργούσες; — Για να μη δώσω δικαιώματα.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ. Κοινωνικά υποσύνολα των ημερών μας. Οι ανήσυχoi και οι αδιάφοροι. Οι παρόντες και οι απόντες. Οι ματωμένοι και οι αναίμακτοι.

Οι αδιάφοροι, οι απόντες και οι αναίμακτοι αναπτύσσουν θεωρίες. «Θεωρία» αναπτύσσει και ένας από τους ήρωες του φετινού προγράμματος του Θεάτρου Στοά του Ζωγράφου, που συμπληρώνει τα δεκαπεντάχρονά του. Η «θεωρία» εκφράζεται απολαυστικά από το Θανάση Παπαγεωργίου: «Μήπως εμείς θα φτιάξουμε τον κόσμο; Αυτοί που είμαστε, είμαστε. Τι να κάνουμε τώρα... Ευτυχία απόλυτη δεν υπάρχει.

Άμα το καταλάβεις αυτό καθάρισε. Και δεν σ' ενδιαφέρει παρά πώς να τη βολέψεις εσύ προσωπικά. Τηλεόραση, κάνα ματσάκι, καμιά ταβερνούλα, κάνα θεατράκι, άντε και κανένα τσιλιμπούρδισμα.

Διότι αυτή είναι η ζωή. Ναι... Σιγά τώρα μην τα βάλω εγώ με την παγκόσμια πολιτική κατάσταση. Δεν πάνε να βγάλουμε τα μάτια τους. Μπινέδες όλοι τους. Θα κάτσω να βγάλω εγώ το φίδι από την τρύπα; Δεν υπάρχουν ήρωες σήμερα, κι όποιος δεν το πιστεύει αυτό είναι πολύ μαλάκας. Αφού είναι κανονισμένα, ρε! Και το πότε θα φας και το πότε θα κοιμηθείς και το πότε...

Τον ήρωα θα κάνουμε τώρα; Μην πας μακριά: Τι κερδίσανε αυτοί που βασανιστήκανε στη δικτατορία; Τι κερδίσανε αυτοί που τρέχανε στα βουνά, στην κατοχή; Εγώ κι εσύ την πληρώνουμε. Γι' αυτό, ό,τι προλάβουμε: Ό,τι φάμε, ό,τι πιούμε κι ό,τι αρπάξει ο κώλος μας».

ΛΙΤΟΤΗΤΑ. Οικονομικά μέτρα της λιτότητας. Ο μουσικός Τζιμης Πανούσης λέει —σε εβδομαδιαίο περιοδικό— τις απόψεις του για τα οικονομικά μέτρα: «Υπάρχει μια μεγάλη μερίδα καταναλωτών, κυρίως στον καλλιτεχνικό κόσμο, που πλήττονται βαλάνισμα στην κυριολεξία από τα οικονομικά μέτρα. Διότι καλά να κόψεις το βίντεο, το ούισκυ, το φουά γκρα... Μπορείς όμως να κόψεις τα ναρκωτικά που οι τιμές τους ανέβηκαν στα ύψη; Η τιμή της κοκαΐνης και της ηρωΐνης, που εισάγονται, διπλασιάστηκε. Γι' αυτό συμφωνώ με το ΠΑΣΟΚ για την αναγκαιότητα των μέτρων. Με την υποτίμηση περιορίζεται η εισαγωγή σκληρών ναρκωτικών και αυξάνεται η τιμή της εγχώριας ινδικής κανάβης».

ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΑ. Τα συνδικαλιστικά στα ειρηνοδικεία και ο Αλέξης Μητρόπουλος στην «Αυγή»: (...) «Όταν η Δικαιοσύνη (...) παρεμβαίνει με την αστυνομικού χαρακτήρα «προσωρινή διάταξη» για ν' αναστείλει κοσμογονικές ανακατατάξεις κι αλλαγές πολιτικών συσχετισμών στο ανώτατο συνδικαλιστικό επίπεδο (...) τότε βρισκόμαστε μπρος σε μια πανηγυρική χρεοκοπία κάθε πολιτικής διεργασίας, διαλόγου, αντιπαράθεσης και

πειθούς που είναι τα συστατικά στοιχεία της δημοκρατικής διαδικασίας» (...). Έθεσα τις απόψεις του —υπό εξαμηνή αποβολή— μέλους της ΚΕ του ΠΑΣΟΚ, στην κρίση του Αγαθόνικου. — Και να σκεφτείς —σχολίασε ο Αγαθόνικος— ότι στην Αθήνα τείνει να δημιουργηθεί ειδικότητα συνδικαλιστοδικαστών —όπως λέμε ιατροδικαστών— με υποειδικότητες κατά κλάδους.

Ο πρωτοδικής Δέτσας π.χ. την άνοιξη του 1981 —επί Νέας Δημοκρατίας— ήταν πρόεδρος της «Κεντρικής Εφορευτικής Επιτροπής» που στον Ιατρικό Σύλλογο Αθηνών επόπτευσε στις εκλογές της νοθείας. Ο ίδιος πρωτοδικής πέρσι —δηλαδή επί «αλλαγής»— δίκασε σε δίκη που δεν τέλειωσε ποτέ, την ηγεσία των νοσοκομειακών γιατρών για απεργία κατά παρέμβαση του άρθρου 4...

ΑΝΥΠΟΤΑΚΤΟΙ. Επιφανείς ανυπότακτοι και στρατεύσεις κεραυνοί. Χρόνους έντεκα πριν σκάσει ο κεραυνός Τρεπεκλή είχε μπουμπουνίσει ο κεραυνός Ανδρεάδης. Διεθνής άσσος της ιστιοπλοΐας ο νεαρός βλαστός του πασίγνωστου μεγαλοτραπεζίτη είχε αφήσει την πλεμπάγια να κάνει «ένα στ' αριστερό, ένα κι ένα δυο» ως πάσχων —λέει— από «καθ' έξιν εξάρθρωμα της κατ' ώμον αρθρώσεως» και ο ίδιος αφοσιώθηκε στις εξαισίες διαδρομές των «ντράγκον» και των «σόλινγκ». Η κυβέρνηση του Αδαμάντιου Ανδρουτσόπουλου —η πιο ανυπόληπτη κυβέρνηση του τόπου μέχρι την εποχή της— οδήγησε το σκασιάρχη, με τυμπανοκρουσίες στο «Κέντρο Εκπαιδεύσεως Νεοσυλλέκτων». Λαχταρούσε —η άμοιρη— τον έπαινο εκείνων των αγαθών που —όχι πολύ αργότερα— οι σημερινοί παιδονόμοι του Τρεπεκλή έμελε να ονοματίσουν «μη προνομιούχους»...

Ο ΤΡΑΧΑΝΑΣ ΚΑΙ Η ΓΑΤΑ. Τα μοιραία λάθη οφείλονται σε μοιραίες παραλήψεις ή σε μοιραίες αμάθειες. Η μοιραία αμάθεια του νεοσυλλέκτου ναύτη Τρεπεκλή αφορά πράγματα στοιχειώδη. Τριαντάρησε, μαντραχάλεψε και δεν ήξερε πως: «όποιος τα βάζει με τη γάτα δεν πρέπει να έχει απλωμένο τον τραχανά». Ο τραχανάς ήταν η ανυποταξία. Κάποτε θα μάθουμε και τη γάτα... ο αυτόματος τηλεφωνητής

Η τηλεόραση δεν ανήκει στα κόμματα

του Ν.Σ. Μάργαρη

Ο κ. Μητσοτάκης συνεχώς καλεί τον πρωθυπουργό σ' ανοιχτή συζήτηση για τα γεγονότα του '65 στην τηλεόραση. Όταν απεργούσαν οι ταξιτζήδες ζητούσαν να βγουν στην τηλεόραση. Ο βουλευτής του ΠΑΣΟΚ κ. Κτενάς διαμαρτυρήθηκε γιατί η τηλεόραση δεν παρουσιάζει όσο θα έπρεπε το ρόλο του βουλευτή αλλά έχει παραδοθεί στους αναρχικούς. Οι αναρχικοί δεν ζητησαν να εμφανιστούν στην τηλεόραση απ' ευθείας. Τους αρκεί, προφανώς, να εμφανίζονται έμμεσα.

Κάποτε προτάθηκε σ' έναν φίλο να δουλέψει με μια ομάδα εργασίας στην ΕΡΤ. Η απάντησή του ήταν μοιρολατρική:

«Σ' αυτή τη χαβούζα που λέγεται ΕΡΤ κατά τα φαινόμενα θα περάσουμε όλοι οι Έλληνες. Δέχομαι! Τουλάχιστον θα πάω με τη θέλησή μου».

Τι συμβαίνει τέλος πάντων με την τηλεόραση; Γιατί να μην υπάρχει, έστω και μία, «ειδική» στήλη σ' εφημερίδα που να μην τα βάζει με την τηλεόραση; Τι φταίει;

Η ΕΡΤ είναι μια κρατική εταιρεία όπως ο ΟΤΕ, ο ΟΣΕ, η Ολυμπιακή. Εφόσον τα τηλέφωνα δουλεύουν όπως δουλεύουν και τα δρομολόγια του ΟΣΕ και της Ολυμπιακής δεν θα έλεγα ότι είναι και πολύ τακτικά είναι φυσικό, κατ' αρχήν, η ΕΡΤ να δουλεύει όπως όλος ο κρατικός μας μηχανισμός. Που καταναλώνει περισσότερα απ' ό,τι παράγει.

Έχοντας υπόψη αυτό (πόσοι αργόμισθοι «δημοσιογράφοι» δουλεύουν στην ΕΡΤ; Ποιος τους προσέλαβε;) άς πάμε λίγο παρακάτω. Κατ' αρχήν δεν γνωρίζω γιατί αλλά όλοι μας, ή σχεδόν όλοι μας, αντιδρούμε και οι συγκρούσεις μας στρέφονται κύρια γύρω από τις ειδήσεις ή τις ειδησεογραφικές εκπομπές. Οι οποίες έχουν, συνήθως, μειωμένη ακροαματικότητα. Αυτό σημαίνει, πιθανότατα, ότι αρκετοί δεν τις βλέπουν είτε γιατί αδιαφορούν είτε γιατί δεν τους αρέσουν.

Είμαι έτοιμος ν' ακούσω μύδρους από τους διαφωνούντες:

— Τι να δουν;

Ας πάρουμε τώρα τα κόμματα. Όλα τα κόμματα. Προσωπικά θεωρώ ότι θα ήταν ευχαριστήματα αν τους έλεγαν:

— Όλα έχετε από ένα τέταρτο. Ετοιμάστε το δελτίο ειδήσεων μόνοι σας.

Εύκολα μπορεί κάποιος να φανταστεί το αποτέλεσμα. Θ' ακούγαμε, στο όνομα του «πλουραλισμού», κομματικούς μονόλογους οι οποίοι θα τέλειωναν όλοι τους με αφορισμούς του είδους:

«Όμως, ο λαός γνωρίζει και θα δώσει την κατάλληλη απάντηση στους απεργούς (... η τους απεργοσπάστες)».

Όμως, πόσο ο λαός γνωρίζει για τι πράγμα θα του μιλάνε;

Τρέμω στη σκέψη ότι μπορούν, κάποτε, τον έλεγχο της τηλεόρασης να τον αποκτήσουν τα κόμματα. Αν αυτό θα θεωρηθεί δείγμα ανεξαρτησίας τότε δυσκολεύεται να ορίσω το τι σημαίνει υποτέλεια.

Γιατί άραγε να μην την αναλάβουν κοινωνικές ομάδες ή, έστω, απλώς ικανά άτομα των οποίων η φαντασία δεν έχει πνιγεί στα θολά μικροκομματικά νερά; Αυτή η τηλεόραση θα είναι πραγματικά πολιτικοποιημένη γιατί θα την διαχειρίζονται πολίτες.

Τώρα με τα οικονομικά μέτρα, μ' εξαίρεση ορισμένα άτομα που απλώς επιβεβαίωσαν τον κανόνα, τα πράγματα ήταν σε μερικές περιπτώσεις δραματικά. Παρακολούθησα τη «συζήτηση» των οικονομολόγων που προτάθηκαν από τα κόμματα και κόντεψε να μου στρίψει.

Όλοι τους, μ' εξαίρεση έναν, διάβαζαν από μέσα τα χαρτιά τους και το μόνο που έκαναν —όταν σήκωναν το κεφάλι τους— ήταν να εξαπολύουν κεραυνούς ο ένας στο κεφάλι του άλλου και όλοι μαζί στο δικό τους.

Πού ήταν «ο λαός που γνωρίζει;» Πού ήταν τα εκατομμύρια των Ελλήνων που έτρεχαν και άδειαζαν τα καταστήματα; Ποιος τους πληροφόρησε ουσιαστικά;

Γιατί να μην κληθούν πολίτες;

Σκέφτηκε κανένας να καλέσει σ' ανοιχτή συζήτηση για τη ΓΣΕΕ εργαζόμενους να μας πουν τη γνώμη τους;

Φαίνεται πως όλοι δεχόμαστε αδιαμαρτύρητα και έχουμε εκχωρήσει τα δικαιώματά μας στα κόμματα και στους «φορείς». Οι εκπρόσωποι των φορέων, με τη σειρά τους, παρουσιάζονται μόνο μετά από κομματική έγκριση και μανδύα.

Τον τελευταίο καιρό είναι γεγονός ότι υπάρχει σοβαρότατη κρίση και αντιπαράθεση κυβέρνησης - κομμάτων. Ο λαός είναι κάπου στη μέση.

Προσωπικά και υποθέτω πολλοί ακόμη δεν έχουμε εκχωρήσει τα δικαιώματά μας στα κόμματα. Βεβαίως, ψηφίζουμε κάθε τόσο χρόνια για κυβέρνηση, αντιπολίτευση και τοπική αυτοδιοίκηση. Όμως, από πουθενά δεν βγαίνει ότι αν πρόκειται να γίνει συζήτηση στην ΕΡΤ για ένα σοβαρότατο θέμα —τη ρύπανση της Αθήνας για παράδειγμα— ότι είμαι έτοιμος να δεχθώ την παρουσία κομματικών εκπροσώπων και όχι ατόμων που γνωρίζουν το πρόβλημα και μπορούν —αν το κατέχουν πραγματικά— να ενημερώσουν και το λαό και την κυβέρνηση και τα κόμματα.

Ο Γενικός Διευθυντής της ΕΡΤ την προηγούμενη εβδομάδα δήλωσε:

«Σήμερα, η τηλεόραση καλείται να απλλάξει την κοινωνία από την ιδιωτικο-

ποίηση της πολιτικής, που επιχειρούν οι πολιτικές εκείνες δυνάμεις, οι οποίες δυσκολεύονται να αναγνωρίζουν στο κοινωνικό σώμα την αυτονομία του. Πρόκειται για πολιτικές δυνάμεις που δυσκολεύονται να παραιτηθούν από τον παραδοσιακό τους ρόλο, από τη λογική της πελαταικής σχέσης και υποτέλειας».

Σίγουρα μια τέτοια προσπάθεια ή, έστω, πείραμα αξίζει τον κόπο. Πόσο, όμως, είναι έτοιμοι να αποδεχθούν αυτή την πορεία εκείνοι που θεωρούν ότι είναι ιδιοκτήτες μας; Για να μην πω τον όρο «προστάτες» με άλλη λέξη!

Πόσο είναι έτοιμος ο βουλευτής κ. Κτενάς ν' αντιληφθεί ότι το έργο του βουλευτή είναι να νομοθετεί σωστά και να εκφράζει στη Βουλή μ' επάρκεια τη θέληση και τις ελπίδες όσων των εμπιστεύθηκαν; Θεωρεί ότι η διαφήμισή του από την τηλεόραση ήταν ο στόχος εκείνων που τον ψήφισαν στην περιφέρειά του;

Πόσο είναι έτοιμος ο «γνήσια αυθόρμητος» κ. Γιαννόπουλος ν' αντιληφθεί ότι ο Υπουργός Εργασίας έχει άλλες υποχρεώσεις; Ποιος τον διόρισε θεματοφύλακα της σωστής πληροφόρησης; Πού έμαθε για τη «βροχή των τηλεφωνημάτων» απ' όλα τα σημεία της χώρας; Οι διαμαρτυρόμενοι πολίτες τηλεφωνούσαν στην ΕΡΤ ή στο Υπουργείο Εργασίας; Αν το δελτίο ειδήσεων το παρακολούθησαν εκατομμύρια Έλληνες τι ποσοστό αντιπροσώπευαν οι «αγανακτισμένοι πολίτες;»

Θα ήμουν ανόητος αν πίστευα ότι η ΕΡΤ δεν απέχει πολύ απ' αυτό που θα επιθυμούσαμε να είναι. Θα ήμουν αθεορβύμων αν πίστευα ότι η ΕΡΤ μπορεί ν' αλλάξει αμέσως. Θα ήμουν θεόβλακας αν πίστευα ότι με γάλα και ρύζι θα μπορούσε να γίνει κάτι περισσότερο από καλής ποιότητας ρυζόγαλο. Όμως, είναι καλύτερο από σκέτο λαπά.

Πιστεύω ότι τον τελευταίο καιρό υπήρξαν ενδείξεις που μας έκαναν να ελπίζουμε για κάτι καλύτερο.

Όσοι, εκτός ΠΑΣΟΚ, διαμαρτύρονται αν αντιληφθούν ότι αν ανατραπεί η σημερινή κατάσταση, το επόμενο βήμα θα είναι ο Γιαννοπουλισμός. Όσοι, εντός ΠΑΣΟΚ, διαμαρτύρονται αν αντιληφθούν ότι η Νέα Δημοκρατία έχασε τις εκλογές με μονοκομματική τηλε

Η άνοιξη της ΕΡΤ σίγουρα δεν ήρθε ακόμη. Όμως, θα ήταν κρίμα να γυρίσουμε στο χειμώνα που οι ιδιοκτήτες της (παλαίοκομματικοί και κόμματα) επιθυμούν.

□

ΥΓ. Μέσα σε μια ώρα από τότε που τέλειωσα το κείμενο αυτό αποδείχθηκε ότι:

και όμως η τηλεόραση ανήκει στα κόμματα

EPT-1: Η κορυφή ενός παγόβουνου που λιώνει γρήγορα

του Ρεπόρτερ

Η ανακοίνωση του Υπουργείου Εργασίας, επιμένει στον «αυθορητισμό» του κ. Γιαννόπουλου, αλλά εμείς αντίθετα πιστεύουμε ότι ο Υπουργός Εργασίας είναι και πολύ οργανωμένος, και πολύ τακτικός: ενώ κάθε άλλος στη θέση του, τη μέρα της Πανελλαδικής απεργίας, θα είχε χαθεί στις μικρολεπτομέρειες, τους αριθμούς των απεργών, την επιτυχία ή όχι της απεργίας κτλ. ο κ. Γιαννόπουλος, ξεπερνώντας την καθημερινότητα, τακτοποιούσε το αρχείο του. Υπάρχουν βέβαια και οι κακεντρεχείς, που συνδυάζουν τη φορτική παρουσία των υπαλλήλων του στην EPT-1 με την απειλή τα δελτία ειδήσεων να παραδοθούν στον πρωθυπουργό. Απίστευτο: ένας κομμουνιστής υπουργός (όπως πριν λίγες μέρες αυτοχαρακτηρίστηκε ο κ. Γιαννόπουλος), δεν νομίζουμε ποτέ ότι θα «κάρφωνε» συναδέλφους του στον πρωθυπουργό. Αυτές είναι ενέργειες που αρμόζουν μόνο σε παλααιοκομματικούς.

ΠΑΛΑΙΟΚΟΜΜΑΤΙΚΟΙ ΕΝΑΝΤΙΟΝ EPT-1

Η μία πηγή των εσωκυβερνητικών αντιδράσεων στο πρόσφατο άνοιγμα, ιδιαίτερα της EPT-1, είναι μία σειρά από υπουργούς και βουλευτές του κυβερνώντος κόμματος, που είτε δεν προβάλλονται όπως πριν, ή θεωρούν ότι η τηλεόραση έχει γίνει... αντικυβερνητική. Ο κ. Κουτσόγιωργας για παράδειγμα, παραπονιόταν πριν από μερικές μέρες, ότι δεν προβάλλεται όσο πρέπει, τονίζοντας πάντως ότι «δεν τον νοιάζει ότι δεν προβάλλεται αυτός, αλλά οι θεσμοί», αναγκάζοντας τους συνομιλητές του να ψάχνουν ακόμη για να ανακαλύψουν τους «θεσμούς» που εκπροσωπεί ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης και Εσωτερικών. Ο κ. Κακλαμάνης, παραπονέθηκε πρόσφατα ότι η τηλεόραση δεν καλύπτει επαρκώς τα εγκαίνια σχολείων, που πραγματοποιεί σχεδόν κάθε εβδομάδα. Ας σημειωθεί εδώ ότι από την EPT-1 του εξήγησαν ότι είναι προτιμότερο, και δημοσιογραφικά και για την προβολή του κυβερνητικού έργου, «να φαίνεται το ίδιο το νεότευκτο κτίριο» (όπως και έγινε στο υπό κατηγορία ρεπορτάζ), παρά η εικόνα με τις ελληνικές σημαιούλες και τον υπουργό που κόβει την κορδέλα, αλλά ο υπουργός Παιδείας δεν φάνηκε να συμφωνεί.

Παραπονούμενος δήλωσε τελευταία και ο κ. Μαγκάκης, θεωρώντας ότι η απεργία των δικηγόρων, που έχει παραλύσει ενάμιση μήνα τώρα τα δικαστήρια της χώρας, «προβάλλεται υπερβολικά από τις ειδήσεις της EPT-1», ενώ κύκλοι του υπουργείου Δικαιοσύνης έφτασαν να «συνιστούν» στους ανθρώπους του καναλιού, «να δείχνουν το γήπεδο (όπου συνήθως γίνεται η συνέλευση του Δικηγορικού Συλλόγου-σς) αλλά όχι και το πρόσωπο του κ. Ζαφειρόπουλου».

Στο παιχνίδι μπήκαν τελευταία και δύο ακόμη πρόσωπα, ο κ. Κτενάς και ο κ. Σαρτζετάκης. Ο πρώτος, βουλευτής του ΠΑΣΟΚ, έκανε φανερή την αντίθεσή του, κατηγορώντας στην EPT ότι «δεν προβάλλει το έργο του Κοινοβουλίου», αλλά οι αιτίες της αντίθεσής του πηγάζουν λίγο πιο μακριά: όπως ήδη έγραψε η «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία», σε ένα ρεπορτάζ της κ. Μ. Πρωτογήρου, ο κ. Κτενάς διαμαρτυρήθηκε επειδή στο τηλεοπτικό ρεπορτάζ από ένα έργο στο νομό Λευκάδας δεν αφιέρθηκε η παρουσία του. Από την πλευρά του ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, (όπως ήδη έγραψαν το «Βήμα» και η «Ελευθεροτυπία» της Κυριακής) παραπονέθηκε επειδή «δεν προβάλλεται επαρκώς ο θεσμός» ο οποίος «βάλλεται από την δεξιά» έστω και κατά την παράδοση διαπιστευτηρίων από πρεσβυτές των Αντιλλών. Με άλλα λόγια τον Καραμανλή πολλοί εμίσησαν...

Κοντά στους «παλαιοκομματικούς» υποστηρικτές της κυβέρνησης, θα πρέπει να προστεθούν και οι «ρεβανιστές». Πρόκειται κυρίως για τους κ. Μαρούδα και Κωστόπουλο, οι οποίοι εμφανίζονται δυσανεστήμενοι επειδή απομακρύνθηκαν από τις θέσεις που κατείχαν, παρά την επιτυχημένη θητεία τους... Όπως ήδη γράφτηκε στον «Ταχυδρόμο», το τέως διδύμο έχει αποστείλει υπόμνημα στον κ. Παπανδρέου, με το οποίο κατηγορείται η νέα ηγεσία, ότι «έχει παραδώσει το πρώτο κανάλι στο ΚΚΕ εσωτ. και το δεύτερο στο ΚΚΕ», ότι οι νυχτερινές ραδιοφωνικές εκπομπές έχουν καταληφθεί από αναρχικούς που αθυροστομούν και ακόμη ότι στην ραδιοτηλεόραση επικρατεί ένα κλίμα «αρρωστημένου φιλελευθερισμού».

Ο κ. Μαρούδας ενισχύεται στο παιχνίδι αυτό από το «Έθνος», ενώ είναι γνωστές οι σχέσεις του κ. Κωστόπουλου με την «Ελευθερή Ώρα» και την «Αυριανή». Η εφημερίδα του κ. Μιχαλόπουλου θεωρούσε, ήδη από την πρώτη τετραετία, τον κ. Κωστόπουλο «ως τον μόνο άνδρα της κυβέρνησης», και είναι εξαιρετικά εκνευρισμένη με το διδύμο Λαλιώτη - Ευθυμίου, επειδή αρνήθηκαν να της παραχωρήσουν στο φύλλο την άδεια για τη δημοσίευση ισολογισμών. Η χουντική «Ελευθερή Ώρα» δεν εκπληρούσε τις νόμιμες προϋποθέσεις, για τη δημοσίευση των ισολογισμών γι' αυτό, και η τήρηση του νόμου της αφαίρεσε αρκετά εκατομμύρια. Από την πλευρά της, η «Αυριανή», δημοσιεύει τελευταία άρθρα εναντίον των συζητήσεων στην TV για τα οικονομικά μέτρα που θεωρούν ότι οι συζητήσεις «έπαιξαν το παιχνίδι της δεξιάς» πίσω από την ανωνυμία του συντάκτη αυτών των άρθρων, πολλοί υποστήριζαν ότι βρίσκεται ο νέος αρθρογράφος της εφημερίδας κ. Κωστόπουλος. Ο τελευταίος, φέρεται εξάλλου ως ο συντάκτης ενός έντονα αντι-ΚΚΕ άρθρου, που με την υπογραφή «Ερευνητής», δημοσιεύθηκε στην «Αυριανή της Κυριακής».

ΔΥΟ ΑΝΤΙΑΗΨΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Τελικός παραλήπτης όλων των παραπόνων είναι φυσικά ο πρωθυπουργός, ένας «απεστάλμένος» του οποίου ήρθε σε επαφή με την «τριανδρία» της EPT-1. Η τελευταία δήλωσε ότι «δεν έχει πρόβλημα να προβάλει το κυβερνητικό έργο», αλλά με μία μέθοδο «που ούτε θα μοιάζει ούτε θα είναι στείρα προπαγάνδα», υπογραμμίζοντας συγχρόνως την εμμονή της «στην ισότιμη πληροφόρηση» και τον «πλουραλισμό». Έτσι το κυβερνητικό στρατόπεδο μοιάζει μοιρασμένο ανάμεσα σε δύο στρατόπεδα, με δύο διαφορετικές λογικές για τη ραδιοτηλεόραση. Σύμφωνα με την άποψη που εκφράζεται κυρίως από το διδύμο Λαλιώτη - Ευθυμίου, η βελτίωση της αξιοπιστίας των ειδήσεων βελτιώνει την αξιοπιστία της κυβέρνησης, ενώ στις σημερινές συνθήκες κατά τις οποίες η κυβέρνηση δέχεται επιθέσεις... «θα ήταν παράλογο να ανοιχτεί και ένα καινούργιο μέτωπο» εναντίον της «φασιστικής τηλεόρασης». Οι υποστηρικτές των δύο, προσθέτουν ακόμη ότι «ο εκδημοκρατισμός της Τ.Υ., ήταν μία από τις βασικές εξαγγελίες του ΠΑΣΟΚ» και ότι αν κάποια αλλαγή γίνεται σήμερα, αυτή είναι μόνο στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, και συνεπώς πρέπει να συνεχισθεί. Από την άλλη πλευρά, οι αντίπαλοι του κλεισίματος, είτε διαφωνούν «θεωρητικά» για το στίλ και το είδος του ανοίγματος, «αφού μία σοσιαλιστική κυβέρνηση, δίνει το λόγο και στη δεξιά ή την αριστερά» ή υπογραμμίζουν ότι στις σημερινές συνθήκες δεν υπάρχει «αντικειμενικά» περιθώριο για «δημοκρατικά ανοίγματα» και συνεπώς τα πράγματα πρέπει να επιστρέψουν στην παλιά καλή εποχή του «Μαροδισμού».

Το θέμα είναι πάντως ότι οι υπουργοί του ΠΑΣΟΚ διαμαρτύρονται στις ιδιωτικές συζητήσεις, «επειδή ο Ανδρέας δεν τους αφήνει πρωτοβουλίες», αλλά δεν παύουν να «καρφώνουν» τους συναδέλφους τους στον πρωθυπουργό, καθιστώντας τον κριτή για την τύχη των κατηγορούμενων, και φυσικά αργότερα και των σημερινών «κατήγορων». Ο κ. Παπανδρέου εμφανιζόταν, τουλάχιστον στην αρχή, ως θιασώτης του ανοίγματος της ραδιοτηλεόρασης, εν όψει μάλιστα και των οικονομικών μέτρων. Ήταν μάλιστα ο ίδιος που προσκάλεσε τον διευθυντή του «Οικονομικού Ταχυδρόμου» κ. Μαρίνο να πάρει μέρος στην πρώτη συζήτηση για τα οικονομικά μέτρα, και να αναλάβει, αν θέλει, μία ειδική ενημερωτική εκπομπή για την οικονομία παρ' ότι ο προσκληθείς δεν διστάζει να ασκεί κριτική στην κυβερνητική πολιτική και τακτική. Την ίδια άποψη με τον πρωθυπουργό φαίνεται να είχαν και άλλα ισχυρά στελέχη του ΠΑΣΟΚ, όπως οι κ. Τσοχατζόπουλος και Γεννηματάς. Συνεπώς η κάλυψη των ραδιοτηλεοπτικών ανοιγμάτων θα μπορούσε να είναι μία αρκετά εύκολη απόφαση, αν, με αφορμή την TV, δεν παίζονταν, στο εσωτερικό του κυβερνώντος κόμματος και κάποια γενικότερα παιχνίδια εξουσίας...

ΑΓΩΝΕΣ ΔΙΑΔΟΧΗΣ

Αυτή την τελευταία άποψη υποστηρίζουν άλλα στελέχη του ΠΑΣΟΚ, καθώς και όσοι, στην ΕΡΤ-1, ήρθαν σε επαφή με την παρέμβαση Γιαννόπουλου. Σύμφωνα με αυτήν την προβληματική, ο υπουργός Εργασίας χρησιμοποιήθηκε ακριβώς εξαιτίας του «ευέξαπτου» ή «αυθόρμητου» κατά τον ίδιο χαρακτήρα του, ώστε να δημιουργηθεί μία κρίση, που εν μέσω πολυπλευρών κριτικών για τη ραδιοτηλεοπτική πολιτική, θα ωθούσε τον κ. Παπανδρέου να αλλάξει το πράσινο φως σε κόκκινο, σε ό,τι αφορά πάντα τον εκδημοκρατισμό των μαζικών μέσων ενημέρωσης καταφέρνοντας έτσι ένα χτύπημα στον υφυπουργό Τύπου.

«Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο», υποστηρίζουν αυτοί οι κύκλοι, δεν επιχειρήθηκε, από πλευράς Υπουργείου Εργασίας, «ο οποιοσδήποτε διάλογος με την ηγεσία της ΕΡΤ-1, και αντίθετα» η ωμή παρέμβαση οδηγούσε μία ανοικτή σύγκρουση. Με βάση την ίδια αντίληψη, η στιγμή «ήταν κατάλληλη για ένα χτύπημα εναντίον του Λαλιώτη», που αποδυναμώθηκε μερικά μετά την πρόσφατη αναδόμηση του Εκτελεστικού Γραφείου του ΠΑΣΟΚ, ενώ η οικονομική κρίση περιορίζει «αντικειμενικά» τη δυνατότητα των ανοιγμάτων που επιχειρούσε ο υφυπουργός Τύπου.

Οι ίδιοι κύκλοι επιχειρηματολογούσαν την άποψή τους με το γεγονός ότι ούτε ο κ. Γ. Παπανδρέου (που βρίσκεται όμως σε διένεξη με τον κ. Λαλιώτη) ο οποίος έχει ταχθεί υπέρ του εκδημοκρατισμού της τηλεόρασης, ούτε η «ιστορική ηγεσία» του ΠΑΣΟΚ δεν κάλυψαν το υφυπουργείο Τύπου όταν δέχονταν τις επιθέσεις. Λέγεται ότι κατά τη διάρκεια της επίσκεψης της Δευτέρας, των κ. Τσοχατζόπουλου και Γεννηματά, καθώς και της κ.Β. Παπανδρέου, στο υφυπουργείο Τύπου, έγινε «αυτοκριτική» για την παράλειψη αυτή, αλλά από κει και μετά, τα πολιτικά προβλήματα που τέθηκαν, ξεπερνούσαν κατά πολύ τις διαφορετικές αντιλήψεις για την ραδιοτηλεόραση. Όταν τελείωνε το άρθρο, δεν είχε γίνει ακόμη γνωστή η δήλωση παραιτήσης του κ. Λαλιώτη, ώστε να αναλυθεί το πολιτικό περιεχόμενο των διαφωνιών του, κάτι που επιχειρείται σε άλλες στήλες του περιοδικού. Το θέμα είναι ότι η κρίση στην ΕΡΤ-1, εκτός από την αυτόνομη πλευρά της, είναι συγχρόνως η κορυφή ενός πολιτικού παγώβουνου, που λιώνει με ρυθμούς γρηγορότερος απ' όσους περίμεναν και οι πιο απαισιόδοξοι...

Έκδόσεις Στιγμή

ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 91-93, ΑΘΗΝΑ 114 73
τηλ. 36.44.064

Κυκλοφορούν

Νίκου Καχτίτση

Ο ΕΞΩΣΤΗΣ

Νίκου Καχτίτση

Η ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΕΝΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

Χριστόφορου Μηλιώνη

ΚΑΛΑΜΑΣ ΚΙ ΑΧΕΡΟΝΤΑΣ

(διηγήματα)

Νάσου Βαγενά

ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Γουσταίου Φλωμπέρ

BIBLIOMANIA

είσαγωγή-μετάφραση: Έ. Χ. Γονατάς

ΝΙΚΟΣ - ΑΛΕΞΗΣ ΑΣΛΑΝΟΓΛΟΥ

Ο ΔΥΣΚΟΛΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9. Αθήνα. Τηλ. 3607744

Ένα βήμα μπρος, δυο βήματα παραπίσω

του Στέλιου Κούλογλου

Το τελευταίο επεισόδιο που παίζεται ακόμη από το τετράχρονο σήριαλ «Ραδιοτηλεόραση και Αλλαγή», είναι διπλά χαρακτηριστικό: δεν αναδεικνύει μόνο τα «όρια δημοκρατικότητας» του κυβερνώντος κόμματος, αλλά περιγράφει γλαφυρά και τον τρόπο που το τελευταίο διαχειρίζεται ή δεν διαχειρίζεται τις «προβληματικές» επιχειρήσεις. Και η ελληνική ραδιοτηλεόραση είναι μια τέτοια περίπτωση, και πολιτικά, αφού αποτελεί ένα μόνιμο πεδίο οξύτατης κριτικής της κυβέρνησης, αλλά και οικονομικά τη στιγμή που ένας τεράστιος παρασιτικός μηχανισμός τρέφεται από την αυθαίρετη εισφορά των ηλεκτροδοτούμενων πολιτών και τις ενισχύσεις του προϋπολογισμού.

Το πολιτικό στοιχείο του κ. Λαλιώτη, όταν αναλάμβανε το υφυπουργείο Τύπου, ήταν ακριβώς η εξυγίανση των προβληματικών EPT-1 και EPT-2. Μη μπορώντας ή μη θέλοντας να αλλάξει τον —πρωτοφανή στα παγκόσμια δεδομένα— θεσμό του κυβερνητικού εκπρόσωπου, όπως εφαρμόζεται στην Ελλάδα, και ο οποίος φθείρει αναπότρεπτα τον όποιο διαχειριστή του, ο νέος υφυπουργός Τύπου στοιχημάτιζε στη μεταρρύθμιση κατ' αρχήν της ραδιοτηλεόρασης και στη συνέχεια και του Τύπου. Ήταν ένα στοιχείο και προσωπικό, αφού ο κ. Λαλιώτης είχε δώσει το δικό του στίγμα, και στη διαχείριση του Υφυπουργείου Νέας Γενιάς. Για την επιτυχία του σχεδίου, έπρεπε η τηλεόραση να πάψει να είναι μονοκομματική «περνώντας» με το κόστος του αντίλογου, πιο έμμεσα την κυβερνητική πολιτική. Πρόκειται για ένα τόσο «έξυπνο» εγχείρημα, όσο ακριβώς «ηλίθιοι» είναι οι επικριτές του πρόσφατου ραδιοηλεκτρικού ανοίγματος. Είναι κοινή πια πεποίθηση σε ειδικούς και μη σε όλο τον κόσμο, ότι η τηλεόραση δεν είναι αξιόπιστη, για την όποια κυβέρνηση, παρά από τη στιγμή που είναι «πλουραλιστική» και «αντικειμενική». Θα έλεγε κανείς ότι για τους πολέμιους του ανοίγματος ισχύει ένα από τα συνθήματα της Πράγας του '68: «ήταν βλάκες διεθνούς επιπέδου, έστω κι αν δεν είχαν ποτέ περάσει τα σύνορα της χώρας».

Αποτέλεσμα: σε αντίθεση με τους προκατόχους, η ραδιοτηλεόραση θα έπαυε να αποτελεί πολιτικά «προβληματική» υπόθεση για την κυβέρνηση, ένα από τα στηρίγματα της πολιτικής της αντιπολίτευσης θα τραβιόταν από τα πόδια της, και συγχρόνως θα υλοποιούνταν τέλος πάντων, κάποιο σημείο από το εγκαταληφθέν πρόγραμμα της αλλαγής, αυτό που αφορά τον εκδημοκρατισμό των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία, ότι από το τέλμα στο οποίο έχει περιπέσει η κυβέρνηση μετά τις εκλογές της 2ας Ιουνίου, οι μόνες «καλύτερες μέρες» υπήρξαν στη ραδιοτηλεόραση. Η «τριανδρία» που ανέλαβε την EPT-1, διαπραγματευόμενη για μεγάλο διάστημα τους όρους παρουσίας της, διέθετε εκτός από όρεξη για δουλειά, και ένα βασικότατο προσόν που χρειάζεται η θέση: την ομοιογένεια, που αποτρέπει την πολιτική του «διαίρει και βασιλεύει», εφαρμοσμένη κατά κόρον στους προκατόχους της. Έτσι, το πρώτο κανάλι, παρασύροντας σε κάποιο βαθμό και το δεύτερο, είχε να επιδείξει ορισμένα παραδειγματικά —και πολιτικά και δημοσιογραφικά— δελτία ειδήσεων, στην ιστορία της ελληνικής ραδιοτηλεόρασης του Καραμανλισμού και του Μαρουδισμού συμπεριλαμβανομένων και μάλιστα σε συνθήκες οξύτατης οικονομικής κρίσης και πολιτικής αντιπαράθεσης.

Φυσικά όλα τα προηγούμενα, αν αποτελούν καινοτομίες στη χώρα της φαιδράς πορτοκαλέας είναι κοινώς αποδεκτά, και κοινότυπα σε όλο τον κόσμο. «Στην Ελλάδα», χαριτολογούσε προ ημερών ένα στέλεχος της EPT-1, «γίνεσαι ήρωας χωρίς να κάνεις και πολλά πράγματα». Κι ερχόμαστε έτσι στην άλλη πλευρά της «υπόθεσης ραδιοτηλεόρασης», της οποίας η βελτίωση δεν ταυτίζεται φυσικά με τον εκδημοκρατισμό των δελτίων ειδήσεων.

Στην πραγματικότητα τα δύο κανάλια, αποτελούν, όπως όλες σχεδόν οι κρατικές επιχειρήσεις, υπερχρεωμένα τέρατα με πηλίνα πόδια: στην συγκεκριμένη περίπτωση, οι EPT, έχουν οτιδήποτε άλλο στο «μυαλό τους», εκτός από την πραγματική λειτουργία

των μαζικών μέσων ενημέρωσης, δηλαδή την πληροφόρηση, την πολιτιστική δημιουργία και την ψυχαγωγία. Για να στείλει κάποιον απεσταλμένο σε έκτακτο γεγονός, χρειάζεται... τρεις μέρες, ώστε να εγκριθεί η αποστολή του από το Διοικητικό Συμβούλιο, αν δεν ανατραπεί από κάποια παράγραφο Υπουργικού Διατάγματος, τα οποία είναι τόσα πολλά, ώστε κανείς να μην μπορεί να τα συγκεντρώσει! Ένα υπεράριθμο Διοικητικό προσωπικό «αγωνίζεται» καθημερινά για φοροαπαλλαγές και άλλα «λαϊκά» αιτήματα, ενώ τα ποσά που δίδονται για τη μισθοδοσία των αργόμισθων αποτρέπουν την οποιαδήποτε παραγωγική δαπάνη, είτε πρόκειται για αγορά μηχανημάτων είτε για δημοσιογραφικές αποστολές.

Το καθεστώς του «Μαρουδισμού», αντί να ξεκαθαρίσει με τις κομματικές αργομισθίες της ΝΔ πρόσθεσε και καινούριες, με αποτέλεσμα η Υπηρεσία Ειδήσεων της EPT-1, για παράδειγμα, να πληρώνει σήμερα 180 άτομα, από τα οποία τα τρία τέταρτα σχεδόν δεν έχουν δει κάμερα εδώ και δύο, τρία ή τέσσερα χρόνια, ενώ τα έργα βιτρίνας δίνουν και παίρνουν: το «στούντιο της Πάτρας», που έγινε για την κολακεία των «υψηλά ιστάμενων» —οπαδών της αποκέντρωσης, δεν είναι παρά μια μπλόφα. Στην πραγματικότητα ένα συνεργείο κατεβαίνει επί τρεις μέρες κάθε βδομάδα στην Πάτρα, και κινηματογραφεί «επίκαιρα» τα οποία κονσερβαρισμένα πια, παρουσιάζονται σαν... ειδήσεις, από τα δελτία ειδήσεων. Αν ένας σεισμός γίνει στην Πάτρα, μια από τις τέσσερις μέρες που το... «στούντιο της Πάτρας» είναι... στην Αθήνα, καμιά είδηση δεν πρόκειται να μεταδοθεί! Προς δόξαν φυσικά της δημοσιογραφίας.

Με άλλα λόγια, η διοίκηση της προβληματικής «Ραδιοτηλεόρασης», πρέπει, για να προχωρήσει, να έρθει σε ρήξη με μια σειρά κατεστημένα συντεχνιακά συμφέροντα. Αλλά για να ξεκινήσει η εξυγίανση θα πρέπει να υπάρχει ο απαιτούμενος χρόνος εκεί που σήμερα βρίσκεται η καθημερινή ανασφάλεια, και η στήριξη της πολιτικής ηγεσίας, εκεί που τώρα δεν υπάρχει παρά η υπονόμευση...

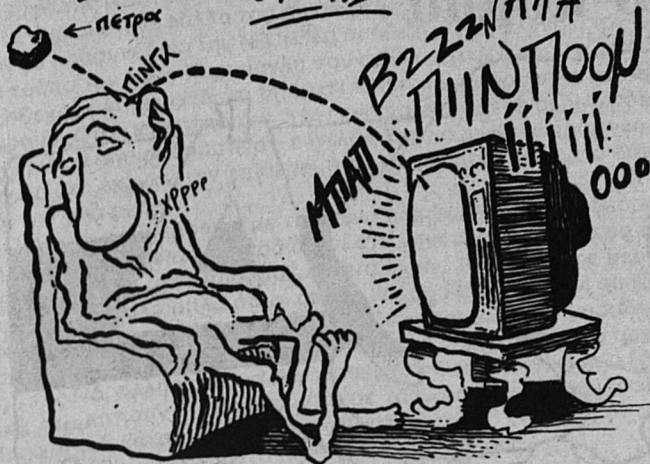
«Παλααιοκομματικοί» και «ρεβανσιστές», μπορεί να ενώθηκαν για τη ματαίωση του ραδιοηλεκτρικού ανοίγματος ή την υπονόμευση των Λαλιώτη - Ευθυμίου, αλλά βασική αιτία της πρόσφατης κρίσης είναι ο ίδιος ο πρωθυπουργός. Ο τελευταίος είναι αυτός που είχε δώσει το πράσινο φως για ό,τι έγινε και είναι αυτός που επιμένει, ότι τώρα θα πρέπει να παρθεί πίσω, χωρίς όμως το πολιτικό κόστος των παραιτήσεων της ηγεσίας της EPT-1, όσο και των πολιτικών της προϊσταμένων. Το θέμα όμως είναι ότι οι πρώτοι δεν είχαν καμιά διάθεση να μείνουν αν δεν εφαρμοσθούν τα αρχικά συμφωνηθέντα, οι δε δεύτεροι, θα μπορούσαν να διατηρήσουν τις θέσεις υποβιβάζόμενοι σε... Μαρούδες και ακυρωμένοι πολιτικά.

Ένα βήμα μπρος, δυο βήματα πίσω. Αν τελικά η πεντάδα αποχωρήσει, τα ραδιοηλεκτρικά πράγματα δεν πρόκειται να ξαναγυρίσουν στην αφετηρία του Ιουλίου του 1984. Οι τρεις της EPT έχουν ήδη δημιουργήσει ένα προηγούμενο, όχι τόσο εξαιτίας του περιεχομένου των ειδήσεων, που και «δελιό» ήταν και λίγη ζωή είχε, όσο εξαιτίας της στάσης που κράτησαν απέναντι στην πολιτική εξουσία. Όσοι δεχθούν τελικά τις θέσεις, που όλο και περισσότεροι αρνιούνται, θα έχουν αποδεχθεί, χωρίς καν τις αυταπάτες που είχαν οι προϋπάρχοντες της τριανδρίας, το ρόλο ενός μετακλητού υπάλληλου που θα περάσει απαρατήρητος και υπόκουος. Η οικονομική και διοικητική εξυγίανση της προβληματικής επιχείρησης δεν πρόκειται να πραγματοποιηθεί, και πολύ περισσότερο ο εκδημοκρατισμός της τηλεόρασης θα δώσει τη θέση του στις εκδηλώσεις τυφλής υπακοής. Ήδη τα ονόματα των Μαρούδα - Κωστόπουλου ή Κασιφάρα που κυκλοφορούν, είναι απ' αυτήν την άποψη χαρακτηριστικά. Αυτό που μένει ακόμα να μετρηθεί είναι οι σοβαρότατες συνέπειες των δύο βημάτων προς τα πίσω, στην πολιτική ζωή της χώρας...

ΠΕΤΡΑ

υπό Γ.Σ.

ΔΕΝ ΜΠΟΡΟΥΝΕ ΤΑ ΤΣΟΓΛΑΝΙΑ ΝΑ
ΚΑΤΑΛΥΟΥΝ ΥΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΝΟΜΟΥΣ

ΑΝΑΡΧΙΟΥΣ

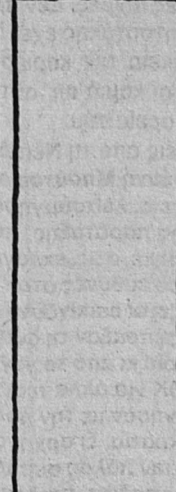
ΠΙΘΑΝΟΣ
ΧΑΦΙΕΣ ΤΗΣ
ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

ΜΠΡΕΛΟΥ

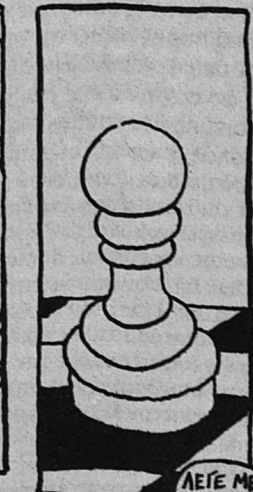
ΚΝΕ

ΛΑΙΟΤΗΣ

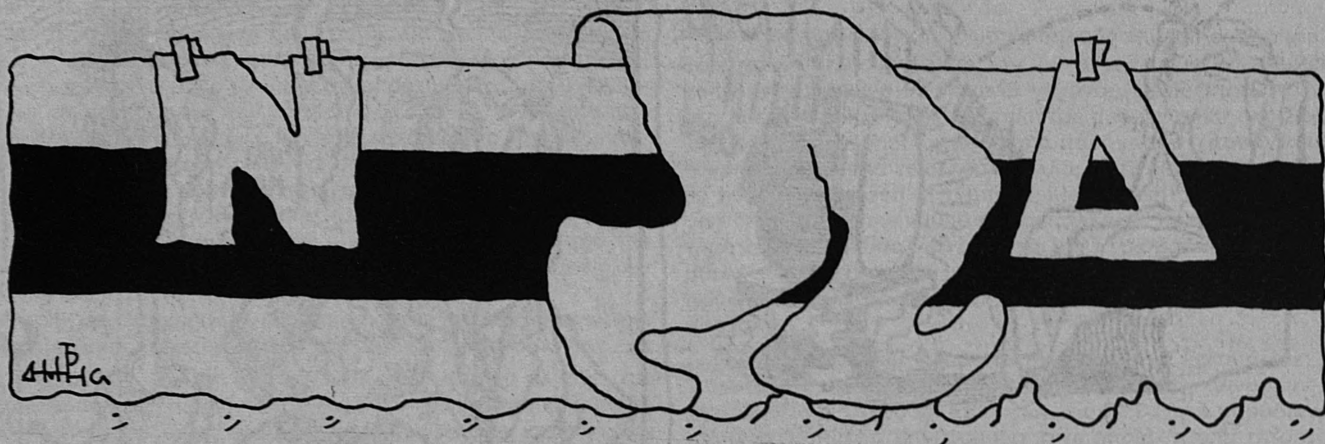
ΜΑΤ

ΡΟΥΑ ΜΑΤ

ΛΕΓΕ ΜΕ
ΠΕΤΡΑ

Ένας ο ηγέτης, ένα το Συνέδριο, πουθενά το κόμμα

του Άκη Κοσώνα

Το πρώτο από τα έξι προσυνέδρια της Νέας Δημοκρατίας που έγινε στη Θεσσαλονίκη το περασμένο Σαββατοκύριακο, άνοιξε κι επίσημα το δρόμο για τη σταθεροποίηση —εκτός απρόοπτου— του Κ. Μητσοτάκη στην ηγεσία του κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Η διαπίστωση αυτή του γράφοντος που παρακολούθησε τις διήμερες εργασίες του προσυνεδρίου προέρχεται από δύο κυρίως επισημάνσεις. Η πρώτη έχει να κάνει με την εικόνα που εκπέμπει ο κ. Μητσοτάκης στη βάση του κόμματος του (ισχυρός ηγέτης που υπολογίζει τους οπαδούς του κόμματος κι όχι τα στελέχη - επιφανή και μη) και η δεύτερη —που βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με την πρώτη— με τη φανερότητα κατά τη γνώμη μας επιλογή του κ. Μητσοτάκη για «μια πορεία στο λαό, πέρα κι έξω από τα τεκταινόμενα στους κόλπους της ΝΔ».

Δεν είναι λίγοι εκείνοι που υπογραμμίζουν το γεγονός ότι ο πρόεδρος της ΝΔ δρα «αυτόνομα» από τη συνολική λειτουργία του κόμματος, και τονίζουν ότι «αυτό ακριβώς το στοιχείο τον ισχυροποιεί, αφού παρουσιάζεται στα μάτια των απλών οπαδών υπεράνω παρόμοιων προβλημάτων». Τα παραπάνω ισχύουν βέβαια στο βαθμό που αυτά τα «τεκταινόμενα» στη ΝΔ μπορούν να υπαχθούν στον έλεγχό του και δεν αυτονομούνται από την ίδια τους τη φύση. Η επιλογή δηλαδή του Κ. Μητσοτάκη μπορεί ν' αποδώσει μόνο αν όσα συμβαίνουν δεν έχουν στόχο την άμεση ή όχι αποσταθεροποίησή του. Η αρθρογραφία κάποιων βουλευτών, για παράδειγμα, σε φιλικές ή αντιπαλές στη ΝΔ εφημερίδες δεν μπορεί να αποτελέσει δύναμη ανατρεπτική για τον κ. Μητσοτάκη, όσο κι αν τα άρθρα περιέχουν αντιμνητσοτακικές αιχμές. Δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι ο Κ. Μητσοτάκης έχει δεχτεί σειρά παρόμοιων αιχμών τόσο στη διάρκεια της καριέρας του ως αρχηγού της ΝΔ, όσο και παλιότερα, και καμιά απ' αυτές τις αιχμές δεν στάθηκε καθοριστική για την πορεία του.

Καλώς ή κακώς, οι μετεκλογικές αποχωρήσεις από τη Νέα Δημοκρατία δύο κορυφαίων στελεχών της, του Γιάννη Μπούτου αρχικά και του Κωστή Στεφανόπουλου στη συνέχεια, λειτούργησαν συσπειρωτικά για τον κόσμο της συντηρητικής παράταξης, που φαίνεται να ένωσε διπλά προδομένος: ηττήθηκε στις εκλογές της 2ας Ιουνίου (και για την ήττα δεν καταλόγισε ευθύνες στον Κ. Μητσοτάκη) και είδε το κόμμα του να κλυδωνίζεται επικίνδυνα από τις εσωκομματικές έριδες. Οι πρώτοι που εισέπραξαν τη δυσσέρεσκεια (που προερχόταν από μετεκλογική πικρία κι από το γεγονός ότι φαινόταν αδιανόητο να βρεθεί το ΠΑΣΟΚ για άλλα τέσσερα χρόνια στην εξουσία) ήσαν αυτοί που διαφώνησαν με την πολιτική Μητσοτάκη και έφυγαν από τη Νέα Δημοκρατία. Ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης λειτούργησε σαν πόλος συσπείρωσης των απογοητευμένων και φοβισμένων οπαδών, που αναζήτησαν αλλού εξιλαστήρια θύματα κι όχι στο πρόσωπο του κ. Μητσοτάκη.

Αυτό ακριβώς το στοιχείο κατάλαβε νωρίς ο τελευταίος και φρόντισε να το αναδείξει σε κυρίαρχο. Έτσι, άρχισε να μιλά για το λαό, για τη βάση, για «το 41% που μας ψήφισε», για τα «2.600.000 Έλληνες» και η συγκεκριμένη τακτική φάνηκε ν' αποδίδει καρπούς. Παράλληλα, ο κ. Μητσοτάκης έθεσε σε αμφισβήτηση όσους τον αμφισβήτησαν παραδίδοντάς τους «στην κρίση του 41%», στερώντας από τους εκφραστές των διαφόρων τάσεων (βουλευτές και μη) την ευκαιρία να αγκιτάρουν τις απόψεις τους, στο βαθμό που κάθε άλλη άποψη εκτός απ' αυτήν της επίσημης ηγεσίας «έθετε σε κίνδυνο την ενότητα του κόμματος». Ο κόσμος της ΝΔ ταυτίστηκε (ή βολεύτηκε) με τη λογική αυτή, μερικοί δέχτηκαν χωρίς όρους τον Κ. Μητσοτάκη σαν «την μόνη ικανή αντιπαράθεση στον Ανδρέα», κι άλλοι θεώρησαν από την αρχή νομοτέλεια ότι «το ΠΑΣΟΚ δεν χάνει από τη διασπασμένη Νέα Δημοκρατία».

Η ατμόσφαιρα του προσυνεδρίου της Θεσσαλονίκης κατέδειξε περισσότερο από άλλες φορές ότι ο Κ. Μητσοτάκης προσπαθεί ν' αποστασιοποιηθεί από τα εσωκομματικά της ΝΔ, σαν να πρόκειται για κάτι που δεν τον αφορά. Η προσπάθειά του αυτή, πέρα από το στοιχείο που θέλει να τονίσει, ότι δηλαδή δεν ανησυχεί για τις «νόμιμες άλλωστε και δημοκρατικές διαδικασίες που μπορεί στον ένα ή τον άλλο βαθμό να τον αμφισβητούν», έχει κι έναν άλλο στόχο. Ν' αποδείξει ότι έχει ήδη ξεκινήσει «μια πορεία προς το λαό», ότι «έχει το λαό μαζί του», άρα έχει και το κόμμα μαζί του. Ο τίτλος άλλωστε του Β' Συνεδρίου της ΝΔ είναι «Σίγουρη πορεία για το λαό» —τίτλος ενδεικτικός των προθέσεων του Κ. Μητσοτάκη «άρα και της Νέας Δημοκρατίας».

Πολιτικοί παρατηρητές του Προσυνεδρίου σημειώνουν ότι ο αρχηγός της ΝΔ «δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να αισθάνθηκε άσχημα το Σαββατοκύριακο στη συμπρωτεύουσα», εννοώντας ότι ο Κ. Μητσοτάκης έτυχε θερμότατων εκδηλώσεων από όλους ή τους περισσότερους συνέδρους και σε μερικές περιπτώσεις το σκηνικό θύμιζε πρωτόγονους που λατρεύουν τοτέμ.

Η Κυριακή 17/11 δεν μπορεί να θεωρηθεί καλή μέρα για τον κ. Μητσοτάκη, αφού ο πρωινός καφές συνοδεύτηκε με την αρθρογραφία των εφημερίδων του συντηρητικού χώρου, αρθρογραφία κάθε άλλο παρά θετική για τον πρόεδρο της Νέας Δημοκρατίας. Πλην της «Απογευματινής» όλες οι άλλες «έπαιζαν» τον ιδρυτή του κόμματος και πρώην πρόεδρο της Δημοκρατίας Κων. Καραμανλή στους τίτλους τους, ενώ το προσυνέδριο της ΝΔ είχε περάσει σε δεύτερη και τρίτη θέση. Και αν για την «Ακρόπολη» η «επιστροφή στις ρίζες» ήταν αναμενόμενη (το κύριο άρθρο της «Α» καλούσε τον Κ. Καραμανλή να σώσει τη ΝΔ), για τη «Βραδυνή» δεν μπορεί να πει κανείς το ίδιο (τίτλος της «Ο Καραμανλής στις ΗΠΑ») στο μέτρο που η εφημερίδα της οδού Πειραιώς τηρούσε ως την Κυριακή άκρως φιλομνητσοτακική στάση. Στο παιχνίδι της

επίθεσης κατά Μητσοτάκη με παράλληλη προβολή Καραμανλή ήταν (εύλογα) και η «Καθημερινή», που μοιάζει να έχει τερματίσει μονομερώς το μορατόριουμ που είχε συνάψει με τον σημερινό αρχηγό της ΝΔ. Το πρόβλημα δεν βρίσκεται μόνο στο γεγονός ότι τα κυριακάτικα φύλλα του συντηρητικού χώρου αγνόησαν σχεδόν το προσυνέδριο της ΝΔ, αλλά πρόβαλαν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο τον Κων. Καραμανλή σαν εναλλακτική λύση για τη ΝΔ, αποδεχόμενα ανοιχτά ότι υπάρχει κρίση και απορρίπτοντας την παραμονή του κ. Μητσοτάκη στην ηγεσία. Και δεν είναι δυνατό να ισχυριστεί οποιοσδήποτε ότι εντελώς τυχαία οι συγκεκριμένες εφημερίδες έκαναν την επίθεση, ή αν προτιμάτε έθεσαν το ζήτημα, την ίδια μέρα.

Πάντως, και σύμφωνα με το στενό περιβάλλον του προέδρου της ΝΔ, «δεν πρέπει ν' αποδίδεται στο γεγονός περισσότερη σημασία απ' όση στην πραγματικότητα έχει». Το νόημα της θέσης αυτής είναι πολύ απλά ότι οι όψιμοι και μη Καραμανλικοί οπαδοί «δεν έχουν καμιά τύχη στη σημερινή συγκυρία». Τα δημοσιεύματα όμως αυτά δεν προβλημάτισαν μόνο το περιβάλλον του αρχηγού της ΝΔ, αλλά και τους συνέδρους στη Θεσσαλονίκη που ξαφνικά σταμάτησαν ν' ασχολούνται με τον καθορισμό της ιδεολογίας και του καταστατικού, ανακαλύπτοντας νέο ενδιαφέρον στα παρασκηνία που κρύβοντα πίσω από τους τίτλους.

Πολλοί ήταν εκείνοι που δεν μπορούσαν να εξηγήσουν τη στάση των εφημερίδων, ενώ λιγότεροι καταδίκασαν ανοιχτά τις επιλογές αυτές με αποτέλεσμα ν' ακουστούν φράσεις όπως «δεν έχουμε εφημερίδες» κτλ.

Οι ανησυχούντες σύνεδροι έθεταν σαν κύριο πρόβλημα τις «κινήσεις Ράλλη που προφανώς έχουν την κάλυψη Καραμανλή» διερωτώμενοι για το «πού οδηγούν όλ' αυτά» ενώ επεσήμαιναν και την απουσία του Αχιλλέα Καραμανλή από το προσυνέδριο του κόμματος. Αν και η εξήγηση που δόθηκε για την απουσία αυτή από δημοσιογραφικούς και άλλους κύκλους θεωρείται έγκυρη («ο Αχιλλέας συνοδεύει τον αδελφό του Γραμμένο για ιατρικό πρόβλημα στο Λονδίνο») επικρατούσε δυσπιστία στους συνέδρους. Η διαπίστωση αυτή ήρθε σαν επιβεβαίωση της άποψης που θέλει τη ΝΔ ν' αντιμετωπίζει εσωκομματικές αντιθέσεις κορυφής. Υπήρχε διάχυτη μια διάθεση στους εκπροσώπους της ΝΔ που προέρχονταν από 13 νομούς να κλείσουν τα μάτια, στα γεγονότα, ανοίγοντας τ' αυτιά στους ψιθύρους. Προφανώς γιατί είναι πιο εύκολο ν' απορρίψεις τους ψιθύρους από τα γεγονότα, χρησιμοποιώντας τα μάτια μόνο για να θαυμάζεις τον αρχηγό που τέλος πάντων είναι υπαρκτός. Τώρα αν και τα γεγονότα είναι υπαρκτά (όπως και τα δημοσιεύματα των εφημερίδων της 17/11) τόσο το χειρότερο γι' αυτά στο βαθμό που τα μάτια αρνούνται να τα καταγράψουν και να τ' αποδεχτούν.

Όσο αυτά τα στοιχεία επικρατούν, ο κ. Μητσοτάκης δεν κινδυνεύει ούτε από άρθρα για την απλή αναλογική, ούτε από εσωσυνεδριακούς διαλόγους κι αντιθέσεις για το καταστατικό και τον τρόπο εκλογής του αρχηγού. Στην πολιτική άλλωστε υπάρχει και η αρχή που λέει ότι «υπάρχουν θεμιτά και αθέμιτα. Αθέμιτα είναι όσα δεν κάνουν». Και τι μπορεί άραγε να θεωρηθεί στη σημερινή Νέα Δημοκρατία αθέμιτο όταν έχει επικρατήσει η ιδεολογία του βεζύρη που θέλει να γίνει χαλίφης στη θέση του χαλίφη;

Το ερώτημα που προκύπτει μετά από την αρθρογραφία των κυριακάτικων φύλλων και ύστερα από το τέλος της πρώτης προσυνεδριακής συνδιάσκεψης είναι ποια θα είναι η οργανωμένη εκείνη αντίδραση που θα κόψει το δρόμο του Κ. Μητσοτάκη για το Συνέδριο του Φεβρουαρίου '86. Σίγουρα όχι (απ' ό,τι μέχρι σήμερα έχει φανεί) τα επιφανή στελέχη (δρώντα και ανενεργά) της Νέας Δημοκρατίας, ούτε βέβαια και το αντάρτικο πόλης που προσπαθούν να οργανώσουν κατά της σημερινής ηγεσίας τα μεσαία και μικρότερα στελέχη του κόμματος. Το πρώτο προσυνέδριο της ΝΔ «ικανοποίησε απόλυτα» τον κ. Μητσοτάκη τόσο για τις οργανωτικές διαδικασίες του όσο και για τις προτάσεις που ακούστηκαν, αλλά και για τον μικρό μέσο όρο ηλικίας των συνέδρων (38 χρονών) —κι η ικανοποίηση αυτή που εκφράζεται και προς τα έξω δυσκολεύει πιθανότατα το έργο των εσωκομματικών αντιπάλων του σημερινού αρχηγού. Ο Φεβρουάριος δεν είναι μακριά και τα επόμενα πέντε προσυνέδρια θα αποτελέσουν δείκτη και μέτρο των προθέσεων όλων των αντιηγετικών ομάδων.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΠΟΛΥΤΥΠΟ**

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ

Η ΑΔΙΑΧΩΡΗΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

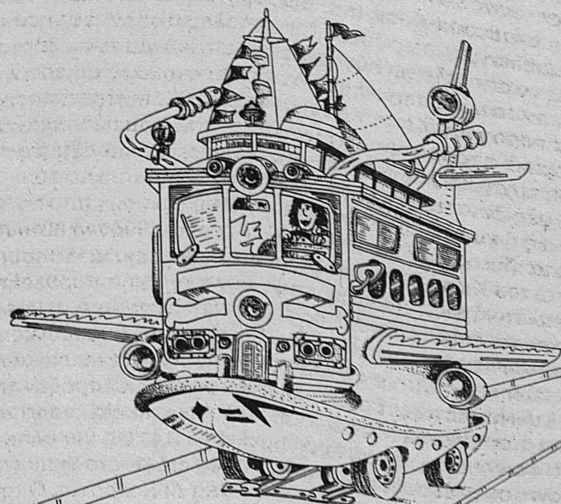
ΕΝΑΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ
ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΜΕ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ
ΑΘΗΝΑ 1985

Ο συγγραφέας διερευνά τη μεταπολεμική ελληνική κοινωνία μέσα από ένα διάλογο με το μυθιστόρημα του Δ. Χατζή «Διπλό βιβλίο».

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237

ΑΝΟΙΧΤΟ ΑΠΟ ΤΟ ΜΕΣΗΜΕΡΙ
ενημέρωση δισκων
○ περιοδικά ○
ροφηματα ○ λιχουδιές

μπαρ **TPAM**

Μαυρομυχάλη 168, Τηλ. 64 64 285

Ανάπτυξη, αποτελεσματικότητα κι αυταρχισμός

του Ανδρέα Ανδριανόπουλου

Ο βουλευτής κ. Ανδρέας Ανδριανόπουλος μας έστειλε το άρθρο που ακολουθεί. Αποτελεί απάντηση στο κείμενο - εισήγηση του κ. Γεράσιμου Αρσένη στο συνέδριο της ΓΕΝΟΠ - ΔΕΗ που δημοσιεύθηκε στο προηγούμενο τεύχος. Το ΑΝΤΙ φιλοξενεί την απάντηση του κ. Α. Ανδριανόπουλου, που αποτελεί μια διαφορετική και αντίθετη προσέγγιση των προβλημάτων που έθεσε ο κ. Αρσένης στην εισήγησή του. Είναι ταυτόχρονα και μία έκδοχή του «φιλελευθερισμού», η οποία διευκρινίζει ορισμένες πλευρές της συζήτησης, που γίνεται στο χώρο της συντηρητικής παράταξης. Ο «φιλελευθερισμός» εμφανίζεται ως η λύση για την ανάπτυξη και διαφορετικός / αντίθετος από τη συντηρητική πολιτική.

Ας διατηρήσουμε την ελπίδα ότι ο διάλογος που γίνεται για την οικονομική κρίση και την ανάπτυξη θα αποκτήσει ουσιαστικό περιεχόμενο και θα θέσει τα πραγματικά προβλήματα.

Ο σοσιαλισμός είναι ίσως μια από τις συμπαθέστερες ιδεολογίες. Διότι δίνει το δικαίωμα στους υποστηρικτές της να επιδίδονται σε εντυπωσιακές ρητορικές ακροβασίες. Ψηλώνοντας μέχρι και τα σύννεφα. Και χωρίς να είναι πάντοτε υποχρεωμένοι να επιστρέψουν σύντομα στη γη. Ήταν γνωστό βέβαια πως ο πρώην υπουργός Εθνικής Οικονομίας κ. Γεράσιμος Αρσένης, υπήρξε πιστός θιασώτης του «σοσιαλιστικού μετασχηματισμού». Αυτό που δεν ήταν σίγουρο, ήταν πως πίστευε τόσο πολύ στις χίμαιρες, και στη φυσιολογική κι «αυτόματη» επίλυση πολλών προβλημάτων. Στο βαθμό μάλιστα που με το ξόρκισμα ορισμένων «κακών» βιομηχανών και με την, ακόμα απροσδιόριστη, «κοινωνικοποίηση» των επιχειρήσεων του δημοσίου τομέα φαίνεται να ήταν σίγουρος πως θα έμπαιναν οι βάσεις για να μεταβληθούν οι δομές της ελληνικής οικονομίας και να μπούμε στο δρόμο μιας «γνήσιας» ανάπτυξης!!

Αυτά, και πολλά άλλα τέτοια, εκπηγάζουν από το αποκαλυπτικό πραγματικά κείμενο μιας εισήγησής του σε πρόσφατο συνέδριο της ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ, που δημοσίευσε το ΑΝΤΙ (8-11-85). Η πρόκληση κάποιοι σχολιασμού αυτών των τοποθετήσεων υπήρξε πραγματικά πολύ μεγάλη. Διότι οι θέσεις Αρσένη φαίνεται να εκφράζουν ένα μεγάλο μέρος όχι μόνο της συλλογιστικής της κυβερνητικής παράταξης, αλλά και σημαντικών φορέων του αριστερού γενικά κινήματος στη χώρα μας. Κι εφόσον υπάρχει η ευκαιρία, κακή δεν θα 'ναι η αντιπαράθεση με τις σκέψεις μιας σύγχρονα φιλελεύθερης προβληματικής.

Συντηρητισμός - προοδευτικότητα: σχήμα αδιέξοδο

Είναι ενδεικτική της ασάφειας αλλά και της κρίσης ιδεών που υπάρχει σήμερα στον αριστερό χώρο η προσπάθεια του κ. Αρσένη να «οριοθετήσει» εννοιολογικά ορισμένους πολιτικούς «κοινούς τόπους» ώστε στη συνέχεια απερίσπαστος να χτίσει την επιχειρηματολογία του. Κι αντιπαράθετε έτσι τον συντηρητισμό προς την προοδευτικότητα. Ταυτίζοντας τον πρώτο με μια στατικά επιδιορθωτική διαχείριση των οικονομικών δεδομένων ώστε αυτά, ομοιοστασιακά, να επανέλθουν στην προκαθορισμένη τους αναπτυξιακή πορεία. Και τη δεύτερη, με μια δυναμική παρέμβαση στην εξέλιξη, μέσω της εισαγωγής διαρθρωτικών αλλαγών που θα διευκολύνουν τους απαραίτητους για την «πραγματική» ανάπτυξη κοινωνικούς μετασχηματισμούς.

Στο σχήμα όμως πάνω αυτό, ο πρώην «Τσάρος» της οικονομίας μας επιχειρεί μια διαστρεβλωτική παρεμβολή. Ενώ δηλαδή, είναι σαφές πως στη βάση αυτής της συλλογιστικής θα μπορούσε κανείς εύκολα, και ίσως λογικά, να εικάσει πως τα πρόσφατα κυβερνητικά μέτρα για την οικονομία είναι συντηρητικά, σε αντίθεση με τις «προοδευτικές» μετασχηματιστικές επιχειρήσεις της περιόδου Αρσένη με ένα τεράστιο εννοιολογικό άλμα, και χωρίς καμία εξήγηση βέβαια, ο συντηρητισμός ταυτίζεται με τον... φιλελευθερισμό. Και με τον τρόπο αυτό βέβαια ξεφεύγουμε γρήγορα και καλά από ενοχλητικές αναφορές κι αναλύσεις για να αφοσιωθούμε απόλυτα στην προβολή του δικού μας «προοδευτικού» προτύπου.

Τα πράγματα όμως δεν είναι τόσο απλά. Κατ' αρχήν από πούθενά δεν συνάγεται γιατί το σχήμα «αλλαγή - μετασχηματισμός θεσμών» του πρώην υπουργού εθνικής οικονομίας πρέπει να είναι και «προοδευτικό». Είναι βέβαια σαφές πως διαχωρίζεται από την

συντηρητική νοοτροπία. Η οποία και ορθά περιγράφεται. Αλλά είναι πολύ αυθαίρετο να θεωρήσει κάποιος σαν σώνει και καλά προοδευτικό ένα σχήμα που ουσιαστικά αφήνει την ευθύνη για την πορεία που θα ακολουθήσει ο τόπος στις συλλήψεις ορισμένων κεντρικών είτε γραφειοκρατικών - εξουσιαστικών είτε καθαρά κομματικών οργάνων. Διότι πολλά λέγονται για «συμμετοχή» και «συναίνεση» των ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων, αλλά πάντοτε μέσα από μια αναμόρφωση θεσμών που κάποια «φωτισμένη» ομάδα ειδικών ή ιδεολόγων θα διατυπώσει. Καλή είναι η έννοια του λεγόμενου λ.χ., «δημοκρατικού προγραμματισμού». Αλλά έρχεται όμως η στιγμή που κάποιος θα πρέπει να επικρατήσει. Ο προγραμματισμός δηλαδή, η δημοκρατία. Διότι αυτό το τεράστιο δίλημμα σχεδόν πάντα εμφανίζεται όταν θα διαφωνούν οι διάφοροι φορείς με τις απόψεις της κεντρικής εξουσίας. Και βέβαια πάντα επικρατούν οι αντιλήψεις της κεντρικής γραφειοκρατίας. Μια κι αυτή φτιάχνει τους θεσμούς που επιτρέπουν τη «συμμετοχή» των φορέων.

Τα ειδικά συμφέροντα

Αλλά είναι δύσκολο να νιώσει κάποιος και την προοδευτικότητα ενός συστήματος που σε κάποιο βαθμό δίνει σε ομάδες ειδικών συμφερόντων το δικαίωμα να έχουν αποφασιστική αρμοδιότητα πάνω στην πορεία φορέων (π.χ. δημόσιες επιχειρήσεις) που ασκούν μονοπωλιακή εξουσία πάνω στην οικονομία και που ανεξάρτητα από την απόδοσή τους είναι γνωστό πως η επιβίωσή τους είναι εξασφαλισμένη από τις φορολογικές επιβαρύνσεις του μέσου — κι όχι πάντα του εισοδηματικά ισχυρότερου — πολίτη. Έχει ήδη επιστημονικά αποδειχθεί (βλ. Mancur Olson, *The Logic of Collective Action*, Yale Univ., 1965 και του ιδίου, *The Rise and Decline of Nations*, Yale Univ., 1982) πως σε καμία περίπτωση η συλλογική δράση των σωματείων και ενώσεων των εργαζομένων δεν προωθεί ζητήματα εξυπηρέτησης του δημοσίου συμφέροντος. Κύριος, κι ομολογημένος, στόχος είναι η διευκόλυνση της υλοποίησης επαγγελματικών και οικονομικών επιδιώξεων των μελών τους. Συχνά μάλιστα αυτό γίνεται ανεξάρτητα από τις πραγματικές δυνατότητες των φορέων, με αποτέλεσμα τις γνωστές αντεγκλήσεις — και μέσα στον ίδιο το χώρο της Αριστεράς — για αιτήματα «οικονομίστικα» κι «αντιρεαλιστικά». Κοινή συνισταμένη πάντως των συλλογικών δραστηριοτήτων των ειδικών αυτών συμφερόντων είναι πάντοτε η μεγαλύτερη κρατική προστασία κι στήριξη (του φορέα βέβαια που τελικά όμως «μεταφράζεται» σε στήριξη προς τα μέλη), το μέγεθος των δαπανών και των δραστηριοτήτων του και γενικά η εξασφάλιση της μακροβιότητας του δημόσιου αυτού οργανισμού. Δεν είναι τυχαίο λοιπόν πως ουδέποτε κάποιος κρατικός οργανισμός εκπληρώνοντας κι ολοκληρώνοντας την αποστολή του, δεν διελύθη. Αλλά αντίθετα όλοι διογκώνονται και μακροημερεύουν διευρύνοντας συνήθως το αντικείμενο της δουλειάς τους.

Όταν λοιπόν ο κ. Αρσένης μιλάει για ελλείμματα και για την ενδεχόμενη κοινωνική αποδοχή της ύπαρξής τους, δεν θα 'πρεπε να σκέπτεται στενά και πάνω μόνο στην απόδοση της δουλειάς των εργαζομένων. Διότι τα ελλείμματα δεν είναι δεμένα μόνο με τον ισολογισμό μιας κρατικής επιχείρησης. Είναι αποτέλεσμα της κρατικίστικης αντίληψης που δέχεται κι ενθαρρύνει μια συνέχιση διεύρυνσης του δημόσιου τομέα, που όσο μεγαλώνει τόσο και πε-

ρισσότερο κοστίζει και δαπανά. Ανεξάρτητα από τρόπο διαχείρισης κι από την εργατικότητα των υπαλλήλων του.

Το ζήτημα της πληροφόρησης

Αλλά η «προοδευτική» αυτή αντίληψη έχει κι ένα ακόμα σοβαρό μειονέκτημα. Θεωρεί σαν δεδομένη τη δυνατότητα του δημόσιου τομέα, της σοσιαλιστικής πολιτικής εξουσίας, να έχει πλήρη επίγνωση των ζητημάτων που αναφέρονται στην αγορά και να μπορεί έτσι με «βαθμιαίες αλλαγές» να οδηγεί την οικονομία στην επιθυμητή κατεύθυνση. Να «αλλάζει» δηλαδή, «τις συνθήκες της παραγωγής» κατά το δοκούν ώστε ο «μετασχηματισμός» κι η «εξιμρόπηση» να επέλθουν γοργά κι ομαλά. Αλλά αν τα πράγματα ήταν έτσι, κάθε κεντρική κρατική εξουσία θα μπορούσε να προωθεί το πρόγραμμά της, ανεξάρτητα από κατεύθυνση και ιδεολογικούς οραματισμούς, πάντοτε με επιτυχία κι αποδοτικότητα. Διότι και τα σημεία σύγκρουσης με τα ενδεχόμενα αντιτιθέμενα συμφέροντα θα μπορούσαν με ακρίβεια να εντοπιστούν, και η συνταγολογία για τα κατάλληλα μέτρα αντιμετώπισής τους έγκαιρα να έχει προωθηθεί.

Δυστυχώς όμως για τη σοσιαλιστική συλλογιστική, για τις συνθήκες της αγοράς μόνο η ίδια η αγορά διαθέτει πλήρη κι ακριβή πληροφόρηση, που ούτε μεταφέρεται, ούτε μπορεί να υποκατασταθεί. Γι' αυτό κι η αγορά, ελεύθερη, μπορεί από μόνη της να εξισορροπηθεί. Ενώ και οι πιο καλοπροαίρετες κρατικές παρεμβάσεις οδηγούν αργά ή γρήγορα σε δυσλειτουργίες κι αδιέξοδα. Η κεντρική κρατική εξουσία, λέγει ο Χάουεν ποτέ δεν έχει προσβάσεις στη διεσπαρμένη πληροφόρηση που είναι αναγκαία για την αποδοτική λειτουργία της οικονομίας (βλ. *Law Legislation and Liberty*, τόμος 1ος, Routledge, 1973 και *The political Order of a Free People*, Routledge, 1979, σελ. 166-67).

Ξεκαθαρίζοντας, λοιπόν, πως κάθε άλλο παρά «προοδευτική» είναι η αντίληψη των «καθοδηγούμενων» δομικών αλλαγών του οικονομικού και του κοινωνικού μας συστήματος, αξίζει να δούμε με λίγες κουβέντες σε τι είδους «ανάπτυξη» μας οδηγεί. Ο κ. Αρσένης καταγγέλει, αρκετά σωστά, τα σταθεροποιητικά μέτρα για την οικονομία σαν δυνάμει ανατρεπτικά της ομαλής εξελικτικής της πορείας. Και δείχνει να προτείνει όμως μια λύση εξαιρετικά ασαφή, αρκετά αμφίβολη για την επιτυχία της, κι επικίνδυνα αυταρχική. Κατά ένα δυσεξήγητο τρόπο εγκαταλείπει την πολιτική της ζήτησης άρα και τα πρότυπα μιας κεϋνσιανής αντιμετώπισης των ζητημάτων στα χέρια όπως λέει, της συντήρησης (και του φιλελευθερισμού βέβαια, αλλά γι' αυτό παρακάτω) κι αυτός εστιάζει το ενδιαφέρον του στην πλευρά της προσφοράς. Κατά ένα όμως σίγουρα περίεργο τρόπο.

Αφού το κύριο ενδιαφέρον του βρίσκεται στην παραγωγικότητα (ορθά, βέβαια) που φαίνεται μάλλον να επέρχεται «αυτόματα» από στρατιές ευτυχισμένων, (μια και δεν θα υπάρχει πια η αλλοτρίωση) εργαζομένων που όμως θα είναι πειθαρχημένοι, θα υφίστανται αδιαμαρτύρητα μια «σφιχτή εισοδηματική πολιτική» (που κάποιος άλλος βέβαια θ' αποφασίζει γι' αυτούς) και δεν θα βλέπουν άμεσα μεγάλες αλλαγές στην διανομή του εθνικού εισοδήματος. Τότε, εύλογα θα ρωτούσε κανείς, για ποιο ακριβώς λόγο θα είναι ευχαριστημένοι; Μήπως επειδή θα έχει προχωρήσει η «κοινωνικοποίηση» σε ορισμένους τομείς της κοινής ωφέλειας; Δεν είναι δυνατόν στα σοβαρά να πιστεύει κάτι τέτοιο ο κ. Αρσένης...

Ανάπτυξη ή παρακμή;

Αυτό που είναι σίγουρο είναι πως η σοσιαλιστική πρόταση του πρώην κλειδοκράτορα των οικονομικών μας υποθέσεων δεν έχει τελικά σχέση με την προσφορά, αλλά μόνο με τη ζήτηση. Κι ας επιχειρεί να τη φορτώσει στους συντηρητικούς. Διότι σαφώς πολιτική ζήτησης —για να κατεβούμε από τα σύννεφα και ν' αρχίσουμε να περπατάμε στη γη— υπήρξαν οι απρογραμμάτιστες αυξήσεις σε μισθούς, συντάξεις κι επιδοτήσεις του 1982. Όπως, επίσης πολιτική ζήτησης ήταν, επί υπουργίας Αρσένη, οι αυταρχικοί «ετεροχρονισμοί» των αυξήσεων σε μισθούς και συντάξεις καθώς κι η απαγόρευση ουσιαστικά των συλλογικών διαπραγματεύσεων με νόμο το 1983. Κι αντίστοιχα βέβαια πολιτική ζήτησης συνιστούσαν —κι αρκετά πρωτόγονη μάλιστα— τα περίφημα μέτρα που κατά καιρούς εξήγγειλε η κυβέρνηση για την καταπολέμηση

της ανεργίας. Επιδοτώντας δηλαδή δήμους και κοινότητες για έργα κοινής ωφέλειας. Κι αυξάνοντας τελικά την ανεργία, ακριβώς λόγω του είδους της πολιτικής της, αντί να τη μειώνει. Και βέβαια μόνο πολιτική προσφοράς δεν αποτέλεσε η κυβερνητική αντιμετώπιση των προβληματικών επιχειρήσεων που φόρτωσε ουσιαστικά στις πλάτες του φορολογούμενου κόσμου τη συντήρηση στη ζωή μιας σειράς από βιομηχανίες κατεξοχήν αντιπαραγωγικές κι αδιέξοδες.

Οι σοσιαλιστικές επιλογές του μετασχηματισμού των κοινωνικών και οικονομικών μας δομών, ας μην το ξεχνάμε, είναι που μας έφθασαν στο σημερινό αδιέξοδο. Χωρίς να υπάρχει προοπτική διαφυγής. Και με όλα τα μεγέθη της οικονομίας να προχωρούν από το κακό στο χειρότερο. Ο κ. Αρσένης φοβάται πως τα μέτρα «σταθεροποίησης» θα προκαλέσουν ένα μεσοδιάστημα πληθωρισμού και θα μεγαλώσουν την ανεργία. Και κατά βάση οι παρατηρήσεις του είναι σωστές. Από πουθενά όμως δεν διαφαίνεται —εκτός από μερικά γενικά ευχολόγια περί συμμετοχής και πιο φιλότιμης δραστηριοποίησης των εργαζομένων— πως η δική του «προοδευτική» πρόταση δεν θα οδηγήσει στα ίδια ή και σε χειρότερα αποτελέσματα.

Θα πρέπει κάποια στιγμή και οι σοσιαλιστές μας να καταλάβουν πως, όπως έχει πει ο Μίλτον Φρήντμαν, στην οικονομία δεν υπάρχει «τζάμπα γεύμα». Για ό,τι κάποιος παίρνει, κάποιος άλλος πληρώνει. (βλ. *There is No Such Thing As Free Lunch, Open Court*, 1975). Έτσι, και τη γενναιόδωρη πολιτική παροχών της «Αλλαγής» των πρώτων ετών, καθώς και την παράλογη και πολυέξοδη επέκταση του δημόσιου τομέα (που δεν βαρύνει βέβαια μόνο τις διαδοχικές κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ) έπρεπε κάποια στιγμή κάποιος να την πληρώσει. Όπως πολύ σωστά έχει επισημάνει ο Βρετανός πολιτικοφιλόσοφος Νόρμαν Μπάρρυ, υπάρχει κάποιο όριο «σταθερής εκμετάλλευσης» του ιδιωτικού τομέα από το προστατευόμενο κι επιδοτούμενο δημόσιο, που θα 'ταν εντελώς παράλογο να το υπερβεί. (βλ. *"Is There a Road to Serfdom?"*, στο περιοδικό *Government and Opposition*, τομ. 19, No 1, σελ. 52-67). Στην Ελλάδα όμως οι παραλογισμοί δεν είναι φαινόμενα ούτε σπάνια ούτε ακόμη κι αντιδεοντολογικά. Κι έτσι, την ευφορία των παροχών καλείται σήμερα να την πληρώσει ο απλός μας. Και όχι η ολιγαρχία, κατά το προσφιλές σύνθημα του δογματικού ΚΚΕ. Που στην Ελλάδα είναι έτσι κι αλλιώς κρατικοδημιουργημένη και κρατικοσυντηρούμενη. Άρα, και τα δικά της βάρη στις πλάτες του λαού θα καταλήξουν (βλ. π.χ. και το «θαύμα» των προβληματικών επιχειρήσεων). Τι προτείνει λοιπόν ο κ. Αρσένης; Λίγο από τα ίδια. Και ποιος θα πληρώσει το μάρμαρο, τώρα που φθάσαμε στα ανώτατα όρια της αντοχής μας; Δεν το λέει, αλλά μπορεί κανείς να υποπτευθεί την απάντησή του. Να συνεχίζουμε να δανειζόμαστε... Κουτόφραγκοι πάντα θα υπάρχουν, διατεθειμένοι να μας συντηρούν!

Κι ο αυταρχισμός

Πάνω σ' αυτό τι άλλο μπορεί να πει κανείς; Μόνο δύο κουβέντες για τον αυταρχισμό. Διότι το «προοδευτικό» μοντέλο των «νέων δομών» δεν οδηγεί μόνο στην αποτελμάτωση. Αλλά καλλιεργεί και μια κυβερνητική αλαζονεία. Κυρίως απέναντι στις αντιδράσεις αυτών που διαφωνούν με τις «φωτισμένες» κεντρικές επιλογές. Τέτοια φαινόμενα κυβερνητικής αυθαιρεσίας είδαμε αρκετά στα τέσσερα τελευταία χρόνια. Με αποκορύφωμα τις επικίνδυνες δηλώσεις Διοικητού κρατικής Τράπεζας, πως «οι εργαζόμενοι σήμερα είναι αδικαιολόγητοι να απεργούν. Διότι στρέφονται ενάντια στις επιλογές μιας κυβέρνησης σοσιαλιστικής που φροντίζει τα λαϊκά συμφέροντα». Άρα, εξυπακούεται, κάθε απεργία είναι δυνατό να εκληφθεί ότι αντιστρατεύεται στα «γνήσια» συμφέροντα του λαού. Το πού μπορεί αυτή η συλλογιστική να μας οδηγήσει δεν νομίζω πως χρειάζεται ειδική υποσημείωση. Οι «προστάτες» των εθνών αποτελούν πρόσφατη εμπειρία, και δική μας κι ευρωπαϊκή, για να χρειάζεται υπόμνηση. Αλλά κι όταν ο κ. Αρσένης επισημαίνει, πως «στη μάχη για την αλλαγή ο πρωτοπόρος εργαζόμενος πρέπει να συνειδητοποιήσει... ό,τι... οι αντικειμενικοί του σκοποί της πάλης του έχουν... αλλάξει» κι ότι, άρα, τα πράγματα δεν είναι ίδια «μ' ένα συντηρητικό καθεστώς ανάπτυξης (όπου) ο ανταγωνισμός που επιβάλλεται εκ των πραγμάτων στη διανομή του εισοδήματος... υποχρεώνει τον εργαζόμενο να διεκδικεί δικαίως ένα μεγαλύτερο κομμάτι της παραγωγής για δική του αξιο-

ποίηση» (ΑΝΤΙ, τ. 303, 8-11-85, σελ. 24) δεν θέτει ευθέως θέμα μη νομιμοποίησης (ή και ενδεχόμενης ποινικοποίησης) των συνδικαλιστικών αγώνων; Δεν πρέπει να ξεχνάμε εξάλλου πως και το άρθρο 4 στο όνομα της κοινωνικοποίησης θεσπίσθηκε. Κι από τον κ. Αρσένη μάλιστα...

Η φιλελεύθερη επιλογή

Εφόσον όμως διαπιστώνεται πως τα κυβερνητικά μέτρα είναι κυρίως διορθωτικά συντηρητικά κι ότι το μοντέλο του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού δεν οδηγεί πουθενά, τότε το μεγάλο ερώτημα ανακύπτει. Και τι θα γίνει; Η απάντηση βρίσκεται στο φιλελευθερισμό. Με τη σύγχρονη, ριζοσπαστική του μορφή. Και που, παρά την προσπάθεια του κ. Αρσένη, δεν ταυτίζεται με τις παλαιουσυντηρητικές αντιλήψεις και μεθοδεύσεις.

Και για να ξεκαθαρίσουμε τα πράγματα. Η νεοφιλελεύθερη αντιμετώπιση των προβλημάτων δεν αποσκοπεί στην «εξάλειψη των κυκλικών διακυμάνσεων... για να επανακτήσει το σύστημα την ισορροπία του». Και τούτο επειδή πιστεύει πως το σύστημα των εξισορροπήσεων, με τις μεγάλες κρατικές παρεμβάσεις που διαβρώνουν τη λειτουργία της αγοράς, δεν αποτελεί πια μέρος της λύσης αλλά συνιστά το ίδιο το πρόβλημα. Με άλλα λόγια η σύγχρονη φιλελεύθερη θεώρηση αναζητεί καινούριες διαδικασίες για την πορεία προς την ανάπτυξη. Κι όχι διορθωτικές των κλασικών συνταγών του «λίγου κρατικού προγραμματισμού» και της «λίγης ιδιωτικής οικονομίας». Για το φιλελευθερισμό η διέξοδος βρίσκεται μακριά από την ασάφεια του μεσαίου δρόμου του παρεμβatismού. Ο κεντρικός προγραμματισμός κι ο ελεύθερος ανταγωνισμός μπορούν να συνδυασθούν μοναχά μέσα από ένα προγραμματισμό για την απελευθέρωση του ανταγωνισμού. Κι όχι από ένα «προγραμματισμό εναντίον του ανταγωνισμού». (Βλ. F.A. Hayek, *The Road to Serfdom*. Routledge, 1944, σελ. 31, John Burton, *"The Instability of the Middle Way"* στο J. Barton και N. Barry, *Hayek's Serfdom Revisited*, IEA, 1984, σελ. 89-115 και Keith Joseph, *Stranded on the Middle Ground?* CPS, 1976, σελ. 19-34).

Σε καμιά λοιπόν περίπτωση ο φιλελευθερισμός δεν αποβλέπει στην καλύτερη λειτουργία των δομών που υπάρχουν. Κι έτσι δεν έχει επιδιώξεις ομοιοστασιακές. Δηλαδή, στατικές, συντηρητικές. Επιχειρεί, αντίθετα να επαναστατικοποιήσει τις διαδικασίες δίνοντας ένα καινούριο δυναμισμό σε μια απελευθερωμένη οικονομική λειτουργία. Δεν υπεραμύνεται αυτού που υπάρχει, για να θεωρηθεί συντήρηση. Οραματίζεται μια νέα πραγματικότητα, όπου οι πολίτες θα μπορούν να θέτουν στόχους και να τους επιδιώκουν χωρίς τις ανατρεπτικές παρεμβολές μιας ανεργμιάστης γραφειοκρατίας. Και σ' ένα πλαίσιο βέβαια δικαιότερο, σωστότερο και ορθολογικότερο. Κανείς δεν θα υποχρεώνεται να δουλεύει, να πληρώνει και να στερείται για να κερδίζει και να απολαμβάνει κάποιος άλλος που και λιγότερο εργάζεται, και προνομίων απολαμβάνει και ανάγκες μεγαλύτερες δεν έχει απ' αυτόν που επιβαρύνεται. Οι φόροι και οι δημόσιες δαπάνες θα κατευθύνονται προς τα εκεί ακριβώς που η κοινωνία έχει πραγματικές ανάγκες. Στην υγεία, δηλαδή, στην ασφάλιση, στην πρόνοια, στην παιδεία και στις προσπάθειες γενικά εξασφάλισης των συνανθρώπων μας που χρειάζονται την κρατική στοργή. Το κράτος δεν

χρειάζεται να κάνει τον επιχειρηματία. Ούτε και χρειάζεται να ταλαιπωρεί την αγορά. Αρκεί να περιοριστεί στα κοινωνικά του μόνον καθήκοντα κι υποχρεώσεις.

Και βέβαια μόνο ο φιλελευθερισμός ασχολείται με την προσφορά και καθόλου με τη ζήτηση, μια και δεν πιστεύει στην παρέμβαση. Μέσα από τα λεγόμενα «οικονομικά της προσφοράς» (μείωση φόρων, διεύρυνση της φορολογητέας ύλης) είναι σίγουρη η αύξηση της παραγωγικής δραστηριότητας, η εισοδηματική ανακούφιση των σκληρά εργαζομένων πολιτών αλλά και η διεύρυνση των εσόδων του δημοσίου. (Βλ. P.C. Roberts, *The Supply-Side Revolution*, Harvard Univ., 1984 D. Raboy, *Supply Side Economics*, Heritage Foun., 1982 και την ανάλυση του Δ. Καραμάνου για τον Alan Reynolds στο τελευταίο τεύχος της *Βιομηχανικής Επιθεώρησης*).

Είναι λοιπόν έτσι δεδομένο πως το δημόσιο με λιγότερα έξοδα (μια και δεν θα υφίσταται τις επιβαρύνσεις των λογής ζημιολόγων περιπλανήσεων του στους χώρους της αγοράς) και με σταθερότερα και οπωσδήποτε περισσότερα έσοδα από την μείωση των φορολογικών συντελεστών και την συνακόλουθη φυσιολογική επέκταση της φορολογητέας ύλης) θα μπορεί να ανταποκρίνεται πολύ πιο αποτελεσματικά από σήμερα στις κοινωνικές του προς το λαό υποχρεώσεις. Παράλληλα, η απελευθέρωση της αγοράς κι ο περιορισμός των κρατικών παρεμβολών στην αφύσικη αύξομείωση της προσφοράς χρήματος θα φέρει μια σαφή ισορροπία στην εξέλιξη των οικονομικών μεγεθών. Χωρίς υπερβολές στις δαπάνες του δημοσίου και με δεδομένο το κλίμα εμπιστοσύνης για την ανάπτυξη της ιδιωτικής επιχειρηματικής δράσης οι επενδύσεις θα μεγαλώσουν και μαζί μ' αυτές κι η απόδοση της οικονομίας. Κι εφόσον οι διαπραγματεύσεις για τις αποδοχές των εργαζομένων θα είναι ελεύθερες, κι έτσι η ακρίβεια από τα πράγματα θα αιχμαλωτιστεί στα χαμηλά ακριβώς εκείνα επίπεδα που θα είναι αρκετά από όλους τους παράγοντες της παραγωγικής διαδικασίας και ιδιαίτερα από τις χαμηλότερες εισοδηματικές τάξεις. Αλλά και η ανεργία θ' αρχίσει να υποχωρεί. Ίσως όχι τόσο θεαματικά και γρήγορα, όσο ο πληθωρισμός. Διότι δεν θα υπάρχει το διευρυμένο δημόσιο να προσφέρει δουλειές ψεύτικες, αδικοπληρωμένες κι αντιπαραγωγικές. Και κυρίως δουλειές για τις οποίες ένα μεγάλο μέρος της νεολαίας, αυτοί που δεν βρίσκουν την πόρτα να τρυπώσουν, πληρώνει πικρά με την ανεργία λόγω του γενικού μπλοκαρίσματος της οικονομικής δραστηριότητας. Η ενίσχυση όμως του ανταγωνισμού, η κατάργηση των διαστρεβλωτικών για την αγορά μονοπωλιακών προνομίων και το λιγότερο βάρος του κόστους του δημοσίου, θ' ανοίξει τον δρόμο για πολλές καινούριες μικρές επιχειρήσεις. Μειώνοντας δραστικά και την ανεργία...

Δεν είναι βέβαια εύκολο με τις κουβέντες να δώσει κανείς επακριβώς τις διαστάσεις της αλλαγής της πολιτικής που ο σύγχρονος φιλελευθερισμός είναι δεδομένο πως θα επιφέρει. Αυτό πάντως που είναι σίγουρο είναι η έλλειψη δογματισμού, ο ρεαλισμός των προτάσεων και των προοπτικών, η αποφυγή επίκλησης πεποιθήσεων μεταφυσικών και συναισθηματικών και το κυριότερο, η οριστική απομάκρυνση από τις αυθαιρεσίες του κρατικού αυταρχισμού.

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΓΙΑΧΝΗΣ

«ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΟΑΣΤΙΚΗΣ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑΣ»

Μια δραματική «φωτογραφία» της ελληνικής οικονομίας

Ιστορικά αίτια της κρίσης και επιπτώσεις:

ΟΡΥΚΤΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΓΗ - ΓΕΩΡΓΙΑ
ΝΑΥΤΙΛΙΑ - ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ
ΔΗΜ. ΔΙΟΙΚΗΣΗ - ΕΟΚ
ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Επείκαιρο όσο ποτέ!!

ΓΣΕΕ - ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ:

Ρήξη ή έντιμος συμβιβασμός;

του Θεοχάρη Παπαμάργαρη

Οι εξελίξεις στη ΓΣΕΕ που βρίσκονται αυτή τη στιγμή στο πιο κρίσιμο σημείο μορφοποίησής τους, όχι μόνο στοιχειοθετούν μια εξαιρετικά σημαντική καμπή στην ιστορία του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, αλλά αποτελούν και τον καταλύτη των παραπέρα διεργασιών σε επίπεδο πολιτικών εξελίξεων και πορείας της οικονομικής πολιτικής.

Τα δεδομένα και οι παράμετροι του προβλήματος είναι γνωστά. Τα μέτρα οικονομικής σταθεροποίησης που εξαγγέλθηκαν στις 11 Οκτώβρη 1985 και ο αυταρχικός τρόπος μονόπλευρης επιβολής τους με την πράξη νομοθετικού περιεχομένου της 18/10/85 έδωσαν την αφορμή και το έναυσμα για μια δημόσια ρήξη ισχυρής μερίδας της ΠΑΣΚΕ με την κυβερνητική πολιτική, ρήξη που αναγκαστικά οδήγησε τις υπόλοιπες δυνάμεις στη ΓΣΕΕ (ΕΣΑΚ, ΑΕΜ, ανεξάρτητοι) σε συμπάραταξη με τους διαγραμμαμένους «αντάρτες» της ΠΑΣΚΕ, σε καθαίρεση του Γ. Ραυτόπουλου και, τελικά, στη δημιουργία για πρώτη φορά μετά το 1946 μιας πλειοψηφίας στη ΓΣΕΕ που δεν ελέγχεται από το κυβερνών κόμμα.

Η βεβιασμένη και σπασμωδική αντίδραση της κεντρικής καθοδήγησης του ΠΑΣΟΚ στις εξελίξεις αυτές είναι επίσης γνωστή. Άμεση διαγραφή των διαφωνούντων, κινητοποίηση της «νομιμόφρονος» μερίδας της ΠΑΣΚΕ για αντιπαράθεση όχι μόνο με τους διαγραμμαμένους, αλλά και με τους «συμμάχους» τους όλου του φάσματος, δικαστική παρέμβαση για ποδηγέτηση των παραπέρα εξελίξεων σε κατευθύνσεις επιθυμητές για την κεντρική καθοδήγηση του κυβερνώντος κόμματος.

Για να αξιολογήσει όμως κανείς τα παραπάνω δεδομένα και να προδιαγράψει τις εξελίξεις στο άμεσο και μακρυνότερο μέλλον θα πρέπει να προσθέσει μερικά ακόμη στοιχεία στην ανάλυσή του. Η αμετακίνητη φραστική αυτο-τοποθέτηση του ΠΑΣΟΚ στον «προοδευτικό» χώρο σίγουρα βάζει κάποια όρια στη «δεξιά» κατολισθήσής του. Και η ισχυρή (ποιοτικά και ποσοτικά) παρουσία των διαγραμμαμένων συνδικαλιστών της ΠΑΣΚΕ μέσα στο συνδικαλιστικό κίνημα δεν θα πρέπει να αφήνει αυταπάτες στην κεντρική καθοδήγηση του ΠΑΣΟΚ για γρήγορη «εξαφάνισή» τους. Προχωρώντας παραπέρα, θα πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι η μάχη των εργαζομένων ενάντια στα οικονομικά μέτρα της 11/10/85 που άρχισε στις 14/11/85 με την απεργία της ΓΣΕΕ δεν πρόκειται να τελειώσει ούτε γρήγορα ούτε θεαματικά. Τα κυβερνητικά μέτρα σταθεροποίησης που εξαγγέλθηκαν στις 11/10/85 εκτείνονται χρονικά και ποσοτικά σε μεγάλο βάθος και θα αρχίσουν να γίνονται αισθητά στη μεγάλη μάζα των μισθωτών μετά τον Γενάρη του '86. Πράγμα που σημαίνει αναπότρεπτα ότι όποιος κι αν είναι οι εξελίξεις στη ΓΣΕΕ σε διοικητικό επίπεδο, το κοινωνικό κλίμα θα φορτίζεται βαθμιαία και σταθερά με αποτέλεσμα να έχουμε επαναλαμβανόμενες εκρήξεις που θα εκφράζονται κυρίως σε πρωτοβάθμιο ή δευτεροβάθμιο επίπεδο (εργατικά κέντρα, ομοσπονδίες) όπου ο έλεγχος βρίσκεται στα χέρια των «26» κι όχι της «νομιμόφρονος ΠΑΣΚΕ».

Τα οικονομικά μέτρα της 11/10/85 δεν αποτελούν βόμβα υδρογόνου, αλλά ένα ωρολογιακό μηχανισμό που θα πυροδοτεί συνεχώς και επαναλαμβανόμενες εκρήξεις ικανές μέσα στη συγκεκριμένη πολιτική και συνδικαλιστική συγκυρία να τινάξουν στον αέρα όχι μόνο την οποιαδήποτε σταθεροποιητική επίδραση των μέτρων, αλλά και να θρυμματίσουν το πολιτικό σκηνικό που βλέπουμε σήμερα.

Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, είναι φανερό ότι η κεντρική καθοδήγηση του κυβερνώντος κόμματος θα πρέπει να αξιολογήσει ψυχρά και νηφάλια τις επιθυμητές γι' αυτήν κατευθύνσεις σ' ό,τι α-

φορά τις εξελίξεις στη ΓΣΕΕ. Είναι σίγουρο (και δυστυχώς) πολύ εύκολο για τον πρωτοδίκη να διορίσει μια προσωρινή διοίκηση στη ΓΣΕΕ που (υποτίθεται) θα κάνει έκτακτο συνέδριο σε 4 μήνες. Μια τέτοια όμως διοίκηση σίγουρα θα αποτελείται μόνο από το «νομιμόφρον» τμήμα της ΠΑΣΚΕ και σίγουρα δεν θα κάνει συνέδριο σε 4 μήνες. Το γιατί δεν είναι δύσκολο να εξηγηθεί. Οι «19» από τους «26» της ΓΣΕΕ (ΕΣΑΚ, ΑΕΜ, ανεξάρτητοι) δεν μπορούν να αποδεχθούν διορισμό τους σε μία προσωρινή διοίκηση που δεν θα έχει μέσα και τους «7».

Γιατί αν το κάνουν, πέρα από το στίγμα που θα δεχθούν ότι πρόδωσαν την εργατική τάξη, θα ταυτίσουν την παραπέρα πορεία τους με τις τύχες της «νομιμόφρονος» ΠΑΣΚΕ σ' ένα δρόμο που τελική κατάληξη θα έχει να εκφράζει τους πόθους και τους αγώνες της εργατικής τάξης η συνδικαλιστική «δεξιά» και οι «7» διαγραμμαμένοι. Μια τέτοια προοπτική φυσικό είναι να μην γίνεται αποδεκτή από τους «19», όπως δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή και η «μεταδικαστική» πορεία μιας προσωρινής διοίκησης στη ΓΣΕΕ που προκειμένου να αλλοιώσει τους συσχετισμούς μέσα στην ΠΑΣΚΕ υπέρ των «νομιμόφρονων» και κατά των «7» θα προχωρά όλο και περισσότερο σε καρακτιστικές μεθοδεύσεις και δείγματα γραφής (αναβίωση «πεθαμένων» οργανώσεων, διαγραφές, ψεύτικα μητρώα, αλλεπάλληλες αναβολές του συνεδρίου). Οι «7» δεν πεθαίνουν ούτε εύκολα ούτε γρήγορα. Και φυσικά, ούτε και οι «19». Γιατί απλούστατα μόνο οι εργαζόμενοι τελικά θα κρίνουν την τύχη και των «7» και των «19».

Με βάση την παραπάνω ανάλυση είναι φανερό ότι η κεντρική καθοδήγηση του κυβερνώντος κόμματος θα πρέπει άμεσα να πάρει κάποιες αποφάσεις που θα έχουν καθοριστική σημασία για την παραπέρα πορεία του ίδιου του κόμματος, του ελληνικού συνδικαλισμού αλλά και του τόπου γενικότερα. Εμμονή στην μέχρι τώρα τακτική σημαίνει ότι η κεντρική καθοδήγηση του κυβερνώντος κόμματος έχει, αντικειμενικά, αποφασίσει είτε να κατολισθήσει ανοιχτά σε φοβερής εμβέλειας αυταρχικότητες θρυμματίζοντας πλέον οριστικά κάθε εικόνα προοδευτικότητας που έχει, είτε να βρεθεί σε μερικούς μήνες μέσα σ' ένα κενό που θα την αναγκάσει να ακροβατεί τυφλά, χωρίς να έχει από κάτω δίχτυ ασφαλείας, και με άμεση προοπτική αποχώρησης από την κυβερνητική εξουσία.

Στροφή, από την άλλη πλευρά, σε μια άλλη πορεία πλευσης σημαίνει ότι θα πρέπει να υπάρξουν ταυτόχρονα «έντιμοι ελιγμοί» σε τρία επίπεδα: πολιτικό, συνδικαλιστικό, οικονομικό. Σ' ό,τι αφορά το πολιτικό επίπεδο ίσως η απλή αναλογική να αποτελεί πλέον σανίδα σωτηρίας του ίδιου του κυβερνώντος κόμματος ενώ στο συνδικαλιστικό πεδίο η αναγνώριση της πραγματικότητας των «7», όσο επώδυνη κι αν είναι για ορισμένους θα πρέπει να αποτελέσει βασικό άξονα των βημάτων της κυβέρνησης αναφορικά με την ΓΣΕΕ. Τέλος, στο οικονομικό όπου και η κυβερνητική πολιτική έχει τα μικρότερα περιθώρια ελιγμών, η λύση θα πρέπει να βρεθεί μέσα από έντιμο διάλογο με το συνδικαλιστικό κίνημα. Κι όταν λέμε συνδικαλιστικό κίνημα εννοούμε τους «26». Η εποχή που και δημοκρατία λέγαμε ότι είχαμε και κάναμε και ότι θέλαμε στη ΓΣΕΕ έχει περάσει. Η κεντρική καθοδήγηση του κυβερνώντος κόμματος έχει τώρα μπροστά της να διαλέξει: είτε να κάνει ό,τι θέλει στη ΓΣΕΕ και να χάσει οριστικά και τελεσίδικα κάθε «προοδευτική» χροιά στο πρόσωπό της, είτε να δεχθεί έντιμη συνδιαλλαγή με τους «26» (δηλαδή με τη νόμιμη διοίκηση της ΓΣΕΕ) και να διατηρήσει τα τελευταία νήματα που τη συνδέουν με την 3η του Σεπτεμβρίου. Τρίτος δρόμος δεν υπάρχει εδώ... □

Το σημερινό μας θέμα είναι πολύ κοντά μας, δηλαδή, στη Μέση Ανατολή. Και αφορά στη στάση του Προέδρου στην επίθεση πέντε Ισραηλινών αεροπλάνων εναντίον του Γενικού Αρχηγείου των Παλαιστινίων στην Τρίπολη της Τυνισίας και στη στάση του στην πειρατεία που έκαναν 4 «Παλαιστίνιοι» στο ιταλικό κρουαζιερόπλοιο «Ακίλε Λάουρο» και στην περιπέτεια των Παλαιστινίων κατά τη μεταφορά τους στην Ιταλία.

Μα το σημερινό θέμα μας έχει μια «προϊστορία», οι ρίζες του βρίσκονται στα μέσα της δεκαετίας του '60 και δεν θα είναι κατανοητό δίχως την «προϊστορία», του δίχως να γνωρίσουμε τις ρίζες του, προϊστορία και ρίζες που συνδέονται με τον τότε Πρόεδρο Τζόνσον. Τον πρόεδρο που είναι, υπεύθυνος για την «ιδιαιτερή σχέση» της Αμερικής με το Ισραήλ, την ιδιαιτερή σχέση τους την «κρυφή συμμαχία» τους.

Οι προηγούμενοι Αμερικανοί Πρόεδροι —Τρούμαν, Ατζενχάερ και Κένεντι— ακολουθώντας την πολιτική της «Τριμερούς Διακήρυξης» του 1950 ανάμεσα στις ΗΠΑ, και την Αγγλία, που προέβλεπε τις ιδιαίτερες διαδικασίες για την αποστολή όπλων στη Μέση Ανατολή και ήταν σε αντίθεση με οποιαδήποτε απόφαση να αλλάξουν οι γραμμές της ανακωχής. Που προσπαθούσε να βλέπει, δηλαδή, το Ισραήλ και τους Άραβες σχεδόν επί «ίσιος όρους», δίχως να γέρνει πιο πολύ προς τη μια μεριά.

Η «Τριμερής Διακήρυξη» πέθανε δυστυχώς, με τη δολοφονία του Προέδρου Κένεντι και διαδοχή του από τον Τζόνσον, το Νοέμβριο του 1963. Ο Τζόνσον προχώρησε σύντομα σε μια ριζική αλλαγή στην αμερικανική πολιτική. Και πρώτα απ' όλα η οικονομική βοήθεια προς το Ισραήλ —η οικονομική βοήθεια προς το Ισραήλ— άρχισε να μειώνεται, αλλά για επίθεση. Τρίτο, ο πρόεδρος Τζόνσον και μερικοί από τους στενούς συνεργάτες του αποφάσισαν και μια νέα *μυστική* ώθηση των σχέσεων ΗΠΑ - Ισραήλ που σε τελευταία ανάλυση, θα εσήμανε την αποδοχή της καλουμένης «Ισραηλινής Ειρήνης» για όλη τη Μέση Ανατολή.

Ταυτόχρονα, το Ισραήλ, από την πλευρά του, άρχισε να αγοράζει όπλα προηγμένης τεχνολογίας οπουδήποτε τα έβρισκε, ενώ, παράλληλα, έδινε μια καινούργια ώθηση στην πολεμική βιομηχανία, την οποία με τα χρόνια κατέστησε τη μεγαλύτερη εξαγωγική βιομηχανία του. Και τέλος, ο υπουργός Αμύνης, στρατηγός Νταγιάν και τα υπόλοιπα φιλοπόλεμα στελέχη της κυβέρνησης άρχισαν να μιλούν όλο και περισσότερο για έναν «πολεμικό πόλεμο».

Με άλλα λόγια, όλα ήταν έτοιμα για την εξαπόλυση ενός επιθετικού πολέμου που θα έκανε το Ισραήλ αυθόρμητο ολόκληρης της Μέσης Ανατολής —φυσικά, με τη συγκατάθεση και έγκριση των ΗΠΑ και προσωπικά του ίδιου του Προέδρου Τζόνσον. Ο οποίος φρόντιζε, γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, να στείλει όχι μόνο τα υπερμοντέρνα αεροπλάνα F-4, αλλά ταυτόχρονα, και τους πιλότους για να πετάνε.

Και όλα αυτά τα λέμε με τα ντοκουμέντα στο χέρι. Ντοκουμέντα από τα Προεδρικά Αρχεία, από τα αρχεία του State De-

Ρήγκαν Τζόνσον και Ισραήλ

του Αστέρη Στάγκου

partment και του Υπουργείου Άμυνας, που τα βρήκαμε στο βιβλίο του Στέφεν Γκρην «Taking Sides», έκδοσης 1984, (ελληνικά θα το μεταφράζαμε «Οι ΗΠΑ μεροληπτούν», ή «παίρνουν θέση υπέρ του Ισραήλ»).

Ντοκουμέντα που κάνουν φανερή τη συνωμοσία υπέρ του Ισραήλ, του Προέδρου Τζόνσον, ή μερικών από τους πιο στενούς συνεργάτες του και, φυσικά, των στρατιωτικών. Ντοκουμέντα που μιλούν για τη *μυστική* αποστολή μιας ολόκληρης σμηναρχίας κατασκοπευτικών αεροπλάνων RF-4C να ειδοποιούν στους Ισραηλινούς για την ακριβή θέση των Αραβικών Στρατών. Τα αεροπλάνα αυτά είχαν τα χρώματα, του Ισραήλ, αλλά ταυτόχρονα, και αμερικανικά πληρώματα που θα οδηγούσαν και μεταφέρθηκαν στη χώρα αυτή με πολλά κολοσσισαία μεταγωγικά αεροπλάνα C-130. Παρόμοια *επίσημα* ντοκουμέντα μαρτυρούν τις περιπέτειες του αμερικανικού κατασκοπευτικού σκάφους «Λίμπερτι» —του καλύτερου εκείνη την εποχή— που είχε τη διαταγή να «κατασκοπεύει» σε βάρος των Αράβων και βυθίστηκε κατά τρόπο γκαγκαστερικό από ισραηλινά αεροπλάνα και ελικόπτερα, αλλά σύγχρονα κι από υπερταχύτατα σκάφη επιφανείας, 50 μίλια από τα ισραηλινά χωρικά ύδατα.

Άλλο επίσημο ντοκουμέντο είναι ένα τηλεγράφημα του στενού συνεργάτη του Προέδρου Β.Β. Ρότσου. Το κείμενο αυτό λέει με υπερβολική αλαζωνεία και κυνισμό: «Εσώκλειστη έκθεση και χάρτης και της πρώτης μέρας οι βόλες εναντίον των γαλιόπουλων», όπου τα «γαλιόπουλα» προφανώς οι Άραβες στρατιωτικοί. Άλλο ένα τηλεγράφημα ενημερώνει τον Πρόεδρο και λέει: «Αν οι Ισραηλινοί προχωρήσουν με αρκετή ταχύτητα και αν οι Σοβιετικοί ανησυχήσουν αρκετά, η απλή κατάπαυση του πυρός θα είναι η καλύτερη απάντηση. Αυτό θα σημαίνει ότι θα χρησιμοποιήσουμε τη ντε φάκτο κατάσταση στο έδαφος και θα τη χρησιμοποιούσαμε όχι για μια επιστροφή σε κάποιες γραμμές νέας ανακωχής, αλλά για μια οριστική ειρήνη στη Μέση Ανατολή».

Αυτή η πολιτική του Τζόνσον είχε το αποτέλεσμα να δοθούν σαν βοήθεια στους Ισραηλινούς, από το 1946 ως το 1983, 27 δισεκατομμύρια δολάρια, και σαν στρατιωτική βοήθεια το 99% από το 1965 ως το 1983, 17 δισεκατομμύρια δολάρια. Αυτό σημαίνει ότι βοήθεια θα αναλογήσει σε 38.000 δολάρια σε κάθε οικογένεια από 5 άτομα. Σ' αυτήν την περίοδο οι ΗΠΑ δώσανε στο Ισραήλ ποσόν τριπλάσιο από ό-σο έδωσαν στις 19 Μεσανατολικές, δηλαδή, αραβικές χώρες. Επιπλέον οι ΗΠΑ συνεργάστηκαν στενά με το Ισραήλ σε θέματα ασφαλείας και πληροφοριών και σε θέματα υψηλής τεχνολογίας— στα οποία συμπεριλαμβάνεται και η τεχνολογία για την κατασκευή ατομικών βομβών, από βόμβες το Ισραήλ κατέχει ήδη από 10 έως 24, όπως λένε ασφαλείς πληροφορίες.

Την πολιτική του Τζόνσον που ακολούθησαν οι Πρόεδροι Νίξον, και Ρήγκαν, (ο μόνος Πρόεδρος που δεν την ακολούθησε

ήταν ο Κάρτερ). Ο Πρόεδρος Ρήγκαν μιμήθηκε τον Τζόνσον κατά γράμμα του, αφού είναι γνωστό πως υπουργός του των εξωτερικών γνώριζε λεπτομερικά όλα τα σχέδια των Ισραηλινών για εισβολή στο Λίβανο, πως είχε δώσει τη συγκατάθεση σ' αυτά. Αλλά γεγονός είναι ότι ο Πρόεδρος ήρθε συχνά σε πολύ έντονη σύγκρουση με τους Ισραηλινούς, όπως είναι γεγονός ότι στις συγκρούσεις αυτές ήταν κάθε φορά, αυτός που τελικά υποχωρούσε.

Και τώρα είναι καιρός να γυρίσουμε στο κύριο θέμα μας. Ο Πρόεδρος Ρήγκαν δικαιολόγησε απόλυτα την επιδρομή 5 Ισραηλινών F 4 εναντίον του Γενικού Στρατηγείου του Ο.Λ.Ρ. στην Τρίπολη της Τυνισίας. Για να βρεθεί τελείως απομονωμένος από συμμάχους, ουδέτερους και εχθρούς. Και να αναγκαστεί ο Αμερικανός υπουργός των Εξωτερικών, κ. Σουλτς, να κάνει πιο ήπιες δηλώσεις και να τον αφήσει τελείως εκτεθειμένος.

Λίγες μέρες μετά στην πειρατεία από 4 «Παλαιστίνιους» αντάρτες του ιταλικού κρουαζιερόπλοιο «Ακίλε Λάουρο», ο Αμερικανός Πρόεδρος τήρησε εξίσου σκληρή ξεδιάντροπη και ανόητη στάση. Διέταξε, δηλαδή, μαχητικά αεροπλάνα των ΗΠΑ κυριολεκτικά να «απαγάγουν» το αεροπλάνο που μετέφερε τους 4 Παλαιστίνιους αντάρτες που είχαν παραδοθεί και να το εξαναγκάσουν να προσγειωθεί σε αμερικανική βάση στην Ιταλία. Τελικά, οι 4 Παλαιστίνιοι πήγαν στη Ρώμη. Αλλά στο μεταξύ ο Πρόεδρος Ρήγκαν τα έβαλε με τους Αιγυπτίους, που έγιναν έξω φρενών με τη στάση, τα έβαλε με τη συμμαχική Ιταλία, ο πρωθυπουργός Κράκι έμεινε εκτεθειμένος, τα έβαλε τελικά με όλους τους Άραβες —εχθρούς και φίλους. Με Αίγυπτο και με Ιταλία το πρόβλημα τείνει να λυθεί— πιο δύσκολα με την Αίγυπτο— αφού προηγούμενα στην Αίγυπτο μεγάλες και αιματηρές διαδηλώσεις χιλιάδων φοιτητών και στην Ιταλία έγινε κυβερνητική κρίση που την προκάλεσε ο υπουργός Άμυνας, Σπαντολίνι, αρχηγός του μικρού, ανοιχτά φιλοαμερικανικού, κόμματος.

Παρά τις «γκάφες» του που τον άφησαν έκθετο, ο Αμερικανός Πρόεδρος δεν έβαλε μυαλό: την περασμένη εβδομάδα δήλωσε ότι δεν θα δίσταζε, προκειμένου να καταπολεμήσει τη διεθνή τρομοκρατία, να αγνοήσει ακόμα και τους διεθνείς νόμους.

Ανεξάρτητα απ' το γεγονός ότι η διεθνής κοινωνία κινδυνεύει από το χάος και την κρατική τρομοκρατία αν «περάσει» η στάση του Αμερικανού Προέδρου, ποιος ήταν ο λόγος που έσπρωξε τον κ. Ρήγκαν σ' αυτή τη στάση; Μόνο η ιδεολογική τύφλωση από την οποία πάσχει; Ή, τάχα, ο λόγος είναι άλλος —δηλαδή, η διάσκεψη των Υπερδυνάμεων, στην οποία ο Αμερικανός Πρόεδρος προτίθεται να βάλει στην ημερήσια διάταξη και θέματα διεθνούς τρομοκρατίας, όπως και προτίθεται να βάλει και ορισμένα ζητήματα σχετικά με την κατάσταση που επικρατεί σε μερικές σοβιετοφιλικές χώρες του Τρίτου και Τέταρτου Κόσμου; Η στάση οφείλεται σε ορισμένες διαφαινόμενες μεταβολές στη Μέση Ανατολή, όπως είναι η πρόθεση του Ισραήλ να δεχθεί Διεθνή Διάσκεψη για την ειρήνη στη Μέση Ανατολή, στην οποία θα μετέσχει και η ΕΣΣΔ;

Όποιοι κι αν είναι ο λόγος, αν περάσει αυτή η στάση του κ. Ρήγκαν η διεθνής κατάσταση θα χειροτερέψει —πολύ. Θα χειροτερέψει, επειδή ο κόσμος θα κινδυνεύσει να μετατραπεί σε ζούγκλα. □

Η συμφιλίωση λόγου και πράξης

του Φοίβου Αρβανίτη

Πολύ ωραία η διατύπωση του Μισέλ Ροκάρ: «Η έξαρση των συνεδρών της Βαλάνς¹ μαράθηκε γρήγορα κάτω από το βάρος του ισοζυγίου πληρωμών». Συμπυκνώνει την ουσία της πορείας του Γαλλικού Σοσιαλιστικού Κόμματος (ΓΣΚ) στα τεσσεράμισι χρόνια που πέρασαν από τη σαρωτική εκλογική νίκη του 1981.

Συνειδητοποίηση της ριζικής μεταμόρφωσης που έχει υποστεί το κόμμα του Μιττεράν αυτά τα χρόνια, στοίχιση του επίσημου πολιτικού λόγου του προς τη μονεταριστική και ατλαντική διαχείρισή του, ιδεολογική συμφιλίωση με τα προσφιλή μοτίβα της υποτιθέμενης κοινωνικά αντιπαλης πλευράς, και μια σειρά από ξεκαθαρίσματα, απαραίτητα ενόψει των επερχόμενων βουλευτικών εκλογών την άνοιξη του '86² με αυτά καταπιάστηκε το «ιστορικό» συνέδριο του ΓΣΚ που έγινε στις 11, 12 και 13 Οκτωβρίου στην Τουλούζη.

Μετά τη θύελλα εν κρανίοις της Μπουραν-Μπρες, το '83, όταν ούτε ο κομματικός μηχανισμός ούτε οι ψηφοφόροι ούτε καν ο ίδιος ο τότε πρωθυπουργός Πιέρ Μωρουά είχαν προφτάσει να χωνέψουν τις καταλυτικές για το κόμμα επιπτώσεις της «ρεαλιστικής» οικονομικής πολιτικής που είχε θέσει σε εφαρμογή ένα χρόνο νωρίτερα, ήρθε φέτος η Τουλούζη για να σταθεροποιήσει το σύγχρονο στίγμα του γαλλικού «σοσιαλισμού».

Ακόμη και η αλλαγή πρωθυπουργού έχει αποβεί ιδιαίτερα δηλωτική. Ο Μωρουά, ο αισιόδοξος σοσιαλδημοκράτης του χτες, θιασώτης μιας σοσιαλδημοκρατίας αλά γερμανικά, ξεπερασμένης από τις αναπτυξιακές ανάγκες του γαλλικού καπιταλισμού, έχει δώσει τη θέση του στον λιπόσαρκο τριανταεφτάρη τεχνοκράτη Λωράν Φαμπιούς, τον «σπασίκλα της τάξης». Εκεί που ο πρώτος έβλεπε τη λιτότητα ως αναγκαίο κακό, ως σύντομη διαίτα, ως μια ανάπαυλα στο μεγάλο φαγοπότι της κοινωνικής πρόνοιας και της πάλης ενάντια στην ανεργία, ο δεύτερος βλέπει στο «αόρατο χέρι» του νεοφιλελευθερισμού τις καλύτερες υποσχέσεις για το μέλλον.

Η φετινή Τουλούζη ήρθε να επικυρώσει, σε επίπεδο λόγου, τη φυσιογνωμία της κυβερνητικής πράξης των Σοσιαλιστών, να τους συμφιλίώσει με τον εαυτό τους, να τους απαλλάξει απ' τις εννοχές τους, να τους πει —λέγοντάς το συνάμα και σ' όλους τους άλλους— ότι η πολιτική τους είναι όχι απλώς «αναγκαία» αλλά και

«σοσιαλιστική» και «φιλολαϊκή» και «φιλεργατική», και πάει λέγοντας.

Η διακυβέρνηση των Σοσιαλιστών έχει προσφέρει στο γαλλικό καπιταλισμό μια εξαιρετικά σημαντική υπηρεσία η οποία, άλλωστε, αποτελεί το λόγο ύπαρξης αυτής της διακυβέρνησης καθώς και το λόγο για τον οποίο στάθηκε ουσιαστικά αδιατάρακτη και δεν απείλησε τους θεσμούς όπως είχαν προβλέψει ορισμένοι: έκανε κτήμα των Αριστερών τις πάγιες πολιτικές της Δεξιάς, εξασφάλισε γύρω από τη συνέχεια αυτών των πολιτικών μια συναινεση πρωτοφανή στη μεταπολεμική ιστορία της Γαλλίας³. Διαλύοντας τη δική τους ιδεολογική ιδιαιτερότητα, οι Σοσιαλιστές διέλυσαν και εκείνη της Αριστεράς γενικότερα, και, το σημαντικότερο, έδωσαν στα μασημένα ιδεολογήματα του αστικού φιλελευθερισμού την αϊγλή του να διατυπώνονται από τις γραφίδες «προοδευτικών» διανοούμενων, χτεσινών οπαδών της εργατικής αυτοδιαχείρισης. Καμιά κυβέρνηση Δεξιάς δεν θα μπορούσε ποτέ να ποτίσει τόσο βαθιά την ψυχή των κοινωνικών αντιπάλων της με την κυρίαρχη ιδεολογία. Με τους Σοσιαλιστές στην κυβέρνηση, πρότυπο του γάλλου μισθωτού κοντεύει να γίνει το αφεντικό του⁴: οι διανοούμενοι της Αριστεράς απαλλάχτηκαν από το φάντασμα της εργατικής δημοκρατίας και του Μαρξισμού μόνο και μόνο για να πέσουν στην αγκαλιά του Ρήγκαν.

Ο δρόμος στον οποίο σύρθηκε το ΓΣΚ, ωστόσο, κατά την άσκηση της εξουσίας, θα πρέπει να εκτιμηθεί μέσα στο περιβάλλον του συντηρητικού «χειμώνα» που μαινεται στη γαλλική κοινωνία, και να θεωρηθεί ως εκδήλωση μιας πολύ ευρύτερης μεταστροφής στην κατάσταση των πνευμάτων. Αυτή η τόσο σημαντική μεταστροφή στο ιδεολογικό εποικοδόμημα εκδηλώνεται επίσης και με τα γνωστά φαινόμενα της φοβερής συρρίκνωσης του Κομμουνιστικού Κόμματος και της ραγδαίας ανόδου του νεοφασισμού. Το κυριότερο, όμως, είναι ότι εγγράφεται στη βαθιά κοινωνική κρίση που συνοδεύει την παρούσα φάση της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης: ο εκσυγχρονισμός του παραγωγικού μηχανισμού και η επακόλουθη ανατροπή στις εργασιακές σχέσεις συντελούνται και ως διαδικασίες κοινωνικής αποβολής. Δεν είναι μόνο η ανεργία⁵ είναι οι χίλιες δυο μεταβολές που πραγματοποιούνται με ιλιγγιώδεις ρυθμούς μέσα στη μονάδα παραγωγής και τρέπουν το συσχετισμό δύναμης εις βάρος της εργατικής τάξης.

Και σε μια χώρα σαν τη Γαλλία όπου το ποσοστό των συνδικαλισμένων δεν ξεπερνάει το 20% της εργατικής δύναμης, τα θεμέλια της παραδοσιακής άμυνας των εργαζομένων έχουν κλονιστεί. Η ολοφάνερη ανημπόρια και των τριών μεγάλων εργατικών συνμοσπονδιών της χώρας (οι οποίες, ας υπενθυμιστεί, ουδέποτε κατάκτησαν κάτι σαν τη γερμανοσκανδιναβική «συνδιαχείριση» ή τη θεσμοποιημένη παρουσία μέσα στο Κόμμα κατά το πρότυπο των βρετανικών συνδικάτων —έχει το αντίστοιχό της στην υποχώρηση και των «ιδεών της εργατικής τάξης», ακόμη και των παραδοσιακά πιο μεταρρυθμιστικών.

Απ' αυτή την άποψη, η φιλοδοξία του γενικού γραμματέα Λιονέλ Ζοσπέν και των ρευμάτων που συσπειρώσε στην Τουλούζη, για το μετασχηματισμό του ΓΣΚ σε «μεγάλο σοσιαλδημοκρατικό κόμμα» ικανό να συσπειρώσει γύρω του «ολόκληρη την Αριστερά» μοιάζει ανεδαφική και μπαγιάτικη. Απεναντίας, το σχέδιο του Μισέλ Ροκάρ για μετατροπή του Σοσιαλιστικού Κόμματος σε κεντρικό ψηφοσυλλεκτικό μηχανισμό, χαλαρά συνδεδεμένο με όσο το δυνατόν περισσότερες και πλατύτερες συγκροτήσεις στο επίπεδο της κοινωνίας των πολιτών, κάτι σαν το αμερικανικό Δημοκρατικό Κόμμα, φαίνεται πιο φρέσκο, πιο ταιριαστό με τη σημερινή πρακτική των Σοσιαλιστών και με τους ισχύοντες κανόνες του πολιτικού παιχνιδιού.

Καθώς η ιδεολογική «σύνθεση» ανάμεσα στα τέσσερα ρεύματα του ΓΣΚ⁶ πραγματοποιήθηκε χωρίς προσκόμματα στο συνέδριο, έχοντας ωριμάσει από νωρίτερα, οι εστίες της εσωκομματικής διαπάλης μετατοπίστηκαν σε θέματα προεκλογικής τακτικής και επιλογής των προσώπων που θα εκπροσωπήσουν το κόμμα στις επερχόμενες βουλευτικές αλλά και προεδρικές εκλογές. Ποιος από τους τρεις ισχυρότερους σήμερα βαρώνους του κόμματος —Ζοσπέν, Ροκάρ, Φαμπιούς— πείθει περισσότερο τον κομματικό μηχανισμό για την ψηφοθηρική του δεινότητα. Γύρω από έναν τέτοιο άξονα αναμένεται να περιστραφούν οι διεργασίες στο άμεσο μέλλον. Πάντως, ο Ροκάρ παραμένει όπως είναι γνωστό, ο δημοφιλέστερος γάλλος πολιτικός.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Αναφέρεται στο συνέδριο του ΓΣΚ που πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 1981 στη Βαλάνς. Από τότε, μεσολάβησε άλλο ένα συνέδριο, τον Οκτώβριο του 1983, στη Μπουραν-Μπρες.
2. Είναι χαρακτηριστικό ότι, παρά τη σχετική χαμηλή δημοτικότητα του Σ.Κ. (25-30%), γύρω στο 80% του εκλογικού σώματος δηλώνει προσηλωμένο στο σύστημα αξιών που διακονούν οι Μιτεράν, Ροκάρ, Φαμπιούς στην εξωτερική και στην οικονομική πολιτική.
3. Η «σύνθεση» των τριών από τα τέσσερα ρεύματα (των Μιτερανιστών, των Σοσιαλδημοκρατών και του CERES) είχε ήδη συντελεστεί πριν από το συνέδριο στο οποίο και εμφανίστηκαν με ενιαία εισήγηση. Το ρεύμα του Ροκάρ κατέβασε χωριστή εισήγηση η οποία μάλιστα συγκέντρωσε προσυνεδριακά το 30% των προτιμήσεων των συνεδρών. Τελικά, οι δυο εισηγήσεις συγχωνεύτηκαν κατά τη διάρκεια του συνεδρίου.

Η διάσπαση των βρετανών ανθρακωρύχων

Η διάσπαση των βρετανών ανθρακωρύχων που πρακτικά είχε πρωτοπαρουσιαστεί στην επαρχία του Νόττινγχαμ στην διάρκεια της απεργίας έλαβε ήδη και τυπικά χώρα στην περιοχή. Το μεγάλο χτύπημα που από καιρό προετοιμάζε η συντηρητική πλευρά δόθηκε μετά από την ιδεολογική και πολιτική ηγεμονία που άσκησε στους ανθρακωρύχους του Νόττινγχαμ, της μόνης περιοχής που δεν αντιμετώπιζε την επείλη του κλεισίματος ανθρακωρυχείων. Η ψηφοφορία κατά ανθρακωρυχείο στις 26-10-'85, δημιούργησε ήδη με τα πρώτα αποτελέσματα τον πρώτο πυρήνα που προσχώρησε στο συνδικάτο των δημοκρατικών ανθρακωρύχων (UDM) και αποχώρησε ταυτόχρονα από το Εθνικό Συνδικάτο Ανθρακωρύχων (NUM). Στις Νόττινγχαμ, ήδη 3 μαζικά ανθρακωρυχείς προσχώρησαν. Ακολούθησαν αυτό του Νότιου Ντέρμπυσσαϊρ και αναμένονται 1 ή 2 στην Βόρεια Ουαλία. Επίσης, πιθανά είναι αυτά του Λέστερ. Τα υπόλοιπα, ήτοι Σκωτίας, Ανατολικής Ακτής, Νότιας Ουα-

λίας, Κεντ, Λανκασάιρ, Γιόρκσάιρ, Βόρειου Ντέρμονσαϊρ, πρόσκεινται συντηρητικά στο Εθνικό Συνδικάτο υπό την ηγεσία των Σκάργκιλ, Μακ Γκάχυ, Χήφφελντ.

Η κατάσταση αυτή δημιουργεί μια νέα κατάσταση στο βρετανικό εργατικό κίνημα που οι συνέπειές της ακόμα δεν είναι ορατές μακροχρόνια. Όμως, επιβεβαιώνουν τη διάσπαση και τη δημιουργία αντι-συνδικάτου στον πιο δυναμικό κλάδο του βρετανικού εργατικού κινήματος: τους ανθρακωρύχους.

Φαινόμενο που δείχνει πως η ηγεμονία του θασσερισμού σε κοινωνικό επίπεδο εξακολουθεί να παραμένει ισχυρή έστω και αν τα ποσοστά δείχνουν πτώση στη δημοτικότητα τους. Η επιτυχία τους επιβεβαιώνεται από τις δηλώσεις στον Τύπο του αντιπροέδρου του Εθνικού Συνδικάτου (NUM) Μικ Μακ Γκάχυ, που ήταν ο μόνος συνδικαλιστής ηγέτης που παραδέχτηκε πως: ο Ιαν Μακ Γκρέγκορ, ο πρόεδρος της βιομηχανίας άνθρακα, έχει κατορθώσει να εισάγει το κτύπημα του συνδικάτου με

τον πιο πετυχημένο αμερικάνικο τρόπο, προωθώντας το αντι-συνδικάτο.

Η λήξη μιας μακράς περιόδου ενότητας των συνδικάτων ράγισε. Η αγγλική εργατική συνομοσπονδία (TUC) αρνήθηκε το νέο συνδικάτο στους κόλπους της και απέρριψε την αίτησή του. Επιδιώκει όμως να έρθει σε διαπραγματεύσεις ώστε έστω και εκ των υστέρων να βρει τρόπους επανασυγκρότησης της ρωγμής. Όμως αυτό δεν φαίνεται πια πιθανό. Ο Ρόυ Λινκ, ο επικεφαλής του αντι-συνδικάτου μιλάει τώρα από μια ισχυρή θέση απέναντι στο εθνικό συνδικάτο των Σκάργκιλ - Μακ Γκάχυ. Και συνάμα η κυβέρνηση και η διοίκηση της βιομηχανίας άνθρακα μπορούν παρ' όλες τις δυσμενείς δημοσκοπήσεις σε πολιτικό επίπεδο να επιχαιρούν καθώς διαπιστώνουν πως ακόμα τα κοινωνικά ερείσματα της συντηρητικής βρετανικής παράδοσης, του «διαίρειν και βασίλευε» μπορούν να ξαναβρίσκουν κοινωνικά ερείσματα.

Δ. Μπασαντής

Συνέντευξη

με τον Μικ Μακ Γκάχυ:

Το «Αντί» δημοσιεύει στη συνέχεια αποκλειστική συνέντευξη με τον Μικ Μακ Γκάχυ, αντιπρόεδρο του Εθνικού Συνδικάτου (NUM) και πρόεδρο του Σκωτικού Συνδικάτου Ανθρακωρύχων, η οποία πάρθηκε πριν την έκβαση των ψηφοφοριών που πιστοποίησαν τη διάσπαση. Η συνέντευξη δόθηκε στο Εδιμβούργο, όπου και η έδρα της ηγεσίας του Εθνικού Συνδικάτου για την Σκωτία, πριν από την διάσπαση:

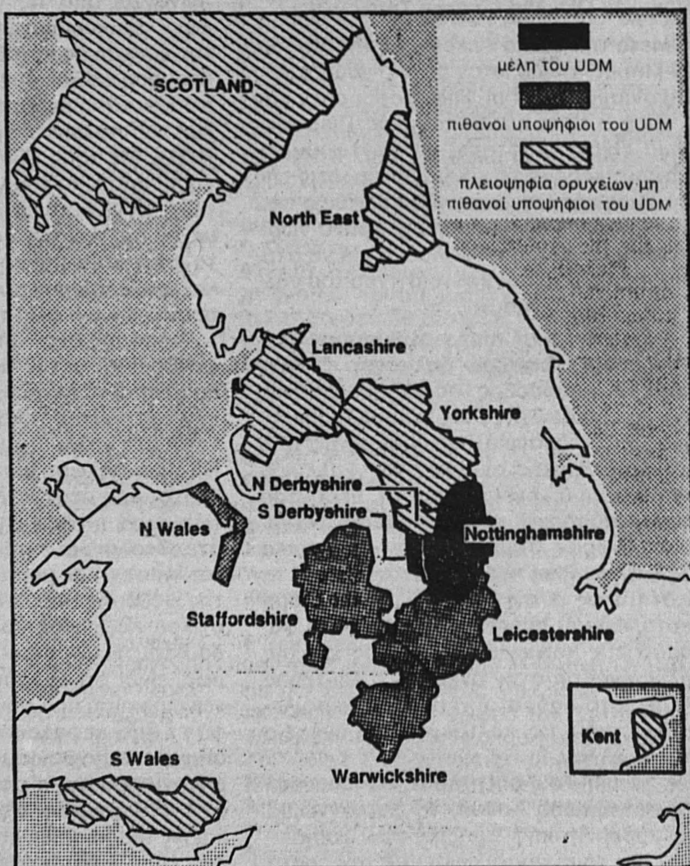

ΕΡ: Κύριε Μακ Γκάχυ πώς εξελίχθηκε η κατάσταση για τους ανθρακωρύχους και το συνδικάτο σας (NUM) από το τέλος της μεγάλης απεργίας έως τα σήμερα;

ΑΠ: Η επιστροφή μας στ' ανθρακωρυχεία χωρίς κάποια συμφωνία, χάραξε και την κατάσταση που ακολούθησε. Έτσι είχαμε 600 ανθρακωρύχους του Νόττινγχαμ στο δρόμο, απολυμένους. Προσπαθήσαμε να διαπραγματευθούμε την επιστροφή τους αλλά η διοίκηση της Εθνικής Εταιρείας Άνθρακα (NCB) ήταν ανένδοτη επειδή έλεγχε τοπικά πληρώς την κατάσταση. Έτσι, το θεώρησε αυτό σαν μια ευκαιρία για να δημιουργήσει ένα προηγούμενο για το μέλλον. Το συνδικάτο

αυτή τη στιγμή παλεύει να ξανακερδίσει την κατάσταση στα ανθρακωρυχεία του Νόττινγχαμ. Πάνω σ' αυτές τις συνθήκες στηρίχθηκε μια διασπαστική κατάσταση σ' ολόκληρη την επαρχία του Νόττινγχαμ που προωθείται από τους συντηρητικούς. Το Νόττινγχαμ ήταν η περιοχή που δεν απέργησε. Θέλουν να στρέψουν τους ανθρακωρύχους του εναντίον του Εθνικού Συνδικάτου των ανθρακωρύχων (NUM). Οφείλω να ομολογήσω ότι έχουμε τρομερές δυσκολίες και είμαστε στην φάση που αναπτύσσουμε εκστρατεία για να ξεπεράσουμε αυτή την κατάσταση στην περιοχή και να κρατήσουμε ενιαίο το συνδικάτο τοπικά. Πρέπει να πω ότι το συνδικάτο είναι ακόμα σε

Ο αγώνας δεν είναι μόνο δικός μας αλλά όλων μας

Χάρτης όπου αποτυπώνονται οι περιοχές των ανθρακωρυχείων και η επιρροή καθενός από τα συνδικάτα. Με μαύρο χρώμα οι περιοχές που προσχώρησαν στο UDM. Με πικνά τετραγώνια οι περιοχές που αναμένεται να προσχωρήσουν στο UDM. Τέλος με γραμμές οι περιοχές που παραμένουν σταθερές στο NUM.

τρομερά δύσκολη οικονομική κατάσταση. Ισχύει μέχρι σήμερα η επίσημη των παρουσιασμών μας στοιχείων και των χρημάτων, που έγινε κατά τη διάρκεια της απεργίας. Αυτό μας δημιουργεί ιδιαίτερα προβλήματα. Θέλω επίσης να προσθέσω μια σημαντική παρατήρηση: αν και δεν έχουμε αυτή τη στιγμή 100% ενότητα στις γραμμές μας λόγω της κατάστασης στο Νότινγχαμ, εντούτοις στις άλλες περιοχές υπάρχουν σύμπνοια και μαχητικότητα. Αυτό φαίνεται από τα ξεσπάσματα σποραδικών απεργιών σε τοπικό επίπεδο στη Σκωτία, Νότια Ουαλία, Γιορκσάιρ. Όλα αυτά δείχνουν ότι εξακολουθούμε να παλεύουμε ενάντια στις αδιάκοπες επιθέσεις της διοίκησης της Εθν. Εταιρείας Άνθρακα. Όμως πρέπει να σημειώσω ότι σ' αυτήν τη φάση η διοίκηση νιώθει δυνατή και πιέζει να εξασθενήσει περισσότερο το συνδικάτο.

ΕΡ.: Πώς θα σχολιάζατε τις επιθέσεις του Τύπου εναντίον της ηγεσίας, εναντίον σας, αυτή την εποχή;

ΑΠ.: Είναι μια συνδυασμένη επίθεση της κυβέρνησης και των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Ο τρόπος που τα μέσα ενημέρωσης δουλεύουν έχει να κάνει με τη λειτουργία των μηχανισμών του κράτους που διατάσσονται επιθετικά για τα συνδικάτα. Όπως μπορείτε να δείτε μέσα στην ίδια επίθεση περιλαμβάνονται οι αριστοί εργατικοί, τα συνδικάτα σαν σύνολο, οι κομμουνιστές, οι ειρηνιστές κτλ. Πρόκειται για μια επίθεση με βάση τις κυβερνητικές απόψεις. Άλλωστε περιμένουμε επιθέσεις από αυτό το φάσμα γιατί αρνούμαστε τις επιλογές τους. Νομίζω ότι είμαστε ικανοί να αντισταθούμε...

ΕΡ.: Όσον αφορά την ενότητα και την ηγεσία του συνδικάτου των ανθρακωρύχων;

ΑΠ.: Η επίσημη ηγεσία του συνδικάτου, ο Σκάργκιλ, εγώ κι ο Χήθφλντ, είμαστε ενωμένοι καθώς επίσης και η εθνική διοίκηση του συνδικάτου. Εάν δεν είχαμε τη ρήξη στο Νότινγχαμ θα μπορούσαμε να ξεπεράσουμε αυτή την επίθεση πιο εύκολα.

ΕΡ.: Για τη γενικότερη ενότητα του συνδικαλιστικού κινήματος όπως εκφράστηκε ή δεν εκφράστηκε στη διάρκεια της απεργίας σας;

ΑΠ.: Νομίζω ότι υπήρξε αποτυχία απ' το σύνολο του συνδικαλιστικού κινήματος να μας βοηθήσει στη διάρκεια της απεργίας. Κάποια συγκεκριμένα συνδικάτα χρησιμοποίησαν τη διαίρεση των ανθρακωρύχων για να μας σπρώξουν πίσω χωρίς όρους, κάποια άλλα διχογνωμούσαν στο ερώτημα γιατί αποφασίσαμε απεργία ενώ δεν είχαμε τη συγκατάθεση του Νότινγχαμ. Όλα αυτά δημιουργήσαν μια ασαφή ατμόσφαιρα που δεν μας επέτρεψε να

έχουμε πλήρη συμπαράσταση απ' το σύνολο του συνδικαλιστικού κινήματος. Κάποια συνδικάτα, ιδίως τα μεγάλα, μας συμπαράστηκαν ολόπλευρα. Για παράδειγμα οι σιδηροδρομικοί, οι λιμενεργάτες, το συνδικάτο μεταφορών, το συνδικάτο χάλυβα...

ΕΡ.: Υπήρχε αυτή η διάσταση και με συνδικάτα που έχουν σχέση με τον Άνθρακα...

ΑΠ.: Ναι κι αυτό ήταν ένα μεγάλο πρόβλημα για εμάς.

ΕΡ.: Και για το Εργατικό κόμμα;

ΑΠ.: Για το εργατικό κόμμα ισχύουν τα ίδια με το συνδικαλιστικό κίνημα. Είχαμε σπουδαίους υποστηρικτές. Ιδιαίτερα είχαμε εξαιρετική συμπαράσταση σε τοπικό επίπεδο από οργανώσεις και κοινοβουλευτικούς. Μας βοήθησαν, αγωνίστηκαν μαζί μας, μας έδωσαν χρήματα, τρόφιμα, ρούχα, για τα μέλη μας. Αλλά πολλοί από τους ηγέτες του Εργατικού κόμματος υπό την πίεση του Τύπου που σαν μόνο θέμα είχε βιαιότητες που συνέβησαν ή που κατηγορήθηκαν γι' αυτές οι ομάδες περιφρούρησης των ανθρακωρύχων, οπισθώχωρησαν και δεν μας έδωσαν την πλήρη υποστήριξη που χρειαζόμασταν.

ΕΡ.: Στο διεθνές επίπεδο;

ΑΠ.: Εκεί είχαμε τρομερή υποστήριξη. Χωρίς αυτή την υποστήριξη η απεργία θα ήταν σε πολύ δύσκολη θέση. Τα συνδικάτα των Ηνωμένων Πολιτειών, της Σοβιετικής Ένωσης, της Γαλλίας του Βελγίου, της Ολλανδίας, της Αυστραλίας, της Νέας Ζηλανδίας, αλλά κύρια τα Σκανδιναβικά συνδικάτα, μας υποστήριξαν φανταστικά.

ΕΡ.: Πώς θα σχολιάζατε σαν εκπρόσωπος της ηγεσίας του συνδικάτου το χάσμα που άνοιξε η απεργία στους ανθρακωρύχους και στις κοινότητες τους, σ' αυτούς που δούλεψαν και σ' αυτούς που απέργησαν;

ΑΠ.: Είναι μια σοβαρή διαίρεση. Μια πολύ σοβαρή διαίρεση. Ελπίζω ότι θα μπορέσουμε να γεφυρώσουμε το χάσμα. Έτσι, για παράδειγμα, εδώ στη Σκωτία είχαμε δύο ανθρακωρυχεία στην περιοχή Λόδιαν με τρεις κατηγορίες ανθρακωρύχων: αυτούς που γύρισαν στη δουλειά από την αρχή, αυτούς που γύρισαν στους τελευταίους μήνες της απεργίας κι αυτούς που απέργησαν ολόκληρη την περίοδο. Τώρα δουλεύουν όλοι μαζί και σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, σε μια επίθεση της Εθν. Εταιρείας Άνθρακα, αποφασίστηκε και είχαμε καθολική τοπική απεργία. Ήταν ένα κομβικό σημείο όπου πάνω του πραγματοποιήθηκε η επανανοποίηση των ανθρακωρύχων στη Σκωτία. Αυτό τείνει να γίνει και σε εθνικό επίπεδο.

ΕΡ.: Πώς αντιμετωπίζετε εσείς σαν ηγεσία του συνδικάτου των ανθρακωρύχων τη συμφωνία της

Εθνικής Συνομοσπονδίας των Συνδικάτων (TUC) με το Εργατικό κόμμα που ανήγγειλαν οι Νηλ Κίνock και Νόρμαν Γουίλις;

ΑΠ.: Δεν νομίζω ότι υπάρχει καμία συμφωνία. Απλά η πλατφόρμα για μια συμφωνία. Όλα τα άλλα εξαρτώνται από την παρέμβαση και τη δυναμική των συνδικάτων καθώς και των συσχετισμών του κοινωνικού και πολιτικού μπλοκ που θα συμπράξει για την πιθανή νίκη του Εργατικού κόμματος, στις προσεχείς εκλογές.

ΕΡ.: Επειδή εσείς ο ίδιος ανήκετε στην κομμουνιστική αριστερά πώς κρίνετε γενικότερα την κατάσταση στ' αριστερά των Εργατικών και πώς τους ίδιους τους Εργατικούς;

ΑΠ.: Το Εργατικό κόμμα είναι το πιο μεγάλο κόμμα της βρετανικής αριστεράς και εντός του έχει αναπτυχθεί το μεγαλύτερο μέρος της. Η κριτική μας στο πρόγραμμά του είναι ότι νομιζόμαστε, ότι δεν είναι αρκετά σοσιαλιστικό, αρκετά δυναμικό. Όμως συνάμα είναι και η μόνη εναλλακτική λύση για να ξανάρθει μια προοδευτική κυβέρνηση στη θέση των Συντηρητικών. Επίσης μια σημαντική κριτική στο Εργατικό κόμμα είναι πως όντας αρκετές φορές κυβέρνηση δεν συμπεριφέρθηκε σαν κυβέρνηση, δεν εφάρμοσε το πρόγραμμά του, αλλά μάλλον συνέχισε να ασκεί αντιπολίτευση στους Συντηρητικούς και από τα κυβερνητικά έδρανα.

ΕΡ.: Τέλος, ποια είναι η στρατηγική σας σαν συνδικάτο, μέσα από όλη αυτή την κρίση, για μια διέξοδο και ποια είναι η άμεση χάραξη πρακτικά αυτής της στρατηγικής σας;

ΑΠ.: Αρχικά η επανανοποίηση των ανθρακωρύχων σε εθνικό επίπεδο, συνάμα η προσπάθεια να κερδίσουμε την συμπαράσταση όχι μόνο της Συνομοσπονδίας και του Εργατικού κινήματος στην υπόθεσή μας — να μην κλείσουν ανθρακωρυχεία — αλλά της πλειοψηφίας των Βρετανών. Η Εθνική Βιομηχανία Άνθρακα δεν ανήκει στους ανθρακωρύχους αλλά στους ανθρώπους αυτής της χώρας. Στόχος να πείσουμε ότι αυτός δεν είναι μόνο δικός μας αγώνας, αλλά όλων μας. Δίνουμε αυτή τη στιγμή μεγάλο βάρος στο να ξεπεράσουμε τις αντιθέσεις εναντίον του συνδικάτου και της ηγεσίας του και να κάνουμε συνείδηση στους Βρετανούς ότι μια επεκτεινόμενη βιομηχανία άνθρακα είναι μια διαφορετική ενεργειακή στρατηγική για τη χώρα, είναι μια εθνική αναγκαιότητα και ότι η ενεργειακή στρατηγική των Συντηρητικών που οδηγεί στην εξάρτηση από την ατομική ενέργεια είναι μια πολιτική αρνητική αν όχι καταστροφική, όχι μόνο για τους ανθρακωρύχους αλλά για την ίδια τη χώρα. □

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΠΟΛΥΤΥΠΟ**

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ

Η ΑΔΙΑΧΩΡΗΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΕΡΧΑΣ ΔΙΑΚΟΜΕΤΕ
ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΟΜΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

ΕΚΔΟΣΗ
ΑΘΗΝΑ 1982

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ Η Αδιαχώρητη Κοινωνία

Με αφετηρία το μυθιστόρημα του Δ. Χατζή «Διπλό βιβλίο» ο συγγραφέας αναζητά τους όρους με τους οποίους η λογοτεχνική μαρτυρία και η κοινωνική σκέψη μπορούν να θεμελιώσουν μια κοινή δημιουργία.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΤΟΠΙΑ

Νικηταρά 8-10

τηλ. 3638696

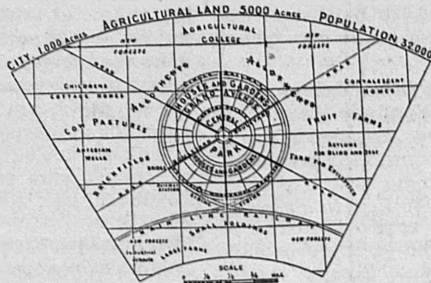

ΜΑΡΕΙΣΜΟΣ και ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΣ ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟΣ

MICHAEL LÖWY

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΤΟΥ ΑΝΤΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΟΥΤΟΠΙΚΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟ ΠΑΝΤΕΙΟΣ 22-23 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

**ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 22/11
ΑΠΟΓΕΥΜΑ 5.30'**

Β. ΔΡΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ:

Ουτοπία: η αλήθεια του αύριο

«Ένας χάρτης του κόσμου που δεν περιλαμβάνει καμία ουτοπία δεν είναι άξιος να κοιταχθεί, γιατί αφήνει απέξω τη χώρα όπου η Ανθρωπότητα πάντοτε προσγειώνεται. Και όταν η Ανθρωπότητα προσγειωθεί εκεί, ψάχνει γύρω της και διακρίνοντας μία καλύτερη χώρα, ανοίγει τα πανιά της γι' αυτήν. Η πρόοδος είναι η πραγματοποίηση της Ουτοπίας».

O. Wilde, The soul of man under socialism.

Η ουτοπική σκέψη είναι τόσο παλιά όσο η κοινωνική συνείδηση του ανθρώπου.

Η ουτοπία δεν είναι μύθος. Γιατί ο μύθος είναι η δραματοποίηση της απορίας.

Η ουτοπία δεν είναι όνειρο. Γιατί το όνειρο είναι μια ασυνείδητη και άλογη διεργασία που εξατομικεύει την επιθυμία, το φόβο ή την αχαλίνωτη σκέψη.

Η ουτοπία: ένα δημιούργημα που «υπερβαίνει» και είναι αταίριαστο με την πραγματικότητα, που δεν συμφωνεί με τον κόσμο όπως υπάρχει αλλά ολικά ή μερικά θρυμματίζει την τάξη των πραγμάτων που επικρατεί σε μια συγκεκριμένη ιστορική περίοδο.

Οι ουτοπίες δεν είναι μόνο αποκαλυπτικά κατασκευάσματα της ανθρώπινης φαντασίας ούτε προϊόντα της καθαρής λογικής αλλά σε μεγάλο βαθμό καταγραφές της πραγματικής ανθρώπινης εμπειρίας.

- Λειτουργίες της ουτοπίας.
- Κλασικές και σύγχρονες ουτοπίες.
- Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ουτοπίας.

Γιατί στην εποχή μας δεν ευδοκίμει ο ουτοπικός στοχασμός; Μήπως επειδή νομίζουμε ότι οι φιλοδοξίες μας περνούν όλο και πιο πολύ μέσα από μία γραμμική και μονοσήμαντη κοινωνικο - ιστορική διαδικασία που δεν αφήνει περιθώρια για ανατρεπτικές εκδοχές;

Μήπως το ζήτημα δεν είναι η απουσία της ουτοπικής σκέψης αλλά η απουσία της ελπίδας που οφείλεται όχι στη φτώχεια της φαντασίας μας αλλά στις πραγματικές συνθήκες του σήμερα που μας εξουθενώνουν, μας εξουδετερώνουν και μας ακινητοποιούν;

Μήπως η ελπίδα μπορεί να αποκατασταθεί στην καρδιά και το νού μας όταν εγκαταλείψουμε τη γραμμική εξελικτική πορεία και διαλέξουμε την πιο γόνιμη, αλλά ταυτόχρονα και πιο απρόβλεπτη, ριζική τομή;

Τελικά, μήπως θα πρέπει να κινητοποιήσουμε το σοσιαλισμό ως ενεργή ουτοπία που σκιαγραφεί τη μελλοντική κοινωνία και καλεί σε δράση;

**ΚΕΙΘ ΤΑΥΛΟΡ:
Μαρξισμός και ουτοπισμός
το 19ο αιώνα**

Η ομιλία διαιρείται σε τρία μέρη:

Ι. Πρώτον, προσφέρονται μερικές γενικές παρατηρήσεις πάνω στο πρόβλημα του

Ο προβληματισμός για τους ουτοπικούς και τις θεωρίες τους αποκτά και πάλι στις ημέρες μας μια επικαιρότητα. Η χρήση των σοσιαλιστικών ιδεών και η έκπτωση του νοήματος του σοσιαλιστικού ιδεώδους —που συχνά αποτέλεσε το άλλοθι για εξουσιαστικούς μηχανισμούς— δυσφήμισαν τα οράματα των ουτοπικών και διέστρεψαν το μήνυμά τους. Σήμερα πιο επιτακτικά από ποτέ, οφείλουμε να ανακαλύψουμε άλλη μια φορά το ουμανιστικό περιεχόμενο της Ουτοπίας, να το προβάλουμε και να τονίσουμε ότι το όραμα μιας τέλει κοινωνίας πρέπει να είναι η επίμονη αναφορά μας. Το ανατρεπτικό περιεχόμενο της Ουτοπίας ζωογονεί τις ιδέες και τους πόθους όλων των ανθρώπων.

Με σκοπό την αναψηλάφηση αυτού του προβληματισμού, το «ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ξεκίνησε από το 1982 μια σοβαρή προσπάθεια για την έκδοση κειμένων και μελετών για τους ουτοπικούς. Με την ευκαιρία αυτή, το ΑΝΤΙ όπως προαναγγείλαμε και στο προηγούμενο τεύχος, οργανώνει ένα διήμερο Συμπόσιο με θέμα «Ουτοπία - οράματα τελειότητας» που θα γίνει στο μεγάλο αμφιθέατρο της Παντείου. (Λ. Συγγρού 96) σήμερα Παρασκευή 22 και αύριο Σάββατο 23 Νοεμβρίου.

Στο φουαγιέ άνοιξε έκθεση —που θα παραμείνει ανοιχτή τις ημέρες του Συμποσίου— για την Ουτοπική Αρχιτεκτονική. Την έκθεση, που οργάνωσε ο καθηγητής Thomas A. Markus και έχει ήδη πραγματοποιηθεί στο Λονδίνο και άλλες πόλεις της Βρετανίας, φροντίσαμε να μεταφερθεί στην Αθήνα με την ευκαιρία του Συμποσίου. Είναι ένα πανόραμα αρχιτεκτονικών και πολεοδομικών σχεδιασμών που έχουν πηγή έμπνευσης τις ουτοπικές ιδέες από τον Μεσαίωνα ως τις ημέρες μας.

Στη συνέχεια δημοσιεύουμε το αναλυτικό πρόγραμμα του διήμερου Συμποσίου:

Παρασκευή 22.11.1985. Έναρξη ώρα 5.30 μ.μ.

ΒΑΣ. ΔΡΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ: «Οι ουτοπικοί και η σημερινή συγκυρία».

ΚΕΙΘ ΤΑΥΛΟΡ: «Μαρξισμός και Ουτοπισμός στον 19ο αιώνα».

MIX. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: «Η εμφάνιση των ουτοπικών στην Ελλάδα. Ιστορικές μαρτυρίες».

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Σάββατο 23.11.1985. Έναρξη πρωινής συνεδρίας, ώρα 10.30.

MIX. ΧΑΤΖΗΠΡΟΚΟΠΙΟΥ: «Φεμινισμός και Ουτοπία».

BARBARA GOODWIN: «Ουτοπισμός: υποστηρικτές και επικριτές στον 20ο αιώνα».

ΠΑΝ. ΝΟΥΤΣΟΣ: «Για τον ελληνικό 'ουτοπικό σοσιαλισμό'. Όρια, δυνατότητες, προσαρμογές».

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Σάββατο 23.11.1985. Έναρξη απογευματινής συνεδρίας, ώρα 6.00 μ.μ.

Στρογγυλό τραπέζι με θέμα:

«Οράματα τελειότητας: επιδράσεις της ουτοπικής σκέψης στην Αρχιτεκτονική από τον Μεσαίωνα μέχρι σήμερα».

Συμμετέχουν οι καθηγητές:

THOMAS MARKUS, ΣΑΒΑΣ ΚΟΝΤΑΡΑΤΟΣ και ΔΗΜ. ΦΑΤΟΥΡΟΣ.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Θα γίνεται ταυτόχρονη μετάφραση από τα αγγλικά των εισηγήσεων και της συζήτησης.

οράματα τελειότητας

προσδιορισμού του Μαρξισμού σε σχέση με τις σπουδαιότερες πνευματικές παραδόσεις της Δύσης, συμπεριλαμβανομένης της ουτοπικής παράδοσης. Ο Μαρξισμός φαίνεται να συνδέεται, με διαφορετικούς τρόπους, όχι μόνο με τον ουτοπισμό αλλά επίσης με τη σύγχρονη επιστημονική σκέψη, το φιλοσοφικό υλισμό, τον ιδεαλισμό, το ρομαντισμό και ακόμη με τη θρησκευτική εσχατολογία και το μεσσιανισμό. Βέβαια αυτός ο κατάλογος των πνευματικών παραδόσεων δεν είναι πλήρης αλλά εξυπηρετεί στο να υποδηλωθούν τα περίπλοκα προβλήματα που αντιμετωπίζονται στην προσπάθεια να οριστεί η θέση του Μαρξισμού στην ιστορία των ιδεών.

II. Το δεύτερο μέρος επικεντρώνεται στο Μαρξισμό ως θεωρία κοινωνικού και πολιτικού ακτιβισμού που εκφράζει δυνάμεις διαμαρτυρίας και εξέγερσης. Αυτή η διάσταση του ουτοπισμού πρέπει να εξετασθεί όχι μόνο από μια θεωρητική σκοπιά, αλλά πιθανόν και πιο εμφαντικά από τη σκοπιά της προέλευσης του Μαρξισμού σαν ένα κοινωνικό κίνημα του 19ου αιώνα ιδωμένο στο πλαίσιο ενός αναδυόμενου και κοινωνικά αποδιοργανωτικού καπιταλιστικού συστήματος.

III. Το τρίτο μέρος είναι το μεγαλύτερο και το πιο αναλυτικό. Εδώ συζητείται το θέμα του «ρεαλισμού» ή του «ορθολογισμού» του Μαρξισμού. Είναι ένα ερώτημα που δεν μπορεί ν' απαντηθεί με το να συμφωνηθούν απλά οι ορισμοί εννοιών όπως «ουτοπικός» και «επιστημονικός». Όπως ο ίδιος ο Μαρξ υποστήριξε, η αλήθεια δεν είναι μια αφηρημένη έννοια· μάλλον είναι μια έννοια που οφείλει να καταδειχθεί στην πράξη. Τα παρακάτω αποσπάσματα από τις *Θέσεις για τον Feuerbach* διατυπώνουν αυτό το επιχείρημα:

«Το ζήτημα αν η ανθρώπινη σκέψη μπορεί να διεκδικεί την αντικειμενική αλήθεια, δεν είναι καθόλου ζήτημα θεωρίας, με *p a ρ α κ τ ι κ ό ζήτημα*. Στην πράξη πρέπει ο άνθρωπος να αποδείξει την αλήθεια, δηλαδή την πραγματικότητα και την ισχύ, το εγκόσμιο της σκέψης. Η διένεξη για το πραγματικό ή μη πραγματικό της σκέψης, που έχει απομονωθεί από την πράξη, είναι καθαρά σχολαστικό ζήτημα». (Δεύτερη Θέση).

«Κάθε κοινωνική ζωή ουσιαστικά είναι *p ρ α κ τ ι κ ή*. Όλα τα μυστήρια που παρασύρουν τη θεωρία προς το μυστικισμό, βρίσκουν τη λογική τους λύση στην ανθρώπινη πράξη και στην κατανόηση αυτής της πράξης». (Όγδοη Θέση).

Προκύπτει λοιπόν ότι το όραμα του Μαρξ για τη μελλοντική κομμουνιστική κοινωνία δεν πρέπει να εκληφθεί ως ένα καθαρό νοητικό κατασκεύασμα. Είναι η ιστορικότητα αυτού του οράματος που διακρίνει τη σκέψη του Μαρξ από τις προηγούμενες μορφές του ουτοπισμού αν και μερικοί σοσιαλιστές των πρώτων δεκαετιών του 19ου αιώνα (ειδικότερα ο Saint-Simon) προχωρούσαν πράγματι γρήγορα προς μια τέτοια προσέγγιση προαναγγέλοντας τον Μαρξ. Επίσης, η ιστορικό-

τητα του Μαρξισμού κατανοείται ιδιαίτερα δύσκολα χωρίς μια ανάλυση εννοιών - κλειδιών όπως «ορθολογισμός», «καθολικότητα» και «υπερβάση» (που ο Μαρξ τις είχε όλες αντλήσει από τη γερμανική ιδεαλιστική φιλοσοφία και ειδικότερα από τον Hegel). Αυτές είναι οι έννοιες που ιδιαίτερα εκφράζουν το όραμα του Μαρξισμού για ένα μεταπλασμένο κόσμο, έναν κόσμο στον οποίο οι δυο σπουδαιότεροι ιστορικά καθορισμένοι «ανταγωνισμοί» έχουν επιλυθεί: ο πρώτος μεταξύ ανθρώπου και φύσης και ο δεύτερος μεταξύ ανθρώπου και ανθρώπου. Σ' αυτό το σημείο πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην εκτίμηση του προλεταριάτου από τον Μαρξ ως το φορέα μελλοντικής ιστορικής αλλαγής, αν και ταυτόχρονα το προλεταριάτο δεν μπορεί να διαχωριστεί από τις συνθήκες που επιτρέπουν αυτόν το ρόλο: τις συνθήκες της καπιταλιστικής ανάπτυξης. Το καπιταλιστικό σύστημα είναι από την ίδια του τη φύση ένα κίνημα στην κατεύθυνση του σοσιαλισμού και του κομμουνισμού.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Ο Μαρξισμός είναι σίγουρο ότι υιοθετεί ένα όραμα ουτοπίας με την έννοια της αναμονής ενός «νέου κόσμου» (διατύπωση του Μαρξ) αλλά κατά πόσο κανένας θεωρεί το όραμα αυτό ως ουτοπία με την έννοια ενός απλού ονείρου ή φαντασίωσης εξαρτάται από την ανάλυση του καθενός των φιλοσοφικών και κοινωνικό / επιστημονικών συλλογισμών πάνω στους οποίους εδράζεται ο ιστορικός υλισμός.

ΜΙΧ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ:

Ιδέες και επιδράσεις του ουτοπικού σοσιαλισμού στην Ελλάδα: από τους γάλλους σαινσιμονιστές στο ΠΑΣΟΚ

Στην Ελλάδα του 19ου αιώνα οι ουτοπιστικές ιδέες, αν και εμφανίσθηκαν αρκετά νωρίς, δεν δημιούργησαν ιδεολογική παράδοση, δεν αποτέλεσαν συγκεκριμένο πρότυπο για τους πιστούς τους και δεν γνώρισαν σταθερούς οπαδούς. Η επίδραση των ουτοπιστικών θεωριών —και κατά βάση της γαλλικής σχολής— υπήρξε περιστασιακή και αποσπασματική.

Ολόκληρο τον Μεσοπόλεμο ο ουτοπικός σοσιαλισμός μαζί με τον «επαναστατικό σοσιαλισμό» ορίζεται ως αντίθεση του «αναμορφωτικού ή μεταρρυθμιστικού σοσιαλισμού» από τον Αλ. Παπαναστασίου και τους άλλοτε «κοινωνιολόγους». Κάποια αναζωπύρωση της πιθανής επιδράσης των ουτοπιστικών θεωριών στην ελληνική πολιτική και ιδεολογία θα γίνει τον Μάιο του 1985, με τη γνώση της προεκλογικής τοποθέτησης του κ. Α. Παπανδρέου για τον χαρακτήρα του σοσιαλισμού του ΠΑΣΟΚ ως «προμαρξιστικού» και τη συναντίληψή του με τις ιδέες του Σαιν Σιμόν και του Φουριέ. Παρά τη γυμνότητα του ουτοπικού σοσιαλιστικού τοπίου στην Ελλάδα μπορεί να διακρίνει κανείς, κυρίως το

δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, αρκετές ακαδημαϊκές αναφορές και κάποιες επιδράσεις στην προσπάθεια προβληματισμού πάνω στα μεγάλα προβλήματα του τόπου. Οι επιδράσεις αυτές είναι άλλοτε εμφανέστερες (όπως στις προσπάθειες του Π. Σοφινάντπουλου, του Πλάτωνα Δρακούλη και του Στ. Καλλέργη να δημιουργήσουν δικά τους ουτοπιστικά οράματα και συστήματα) και άλλοτε συγκεχυμένες ή και ελάχιστα εναργείς, όπως σε ορισμένους «ριζοσπάστες», χριστιανοουτοπικούς και αστούς δημοκράτες, που εμπνέονται από τις αστικές παραδόσεις της Γαλλικής Επανάστασης.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της επίδρασης των ουτοπιστικών θεωριών στην Ελλάδα είναι ότι απασχόλησαν κάποιους πρωτοπόρους διανοούμενους της Αθήνας στα πλαίσια μιας «ενδογενούς» προβληματικής, ενώ στα μεγάλα αγροτικά και εμπορικά κέντρα της χώρας κυριάρχησαν —επίσης περιστασιακά— οι αναρχικές αντιλήψεις και μάλιστα με κάποιο μαζικό επίπεδο.

Αποτέλεσμα της προβληματικής, που δημιούργησαν οι ουτοπιστικές ιδέες και αναζητήσεις στην Ελλάδα είναι ότι η αναζήτηση των αρχών ενός μελλοντικού κοινωνικού μοντέλου συνδυάσθηκε με τις γνήσιες σοματιστικές παραδόσεις της ελληνικής αρχαιότητας και του χριστιανισμού.

**ΣΑΒΒΑΤΟ 23/11
ΠΡΩΓ 10.30'**

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΝΟΥΤΣΟΣ:

Για τον ελληνικό «ουτοπικό σοσιαλισμό»

Η αφετηρία της ανακοίνωσης εδράζεται στη σημασία του κειμένου του Engels: "Socialisme utopique et socialisme scientifique" (1880) για την περιοδολόγηση της ιστορίας των σοσιαλιστικών ιδεών σε χώρες που το σχήμα «από την ουτοπία στην επιστήμη» δεν υπονοούσε άμεσα. Έτσι ανιχνεύονται και αξιολογούνται οι απόπειρες για την επαλήθευσή του στα δεδομένα του ελληνικού σοσιαλιστικού κινήματος: οι αρχικές προσλήψεις του ευρωπαϊκού «ουτοπικού σοσιαλισμού», η απώθηση να ανευρεθούν οι Έλληνες «πρόδρομοί» του, η παρουσία του Marx, οι πρώτες μεταφράσεις έργων του Engels και οι τομές στην ιστορική έκθεση των «κοινοκτημονικών» θεωριών. Η έρευνα αυτή δεν έχει μόνο ιστοριογραφικό ενδιαφέρον, αλλά και αναδεικνύει τα εκάστοτε στάδια της «αυτογνωσίας», δηλαδή της κριτικής αντιπαράθεσης του παρόντος με το παρελθόν του σοσιαλιστικού κινήματος. Απ' αυτή την άποψη προβάλλει την ανάγκη να επανεξετασθεί η αυτονομία, πια, εφαρμογή αυτού του σχήματος μέσω ενός προγράμματος ειδικών επιστημονικών εργασιών που να πραγματεύονται την εμφάνιση και την ανάπτυξη του ελληνικού σοσιαλισμού.

BARBARA GOODWIN:

Ουτοπισμός: υποστηρικτές και επικριτές στον 20ό αιώνα

Το πώς οι πολιτικές και μη πολιτικές ουτοπίες πραγματεύονται την πολιτική και τη διακυβέρνηση, έχει κατακριθεί έντονα από σύγχρονους στοχαστές όπως οι Porper, Talmon, Hayek και Oakeshott, που εναντιώνονται στην «κλειστή» και τεχνητή φύση της ουτοπικής κοινωνίας. Υποστηρίζουν ότι η ουτοπική σκέψη είναι μια ειδική έκφραση της ολοκληρωτικής ιδέας και πρέπει ν' απορριπτείται από τους φιλελεύθερους δημοκράτες. Η βασική ομοιότητα μεταξύ ολοκληρωτισμού και ουτοπισμού υποστηρίζεται ότι ανευρίσκεται στο σημείο πώς είναι ότι και οι δύο προβάλλουν μια μοναδική και αδιαμφισβήτητη αλήθεια που επιβάλλεται σε όλους, ακόμη και στους ετερόφρονες. Σε μια ολοκληρωτική ή ουτοπική κοινωνία, η συζήτηση για τα μέσα είναι ανεπιτήρητη —ούτε και που γίνεται λόγος για τους σκοπούς. Σύμφωνα με τους Porper, ο Πλάτωνας ήταν ο πρώτος εχθρός της «ανοικτής κοινωνίας», δηλαδή της φιλελεύθερης δημοκρατικής κοινωνίας, με την ιδέα του για ένα επίλεκτο κυβερνητικό σώμα φιλοσόφων - βασιλιάδων που επιβάλλει πολιτικές «αλήθειες» στις οποίες μόνον αυτοί έχουν πρόσβαση και τις οποίες όλοι οι υπόλοιποι δεν έχουν τη δυνατότητα ν' αμφισβητήσουν. Ο Μαρξ, λέει ο Porper, είναι «μαυρισμένος με την ίδια βούρτσα», όπως εξάλλου και όλοι οι άλλοι ουτοπικοί.

Ο Hayek αντιτίθεται στον «κονστρουκτιβιστικό ρατιοναλισμό» των ουτοπικών, που είναι «σχεδιαστές». Διατείνεται ότι το καλό μπορεί να προκύψει μόνο μέσα από την αυθόρμητη ανάπτυξη που θα συμβεί στη δική του ιδανική (ουτοπική;) «catallaxy» (από τη λέξη καταλλαγή = συνδιαλλαγή). Ο Άγγλος θεωρητικός Oakeshott κυβερνηρίζει παρόμοια άποψη, πιστεύοντας, όπως ο Burke, ότι οι κοινωνίες βελτιώνονται μόνο μέσα από μια σωρευτική αύξηση των παραδόσεων και όχι από την ορθολογική ανασυγκρότηση ή την επανάσταση. Η συνηγορία του Porper για πρόοδο κατά φάσεις, η αντίθεση στην «ουτοπική μεταλλαγή» αντανακλά παρόμοιες πεποιθήσεις για τις αρετές του αυθόρμητου και για την αχειραγώγητη φύση της κοινωνίας και ανθρώπινης ευτυχίας. Ο συντηρητικός Γάλλος στοχαστής Laronge έχει επιτεθεί ενάντια στη μηχανική φύση του ουτοπισμού (τον οποίο συνδέει με την ανάπτυξη των ρολογιών, των αυτόματων και άλλων συσκευών που αποσκοπούν στην ευταξία του σύμπαντος).

Επίσης καταδικάζει την ουτοπική απόπειρα να «φυλακιστεί ο χρόνος» με το να σχεδιαστεί μια ανάλαττη κοινωνία. Σιωπηρά, στην κριτική του Porper και των υπολοίπων, υποθώκει ο φόβος του Μαρξισμού ως η πιο απειλητική μορφή του ολοκληρωτισμού στο σύγχρονο κόσμο. Ο Μαρξισμός καυτηριάζεται ως μια ουτοπική θεωρία της χειρότερης μορφής, πραγματοποιήσιμη μόνο μέσα από μια ολοκληρωτική πρακτική. Η ωστική δύναμη αυτών των κατηγοριών ήταν η εμπειρία του Ναζισμού και του Σταλινισμού, που στιγματίζονται ως απόπειρες πραγματοποίησης απάνθρωπων και βδελυρών ουτοπιών: έτσι οι

ουτοπίες στιγματίζονταν σαν ναζιστικές ή σταλινικές στη βαθύτερή τους έννοια!

Ο ουτοπικός στοχασμός μπορεί να υπερασπιστεί τα ιδεώδη του με διάφορους τρόπους απέναντι σ' αυτούς τους επικριτές. Βέβαια είναι αδύνατο να υπερασπίσει κανείς το *περιεχόμενο* όλων των ουτοπιών μια κι αυτές ποικίλουν πλατεία: είναι η *μορφή* με την οποία εδω άσχολούμαστε. Υπερασπίσουμε την ουτοπία αποδεικνύοντας ότι η ορθολογιστική προσέγγιση και η δέσμευση σε μια μοναδική αλήθεια έχει αρετές που στερείται η εμπειρική, («αποσπασματική»), «ανοιχτή» *laissez-faire* προσέγγιση που υποστηρίζεται από τον Porper και τους υπολοίπους. Μπορεί επίσης να δείχθει ότι οι αντι-ολοκληρωτικοί και αντι-ουτοπιστές στοχαστές ψεύδονται στην παρουσίαση της φιλελεύθερης - δημοκρατικής κοινωνίας ως παραδειγματικά ανοιχτής κοινωνίας. Πιθανόν, το πιο εύστοχο επιχείρημα ενάντια στο κατηγορητήριο του Porper είναι το γεγονός ότι οι περισσότεροι ουτοπικοί στοχαστές δεν έχουν προτείνει την επιβολή των σχημάτων τους με επανάσταση ή καταναγκασμό: εκπαίδευση, μικρής κλίμακας παραδειγματισμός ή δημοκρατική επιλογή έχουν κατακτήσει την ιδιαίτερη προτίμησή τους στην πορεία.

Υπάρχει βέβαια μια δεύτερη ξεχωριστή σχολή ουτοπικών επικριτών —οι επικριτές της Αριστεράς. Η καταδίκη των ουτοπικών σοσιαλιστών από το Μαρξ είναι γνωστή και ο όρος «ουτοπικός» εξακολουθεί να θεωρείται προσβλητικός στο σοσιαλιστικό διάλογο. Μολονότι έχουν υπάρξει υποστηρικτές του Μαρξιστικού ουτοπισμού αυτόν τον αιώνα και ειδικότερα ο Bloch. Επίσης, ένας αριθμός ριζοσπαστικών στοχαστών της Αριστεράς π.χ. αναρχικοί και φεμινίστριες, έχουν «υπερασπιστεί» τον ουτοπισμό επιλέγοντας το ουτοπικό μυθιστόρημα σαν όχημα των ιδεών τους. Η συνέχιση του ουτοπικού εγχειρήματος είναι μάλλον η καλύτερη μορφή υπεράσπισής του.

Τα πανεπιστημιακά και πολιτικά κατεστημένα της Δύσης έχουν επιβάλλει την κριτική τους στον ουτοπικό στοχασμό προγράφοντας τον σαν αντίθετο προς την επαγγελματική αγωγή (οι ουτοπίες είναι γεμάτες από αξιολογικές κρίσεις που οι κοινωνικοί επιστήμονες αποφεύγουν) ή ως μη ρεαλιστική και ως δογματική.

Τα επιχειρήματά μου κλείνουν με το προσκλητήριο των υποστηρικτών του ουτοπισμού στον αιώνα μας και με μερικές προτάσεις που αναφέρονται στο γιατί η ουτοπία είναι όλο και περισσότερο μια απαραίτητη μορφή πολιτικού στοχασμού.

MIX. ΧΑΤΖΗΠΡΟΚΟΠΙΟΥ:

Φεμινισμός και Ουτοπισμός:

Σύμφωνα με την παραδοσιακή αντίληψη ο φεμινισμός του περασμένου αιώνα είναι ένα κίνημα που έχει σαν αποκλειστικό σχεδόν στόχο τα δικαιώματα και όχι την απελευθέρωση της γυναίκας. Με άλλα λόγια τη διεκδίκηση τυπικής νομικής και πολιτικής ισότητας, σε αντίθεση με την «αμφισβήτηση της συνολικής θέσης των γυναικών από κοινωνική άποψη αλλά και από την άποψη του φύλου». Το τελευταίο έχει περισσότερο να κάνει με την κατάργηση του καταμερισμού της

εργασίας, που στηρίζεται στο φύλο, μέσα στην ίδια την οικογένεια.

Πρόσφατη έρευνα γύρω από την προμαρξιστική σοσιαλιστική σκέψη κλονίζει την παραπάνω αντίληψη. Οι οπαδοί του Σαιν Σιμόν, του Φουριέ και του Όουεν στην απαίτησή τους να απελευθερώσουν άμεσα ολόκληρη την ανθρωπότητα και όχι μια ιδιαίτερη τάξη στην αρχή, διατυλώνουν και προωθούν ιδέες με πραγματικά ριζοσπαστικό χαρακτήρα. Οραματίζονται ένα διαφορετικό από εκείνο της εποχής τους πρότυπο κοινωνικής οργάνωσης που θα εξασφαλίζει ανάμεσα σε άλλα και την πραγματική κοινωνική ισότητα των γυναικών. Προτείνουν τη νομική, πολιτική και εκπαιδευτική ισότητα της γυναίκας, την ισότητα στην ελευθερία της απασχόλησης, την αντισύλληψη και τον έλεγχο των γεννήσεων, τη διεύρυνση της έννοιας της οικογένειας, τη συλλογική φροντίδα των παιδιών μέσα από παιδικούς σταθμούς, τη διατήρηση του ονόματος της γυναίκας μετά το γάμο, την ελεύθερη ένωση και τη λύση του γάμου με τη θέληση των ενδιαφερομένων μερών, την ισότητα στην κατανομή της δουλειάς μέσα στο νοικοκυριό κτλ.

Πραγματικά παρά την αντιφατικότητα, που συχνά συναντιέται, η κριτική που ασκείται για την υπάρχουσα κατάσταση και οι προτάσεις που γίνονται για τη μεταβολή της βάζουν ζητήματα, που θα απασχολήσουν ξανά το γυναικείο κίνημα μόνο μετά το 1960. Η αιτία για το μεγάλο αυτό χρονικό χάσμα, που ξεπερνά τον ένα αιώνα, θα πρέπει να αναζητηθεί σε μια άλλη αντίληψη που βαθμιαία επικρατεί: ανισότητες ανδρικού - γυναικείου φύλου θα πάνουν να υπάρχουν από τη στιγμή που θα εξαφανιστούν οι ταξικές διαφορές. Που σημαίνει ότι στρατηγικά όλες οι αντιθέσεις, συμπεριλαμβανομένης κι εκείνης που πηγάζει από τη διαφορά στο φύλο, υποτάσσονται στην κυρίαρχη αντίθεση ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργασία.

ΣΑΒΒΑΤΟ 23/11
ΑΠΟΓΕΥΜΑ 6.00'

THOMAS A. MARKUS:

Αρχιτεκτονική και ουτοπία

Γίνεται αναφορά στην ιδέα των *κεντρικά* σχεδιασμένων και οργανωμένων πολεοδομικών και αρχιτεκτονικών έργων. Η λέξη «κεντρικά» δεν χρησιμοποιείται με τη γεωμετρική έννοια —αν και αυτό μπορεί συχνά να συμβαίνει— αλλά με την κοινωνική - γραφειοκρατική έννοια. Όταν δηλαδή ένα ισχυρό άτομο, οργάνωση ή ίδρυμα διακατέχεται από μια συνολική ιδέα οργάνωσης της κοινωνίας —εργασία, οικογένεια, παραγωγή, ελεύθερος χρόνος, εκπαίδευση, θρησκεία κτλ.— και βάσει για σκοπό του να οργανώσει αυτή την τέλεια κοινωνία με πολιτικά, κοινωνικά και πρακτικά μέτρα. Με άλλα λόγια, κανείς δεν μπορεί να κατανοήσει τις υλικές μορφές και δομές χωρίς να εξετάσει τις κοινωνικοπολιτικές ιδεολογίες που υποκρίνονται.

Τέτοιοι σχεδιασμοί έχουν πίσω τους μια μακρά ιστορία —κλασική, μεσαιωνική (μοναστηριακές και θρησκευτικές κοινότητες), αυτοκρατορική, πριγκιπική, παπική, μεγί-

στάνες της βιομηχανίας, κράτος και δημοτικές αρχές. Η βιομηχανική επανάσταση έφερε μια σημαντική αλλαγή γιατί επικράτησε η «παραγωγιστική» ιδεολογία, που συχνά νομιμοποιούνταν με την αναφορά στη θρησκεία (από όπου τα παρεκκλήσια και οι κεντρικοί ναοί στα πρώτα πολεοδομικά σχέδια συνδυασμένοι με την κατοικία του διευθυντή της επιχείρησης!). Πολλά απ' αυτά τα προγράμματα ήταν εξαιρετικά ωραία, πλούσια και με εξαιρετικό ενδιαφέρον. Μερικοί κτιριακοί τύποι μεγάλων ιδρυμάτων, όπως νοσοκομεία, άσυλα και φυλακές - πτωχοκομεία πάντα έπαιξαν το ρόλο «εργαστηρίων» σχεδίων, όπου κεντρικός προγραμματισμός και σχεδιασμός μεγάλης κλίμακας, μπορούσε να δοκιμαστεί, όχι στα χαρτιά, αλλά στην πραγματικότητα, από ανθρώπους της εξουσίας.

Θα πρέπει να εξεταστούν η μορφή, οι λειτουργικές περιγραφές (στην ουτοπική λογοτεχνία λχ.) και η δομή του χώρου. Θα αντιπαραβληθούν η Ουτοπία και η Δυστοπία δηλαδή ο παράδεισος και η κόλαση στη συνολική μεσαιωνική φαντασίωση. Σύγχρονα δυστοπικά προγράμματα δικτατοριών, αυτοκρατορικά εγχειρήματα και βιομηχανικά, στρατιωτικά ή αποικιακά έργα, είναι δυνατό να συμμερίζονται πολλά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ουτοπικού σχεδιασμού. Το «ιδεώδες» έχει βαθιά ριζώση στον τρόπο με τον οποίο αντικρύζουμε την αρχιτεκτονική και την πολεοδομία και η πρόσφατη αναθέρμανση του ενδιαφέροντος, ανάμεσα στους αρχιτέκτονες, για τα κλασικά ιδιώματα, περιέχει μια δυνατή δόση ουτοπισμού. Το μήνυμα είναι ότι τα οράματα είναι απαραίτητα αλλά πεπερασμένα και οι συγκεκριμένες εκφράσεις του σχεδίου και της υλοποίησής τους φέρνουν την αλλοτρίωση. Μπορεί να μετατραπούν σε κόλαση (καταλήγοντας τελικά) στην «τέλεια» ουτοπία παραγωγής. «Η εργασία απελευθερώνει» έγραφε η πύλη του Άουσβιτς.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Α. ΦΑΤΟΥΡΟΣ: Αρχιτεκτονική και Ουτοπία

1. Για την ουτοπία

Η ουτοπία εκφράζει, δηλώνει και αυτή μια σχέση με την κυρίαρχη κάθε φορά εξουσία. Είναι πάντα φανερή, σε μερικές περιπτώσεις και εύκολη αντιπαράθεση ή αντι-διαστολή.

Προϋποθέτει πολλά ως δυνατά ή εύκολα ή βέβαια και στηρίζεται σ' αυτά.

Οι προτάσεις της και οι αντιδράσεις της συνήθως δεν έχουν πολυπλοκότητα, η επεξεργασία τους δεν είναι πολυσύνθετη, πολυεπίπεδη, πλεγματική.

Πιστεύει ότι είναι αποτελεσματική.

Εκδηλώνεται σε μεγάλο ποιοτικά, πολιτικό φάσμα.

Αναφέρεται στην καθημερινή ζωή, στην ευτυχία της καθημερινής ζωής, προτείνει συγκεκριμένο κόσμο.

Ίσως είναι όπως θα ήθελε να ζει αυτός ο ίδιος που προτείνει.

Παρουσιάζονται λύσεις, προτάσεις που μάλλον είναι περιπτώσεις του γνωστού. Δεν επεξεργάζεται καινούργιες, πρωτότυπες, δεν

επιχειρεί δομική, πλήρη ανασύνταξη.

Οι προτάσεις της είναι άλλοτε ασαφείς και άλλοτε υπεροργανωμένες.

Οι πιο χαρακτηριστικές μορφές της:

Επιστροφή στη φύση — μια αγροτική ευτυχία συχνά.

Κοινωνική δικαιοσύνη με έκφραση συχνά δυναμική.

Απομόνωση από τον κόσμο για χάρη ενός άλλου κόσμου.

Εμπιστοσύνη στην υπερ-τεχνολογία ακόμη και στην επιστημονική φαντασία.

Προσωπική διέξοδος.

Είναι χρήσιμη η ουτοπία ως κριτική; ως εργαλείο, ερέθισμα για κριτική;

2. Για την αρχιτεκτονική και την ουτοπία

Οργανώνει το χώρο με υπερ-σαφήνεια, έχει φανερή, εύκολη τάξη: Άξονες, ανοιχτοί χώροι, κατατάξεις χρήσεων, απλοποιητική σχέση με τη φύση. Καταλήγει σε *ιδρυματικό* περιβάλλον.

Έχει από πρόθεση ιδρυματικό χαρακτήρα και φιλανθρωπικό χώρο. Η χρησιμοποίηση σήμερα από την αρχιτεκτονική ρωμαϊκών, μετα - νεοκλασικών στοιχείων και της αναγέννησης είναι ιδρυματική κατάληξη μιας «σωτήριας» στάσης του αρχιτέκτονα, δηλαδή σε κάποιο βαθμό ουτοπικής.

Η χρησιμοποίηση υπερ-τεχνολογίας για φανταστικές - ουτοπικές πόλεις καταλήγει και αυτή σε μία α-πρόσωπη ιδρυματική κατάσταση χώρου.

Φαίνεται ότι δεν υπάρχουν ουτοπικές προτάσεις στην αρχιτεκτονική που να στηρίζονται στην πολυπλοκότητα και τις τυπολογίες μεσογειακών οικισμών.

ΣΑΒΒΑΣ ΚΟΝΤΑΡΑΤΟΣ: Πολεοδομία και Ουτοπία

Ο πολεοδόμος αποβλέπει σ' έναν τόπο που όχι μόνο δεν υπάρχει ακόμη, αλλά και που δεν πρόκειται ποτέ να υπάρξει. Γιατί και στις περιπτώσεις — τις εξαιρετικά σπάνιες, καθώς ξέρουμε — που το σχέδιό του εφαρμόζεται πιστά, το αποτέλεσμα είναι πάντα κάτι διαφορετικό από εκείνο που ο ίδιος οραματίστηκε. Δύσκολα, πράγματι, θα μπορούσε κανείς να βρει άλλον τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας όπου να εμφανίζεται μια τόσο μεγάλη διαφορά μεταξύ προθέσεων και αποτελεσμάτων όσο στην πολεοδομία.

Οι λόγοι είναι πολλοί. Το όραμα του πολεοδόμου, όσο κι αν είναι περιεκτικό, όσο κι αν απλώνεται σε όλες τις διαστάσεις — φυσικές και κοινωνικές — ενός οικισμού, παραμένει αναγκαστικά γενικό, σχηματικοποιημένο. Και σχηματισκοίται ακόμη περισσότερο όταν διατυπωθεί στη συμβατική γλώσσα ενός σχεδίου. Ύστερα, υπάρχει η απόσταση ανάμεσα στο σχέδιο και την ενδεχόμενη εφαρμογή του, όπως εκείνες οι διαδικασίες που παρεμβάλλονται για να ερμηνεύσουν, να συγκεριμενοποιήσουν και να υλοποιήσουν τα στοιχεία του σχεδίου, αλλά και που ταυτόχρονα τα παρερμηνεύουν, τα αλλοιώνουν και τα απομακρύνουν από την αρχική σύλληψη και διατύπωση. Τέλος, ακόμη κι αν το πολεοδομικό έργο πραγματοποιηθεί ως υλικό τέχνη-

μα όπως ακριβώς είχε προσχεδιαστεί, έρχεται η ζωή και το μεταμορφώνει.

Μπροστά σε αυτή την αντίσταση της ζωντανής πραγματικότητας, στην πεισματική άρνησή της να υποταχθεί σε προκαθορισμένα σχήματα, θα ήταν παράδοξο αν η πολεοδομία δεν γεννούσε τις δικές της ουτοπίες, τις δικές της προτάσεις για μια ιδανική οργάνωση της ανθρώπινης κοινότητας. Στις προτάσεις αυτές, φυσικά, η έμφαση δίνεται στο δομημένο περιβάλλον, στα στοιχεία εκείνα που ορίζουν τον υλικό αποδοχέα της κοινότητας, και όχι στους κοινωνικοπολιτικούς θεσμούς. Γι' αυτό και η λεκτική περιγραφή αντικαθίσταται ή συμπληρώνεται από τη γραφική παράσταση, από το σχέδιο σύμφωνα με το οποίο θα πρέπει να γεωμετρηθεί ο κατοικήσιμος χώρος. Κατά τα άλλα, όπως και στις κοινωνικές ουτοπίες, ο χώρος αυτός είναι λίγο πολύ υποθετικός, γιατί έχουν επιμελώς αφαιρεθεί από αυτόν, αλλά και από το ζωντανό περιεχόμενό του, όλα εκείνα τα δυσάγωγα στοιχεία που θα εμπόδιζαν να δοθεί η εικόνα της τελειότητας. Οι πολεοδομικές αυτές ουτοπίες κατέχουν στην ιστορία της πολεοδομίας μια θέση ιδιαίτερα σημαντική, θα λέγαμε μάλιστα κεντρική, μια και η ιστορία τούτη, όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς ξεφυλλίζοντας οποιαδήποτε σχετική πραγματεία, αναφέρεται περισσότερο σε προτάσεις για ιδανικές κοινότητες και πόλεις ή σε σχέδια που έμειναν ανεφάρμοστα, παρά σε έργα πραγματοποιημένα.

Η πολεοδομία ως θεωρία και πράξη, στις χαρακτηριστικότερες ιστορικές εκφάνσεις της, παρουσιάζει μια βαθύτερη συγγένεια με τον κοινωνικό ουτοπισμό, όπως αυτός εκφράστηκε κατά καιρούς από διάφορους στοχαστές που θέλησαν να προτυπώσουν την οργάνωση μιας ιδανικής κοινωνίας. Οι ιδέες και τα σχέδια για μια θεληματική — σε αντιδιαστολή προς την αυτογενή — πολεοδόμηση του χώρου, είτε έμειναν στο χαρτί είτε εφαρμόστηκαν τελικά στο έδαφος, διέπονται κατά κανόνα από μια ορισμένη λογική, της οποίας κορυφαία και παραδειγματική έκφανση αποτελούν οι καθαυτό κοινωνικές ουτοπίες και ότι από αυτήν ακριβώς τη λογική απορρέουν οι κάθε άλλο παρά συμπτωματικές ομοιότητες που εμφανίζουν οι δυο αυτές σειρές εικόνων. Ότι τέτοιες ομοιότητες ή, ορθότερα, αναλογίες μπορούν να επισημανθούν ανάμεσα σε κοινωνικοουτοπικά και πολεοδομικά σχεδιάσματα της ίδιας εποχής ή της ίδιας πολιτιστικής ενότητας είναι ίσως κάτι που πρέπει να αναμένεται. Αυτό που είναι μάλλον απροσδόκητο είναι η διαχρονική σταθερότητα αυτών των αναλογιών, μια σταθερότητα που ελάχιστα κλονίζεται από τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς και τις ιδεολογικές τροπές που σηματοδοτούν την πορεία του πολιτισμού. Η εξήγηση του φαινομένου δεν μπορεί παρά να αναχθεί στην υπαρκτή κάποιων αρχέτυπων ιδεολογημάτων που ενδεχομένως είναι σύμφυτα με τον περιεκτικό σχεδιασμό σε μεγάλη κλίμακα, είτε αυτός αφορά την κοινωνική ζωή στο σύνολό της, είτε αποβλέπει στην οργάνωση του πολεοδομικού περιβάλλοντος που θα τη φιλοξενήσει.

Ουτοπική αρχιτεκτονική

του Thomas A. Markus

Ο καθηγητής της Αρχιτεκτονικής στο Πανεπιστήμιο του Strathclyde διαγράφει την ιδιαίτερη πορεία της ουτοπικής σκέψης στην πολεοδομία και την αρχιτεκτονική — μένοντας πιο πολύ στο παράδειγμα της Σκωτίας— από την εποχή του Διαφωτισμού ως σήμερα· με αφορμή τη συζήτηση και την έκθεση με θέμα «Αρχιτεκτονική και Ουτοπία: Οράματα της Τελειότητας» που οργάνωσαν οι Thomas και Mary Markus και που έγινε φέτος στο Third Eye Centre της Γλασκώβης. Η έκθεση αυτή μεταφέρθηκε στην Αθήνα και θα εκτεθεί στην Πάντειο, τις μέρες του Συμποσίου για τους Ουτοπικούς που οργανώνει το ANTI.

ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΣΚΩΤΙΑΣ

Ο Τόμας Μουρ δημοσίευσε την *Ουτοπία* του το 1516. Ο τίτλος που εφεύρε σήμαινε στην κυριολεξία «ου-τόπος» και επρόκειτο για κάποιο νησί με τις προδιαγραφές ενός ιδανικού κράτους όπου επικρατούσε η δικαιοσύνη. Τη φανταστική αυτή σύλληψη ο Μουρ την έβλεπε σαν κριτική της κοινωνίας στην οποία ζούσε, αλλά και σαν όραμα του μέλλοντος.

Η εξιδανίκευση κράτους, κοινωνίας και πόλης είναι βέβαια μια πολύ παλαιά υπόθεση. Από τον Πλάτωνα και μετά, υπάρχουν ορισμένα στοιχεία που επανεμφανίζονται κάθε τόσο στη φιλοσοφική, πολιτική και θεολογική σκέψη. Στο Μεσαίωνα εφεύραν τη χώρα Cockaigne όπου πετούσαν ψητοί κορυδαλλοί φωνάζοντας «Φάε με... φάε με». Στην Αναγέννηση οι αρχιτέκτονες σχεδίαζαν για τους αφέντες τους κυκλικές και πολυγωνικές ιδανικές πόλεις, συχνά οχυρωμένες. Το αν στο κέντρο του σχεδίου θα δέσποζε το παλάτι του δούκα ή η εκκλησία εξαρτιόταν από το αν ο αρχιτέκτονας αποφάσιζε να ικανοποιήσει τον επίγειο ή επουράνιο κύριό του.

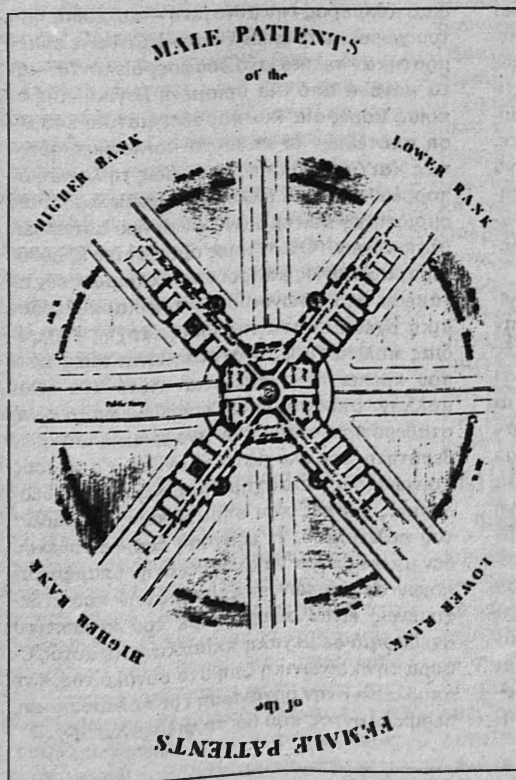
Στο 18ο και 19ο αιώνα, οι ιδανικές πόλεις προσανατολίστηκαν στα νέα δεδομένα της βιομηχανικής παραγωγής. Οι νέοι εργοστασιάρχες έχτιζαν ολόκληρους οικισμούς με υδρόμυλους, σπίτια, εκκλησίες και σχολεία και, ανάλογα με την έκταση και τις οικονομικές δυνατότητες, οι οικισμοί αυτοί σχεδιάζονταν έτσι ώστε να συνδυάζουν τις θρησκευτικές και φι-

λανθρωπικές ιδεολογίες της εποχής και τις απόψεις για την παραγωγή.

Στο 20ο αιώνα επανεμφανίζονται πολλές από τις ιδέες αυτές, σε μεγαλύτερη όμως κλίμακα. Η **Βιομηχανική Πόλη** του Tony Garnier (1917) και η **Πόλη των Τριών Εκατομμυρίων Κατοίκων** του Le Corbusier (1922) βασίζονται στην απόλυτη χωροθέτηση (Zoning) των οικιστικών, βιομηχανικών και κοινωνικοπολιτιστικών εγκαταστάσεων με ακτινωτή ή ιπποδάμεια διάρθρωση. Οι δυο αυτές προτάσεις παράλληλα με το κίνημα Garden City, που άρχισε με τη δημοσίευση του βιβλίου του Ebenezer Howard το 1898, και τις New Towns που χτίστηκαν μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στάθηκαν πρότυπα για όλους τους αρχιτέκτονες, και μηχανικούς που ασχολήθηκαν σοβαρά με τον επανασχεδιασμό πόλεων στις δεκαετίες του '40 και του '50. Το εφιαλτικό και αλλοτριωτικό περιβάλλον, που θυμίζει τα μεγαλόπρεπα αρχιτεκτονικά σχέδια των Μουσολίνι, Χίτλερ και Στάλιν στη δεκαετία του '30, έχει αποδοθεί παραστατικά από τον Όργουελ στο «1984». Αυτές είναι οι **Δυστοπίες** που έρχονται σε πολιτική αντίθεση με τις **Ουτοπίες**, ακριβώς όπως οι μεσαιωνικές παραστάσεις της Κόλασης και του Παράδεισου· ενώ είναι εκ διαμέτρου αντίθετες έχουν μια παράξενη ομοιότητα: είναι ολοκληρωμένες, αιώνιες και «τέλειες».

Η Σκωτία συμμετείχε σ' αυτά τα κινήματα και σε ορισμένες περιπτώσεις βρέθηκε στην πρωτοπορία. Τον Μεσαίωνα οι σκωτσέζικες μοναστικές κοινότητες σχεδιάστηκαν σύμφωνα με τα ιταλικά και γαλλικά πρότυπα. Η εκκλησία, το συνοδικό, οι κοιτώνες, τα κοινόβια, το νοσοκομείο, η βιβλιοθήκη, οι ξενώνες, τα εργαστήρια, το ζυθοποιείο και οι βοτανικοί κήποι σχεδιάζονταν με μια αρμονική διάρθρωση γύρω από τη μονή. Αποτελούσαν μικρές ιδανικές πόλεις που απέβλεπαν στην πραγματοποίηση μιας επουράνιας και επίγειας Ιερουσαλήμ. Περιείχαν τελικά σχεδόν κάθε αρχιτεκτονικό στοιχείο που βλέπουμε σήμερα σε μια πόλη. Συχνά χρησιμοποιούσαν κανάβο για τον καθορισμό των διαστάσεων και της διάρθρωσης της μονής, όπως στο περίφημο ιδανικό σχέδιο της Ελβετικής μονής του St. Gall τον 9ο αιώνα. Η είσοδος στο συγκρότημα γινόταν από μια ή περισσότερες πύλες. Σημαντικό στοιχείο για την επιλογή της τοποθεσίας ήταν η ύπαρξη νερού (ρυάκι ή ποτάμι) για την κάλυψη των αναγκών υγιεινής και αποχέτευσης. Η αυστηρά ελεγχόμενη είσοδος καθώς και η απόλυτη καθαριότητα και υγιεινή ήταν στοιχεία που επανεμφανίστηκαν αργότερα σε πολλά ουτοπικά σχέδια.

Οι ιδέες του John Knox πάνω στην καθορισμένη σχέση Εκκλησίας και Κράτους, όπως αναπτύσσονται στο *Βιβλίο Πειθαρχίας* το 1560, βασίστηκαν στην *Πόλη του Θεού* του Αγ. Αυγουστίνου και αποτελούν το πρότυπο μιας «*αυστηρής και ενορατικής κοινωνικής θεολογίας*», όπως λέει ο Smout. Αν και δεν δίνει οδηγίες για το σχεδιασμό μιας πόλης ή μιας καινούργιας ενορίας, το βιβλίο αυτό με τον οργανωμένο και οικουμενικό χαρακτήρα του υπήρξε καθοριστικό για πάρα πολλά σκωτικά σχέδια και όχι μόνον εκκλησιαστικά. Η σύνθεση θρησκείας και εκπαίδευσης καθώς και η έμφαση της πειθαρχίας εμφανίζονται σε πολλά σχέδια σχολείου - εκκλησίας του 19ου αιώνα

Σχέδιο του Γουίλιαμ Σταρκ για Άσυλο Φρενοβλαβών. Γλασκώβη 1807.

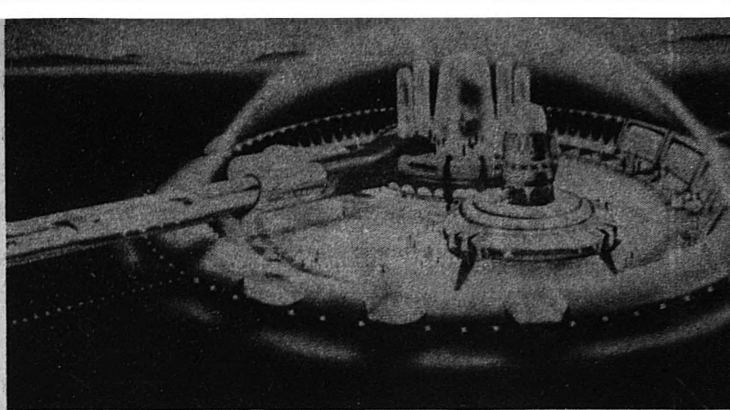
καθώς και στη διάρθρωση και διαχείριση των πρώτων αστικών σχολείων στις αρχές του 19ου αιώνα.

Όμως από τον σκωτικό Διαφωτισμό του 18ου αιώνα βγήκαν τα πιο πρωτότυπα και σημαντικά ουτοπικά σχέδια. Ο φιλοσοφικός αντιρασιοναλισμός και σκεπτικισμός, οι οικονομικές συνέπειες του καταμερισμού της εργασίας, η νεωτεριστική βιομηχανική τεχνολογία, ο υλιστικός ρασιοναλισμός και η εξέλιξη της ιατρικής και των επιστημών ήταν επιτεύγματα τα οποία ταίριαζαν απόλυτα στα σχέδια που στηρίζονταν στη λογική, την τάξη και τη σταθερή κοινωνική διαστρωμάτωση. Οι άνθρωποι στους οποίους οφείλονται τα επιτεύγματα αυτά, και σφραγίστηκαν από την επιρροή τους ήταν ο David Hume, ο Adam Smith, ο James Watt, ο Robert Owen, οι αδελφοί John και William Hunter και ο Joseph Black. Σε κάποιες περιπτώσεις, όπως εκείνη του Owen, υπήρξε μια προσωπική συμμετοχή στη δημιουργία μιας νέας ιδανικής τάξης πραγμάτων. Με τον William Adam και τους τέσσερις γιους του (John, Robert, James και William) η Σκωτία ανέδειξε αρχιτέκτονες που κατάφεραν όχι μόνο να υλοποιήσουν πολλές από τις ιδέες αυτές αλλά και να κατοχυρώσουν τη Σκωτία σαν πρωτοπόρο της Ευρώπης, τόσο στην αρχιτεκτονική, όσο και σε άλλους τομείς.

Την εποχή εκείνη οι πόλεις της Σκωτίας αναπτύσσονταν πολύ γρήγορα, και επειδή ερημώθηκαν οι αγροτικές κοινωνίες, αφού εκδιώχτηκαν οι αγρότες και περιφράχθηκαν τα κτήματά τους αλλά και επειδή άρχισε η ανάπτυξη μιας ατμοκίνητης βιομηχανίας. Οι πόλεις ήταν γεμάτες από φτωχούς, άρρωστους, τρελούς και εγκληματίες. Επειδή όμως έπρεπε να διατηρηθεί με κάθε τρόπο η κοινωνική σταθερότητα και ο έλεγχος, οι πόλεις έπρεπε να καθαριστούν από τα στοιχεία που θεωρούνταν σαν απειλή για την τάξη και τη λογική. Γι' αυτό λοιπόν χτίστηκαν τεράστια νέα ιδρύματα σε όλη τη Σκωτία: νοσοκομεία, φυλακές, άσυλα και εργασιακά κέντρα. Οι αναξιοπαθόντες συγκεντρώνονταν σ' αυτά τα ιδρύματα, ταξινομούνταν έτσι, ώστε να αποκλείεται και νομικά αλλά και πρακτικά η ανεξέλεγκτη διασπορά τους μέσα στον κοινωνικό ιστό. Η δημιουργία όλων αυτών των ιδρυμάτων χαρακτηρίζεται από δύο διαφορετικές ουτοπικές αρχές: αφενός το όραμα της καθαριμένης πόλης και αφετέρου, τα ιδρύματα αυτά ήταν τόσο ολοκληρωμένα και καλά οργανωμένα που ήταν σαν να συντονίζονταν στο ίδιο ουτοπικό όραμα όπως και οι πόλεις για την καθαρή των οποίων σχεδιάστηκαν.

Το Φρενοκομείο της Γλασκώβης που σχεδίασε ο William Stark το 1807 αποτελεί εντυπωσιακό δείγμα μιας άποψης για την αρχιτεκτονική και την κοινωνία που δημιούργησε αυτά τα ιδρύματα σαν πρότυπα της τέλει οργάνωσης για μια ανοργάνωτη ομάδα. Το σχέδιο είχε το σχήμα του σταυρού και εξασφάλιζε την κεντρική επιτήρηση. Ταξινομούσαν τους ασθενείς σύμφωνα με ένα ιεραρχικό σύστημα που καταγράφεται στο βιβλίο του Stark και που βασίζεται σε ένα μνημόνιο που του είχαν δώσει. Είναι θαυμάσιο δείγμα για το πώς η γλώσσα που χρησιμοποιείται στις προδιαγραφές ενός κτιρίου καθορίζει, λεπτομερειακά σχεδόν, τη λύση που θα εφαρμοστεί, πριν ακόμα ξεκινήσει ο αρχιτέκτονας. Καταρχήν το σύνολο των ασθενών χωρίζεται κατά γέννη —σε άνδρες και γυναίκες. Κάθε μια από αυτές τις ομάδες χωρίζεται στη συνέχεια κατά οικονομική τάξη: στην «Ανώτερη Τάξη» και στην «Κατώτερη Τάξη», δηλαδή σ' αυτούς που μπορούν να πληρώσουν και στους άπορους. Κατόπιν χωρίζεται κάθε μια από τις τέσσερις αυτές ομάδες, σε τέσσερις εμπειρικές κλινικές διαγνωστικές κατηγορίες: «παράφρων», «ανίαντος» σε «ανάρρωση» και «σε κανονική κατάσταση». Οι 16 αυτές ομάδες, όταν αποτυπωθούν συμμετρικά στο χαρτί, δίνουν τη μορφή του κτιρίου: οι άνδρες δεξιά, οι γυναίκες αριστερά· η ανώτερη τάξη στις δύο μπροστινές πτέρυγες και η κατώτερη, πιο πίσω (αόρατη!)· οι τέσσερις, τέλος, κλινικές κατηγορίες διατάσσονται με τη σειρά, στο επίκεντρο του εδάφους, μακριά από το κέντρο και οι άλλες δυο κοντά στο κέντρο στον πρώτο και δεύτερο όροφο.

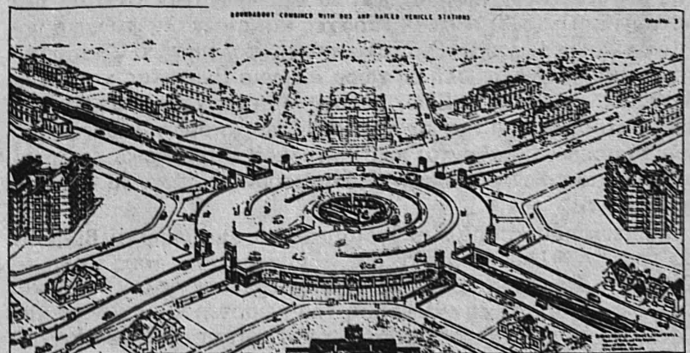
Πριν σχεδιάσει το νοσοκομείο του ο Stark, παρόμοιες ιδέες προωθούσε ο Sir John Sinclair στο μακρινό βορρά της Σκωτίας,

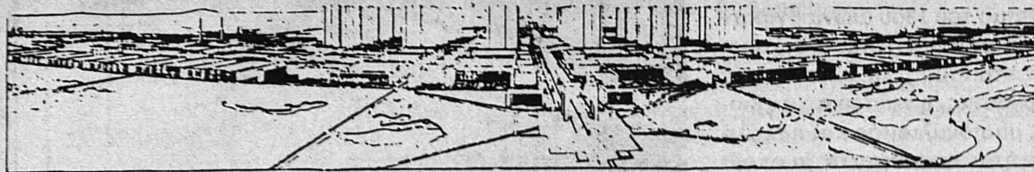
Σταθμός επικοινωνίας στη «Χώρα των Θαυμάτων», από το περιοδικό Architectural Design.

στο Thurso. Εκδότης του *First Statistical Account*, ο Sinclair ήταν επίσης γραμματέας του Αγροτικού Συμβουλίου, γεωπόνος και μεταρρυθμιστής. Το 1801 είχε εκπονήσει σχέδιο για μια εντελώς νέα πόλη του Thurso, βασισμένη σε κάρναβο με ακτινωτό νοσοκομείο, σχολείο, δημόσια λουτρά και αγορά. Πριν από αυτό είχαν πραγματοποιηθεί πολλές πολεοδομικές εξυγιάνσεις σε χωριά και νέες πόλεις στην ύπαιθρο της Σκωτίας όπως τα Crieff (1731), Ormiston (1735), Grantoun - on - Spey (1766), Stanley (1785), Inveraray (άρχισε να χτίζεται το 1740) κ.ά. χωρίς να ξεφύγει ουσιαστικά από το βασικό σχέδιο των άλλων χωριών, οι επεμβάσεις στο Inveraray ήταν πιο επεξεργασμένες γιατί ο δημιουργός του, ο Δούκας του Argyll, χρησιμοποίησε τους κορυφαίους αρχιτέκτονες της εποχής του. Εκκλησίες σε κεντρικούς άξονες, σειρές και τετράγωνα σπιτιών σε συμμετρική διάταξη, κανονική χάραξη δρόμων, σημεία εισόδου ή «πύλες» της πόλης, πρόβλεψη βιομηχανίας δηλαδή υφαντουργεία, ψαρογορές, φάρμες και εργαστήρια, πρόβλεψη για σχολεία, δημοτικά κτίρια, φυλακές και πτωχοκομεία —όλα αυτά ήταν τα κοινά στοιχεία των νέων αυτών χωριών και πόλεων. Ο σκοπός τους ήταν βέβαια πολιτικός γιατί απέβλεπε στην άσκηση ελέγχου. Ταυτόχρονα όμως τα χωριά αυτά αποτέλεσαν την έκφραση μιας καλοπροαίρετης, αρμονικής και αυτοτελούς τάξης πραγμάτων που δικαιώνει τον ισχυρισμό, ότι βασίστηκαν σε ένα όραμα. Ήταν, μ' άλλα λόγια, ιδανικοί οικισμοί.

Ένας παπάς του Kilsyth, ο αιδεσιμώτατος Robert Rennie, κέρδισε το 1795 βραβείο για ένα σχέδιο χωριού με αυστηρά καθορισμένο κάρναβο. Στο κέντρο του σχεδίου αυτού είχε τοποθετήσει ένα δημόσιο κτίριο και απ' ό,τι φαίνεται δεν τον ένοιαζε ποια θα ήταν η λειτουργία του αφού οι εναλλακτικές προτάσεις περιλάμβαναν εκκλησία ή φυλακή! Η τοποθέτηση εκκλησίας στο κέντρο των ουτοπικών σχεδίων πηγάζει από την Αναγέννηση. Ακόμα παλιότερα, στα μεσαιωνικά νοσοκομεία, οι θάλαμοι διαρθρώνονταν σε διάφορα σχήματα, όπως π.χ. τον σταυρό, στο κέντρο του οποίου έμπαινε ένα ιερό που να είναι ορατό από όλα τα κρεβάτια των νοσοκομειών. Ο Διαφωτισμός και η βιομηχανική επανάσταση έφεραν δύο καινούργιες ερμηνείες της οικουμενικότητας που εκφράζεται από αυτήν την οργάνωση του χώρου: την έννοια της επιτήρησης και την έννοια της παραγωγής. Πιο παλιά, το κεντρικό ιερό ή η εκκλησία σ' ένα κτίριο ή μια πόλη, συμβόλιζε τη συνεχή παρουσία του θεού —ένα χώρο δηλαδή, που είχε φτιαχτεί για να φαίνεται αλλά και από τον οποίο μια μυστική παρουσία θεώρουσε, ένωνε και η-

Σχέδιο της Γλασκώβης από τον Robert Bruce το 1944.

Το φρενολογικό κεφάλι του Godin 1871. Αριστερά, σχεδιασμός πολεοδομικού συγκροτήματος από τον Le Corbusier.

λεγε. Τώρα, η κεντρική αυτή, μυστική παρουσία γινόταν συγκεκριμένη: ήταν ο διοικητής της φυλακής, ο προϊστάμενος του φρενοκομείου ή ο διευθυντής του εργοστασίου. Συχνά οι λειτουργίες αυτές συνδυάζονται όπως στο «Πανοπτικόν» του Bentham και σε πολλές φυλακές του 19ου αιώνα, όπου το παρεκκλήσι και ο πύργος ελέγχου βρίσκονται και τα δύο στο κέντρο της σύνθεσης, το ένα πάνω από το άλλο. Η θρησκευτική ιδεολογία νομιμοποιούσε το σωφρονιστικό καθεστώς.

Όταν ο David Dale σχεδίασε τη νέα υφαντουργική πόλη του στο Catrine του Ayrshire (1799;) τοποθέτησε ένα υφαντουργείο στο κέντρο του τετραγώνου των εργατικών κατοικιών δημιουργώντας έτσι ένα σχέδιο που έμοιαζε αρκετά με τους «Μοραβιανούς» θρησκευτικούς οικισμούς του 18ου αιώνα. Με τη μόνη διαφορά ότι αντί για εκκλησία, το σχέδιο περιείχε υφαντουργείο. Είναι πιθανό να γνώριζε ο Dale το «Μοραβιανόν» χωριό στο Fairfield του Μάντσεστερ καθώς και τα χωριά του Yorkshire, που ορισμένοι κάτοικοί τους είχαν μεταναστεύσει στη Σκωτία και συνδέθηκαν με διάφορες ομάδες ευαγγελιστών, ίσως και με τους οπαδούς του ίδιου του Dale, γνωστοί ως Daleites.

Ο Robert Owen φτάνοντας στο Νιού Λάρνακ το 1799, παντρεύτηκε την κόρη του David Dale. απέκτησε πλειοψηφία στο υφαντουργείο των Dale και Arkwright και βρήκε ότι η οργάνωση του εργοστασίου και η διαρρύθμιση του χώρου ήταν βασισμένες σε όσα ο ίδιος πίστευε. Τα παιδιά είχαν αρχίσει να παίρνουν μια στοιχειώδη εκπαίδευση. Υπήρχε ένα οργανωμένο χωριό, βαθιά στην κοιλάδα του Clyde, στο οποίο έμπαινε κανείς από ένα και μοναδικό δρόμο και κατέληγε στις πύλες και στο σπίτι του Dale. Ο Owen έκανε πολλά για το συγκρότημα χτίζοντας και νέα κτίρια που ανταποκρίνονταν στο πνεύμα της φιλοσοφίας που ανέπτυξε. Το πιο γνωστό απ' αυτά ήταν «Το Νέο Ίδρυμα για τη Διαμόρφωση του Χαρακτήρα» (1816) που συμπεριλάμβανε νηπιαγωγείο, καντίνα, εκπαιδευτικό κέντρο ενηλίκων και «εκκλησία» (παρ' όλο που ο Owen ήταν ρασιοναλιστής και αγνωστικιστής).

Πιστός στις θεωρίες των Locke και Rousseau και επηρεασμένος από τον Bentham (που για ένα διάστημα ήταν και συνεταιρός του), ο Owen πίστευε ότι αν τα μικρά παιδιά βρίσκονταν σ' ένα λογικό, πειθαρχημένο και ενδιαφέρον περιβάλλον, θα σταματούσε ο φαύλος κύκλος της άγνοιας, των προκαταλήψεων, της σκηνρίας και της βίας και θα θεμελιωνόταν έτσι μια νέα κοινωνία. Το 1817, όταν οι ταραχές και η μεγάλη φτώχεια ήρθαν σαν συνέπειες των Ναπολεόντειων πολέμων, ο Owen πρότεινε να ιδρυθούν σ' όλη τη χώρα «Χωριά Ενότητας και Αμοιβαίας Συνεργασίας». Εδώ, μέσα στο τετράγωνο των εργατικών κατοικιών και των εργαστηρίων των απόρων μαθητευόμενων συμπεριλαμβάνονται και κοινοτικά κτίρια, ενώ τα εργοστάσια και τα υφαντουργεία τοποθετούνται έξω από αυτό το τετράγωνο.

Τα περιφραγμένα «παραλληλόγραμμά» του επικριθήκαν βίαια από τους Άγγλους ρομαντικούς, ιδιαίτερα από τους Cobbett, Coleridge, Hazlitt και Southey, οι οποίοι έβλεπαν στον Owen και την ιδεολογία του την έκφραση του χειρότερου μηχανιστικού ρασιοναλισμού και ωφελισμού της Σκωτίας. Ο Owen όχι μόνο προχώρησε τις ιδέες του, τις οποίες διέδωσε και στην Αμε-

ρική, αλλά επεξεργάστηκε και την αρχιτεκτονική των χωριών του: τα εργοστάσια περικλείονταν μέσα στο οικιστικό τετράγωνο, οι πύλες γίνονται τέσσερις και στο κέντρο τοποθετείται ένα κυκλικό «ίδρυμα». Παρόλα αυτά όμως, δεν απείχε και πολύ από το χωριό Catrine του Dale.

Ο ουενικός ουτοπισμός άφησε έντονα τα σημάδια του στην Ευρώπη και την Αμερική. Αποτέλεσε το θεμέλιο του εκπαιδευτικού κινήματος για τα νήπια στο 1820 και σ' αυτόν οφείλουν πολλά τα εργατικά σωματεία και το συνεταιριστικό κίνημα. Πολλές ουτοπικές κοινότητες χρησιμοποίησαν ως πρότυπα το Νιού Λάρνακ, το New Harmony (Αμερική) και επηρεάστηκαν από τα δοκίμιά του που περιέχονται στο «Μια νέα θεώρηση της κοινωνίας». Ο αγγλικός σοσιαλισμός θα είχε αναπτυχθεί εντελώς διαφορετικά και με πολύ πιο αργό ρυθμό χωρίς τον ουτοπισμό του Owen. Ο Marx τον καταδίκασε γιατί τον έβλεπε σαν «όνειρο» μη πραγματικό, από το οποίο έλειπε η ιστορική σύνδεση του παρόντος με το οραματιζόμενο μέλλον.

Υπήρχαν πολλά ουτοπικά σχέδια της Αναγέννησης που βασίζονταν στις νεο-πλατωνικές ιδέες περί τελειότητας του ανθρώπινου σώματος και των αναλογιών του. Στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα κυκλοφόρησε ένα άλλο επιχείρημα για την τελειότητα του ανθρώπου, που αυτή τη φορά αναφερόταν όχι στα χαρακτηριστικά του σώματος, αλλά του μυαλού, όπως γίνονται αντιληπτά από το σχήμα του εγκεφάλου. Δύο Ελβετοί γιατροί, οι Sturzheim και Gall, δημιούργησαν τη νέα επιστήμη της φρενολογίας και γρήγορα απέκτησαν πολλούς ευρωπαίους οπαδούς με επίκεντρο το Εδιμβούργο.

Εδώ ο George Combe και άλλοι καλλιεργήσαν την αντίληψη ότι η ορατή δομή του εγκεφάλου έχει άμεση σχέση με όλες τις ανθρώπινες εκδηλώσεις, δυνατότητες και συγκινήσεις καθώς και με όλα τα ελαττώματα, όπως την ηλιθιότητα και την εγκληματικότητα. Πίστευαν ότι οι διάφοροι σχηματισμοί του εγκεφάλου όχι μόνο επιδρούσαν στο χαρακτήρα, αλλά ήταν και εξωτερικά εμφανείς στο κρανίο με τη μορφή «καρούμπαλων» ή ακόμα και στη φυσιογνωμία του προσώπου. Το γιατί αυτή η θεωρία είχε τόσο μεγάλη απήχηση σε στοχαστές που είχαν ανατραφεί με τις αρχές της σκωτσέζικης φιλοσοφίας, επιστήμης και ιατρικής, αποτελεί ένα πολύ ενδιαφέρον ερώτημα. Μια πιθανή εκδοχή είναι ότι η θεωρία αυτή ήταν μια τελική αναζητηση αιτιατών σχέσεων φυσικού κόσμου και συμπεριφοράς χωρίς την προσφυγή στην πάρα πολύ επικίνδυνη έννοια της νόησης. Η φρενολογία δεν χρησιμοποιήθηκε ανοικτά στην πολεοδομία και αρχιτεκτονική της Σκωτίας, ενώ στη Γαλλία ο Godin θεμελίωσε τη βιομηχανική κοινότητά του στη Guise της Νορμανδίας σύμφωνα με τις αρχές της φρενολογίας και της ουτοπικής θεωρίας του Charles Fourier. Πίστευε πως στο μπροστινό μέρος του εγκεφάλου υπάρχουν τρεις ζώνες αφιερωμένες στην αίσθηση του φωτός, του καθαρού αέρα και του χώρου και επομένως για να είναι ένα κτίριο ικανοποιητικό θα έπρεπε να σχεδιαστεί πάνω στις τρεις αυτές αρχές. Τα συγκροτήματα που έφτιαξε με τις τεράστιες αυλές, τα «Famillistères» με εσωτερικές γαλαρίες και γυαλιστερές σκεπές θυμίζουν τις γαλαρίες των φυλακών του 19ου αιώνα. Περιέργως όμως, οι ιδέες αυτές υπήρξαν καθοριστικές στη μετέπειτα οικοδομική νομοθεσία του 19ου αιώνα που υπογράμμιζε τις συνθήκες υγιεινής, φωτός,

αερισμού και ελάχιστου χώρου στο εσωτερικό των κτιρίων αλλά και στη σχέση του ενός κτιρίου με το άλλο. Ο Le Corbusier, στη Χάρτα των Αθηνών του CIAM το 1933, καθόρισε τις βάσεις της μοντέρνας αρχιτεκτονικής ως εξής: «*Τα υλικά της πολεοδομίας είναι ο ήλιος, ο χώρος, η βλάστηση, ο χάλυβας και το τσιμέντο —μ' αυτήν ακριβώς τη σειρά και ιεράρχηση—*».

Οι έννοιες της κλασικής τάξης και της υγιεινής χωροθέτησης εκφράστηκαν επανειλημμένα στη διάρκεια του 19ου αιώνα. Οι μεγάλες ταράτσες, οι ημικυκλικές και οι κυκλικές πλατείες της βικτωριανής Γλασκώβης είναι πια γνωστές. Αλλά και οι υπόλοιπες μεγάλες πόλεις της Σκωτίας ωφελήθηκαν από παρόμοια μεγαλοπρεπή —συχνά μάλιστα βουκολικά— σχέδια.

Το τελευταίο μεγάλο κύμα ουτοπικού σχεδιασμού εμφανίστηκε αμέσως μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο. Ό,τι δεν κατάφεραν τα εχθρικά βομβαρδιστικά, το κατάφεραν οι πολεοδόμοι και τα κοινοτικά συμβούλια— στο μέτρο βέβαια, των οικονομικών δυνατοτήτων τους. Το πιο καταπληκτικό απ' αυτά τα σχέδια ήταν εκείνο του Robert Bruce, μηχανικού της Γλασκώβης το 1944. Όλα τα κτίρια και όλοι οι δρόμοι του κέντρου της Γλασκώβης που περικλείονταν μέσα στο τραπέζιο που θα σχημάτιζε ο νέος εσωτερικός περιφερειακός δρόμος θα καταργούνταν. Στη θέση τους θα σχεδιαζόταν με βάση έναν καινούριο, ακόμα πιο ομοιόμορφο κάναβρο, δρόμοι, σιδηροδρομικές γραμμές, συγκοινωνιακές οδοί, πλατείες τύπου Orwell και ένας τεράστιος κεντρικός άξονας από βορρά προς νότο. Κατά μήκος αυτού του κεντρικού άξονα, που θυμίζει τη λεωφόρο των τριών μιλίων που σχεδίασε ο Albert Speer για το Βερολίνο του Χίτλερ, θα τοποθετούνταν τα καινούρια δημοτικά κτίρια (αφού δεν θα υπήρχε πια ούτε η πλατεία George ούτε το δημαρχείο!), τα δικαστήρια και άλλα δημόσια κτίρια. Η κυκλοφορία με αυτοκίνητα, λεωφορεία και τρένα θα ήταν το δυναμικό κίνητρο της νέας τεχνολογίας. Το από πού θα έρχονταν και το πού θα πήγαιναν οι άνθρωποι, το γιατί θα κυκλοφορούσαν και μέσα από ποιες έρημες περιοχές θα περνούσαν ήταν εντελώς δευτερεύον θέμα. Όλα τα χαρακτηριστικά των οραμάτων του Le Corbusier και του Μοντέρνου Κινήματος ήταν παρόντα: κινητικός δυναμισμός, πύργοι και ψυχρά κτίρια γραφείων και διαμερισμάτων τοποθετημένα σε ανοιχτούς χώρους, χωροθέτηση των βιομηχανικών κτιρίων αλλά και των πολιτιστικών κέντρων, αφού μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960 «τα αφεντικά» της Γλασκώβης μαζί με τους αρχιτέκτονες και τους πολεοδόμους τους λαχταρούσαν την ίδρυση ενός γιγαντιαίου πολιτιστικού κέντρου. Τελικά, το σχέδιο που πραγματοποιήθηκε ήταν περιορισμένο: ένας εσωτερικός περιφερειακός δρόμος που εκμηδένισε τα υπάρχοντα κτίρια, χάραξε βαθιές χαράδρες στον ιστό της πόλης, σε μια τοποθεσία που δεν διέφερε πολύ από εκείνη που είχε προτείνει ο Robert Bruce: αναπτυξιακές εκτάσεις που ισοπέδωσαν ολόκληρους συνοικισμούς από τους οποίους μόνο πολύ λίγοι ήταν σε άθλια κατάσταση πέραν πάσης επισκευής: συγκροτήματα πύργων, από τα υψηλότερα της Ευρώπης (Red Road Flats) και, τέλος, έρημοι λασπότοποι αντί για τα καταπράσινα πάρκα του οράματος. Φαίνεται ότι από τον εκφυλισμό της Ουτοπίας γεννιέται η χειρότερη Δυστοπία: δεν είναι τυχαίο που η χριστιανική θεολογία μας λέει ότι ο Σατανάς είναι έκπτωτος Χερουβείμ.

Ποια όμως είναι τα ουτοπικά σχέδια που διαφαινονται σήμερα στον ορίζοντα; Η Γλασκώβη ετοιμάζει το δεύτερο Garden Festival του 1988. Το πρώτο του 1984 χτίστηκε στις αποβάθρες του Λίβερπουλ, μιας, ομολογουμένης, από τις πιο στερημένες πόλεις της Ευρώπης. Τα πάρκα, οι κήποι, η βουκολική Αρκαδία, οι χαρούμενοι χωριάτες έχουν τόσο πολύ χρησιμοποιηθεί στη λογοτεχνία, τη ζωγραφική και την πολεοδομία για να καμουφλάρουν την πραγματικότητα, ιδιαίτερα όταν αυτή είναι ζοφερή και άθλια. Και δεν είναι τυχαίο το ότι τα δημοτικά πάρκα πολλών βικτωριανών πόλεων ήταν κολλητά με τα βρωμερότερα σοκάκια. Τώρα κατά πόσο το Garden Festival της Γλασκώβης θα αποτελέσει μια εκτεταμένη ανάπλαση της πόλης ή θα παραμείνει απλώς ένα δημοφιλές σκέρτσσο αυτό θα εξαρτηθεί εν μέρει τουλάχιστον από το αν οι δημιουργοί του καταφέρουν να αντλήσουν από τον οραματισμό μια κριτική ματιά και ένα πρόπλασμα για μια καλύτερη πραγματικότητα. □

τετράδια

πολιτικού διάλογου έρευνας και κριτικής

τετράδιο δωδέκατο

φθινόπωρο '85

ΜΝΗΜΗ ΣΑΚΗ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑ

Κοσμάς Ψυχουαίδης
Η ηθικο-πολιτική διάσταση στον Σάκη Καραγιώργα
Νίκος Κωνσταντόπουλος
Σάκης Καραγιώργας: «Ο πάντα πολιτικός αγωνιστής»
Φάνης Πάκος
Ο Σάκης Καραγιώργας στον χώρο του ελληνικού Πανεπιστημίου

Ανδρέας Χριστοδουλίδης
Κυπριακό: Ανυπαρξία εθνικής πολιτικής
Δημήτρης Δεληολάνης
Τα χρόνια του μολυθίου: Άνοδος και πτώση της τρομοκρατίας
Λήμος Βεργής
Παραγωγή ή διανομή γνώσης;
John Holloway: Το κράτος ως μορφή κοινωνικών σχέσεων

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

Δημήτρης Ιωάννου, Δημοσθένης Κατακουζηνός, Σταύρος Αυγερό, Στέλιος Παπαδόπουλος, Άγγελος Στάγκος

ΛΟΓΟΣ - ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ - ΔΙΛΛΟΓΟΣ

Toni Negri: Γράμμα στα «Τετράδια». Απάντηση στην «Εκιστολή μνήμης»
Χρήστος Παπαγιάννης - Δημήτρης Λιθοδόξος: Σχέτια με την καταγωγή των Βλάχων

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ

Μαυρομυιάλη 39, τηλ. 3601956, 3610445, Αθήνα 10680

Πήρες σήμερα
τον ΜΙΚΡΟ ΗΡΩΑ;

Ο Μικρός
ΗΡΩΑΣ

ΚΑΘΕ ΠΕΜΠΤΗ
ΕΝΑΣ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΣ
ΤΟΜΟΣ

ΠΡΟΣΦΟΡΑ:

Αναπαραγωγές
**8 ΑΥΘΕΝΤΙΚΑ
ΕΞΩΦΥΛΛΑ**
της πρώτης έκδοσης

ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ

● Στο στρατό, τις συνθήκες σε ορισμένες μονάδες και σε προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι στρατιώτες αναφέρονται οι επιστολές που ακολουθούν. Δημοσιεύουμε αποσπάσματα τους γιατί είναι αρκετά εκτεταμένες.

Η πρώτη από στρατιώτες της 180 ΜΚΒ ΧΩΚ.

Να τι γράφουν για τις μεταθέσεις και τις νατοϊκές επιθεωρήσεις...

Η μετάθεσή μας εδώ καθορίστηκε όπως άλλωστε συμβαίνει στο σύνολο του Ελλ. Στρατού απ' το γνώριμο σε όλους μας καθιερωτάς ανισότητας και διακρίσεων που θέλει τους γνωστούς «κάποιων» να μετατίθενται στις Πυρ/χίες που είναι κοντά στην Αθήνα, ενώ για τους λιγότερο γνωστούς και τους εντελώς ξεκάθαρτους υπάρχει η δική μας Δ' Πυρ/χία ή ακόμη χειρότερα η Γ' που βρίσκεται ακόμα μακρύτερα απ' την Αθήνα. Γι' αυτό άλλωστε, υπάρχουν και οι απειλές που απευθύνονται στους πιο «άτακτους» από μας για δυσμενή μετάθεση στη Γ' Πυρ/χία γεγονός που λειτουργεί εκφοβιστικά. Κι όλα αυτά παρά την προφορική διαταγή του διοικητή της μοίρας που λέει ότι όσοι συμπληρώσουν 6μηνο στη Γ' και Δ' Πυρ/χία μπορούν να μετατεθούν στις Πυρ/χίες της Αττικής, διαταγή που όμως μένει ανεφάρμοστη για να επιβεβαιωθεί πανηγυρικά η χρησιμότητα του γνωστού «μέσου».

Το τελευταίο διάστημα όλοι μας ζήσαμε την εξαθλίωση της επιθεώρησης «υποδομής» που έγινε από το ΝΑΤΟ!!! στην ανεξάρτητη πια Ελλάδα της περήφανης πολιτικής... Επί ένα μήνα οι στρατιώτες μετατράπηκαν σε δούλους ρωμαϊκού τύπου, σε μηχανές που ξέρουν μόνο να σκάβουν, να χτίζουν και να βάφουν κι όλες οι ανάγκες για ξεκούραση, ανθρώπινο φαί και ψυχαγωγία θεωρήθηκαν είδη πολυτελείας και μάλιστα σε εποχή σκληρής λιτότητας. Έτσι ο ύπνος περιορίστηκε σε 4-5 ώρες το 24ωρο, η δουλειά πήρε διαστάσεις φυσικής εξόντωσης, οι έξοδοι σε πολλές περιπτώσεις περιορίστηκαν χρονικά ή και κόπηκαν τελείως (για άδειες φυσικά ούτε λόγος), για να φτάσουμε στην πιο χαρακτηριστική περίπτωση όπου ασκήθηκε μέχρι και σωματική βία (εκτός τη φυλακή) απέναντι σε στρατιώτες που «συνελήφθησαν» να κάθονται αποκαμωμένοι στο χώρο δουλειάς τους.

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες ίσως θεωρηθεί πολυτέλεια το να μιλήσουμε και για την ιδεολογική καταπίεση όπου στρατιώτες εξα-

ναγκάστηκαν να ζωγραφίζουν και να κολλάνε στους τοίχους, επιτρατευόμενες όλη την καλλιτεχνική τους ευαισθησία, σημάτια του ΝΑΤΟ ή σε άλλες περιπτώσεις πυραύλους και γεράκια όλα έτοιμα να καταβροχθίσουν την Υδρόγειο...

● Η δεύτερη επιστολή από τη Ρόδο. Ανάμεσα στα πολλά που αναφέρει για την 395 ΕΑΡΜΕΧ χαρακτηριστική είναι η ακόλουθη περίπτωση τιμωρίας στατιώτη. Αυτά τέσσερα χρόνια μετά την Αλλαγή...

Τιμωρήθηκε δεκανέας (το όνομά του καλύτερα να μη γραφεί, όπως και το δικό μας) με δεκαήμερη φυλάκιση επειδή κατά την επιστροφή του από έξοδο συνελήφθη, μετά από έλεγχο που του έγινε στην πύλη, να κατέχει εφημερίδα. Συγκεκριμένα δε, η εφημερίδα ήταν «ΡΙζοσπάστης». Η τιμωρία, επιβλήθηκε χωρίς να κληθεί ο φαντάρος σε αναφορά, όπως ορίζει ο στρατιωτικός κανονισμός, αλλά μέσα από τα γραφεία τρόπος καθαρά παρασκηνιακός.

Σα να μην έφθανε αυτό, μέσα σε διάρκεια 3-4 ημερών ο ίδιος δεκανέας πήρε επτά μέρες φυλακή για ασημαντους λόγους (συνελήφθη να καπνίζει μέσα στο θάλαμο).

Πρέπει να σημειώσουμε ότι ο δεκανέας υπηρετεί 13 μήνες και δεν έδωσε αφορμή, ενώ τώρα μέσα σε χρόνο ρεκόρ, πήρε 17 μέρες φυλακή. Είσως παύθηκε από ταχυδρόμος της μονάδας και αντιμετωπίζει καθημερινά το χλευασμό των αξιωματικών. Μάλιστα, μεταπήδησε από τη 2η ιλη, στην ιλη διοικήσεως, γιατί όπως είπε ο διοικητής της 2ης (ντροπίασε αυτόν, τον επίλαρχο Μούντριχα Ανδρέα) και όλη την ιλη.

Στο θέμα αυτό είναι περιττό κάθε σχόλιο. Είναι φανερή η αιτία που οδήγησε στην ξαφνική αλλαγή της συμπεριφοράς των ανωτέρων προς το δεκανέα. Είναι ο «ΡΙζοσπάστης». Αν ήταν «άλλη» εφημερίδα δε θα δημιουργούσε τέτοιο πρόβλημα...

● Η ανακοίνωση ομάδας φαντάρων από τη Χίο είναι μια άποψη για τα όσα συμβαίνουν στο στρατό. Τη δημοσιεύουμε ολόκληρη:

Αποστολή του στρατού είναι να διασφαλίζει την ακεραιότητα του εθνικού μας χώρου, όταν αυτός απειλείται. (τούρκικος επεκτατισμός).

Όμως, απειλή για την ελληνική κοινωνία είναι και οι δομές του στρατού μας και δεν χρειάζεται να πάμε μακριά. Η Χίος αποτελεί ένα παράδειγμα. Και ίσως από τα χειρότερα. Είναι αποδεκτό ακόμη και από τους αξιωματικούς σαν τόπος μαρτυρίου.

Και μπαίνει το ερώτημα, πόσοι νέοι ακόμα πρέπει ν' αυτοκτονήσουν, πόσοι πρέπει να βρουν λύση στα τρελόχαρτα, πόσοι θ' αναζητήσουν στηρίγματα για να εκπληρώσουν την θητεία τους στον τεχνητό παράδεισο των «χαπιών» (ΑΡΤΑΝ) πόσοι θα βγουν ψυχικά ράκη στην κοινωνία, για να προβληματιστούν οι διοικήσεις.

Η δική μας διοίκηση, 96 ΑΔ-ΤΕ, φαίνεται να προβληματίστηκε και αποφάσισε να επαναλειτούργησουν τα πειθαρχεία, αυστηρότητα στις ποινές, δραστηριοποίηση των μηχανισμών αστυνόμευσης και χαφιεδισμού κ.ά.

Και όλα αυτά, σαν απάντηση στην προσπάθεια του στρατιώτη να αναπνεύσει κάπως ελεύθερα μέσα στο στρατόπεδο.

ΑΠΟΡΙΕΣ

● Από τον αναγνώστη μας Κ. Ποδιά πήραμε την επιστολή, που ακολουθεί. Αναφέρεται στην επιλογή σχολικών συμβούλων:

Λένε πως ο χρυσός ταξιδεύει. Από την Κίνα πέρασε στην Αίγυπτο, ανέβηκε στην Αθήνα, προχώρησε στο Βυζάντιο, πήδησε στη Ρώμη, στο Παρίσι, στο Λονδίνο... Φαίνεται ότι και η ελληνική «εξυπνάδα» επίσης ταξιδεύει. Η επιλογή επιθεωρητών παλιότερα, σχολικών συμβούλων σήμερα είναι μια σοβαρή ένδειξη για τα ταξίδια της:

Το 1978 η «εξυπνάδα» παρεπιδιμούσε στην Αρκαδία, αφού εκεί βρέθηκαν και επελέγησαν πάνω από 40 επιθεωρητές, ενώ στη Μακεδονία βρέθηκε μόνο ένας—εκεί τότε έσπασε το τσαρδί της η χαζομοιρία.

Το 1980 η «εξυπνάδα» ανέβηκε στο Καρπενήσι όπου βρέθηκαν και επελέγησαν καμιά 15αριά μαζωμένοι επιθεωρητές.

Το 1983 η «ελληνική εξυπνάδα» προχώρησε στα Γιάννενα που, έχασαν μεν τα γρόσια, έβγαλαν όμως με μίας καμιά 70αριά σχολικούς συμβούλους μονοκοπανιά, ξεπερνώντας την πάλη ποτέ Αρκαδία. (Την εποχή εκείνη η «εξυπνάδα» παρουσίασε διχαστικές τάσεις, αφού ένα κομμάτι της επέμενε με γεροντική επιμονή να καλοκάτοσε στη Λέσβο. Μια εξαίρεση θα πείτε).

Το 1985 αποφάσισε με επιμονή να περαιωθεί στη... Λευκάδα, αλλά (εδώ μια μικρή διαστροφή) να τοποθετηθεί στην... Αθήνα.

Οι επιστήμονες, λένε ότι η «πονηρή υποψία» ανακαλύπτει τα βίτσια της γνώσης και της «εξυπνάδας». Θα δείτε που όλοι θα ξέρουν που θα κάτσει η «εξυπνάδα» στην επόμενη επιλογή, γιατί όλοι υποψιάστηκαν ότι κάποια σχέση υπάρχει της «εξυπνάδας» και της εξουσίας. Υπάρχει άλλη εξήγηση;

Κώστας Ποδιάς

ΚΡΙΤΙΚΗ - «ΚΕΝΤΡΙ»

ΚΑΙ ΝΟΜΕΝΚΛΑΤΟΥΡΑ

● Με τον τίτλο «πρυτανική νομενκλατούρα και βραδυνός φιλελευθερισμός» ο καθηγητής του πανεπιστημίου Πατρών και πρόεδρος του τμήματος Φυσικής κ. Χρ. Δ. Γούδης μας έστειλε την επιστολή που ακολουθεί:

Κύριε διευθυντά,

Στην εφημερίδα «Βραδυνή» της Κυριακής (3-11-85) και στην στήλη «κεντρί» δημοσιεύεται φωτογραφία που πάρθηκε κατά την απονομή πτυχίων σε αποφοιτούτες από το Πανεπιστήμιο Πατρών τον περασμένο Σεπτέμβριο. Σ' αυτήν εικονίζονται ο Πρύτανης του ιδρύματος και πέντε πρόεδροι τμημάτων μεταξυ των οποίων και ο γράφων το παρόν. Η λεζάντα της φωτογραφίας φέρει τον τίτλο «Πρυτανική Νομενκλατούρα» και συνοδεύεται από τα παρακάτω σχόλια: «Μας φλόμωσε στην κουλτούρα η αλλαγή! Τόση που τους τρέχει από τα μπατζάκια των ξεβαμμένων μπλου-τζηνς. Στη φωτογραφία θαυμάζετε τις πρυτανικές αρχές και τους καθηγητές του Πανεπιστημίου Πατρών με μπουφάν και τριχούλες στα ντεκολτεδάκια την ημέρα της ορκωμοσίας των νέων φοιτητών! Καλά δεν τους ζήτησε κανείς να εμφανιστούν με φράκο. Αλλά και τόση λετσοκουλτούρα της πρυτανικής νομενκλατούρας, δεν την είχαν φανταστεί ούτε στα πιο τολμηρά πόρνο του σοσιαλισμού του (Τρίτου) δρόμου!».

Δεδομένου ότι είμαι ένας από τους υβριζόμενους θα ήθελα να παρατηρήσω ότι ο δημοσιογράφος της εφημερίδας που έγραψε τα παραπάνω συγγέει την ακαδημαϊκή υπόσταση, νοοτροπία και αξιοπρέπεια με μοντέλα ενδυμασίας της προτιμήσεώς του τα οποία και θεωρεί σαν έκφραση... ηθικής! Η έλλειψη ανοχής σε στοιχειώδη θέματα, όπως η αποδοχή ελαφρού ντυσίματος κατά τη διάρκεια της θερινής περιόδου σ' ένα πανεπιστημιακό χώρο που από τη φύση του δεν είναι ιδιαίτερα κονφορμιστικός, είναι ένδεικτικό της αρτηριοσκληρωτικής νοοτροπίας που χαρακτηρίζει την παλαιουσυντηρητική πολιτική πρακτική. Μια πολιτική που έχει επανειλημμένα αποδοκιμαστεί από τον ελληνικό λαό και που τη μόνη σχέση που ενδεχομένως έχει με το φιλελευθερισμό είναι αυτή του Φάντη με το ρητινέλαιο.

Δεν γνωρίζω αν «από τα μπατζάκια των ξεβαμμένων μπλου-τζηνς μας τρέχει η κουλτούρα». Εκείνο που μπορώ με βεβαιότητα να πω είναι ότι από τα μπατζάκια της «Βραδυνής» σίγουρα δεν ξεχυλίζει καμιά φιλελεύθερη νοοτροπία. Και είναι κρίμα!

Χρίστος Δ. Γούδης

Καθηγητής
του Πανεπιστημίου Πατρών
Πρόεδρος τμήματος Φυσικής

Σ.Σ. 'Ισως να μην είναι άσχετα με τον ερεθισμό της «Βραδυνης» τα δύο άρθρα του καθηγητή κ. Χρ. Γουδή που δημοσιεύθηκαν πριν καιρό. Το ένα με τίτλο «ανοικτή επιστολή στον κ. Μητσοτάκη» στο «Ποντίκι» της 18-10-85 και το άλλο με τίτλο «Η αποσύνθεση της παλιάς Δεξιάς και ο πρόωρος τοκετός της ΔΗ-ΑΝΑ» στο «Βήμα» της Κυριακής 22-9-85. Να ενόχλησαν τα «ξεβαμμένα μπλου-τζηνς» ή η διατύπωση της κριτικής στον κ. Μητσοτάκη και στη ΝΔ; Πάντως από «πολιτική κουλτούρα» φαίνεται ότι πάμε καλά...

ΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ

● Από τον Ντίνο Μακρόπουλο, τ. Πρόεδρο του Δ.Σ. του ΟΤΕ πήραμε το γράμμα που ακολουθεί και αναφέρεται σε άρθρο από προηγούμενου τεύχους. Ο σχολιασμός των θεμάτων που θίγονται και η συνέχιση της έρευνας για τον ΟΤΕ, μετρίτουμε —λόγω άλλης επίκαιρης ύλης— σε επόμενο τεύχος.

Αξίωσιμε κ. Διευθυντή

Σχετικά με το δημοσίευμα στο περιοδικό σας με τίτλο «Τα μυστήρια του ΟΤΕ» τεύχος 303/8.11.85, με συντάκτη τον κ. Σ. Κούλογλου θα ήθελα να παρατηρήσω πολύ συνοπτικά τα εξής:

1) Με λυπεί ειλικρινά ότι ο συντάκτης του δημοσιεύματος τόσο

ταν, όταν εμένα με δικάζαν στα έκτακτα στρατοδικεία για «αντεθνικές πράξεις» ή είχα de facto «επαγγελματική απαγόρευση» κατά τα χρόνια της δικτατορίας σ' αυτές ακριβώς τις πολυεθνικές που έμμεσα ο συντάκτης σας αφήνει να εννοηθεί —έτσι από στρεβλή ίσως πληροφόρησή του— πως θεωρήθηκα ακόμη και υπεύθυνος για οποιεσδήποτε ενέργειες που τις ευνοούσαν.

Και τώρα πιο συγκεκριμένα, επειδή φαίνεται ότι στη χώρα μας η σωπή θεωρείται πολλές φορές και αδυναμία.

Όλοι οι διαγωνισμοί που έγιναν στη διάρκεια που ήμουν υπεύθυνος στον ΟΤΕ, έγιναν με πλήρη διαφάνεια και αντικειμενικότητα χωρίς καμιά απόλυτα σκοπιμότητα.

Ο διαγωνισμός «ηλεκτρονικών κέντρων» που αναφέρεται, ήταν μια σύντομη διαδικασία λήψης προσφορών από δύο μόνο οίκους (μειοδότες σε προηγούμενο διαγωνισμό), η δε αναφορά σύντομου χρόνου παράδοσης του υλικού που είχε τεθεί από τις υπηρεσίες είχε το νόημα συμπίεσης του χρόνου, όπως αυτό διευκρινίστηκε στους ενδιαφερόμενους οίκους στις σχετικές συζητήσεις.

Καμιά λοιπόν κακόβουλη μεθόδεση!

Απλά γνώμονας το συμφέρον

νισμού της τάξης του 1,2 δις δρχ. και αυτό μετά από μειοδοτικούς διαγωνισμούς.

Αυτά βέβαια κάπου πόνεσαν, αλλά απορώ για το ότι ο συντάκτης σας στερείται της πληροφόρησης για τέτοια γεγονότα, που δεν ήσαν δα και συνήθη στον ΟΤΕ.

Σίγουρα διαφεύγει της προσοχής του συντάκτη σας το γεγονός ότι ο ΟΤΕ είχε το 1983 5,7 δις δρχ. και το 1984 3,7 δις δρχ. κέρδος.

Ότι το κατασκευαστικό πρόγραμμα αυξήθηκε κατά περίπου 80% χωρίς αύξηση προσωπικού.

Ότι οι λειτουργικές δαπάνες εξελίχθηκαν από 30,2% το 1981 στα 27,9% το 1982 και στα 18,8% το 1983. Αυτά όλα εντελώς ενδεικτικά μια και μιλάμε για οικονομικά στοιχεία, χωρίς βέβαια καμιά προσπάθεια «Αυτολιβανισμού».

Η λαθεμένη πληροφόρηση που είχε ο συντάκτης του δημοσιεύματος, δεν του ξεκαθάρισε ίσως το γεγονός ότι η βάση της προσπάθειας για ελληνοποίηση της παραγωγής ηλεκτρονικοϋπαικουτικού υλικού, αλλά βέβαια ουσιαστική και σε βάθος ελληνοποίησης και όχι τύπου «Μπουμπλή», μήκαν μετά από πρωτοβουλίες μου σε συνεργασία και με τον ΕΟ-MEX.

Το θέμα της προοδευτικής παραγωγής στην Ελλάδα, των δευτερευουσών εγκαταστάσεων αλλά και της δυναμικής παρουσίας του ΟΤΕ στον τομέα αυτό, που πράγματι λίμναζε, μπήκε επί τη θέτειάς μου, σε μια ολοκληρωμένη βάση με συγκεκριμένο χρονοπρόγραμμα ενεργειών, μετά από συζητήσεις με τους εργαζόμενους το καλοκαίρι του 1984 (υπάρχει και σχετικό πρωτόκολλο), σ' αυτά δε τα πλαίσια ενημερώθηκε το Υπουργείο Προεδρίας.

Η ολισθήση βέβαια υλοποίησης τέτοιων προγραμμάτων, σε τόσο ζωτικούς χώρους προκαλεί προβλήματα κυρίως στους χρήστες.

Ο ΟΤΕ υπήρξε για μένα ένας τόπος προσφοράς (της όποιας δυνατής) και θεωρώ ότι βοήθησα αρκετά σε μια θετική πορεία του Οργανισμού (μια ματιά στους αριθμούς αρκεί) δεν υπήρξε λοιπόν «τόπος εγκλήματος», για να χρησιμοποιήσω τους κάποιους σαφώς αβάσιμους υπαινιγμούς και «τρόπους του λέγειν» του συντάκτη.

Αυτός ήταν άλλωστε πιστεύω ο λόγος επανεπιλογής μου στο ΔΣ ΟΤΕ και της αποδοχής εκ μέρους μου στα πλαίσια συγκεκριμένων προϋποθέσεων.

Η ευθιξία είναι για μένα ένα βασικό σημείο, όταν υπάρχουν ουσιαστικοί λόγοι και όχι όταν συγκεκριμένοι κύκλοι ή κυκλώματα διοχετεύουν για δημοσίευση οποιεσδήποτε ασυνάρτητες ιστορίες για παρεμβάσεις σε τυπογραφία κτλ...

Θα ήθελα να σας διαβεβαιώσω ότι μετά τη λήξη της ευθύνης μου στον ΟΤΕ, δεν είχα κανένα λόγο να αναμειχθώ στην πορεία του Οργανισμού, ούτε και το έκανα.

Η οποιαδήποτε δε τακτική κάποιον μονόλογον που μπορεί να καταγράφεται στα πρακτικά εν απουσία μου και μη έχοντας δυνατότητα πρόσβασης σ' αυτά, είναι σίγουρα μια παλιά γνωστή τακτική, η οποία όμως συνηθίζεται σε εντελώς άλλους χώρους! και που πιθανά κάποιες σκοπιμότητες σύγχυσης των πραγμάτων μπορεί να εξυπηρετεί, οι οποίες δεν μου είναι γνωστές και δεν με αφορούν.

Τέλος θα ήθελα να αναφέρω πως στα πλαίσια των ευθυνών μου στον ΟΤΕ συνεργάστηκα και με τους αναφερόμενους στο δημοσίευμα συνδικαλιστές κ. Ρ. Σπυρόπουλο και Γ. Σκαρπέλη και παρά τις οποιεσδήποτε διαφορές που μπορεί να είχαμε έμαθα να τους εκτιμώ για το προσωπικό ήθος και την ακαιριαιότητά τους.

Αυτά σαν μια σύντομη αναφορά στο δημοσίευμα του έγκριτου περιοδικού σας για την πιο σω-

Ο ΟΤΕ ΚΑΙ ΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΟΥ

επιφανειακά ασχολείται με την οικονομική πορεία του ΟΤΕ χρησιμοποιώντας πράγματι εντελώς πρόχειρα στοιχεία για σοβαρά πράγματα.

2) Πράγματι δεν είναι το ενδιαφέρον θέμα το τι πιστεύει ο συντάκτης σας για μένα και μάλιστα σε φόρμα Plurals - Magistralls (αριστοκρατικού πληθυντικού) αλλά το τι αφήνει να εννοηθεί, επειδή φαίνεται ότι μάλλον δεν ξέρει την ιστορία μου και τη συνέπειά μου, όπως εγώ βέβαια ομολογώ πως δεν γνωρίζω πού ο ίδιος ή-

του Οργανισμού. Γι' αυτό και δεν υπήρξε καμιά διένεξη σε τέτοιου είδους θέματα.

Είναι γνωστές και στους υπερασπιστές παράγοντες και στους εργαζόμενους του ΟΤΕ οι σκληρές διαπραγματεύσεις που έγιναν κατά τη θητεία μου με όλους ανεξαιρέτα τους οίκους - προμηθευτές, όπως και η μεγάλη προσπάθεια που κατεβλήθη για την εξυγίανση του τομέα των προμηθειών, αλλά και το γεγονός ότι μέσα στο 1983 επιτεύχθηκαν εκπτώσεις προς όφελος του Οργα-

ΚΑΛΕΝΤΗΣ

Ηρθε
το φωκάκι
από το Βόρειο Παγωμένο ωκεανό

ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

85

ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗΣ

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

ΓΙΑΝΝΗ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ

στή και ολοκληρωμένη ενημέρωση των αναγνώστών σας.

Με βαθιά εκτίμηση
Ντίνος Μακρόπουλος

...ΥΠΕΡ ΑΥΡΙΑΝΗΣ

● **Αναγνώστης μας από την Πάτρα, που δεν επιθυμεί τη δημοσίευση του ονόματός του, μας έστειλε μία εκτεταμένη επιστολή στην οποία εκθέτει τους λόγους των διαφωνιών του για τη στάση εντύπων και εφημερίδων της Αριστεράς απέναντι στην «Αυριανή». Είδαμε όμως ολόκληρη την επιστολή του δημοσιευμένη στην «Αυριανή» της Κυριακής 17 Νοεμβρίου. Και με υπονοούμενα μάλλον ότι ασκήσαμε λογοκρισία, και δεν δημοσιεύθηκε στο ANTI επίτηδες. Είναι γνωστό ότι δεν μπορούμε να δημοσιεύουμε άμεσα όλες τις επιστολές λόγω χώρου, και ιδιαίτερα όταν είναι μεγάλες. Εν πάση περιπτώσει η επιστολή αυτή όπως και όλος ο διάλογος αυτού του τεύχους, θα έπρεπε να δημοσιευθεί στο προηγούμενο. Η ύλη όμως του περιοδικού δεν μας επέτρεψε να δημοσιευθεί και αυτή ήταν η αιτία που καθυστέρησε και η επιστολή του αναγνώστη μας, που θέλει να διατηρήσει την ανωνυμία του. Τα συμπεράσματα ως τα βγάλουν οι αναγνώστες μας. Δημοσιεύουμε λόγω έλλειψης χώρου να κυριότερα αποσπάσματά της:**

...Δεν με έχεις πείσει για το δικό της στάση σου απέναντι στην «Αυριανή» και τους εκδότες της.

Υπάρχουν τόσα έντυπα, ημε-

ρήσια ή περιοδικά, που κάνουν αναλύσεις ενός άλλου (ας το πούμε και έτσι) —επιπέδου. Κατάφεραν λίγα ή πολλά πράγματα. Προσωπικά πιστεύω λίγα. Επικεφαλής των κυκλοφοριών όμως είναι τα πιο αντιδραστικά —για μένα. Όμως δεν καταφέρνουν να ναντίον τους. Δεν σε πειράζουν. Σε πειράζει όμως —όπως το Ριζοσπάστη, την Αυγή και τώρα μέχρι και το Φυλλάδιο— το φαινόμενο «Αυριανή», με το λαϊκίστικο ό πως λες, ύφος της (η συχνή επικλήση αυτού του όρου, μου θυμίζει το βάπτισμα από τον κάθε κρατούντα, της διεκδικητικής διαδήλωσης, σε πεζοδρόμιο και οχλοκρατία).

Τι πειράζει, εάν βρέθηκε μια εφημερίδα, που αντί να κάνει διαλεκτική ανάλυση των διάφορων κοινωνικών κτλ. φαινομένων και έτσι να εξηγήσει και πολεμήσει καταστάσεις, επικεντρώνει αυτά τα φαινόμενα και αυτές τις καταστάσεις σε πρόσωπα ή ομάδες, ώστε ο κάθε «απλός» και απολίτικος αναγνώστης, που ξέφυγε με οποιοδήποτε τρόπο από τα φαρμακερά έντυπα πρώτης κυκλοφορίας —με επικεφαλής τα «δημοκρατικά»— να αποκτήσει κάποιον ερεθισμό και έτσι αν του κεντρίσει το ενδιαφέρον, να ενδιαφερθεί για πάρα πέρα γνώση;

Και για να ενδιαφερθεί αυτός ακριβώς ο αναγνώστης, που τυχαίνει να είναι και πολίτης, θα πρέπει, χωρίς τσιριμόνιες, και να μάθει και να λέει ότι ο κλέφτης είναι κλέφτης, ο προδότης δεν εί-

ναι πατριώτης, οι μπλούζες δεν είναι εσώρουχα και ο Καραμανλής δεν είναι εθνάρχης.

Και τώρα δυο λόγια για τους εκδότες: οπωσδήποτε δεν πιστεύω ότι το παρελθόν ενός από μου προσδιορίζει το μέλλον του ακριβώς. Εάν είναι όμως έτσι —αυτό υποστηρίζεις— θα σου πω τα πάρα κάτω, που αγγίζουν και το κοινωνικό τους εκτόπισμα, το οποίο με λύπη μου βλέπω, πολύ το υπολογίζεις, τουλάχιστον στον όγκο του.

Γνώρισα την οικογένεια Κουρή το 1957 με '58, όταν δούλευα στην Κεφαλλονιά. Όταν τελείωνε τη δουλειά μου, πήγαινε μέχρι την παράγκα —αν δεν κάνω λάθος—, που ο Κουρή είχε τις «εγκαταστάσεις» και τύπωνε τη «ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑΣ», βοηθώντας στο γύρισμα του τροχού του πιεστηρίου, που κατά κανόνα αυτή τη δουλειά την έκανε ο Μάκης Κουρή, παιδί μικρό με κοντά πανταλόνια. Ο Γιώργης τότε πρέπει να ήταν γύρω στα 18. Γνωστός και πολύ αγαπητός σε όλους τους Κεφαλλονίτες. Η εφημερίδα που έβγαζε εθεωρείτο η εγκυρότερη (δεν θυμάμαι αν ήταν ημερήσια ή βδομαδιατική).

Από την άποψη αυτή νομίζω ότι ήταν κοινωνικοεκτοπισματούχος. Δεν ξέρω πόσα χρόνια πριν είχε βγάλει την εφημερίδα του. Υποθέτω όμως, ότι για να είναι τόσο γνωστός, δεν θα 'πρεπε να ήταν λιγότερο από δύο. Υποθέτω επίσης ότι από τότε μέχρι τώρα, δεν γίνεται παρά να απόχτησαν

και πνευματικό εκτόπισμα και δυνατότητα άσκησης δημοσιογραφίας σε επαγγελματική βάση.

Πολιτικά ο Κουρή ήταν τοποθετημένος στον προοδευτικό χώρο, ας πούμε στην αριστερά του κέντρου. Το ύφος και το πνεύμα της ΦΩΝΗΣ το έχει και η «Αυριανή». Ας ονομάσουμε το ύφος της «ιδιόμορφης νεοελληνικής κοινωνικής διαστρωμάτωσης». Όμως δεν νομίζω να έγραψε κανένας δημοσιογράφος ή εκδότης και να κυκλοφόρησε εκείνη την εποχή, άρθρο που να πλησίασε το ύφος, την τόλμη και την αλήθεια, το άρθρο που έγραψε ο Γ. Κουρή με αφορμή την υπογραφή των συμφωνιών της Ζυρίχης. Ο τίτλος του ήταν —πάλι δεν θυμάμαι καλά— Ο ΠΡΟΔΟΤΗΣ (ή ΕΠΙΟΡΚΟΣ) ΤΗΣ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗΣ και ενώ τα έβαζε με τον Μακάριο, περνούσε από γενεές δεκατέσσερες το διδυμο Καραμανλή - Αβέρωφ, προσδιορίζοντας και καταγγέλλοντας με ακρίβεια τον ρόλο τους σ' αυτή τη δουλειά.

Επειδή είδα το άρθρο αυτό πριν τυπωθεί, τον πίεσα να το ξαναγράψει, γιατί αν το άφηνε έτσι, ήξερα (είμαι γύρω στα δέκα χρόνια να γίνω σε κάποιο βαθμό μαθός) ότι θα πήγαινε σβουριχτός στη φυλακή —και εγώ τουλάχιστον δεν έβλεπα το λόγο για άλλους ήρωες.

Από το 1959 μέχρι τώρα που σου γράφω, δεν ξανάδα κανέναν

EUGÈNE SUE

ΚΕΡΝΟΚ

Ο ΠΕΙΡΑΤΗΣ

Μετάφραση: Λήδα Παλλαντίου

Χριστουγεννιάτικες
κάρτες

Οι
Χρι
στο
υ
γεννιά
τες κάρτες
της Εταιρείας
Προστασίας Σπα
στικών. Σπάνε το
φράγμα της άγνοιας
γύρω από το τί είναι σπα
στικός.

Εταιρεία προστασίας
σπαστικών

Τμήμα Ευχετηρίων Δικαιάρχου 28-30,
116 36 Αθήνα Τηλ.: 701 5634

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Γ Ρ Α Ι Κ Ο Ι

Γ Ι Α Ν Ν Η Σ
Σ Π Α Ν Δ Ω Ν Η Σ

Α' ΒΡΑΒΕΙΟ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

ΕΤΟΙΜΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

από την οικογένεια Κουρή. Έμαθα αργότερα ότι ο Γιώργης σαν πήγε φαντάρος, ήταν διαρκώς φυλακισμένος στον Παρθενώνα-Σιλβάμ, (εκφράσεις που χρησιμοποιούσε για το Μακρονήσι, ένας αναμφισβήτητος κάτοχος κοινωνικού και πνευματικού εκτοπισμού ακαδημαϊκοπολιτικός, ίσως για να δηλώσει ότι ο πολιτισμός μας εκτός από ελληνιστιανικούς ήταν ή θα γίνει και ελληνισοβραϊκός) και τώρα τελευταία από ένα δημοσίευμά του έμαθα ότι έφυγε από κει με την εντολή να μεταφερθεί σε άλλη χερσαία. Και ήταν φυλακισμένος όχι γιατί έκλεψε ή σκότωσε ή εξαπάτησε.

Επειδή λοιπόν έχουν περάσει τόσα χρόνια από τότε που γνώρισα τον Κουρήδες, γι' αυτό χρησιμοποιώ μερικές φορές το «δεν θυμάμαι ακριβώς». Και σου ξαναλέω: από το 1959 δεν τους έχω ξαναδει, ούτε έχομε με κάποιο τρόπο ξανά επικοινωνήσει. Σου τα έγραψα αυτά, όχι μόνο για να ακουστεί και μια άλλη άποψη για την «Αυριανή» και τους Κουρήδες, αλλά και για να εκφράσω τη λύπη μου για την επίμονη εμπάθεια που έχεις απέναντί τους. Αλήθεια, κατηγορείς συνέχεια το ύφος της «Αυριανής».

Τελειώνοντας θα ήθελα να σε ρωτήσω: πιστεύεις ότι όποιος ήθελε να ψηφίσει Αριστερά—πέρα από το ΠΑΣΟΚ—και ψηφίσει ΠΑΣΟΚ τον παρέσυρε η «Αυριανή»; Εγώ πιστεύω ότι αυτή η άποψη είναι αστεία. Άλλοθι μπορεί να το έδωσε. Τίποτε πάρα πάνω. Ο αριστερός—πέρα από το ΠΑΣΟΚ (άσε την κυβέρνηση)—που ψηφίσει ΠΑΣΟΚ το έκανε συνειδητά και για λόγους που ο ίδιος πίστεψε ότι ήταν οσώστοι. Τουλάχιστον εδώ στην Πάτρα, μερικοί φίλοι το πιστεύουμε.

Αν θέλεις δημοσιεύεις το γράμμα μου. Εάν το δημοσιεύσεις δεν θέλω να βάλεις το όνομά μου.

Φιλικά
Α.Α.
Πάτρα

Σ.Σ. Με τον αναγνώστη μας, «που έχει να ξαναδεί τους Κουρήδες από το 1959», έχουμε διαφορετικές απόψεις. Όπως και με τον «αυριανό σοσιαλισμό» της εφημερίδας «του λαουτζίκου». Ίσως ο «σοσιαλισμός» τον οποίο πιστεύει ο αναγνώστης μας να είναι περισσότερο κοντά στην ιδεολογία και τις απόψεις που καλλιεργεί ο «αυριανισμός». Πάντως από το 1959 μέχρι το 1985 πολλά έγιναν στην Ελλάδα...

ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ

● Από τον Θωμά Δρίτσιο πήραμε την παρακάτω επιστολή. Διορθώνει τυπογραφικά λάθη σε γράμμα του που δημοσιεύθηκε στο τχ. 301.

Αγαπητοί φίλοι,
Μερικές διορθώσεις μόνο σε λάθη ουσίας, που από τυπογραφική αβλεψία παρεξήφρυσαν στην

επιστολή μου για το χουντικό βιβλίο «Η ελληνική δικτατορία» (ΑΝΤΙ, τχ. 301, σελ. 42, Διάλογος - Επανόρθωση).

Να διορθωθεί λοιπόν:

- Στήλη 2η, σειρά 30 από κάτω προς τα πάνω το «συγγραφέας» να διαβαστεί «συνσυγγραφέας».
- Στην ίδια στήλη, από κάτω, 2η σειρά να διαβαστεί «το συγγραφικό εκδοτικό «ΕΥΡΟΠΑ».
- Τρίτη στήλη, από κάτω προς τα πάνω 20η σειρά, το «συνεπάζεται τότε» να διαβαστεί «συνέβαινε τότε».
- Τέταρτη στήλη, η τελευταία σειρά αντί «το αφίνω όμως για άλλους» να διαβαστεί «το αφήνω όμως για άλλους».

Ευχαριστώ -φιλικά
Θωμάς Δρίτσιο

ΠΑΣΟΚ, ΑΠΑΡΤΧΑΤ'ΝΤ, ΑΛΒΑΝΙΑ

● Ο αναγνώστης μας Α. Βοχαΐτης γράφει για τις σχέσεις της χώρας μας με το καθεστώς της Ν. Αφρικής, καθώς και τις σχέσεις με τη γείτονα Αλβανία.

Αφού αναφερθεί στη στάση της κυβέρνησης και των κυβερνήσεων των χωρών της Δυτ. Ευρώπης στο θέμα των αντιποίνων για το καθεστώς της Πραιτώριας αναφέρει τα εξής:

Από πρώτη άποψη φαίνεται ακατανόητη η στάση της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, μιας κυβέρνησης που βαυκαλίζονταν άλλοτε με οράματα σοσιαλιστικά και τριτοκοσμικά, και με φλυαρίες για περήφανη και ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική, αλλά που σιγά-σιγά, μετά και από το «θαλάσσιμα» της οικονομίας έγινε και το ΠΑΣΟΚ ένα αστικό κεντρικό κόμμα, μπαινόντας κι αυτό στο ζυγό της εξάρτησης. Κι όταν μια χώρα είναι εξαρτημένη από το διεθνές ιμπεριαλιστικό και μονοπωλιακό κύκλωμα, ΝΑΤΟ, ΕΟΚ, ΔΝΤ, ασφαλώς και δεν μπορεί να κάνει ανεξάρτητη και περήφανη εξωτερική πολιτική, στην πράξη βέβαια κι όχι στα λόγια! Εκτός από το θέμα του απαρτχάιντ δεν μπορεί να καταργήσει ακόμα και συνεχώς αναβάλλει τη γελιοία εμπόλεμη κατάσταση με την Αλβανία, που δεν χρειάζεται παρά ένας νόμος: με ένα άρθρο, μόνο ένα, καταργείται η εμπόλεμη κατάσταση με την Αλβανία. Αλλά όλο το αναβάλλει και δεν τολμά μήπως θυμώσει ο Σεβαστιανός και θαλώσει τα «ήρεμα νερά» τώρα που πάει να τα φτιάξει με τους Αμερικάνους.

Από το μικρό αυτό λαό τον αλβανικό, πρέπει όλοι να πάρουμε παράδειγμα. Είναι ο μόνος ανεξάρτητος λαός στον κόσμο, που δεν ανήκει σε κανένα συνασπισμό «αμυντικό» ή οικονομικό τύπου ΕΟΚ, ΝΑΤΟ ή Κομεκόν, και δεν πουλιέται για καλοπέραση, αυτοκίνητα, σουπερ μάρκετ, και διάφορες πολυτέλειες δυτικές και ανατολικές, για να 'χει το κε-

φάλι του, το μέτωπό του, καθαρό και περήφανο. Προτιμάει μια ζωή λιτή, ακόμα και φτωχή, παρά μια ζωή ψευτο-ευμάρειας καταναλωτική, αλλά εξαρτημένη, που υποβιβάζει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια στην κατηγορία του ζώου, του υποανάπτυκτου, του δούλου. Και μεις οι Έλληνες είδαμε πού μας κατάντησε η καταναλωτική κοινωνία μαζί με την εξαρτίση, σε μια ανθρώπινη αγέλη αποχαυνωτικής κοινωνίας που την έκανε η μαλθακότητα και η καλοπέραση να χάσει κάθε υπερηφάνεια, αξιοπρέπεια, και ιδανικό.

Φιλικά
Α. Βοχαΐτης
Κορινθία

ΔΙΑΦΩΝΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ

● Αναγνώστης μας, ο οποίος δεν επιθυμεί τη δημοσίευση του ονόματός του, μας γράφει για την παραιτήση, λόγω διαφωνιών με τα πρόσφατα κυβερνητικά μέτρα, της Σ.Ε. της οργάνωσης εκπαιδευτικών Λακεδαιμονίας του ΠΑΣΟΚ.

Αγαπητοί φίλοι,
Σας γράφω για να σας πω ότι και στη Λακωνία όπου το ΠΑΣΟΚ έχει μια μικρή μεν, αλλά φανερικά πιστή οργάνωση, παραιτήθηκε η Σμελής Συντονιστική Επιτροπή της Κλαδικής Οργάνωσης Εκπαιδευτικών, καθώς και ο γραμματέας της ΠΑΣΕΚ δασκάλων και νηπιαγωγών Λακεδαιμονίας. Αιτία φυσικά τα οικονομικά μέτρα και η μεθόδευση της κυβέρνησης απέναντι στο συνδικαλιστικό κίνημα. Η κατάσταση που έχει διαμορφωθεί είναι χαώδης και προδικάζονται κι άλλες παραιτήσεις ή τουλάχιστον αδρανοποιήσεις μελών και στελεχών.

Με χαιρετισμούς
Β.Μ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ
«ΑΡΙΑΔΗΝΗ» ΜΙΑ ΣΠΟΥΔΗ ΣΤΟΝ ΕΡΩΤΙΚΟ ΣΦΕΡΗ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ», Δεινοκράτους 131
τηλ. 72.29.237

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοκράτους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ
- Υπεύθυνος τυπογραφείου:
ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
Σφαρτάκου 9, Καλλιθέα
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φίλμ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
«Εκδοτικοί επιχειρήσεις»
Ν. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ Α.Ε.
Πειραιώς 52, Μοσχάτο
Τηλ. 48.12.558 - 48.22.779

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξάμ. 850 δρχ. - Ετήσια 1.700
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 6.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: δολ. 13
ετήσια: δολ. 26
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: δολ. 15
ετήσια: δολ. 30

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοκράτους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

- ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 70
- ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 100

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

● Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοκράτους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.32.819

● Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο Μ. Κοτζιά και Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
546 22 Θεσσαλονίκη

- Αγγελάκης Ανδρέας**
— *Η ιστορία του ερωτευμένου Τρίτωνα*, νουβέλα
- Καλιότσος Παντελής**
— *Συμπόσιο*, μυθιστόρημα
- Καραούλης Κώστας**
— *Η έκλειψη*, μυθιστόρημα
- Καρατσαφέρη Ιωάννα**
— *Ζευγάρια της Αθήνας*, μυθιστόρημα
- Λάζου Μαρία**
— *Πέντε διηγήματα και μία ερωτική επιστολή*
- Μοσκόφ Κωστής**
— *Ποιήματα*
- Μυράτ Αλέξανδρος**
— *Φονικό στο Ξοχώρι*, διηγήματα
- Ξανθούλης Γιάννης**
— *Ο Σόουμαν δε θά 'ρθει απόψε*, μυθιστόρημα
- Παπακυριάκης Γιώργος**
— *Ο τυφλός ταξιδιώτης*, μυθιστόρημα
- Πολενάκη Μαρία**
— *Κυρία με τα κρεμμυδάκια*
— *Τα απόκρυφα σε δράση*, διηγήματα
- Πολυδωροπούλου Πόππα**
— *Η φθορά*, μυθιστόρημα
- Τσακίρη Σάσα**
— *Κλειστή στροφή*, μυθιστόρημα
- Φωστιέρης Αντώνης**
— *Σκοτεινός έρωτας*, ποιήματα
— *Ο Διάβολος τραγούδησε σωστά*, ποιήματα

- Γκίνζμπουργκ Νατάλια**
— *Οι φωνές της νύχτας*, νουβέλα
- Έσσε Έρμαν**
— *Ντέμιαν*, μυθιστόρημα
— *Νάρκισσος και Χρυσόστομος*, μυθιστόρημα
— *Το παιχνίδι με τις χάντρες*, μυθιστόρημα
— *Το νησί του ονείρου και άλλα διηγήματα*
- Μπονφουά Υβ**
— *Ποιήματα*, μετάφραση Μηνάς Δημάκης
Χρ. Λιοντάκης
- Πιραντέλλο Λουίτζι**
— *Γυμνή ζωή*, διηγήματα
- Σαίξπηρ Ουίλλιαμ**
— *Άμλετ*, μετάφραση Μιχάλης Κακογιάννης
- Σκόρσα Μανουέλ**
— *Ο ακίνητος χορός*, μυθιστόρημα
- Χάμετ Ντάσιλ**
— *Το τελευταίο χτύπημα*, διηγήματα
- Χάντκε Πέτερ**
— *Η ώρα της αληθινής αίσθησης*, μυθιστόρημα

- Ευριπίδης**
— *Βάκχες*, μετάφραση Γιώργος Χειμωνάς
— *Ιφιγένεια εν Ταύροις*, μετάφραση Στέλλα Μπαζάκου-Μαραγκουδάκη
— *Ιφιγένεια εν Αυλίδι*, πρόλογος-μετάφραση Κ. Χ. Μύρης
- Σοφοκλής**
— *Αντιγόνη*, μετάφραση Στέλλα Μπαζάκου Μαραγκουδάκη

- Νικηταρά Χριστίνα**
— *Δοκίμια για το μάθημα της Έκθεσης των μαθητών λυκείου*
- Μιχαηλίδης Α. - Λόγγος Γ. - Μολφέτας Σπ.**
— *Θέματα Βιολογίας για τη Β' και Γ' λυκείου*
- Λόγγος Γ. - Μποτόν Μ. - Συριώτης Θ. - Καλούλης Π.**
— *Προβλήματα Ανόργανης Χημείας για την Α' λυκείου*
— *Προβλήματα Ανόργανης Χημείας για τη Β' λυκείου*
- Λόγγος Γιώργος - Μποτόν Μάρκος**
— *Προβλήματα Οργανικής Χημείας Α' και Β' δέσμης*
— *Θέματα Οργανικής Χημείας*

- Ιωάννου Γιάννης**
— *Το θαύμα*
— *Ποιος τρίτος δρόμος...*
- Καραγιάννης Πάνος**
— *Ιστορίες από τον πλανήτη Γάμα Έτα*
- Μακρή Αγγελική**
— *Πρώτος!*
— *Είμαι ο πρώτος;*
- ΣΤΑΘΗΣ**
— *Ο αιθεροβάμων*
- ΜΑΚΙΣ**
— *ΔυνΑΣΤΕΙΑ*

- Βασιλειάδης Γιάννης**
— *Το κινούμενο σχέδιο*
- Μετς Κριστιάν**
— *Μεταφορά/Μετωνυμία ή Το φανταστικό αναφερόμενο*
- Μινωτής Αλέξης**
— *Ο ηθοποιός Αλέξης Μινωτής*
- Μπρεσόν Ρομπέρ**
— *Σημειώσεις για τον κινηματογράφο*
- ΦΙΑΜ** — Περιοδική έκδοση ανάλυσης και θεώρησης του κινηματογράφου
— Ν° 29. *Η οπτικοακουστική τεχνόσφαιρα*

ΑΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1985

— N° 30. Pasolini — Mass media — Ψηφιακή εικόνα

Αλεξίου Έλλη

— Εισαγωγή στην ιστορία της Παιδαγωγικής

Αργυρίου Αλέξης

— Δεκαεπτά κείμενα για τον Σεφέρη

Βαρβέρης Γιάννης

— Η κρίση του θεάτρου (1976-1984)

Βέλτσος Γιώργος

— Για την επικοινωνία

Γεωργουσόπουλος Κώστας

— Τα μετά το θέατρο

Δημητρίου Σωτήρης

— Λεξικό Όρων Σημαντικής

Δάλκου Γεωργία

— Κωνσταντίνος Γεωργίου Καρυωτάκης

Καγγελάρης Φώτης

— Η διαδικασία της αποπροσωποποίησης

στη σχιζοφρένεια

Κατζουράκης Γιώργος

— Η σφυγμομέτρηση

Κονταράτος Σάββας

— Αρχιτεκτονική κληρονομιά και παράδοση

Κριαράς Εμμανουήλ

— Πρόσωπα και θέματα από την ιστορία

του δημοτικισμού

Κρισμαμούρτι

— Το δίχτυ της σκέψης

— Η απελευθέρωση απ' το γνωστό

Λάδης Φώντας

— Ιουλιανά - 100 μέρες που συγκλόνισαν την

Ελλάδα

Μαλλιάρου Μαρία-Αδαμαντία

— Η μητέρα εκπαιδεύεται στην Παιδιατρική

Μερακλής Μ. Γ.

— Τέσσερα δοκίμια για τον Κ. Π. Καβάφη

— Προσεγγίσεις στην ελληνική πεζογραφία

Μοσκόφ Κωστής

— Λαϊκισμός ή πρωτοπορία;

— Εισαγωγικά στην Ιστορία του Κινήματος

της Εργατικής Τάξης

Παπαδολαμπάκης Μανώλης

— Χώροι της ελευθερίας

Πιαζέ Ζαν

— Η ψυχολογία της νόησης

Πιερίης Μιχάλης

— Χώρος, φως και λόγος στην ποίηση

του Κ. Καβάφη

Ραυτόπουλος Δημήτρης

— Τέχνη και εξουσία

Σακελλαρίου Χάρης - Καραγιάννης Θανάσης

— Οδηγός παιδικού και νεανικού βιβλίου

Σκιαδάς Αριστόξενος

— Μικρογραφίες

Τριανταφυλλόπουλος Δ. Ν.

— Μινύρισμα πτηνού χειμαζομένου, φιλολογικά

στον Παπαδιαμάντη

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΥΣ

Αλέξιν Ανατόλι

— Η τρελή Ευδοκία

Αλεξίου Έλλη

— Μύθοι του Αισώπου

Δημόπουλος Ντίνος

— Ο μαστρο-Πολύξενος κι η παλιοπαρέα του

Ιερωνυμίδη-Κατσουλίδη Σόνια

— Η Κρυσταλλούλα

Ιστορίες της Ανατολής

— Ιστορίες των δερβισάδων

Ιωαννίδης Ι. Δ.

— Τα τρία παιδιά

— Το άσπρο άλογο

— Ένα καράβι στη βιτρίνα

— Η ιστορία με το γαλάζιο μολύβι

Κάνιστρα Πολυξένη

— Δώδεκα λαϊκά τραγούδια με ζωγραφιές

Κίπλινγκ Ράντγιαρντ

— Το ωραιότερο διήγημα του κόσμου

Κριστ Δέσπω

— Η ιστορία της Τρανούπολης

και των Τρελοπουλαίων

Μάρα Ειρήνη

— Μια ιστορία για δύο...

Μαρίνος Μ. Γιώργος

— Το χρωματιστό θηρίο

— Το ποίημα με τα χρώματα

— Ο εξωγήινος του κλόουν

— Το αυτοκίνητο του κυρ-κλόουν

— Το αλφαβητάρι του κυρ-κλόουν

Μιχαήλ-Δέδε Μαρία

— Θρύλοι των ιθαγενών της Αυστραλίας

Πρόισλερ Ότφριντ

— Ο Νερουλίνος, το πνεύμα της λίμνης

Σακελλαρίου Χάρης

— Η φωτιά που δε σβήνει

— Διηγήματα των Χριστουγέννων

Στάικου Π. Α.

— Η ιστορία της τρύπας

Τζώρτζογλου Νίτσα

— ΣΟΣ - Κίνδυνος

Τσέχωφ Άντον

— Αστείες ιστορίες

Φίλντισον Σοφία

— Ορέστης

Φωτιάδου-Μπαλαφούτη Γιώτα

— Όλα τα ζωάκια αντάμα

Η δημόσια χρήση του Λόγου

Να δίνεις *σήμερα* μια μάχη υπέρ της ελευθερίας του λόγου, είναι σίγουρα μια υπόθεση θλιβερή. Διότι σιωπηρά ισοδυναμεί με ομολογία ότι υπάρχουν ακόμα στη χώρα μας δημόσιοι χώροι άσκησης του λόγου, όπου οι σκοταδιστικές απόψεις συντηρούνται και αναπαράγονται.

Από αυτή τη σκοπιά, οι υστερικές κραυγές που ακούστηκαν επειδή ένας νεαρός μαθητής διάβαζε το τελευταίο βιβλίο της Ευγενίας Φακίνου —το οποίο κάποιος θεώρησαν «ψυχοφθόρο»— δεν είναι ίσως τίποτα περισσότερο από την περιοδική κρίση σκοταδισμού που πιάνει κάποιες συντηρητικές ομάδες μικροαστών. Το ζήτημα είναι πολύ πιο σοβαρό, όταν τα ίδια επιχειρήματα ψιθυρίζονται από δημόσιους άνδρες οι οποίοι δεν διστάζουν να ομολογήσουν ότι θεωρούν την αντικειμενική πληροφόρηση από τα μαζικά μέσα επικοινωνίας ούτε λίγο ούτε πολύ «έγκλημα κατά της δημοσίας τάξεως».

Ο παραλληλισμός δεν είναι φυσικά διόλου αυθαίρετος. Η λογική μήτρα που γεννά και τις δύο επιχειρηματολογίες είναι η ίδια. Και το βασικό της χαρακτηριστικό είναι ότι χωρίζει τους πολίτες σε δύο κατηγορίες: στους ώριμους, που είναι ικανοί εξ ορισμού να χειρίζονται κάθε πληροφορία, και στους ανώριμους, που εξαιτίας ακριβώς αυτής της διανοητικής αναπηρίας τους δεν δικαιούνται να έχουν πρόσβαση στο σύνολο των απόψεων και των ιδεών. Παράλληλα, αυτή η πρώτη διάκριση συνοδεύεται και από μία δεύτερη: υπάρχουν άνθρωποι που διαθέτουν την ικανότητα του αυτοπροσδιορισμού, και άλλοι, οι οποίοι είναι εξαιτίας της ανωριμότητάς τους καταδικασμένοι να καθοδηγούνται προς τους σκοπούς τους. Για την ηθική ακεραιότητα, την ψυχική ηρεμία και την πραγματική εξυπηρέτηση των ουσιαστικών συμφερόντων αυτής της ομάδας, η ελεύθερη δημόσια χρήση του λόγου πρέπει να περιορίζεται. Ακόμα παραπέρα, με την εφαρμογή του ίδιου επιχειρήματος, οι πρώτοι δικαιούνται να επιφυλάσσουν στον εαυτό τους το δικαίωμα να ψεύδονται, αρκεί με αυτόν τον τρόπο να υπηρετούν τους σκοπούς που θέτουν για τους ανώριμους.

Κι όμως, έχουν περάσει ήδη δυόμισι αιώνες από τότε που δόθηκαν οι μεγάλες μάχες του διαφωτισμού. Πριν 201 ακριβώς χρόνια, ο Ιμ. Καντ απαντώντας στο ερώτημα «τι είναι διαφωτισμός;», έδινε μια απάντηση για λογαριασμό όλης της ανθρωπότητας: «... για τούτο τον διαφωτισμό τίποτε άλλο δεν απαιτείται παρά *ελευθερία*» και μάλιστα η πιο άβλαβη από οτιδήποτε μπορεί να ονομαστεί ελευθερία, δηλαδή η ελευθερία να κάνει κανείς δημόσια χρήση του Λόγου του στο κάθε τι».

Και θεωρούσε ότι ο διαφωτισμός ήταν η έξοδος από την ανωριμότητα. «*Έχε θάρρος να μεταχειρίζεσαι το δικό σου νου!* Τούτο είναι το έμβλημα του Διαφωτισμού», ήταν το σύνθημα που έριχνε στους σύγχρονούς του.

Υστερα από τόσα χρόνια, όταν πια αυτές οι ιδέες αποτελούν πλέον κοινό τόπο, κοινή αποσκευή του πολιτισμού μας, δεν είναι θλιβερό να τις υπενθυμίζουμε; Ακόμα και η πεφωτισμένη δεσποτία του Φρειδερίκου είχε την ικανότητα να διακρίνει ανάμεσα στο *καθήκον* να αφήνει πλήρη ελευθερία στη δημόσια χρήση του λόγου και να αποκρούει για τον εαυτό της το αλαζονικό κατηγορήμα της *ανεκτικότητας*.

Αρκετοί δικοί μας πολιτικοί δεν θα μάθουν ποτέ να είναι τουλάχιστον *ανεκτικοί*;

Σημειωματάριο ειδήσεων

• **Ημέρες επετείων.** Και «οι επέτειοι αποτελούν ευκαιρία αναλογισμών». Αυτό σημειώνει η «**Καινούργια Ρούγα**», «ανεξάρτητη ριζοσπαστική εφημερίδα», στο τελευταίο, υπ' αριθμό 75, φύλλο της που λάβαμε. Συμπλήρωσε τον τρίτο χρόνο κυκλοφορίας της, είναι και αυτή δεκαπενθήμερη και εκδίδεται στη Ζάκυνθο. Χρησιμοποιώντας δόκιμα την ιδιωματική γλώσσα του νησιού, έχει δώσει μια πρωτοτυπία στον τοπικό Τύπο. Όχι μόνο με τα θέματά της, το σχολιασμό, την κριτική, αλλά και την ποιότητα. Γνωρίζοντας τις δυσκολίες έκδοσης, ευχόμαστε να συνεχίσει. Σε εποχές συγχύσεων τέτοιες φωνές είναι αναγκαίες.

• Δεν είναι όμως μόνο η «**Καινούργια Ρούγα**» που προσπαθεί. Και σε άλλες πόλεις υπάρχουν αντιστοιχες προσπάθειες. Το «**αυτό**» στη Λάρισα, μηνιαία εφημερίδα - περιοδικό συμπλήρωσε ζωή οκτώ τευχών. Για όλες αυτές τις προσπάθειες θέλουμε πολύ να μιλήσουμε, να συζητήσουμε με όσους τις έχουν ξεκινήσει και τις συνεχίζουν, να ανταλλάξουμε σκέψεις και ιδέες. Δεν το λέμε επειδή είναι μέρες επετειακές. Σύντομα ελπίζουμε να το κάνουμε.

• Και μιας και μιλάμε για τον Τύπο, που όπως λένε είναι «στο περιθώριο», ένα νέο, φοιτητικό περιοδικό έβγαλε το πρώτο του φύλλο. Είναι ο «**φοιτητικός περίγυρος**». Με κείμενα για τα πανεπιστημιακά προβλήματα και τα προβλήματα των φοιτητών, δίνει ελπίδες ότι θα δώσει στο κοινό του το σημερινό τρόπο σκέψης των νέων φοιτητών. Γράφεται από φοιτητές μέλη του Δημοκρατικού Αγώνα και απευθύνεται, όπως σημειώνουν στο πρώτο φύλλο, σε φοιτητές.

• Από την επαρχία στην Αθήνα. Στο Ζάππειο αρχίζει σήμερα το τριήμερο **συνέδριο Αρχιτεκτονικής και Πολεοδομίας**, με την ευκαιρία της έκθεσης «**Αθήνα Ευρωπαϊκή Υπόθεση**». Θέμα «Πόλεις, Άστρ, Πρωτεύουσα. Από τη Νεοκλασική στη Νέα Πόλη». Είναι μια ευκαιρία να δούμε τη διαμόρφωση της Αθήνας, τη σχέση της διαμόρφωσης της πόλης - πρωτεύουσας με το κράτος, τη σχέση της με τους αρχιτέκτονες, μηχανικούς, τη διοίκηση, τη βιομηχανία και την τεχνική. Επιστημονικός υπεύθυνος για το ενδιαφέρον αυτό συνέδριο είναι ο **Γιάννης Τσιώμης** και στους οργανωτές μεταξύ άλλων είναι το Γραφείο Αθηνών της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, το

Υπουργείο Πολεοδομίας και Κατοικίας Γαλλίας, ο Σύλλογος «**Αθήνα Ευρωπαϊκή Υπόθεση**» κ.ά.

• Στο τεύχος 130 του «**Διαβάζω**» ο καθηγητής **Δημήτρης Μαρωνίτης**, πνευματική προσωπικότητα με πολιτική εγρήγορση και συμμετοχή στα κοινά, μιλά για την πορεία του μέσα στα ελληνικά γράμματα, τη σχέση του με την πολιτική, τα βιώματά του από τον πανεπιστημιακό χώρο και το ρόλο του διανοούμενου στη σύγχρονη πραγματικότητα. Μια προσωπική κατάθεση που υπερβαίνει τα όρια της απλής συνέντευξης αγγίζοντας το δοκιματικό λόγο.

• Στο χώρο των εκθέσεων. Ο **Αλέξανδρος Αλιάς** γεννημένος στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου εκθέτει για πρώτη φορά στην αίθουσα τέχνης «**ΑΡΕΝΑ**» Κλεομένους 37 στο Κολωνάκι. Η έκθεση θα είναι ανοιχτή μέχρι τις 14 Δεκεμβρίου.

• Στις 25 όμως Νοεμβρίου κλείνει η έκθεση του **Γιάννη Παπανελλόπουλου** στην αίθουσα «**Υάκινθος**», Ζηρίνη 23, στην Κηφισιά. Παρουσιάζεται η τελευταία παραγωγή του Γ. Παπανελλόπουλου που περιλαμβάνει 35 έργα, λάδια, τέμπλες, ακουαρέλες και σχέδια με μολύβι. Ας σημειωθεί ότι η προηγούμενη ατομική έκθεσή του είχε γίνει το 1979 στην Αθήνα, στην ΩΡΑ. Θεματολογικά η τελευταία οργανώνεται γύρω από τη σχέση του βιομηχανικού εργάτη με τη μηχανή.

• Υπάρχει όμως και μια ενδιαφέρουσα έκθεση στο Βόλο. Η γνωστή «**ναίφ**» ζωγράφος **Νίκη Ελευθεριάδη** παρουσιάζει τη νέα της δουλειά (30 λάδια) στην αίθουσα του Γαλλικού Ινστιτούτου Βόλου από τη Δευτέρα 25 Νοεμβρίου μέχρι τις 13 Δεκεμβρίου.

Καταρχήν για τον Οδυσσέα Ελύτη

του Γιάννη Η. Χάρη

1. Αφού ψάξαμε τον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο, περιμέναμε και το Playboy του Νοεμβρίου, μπας και βρούμε μισή έστω λέξη του Οδυσσέα Ελύτη, του ποιητή που διασώθηκε όσο κανένας άλλος από την «πένα» του δημοσιογράφου Γιώργου Λιάνη, στο κείμενο που παρακολουθούσε την πορεία του «Σώματος και της Ψυχούλας» της Ζωής Λάσκαρη, και κυρίως στις λεζάντες που υπομνημάτιζαν, με αυτούσιους στίχους και σχεδόν πλήρη παραπομπή, τις γραμμές του Σώματος (Playboy 7, Οκτώβριος 1985, σ. 48-50 και 100).

Αλλά ο Οδυσσέας Ελύτης εσιώπησε. Δεν θέλησε, ενδεχομένως, να συνδιαλλαγεί, ακόμη και με έμμεσο τρόπο, με τον εκδορέα «θαυμαστή» του. Δικαιώμα του, φυσικά, να κρίνει ο ίδιος τότε και πώς θα υπερασπιστεί το έργο του. Μολονότι ακόμη και η αδιαφορία, η υπερήφανη αδιαφορία απέναντι στη βάνουση έλλειψη σεβασμού που επιδεικνύεται προς τον ίδιο και το έργο του συνιστά, τελικά, έλλειψη σεβασμού του ίδιου προς αυτούς που τον σέβονταν.

2. Για το επίμαχο «κείμενο» υπήρξαν αρκετά σχόλια, άμεσα ή

έμμεσα, που στάθμευαν όμως όλα στα γνωστά πλέον, φαιδρά καμώματα της γραφίδας του Γιώργου Λιάνη. Μόνο ένα, όσο ξέρω, στάθηκε σε κάποιο απόσπασμα που μέσα από (ή με) το φολκλορικό του ένδυμα κατέτασσε «στο πάνθεον των μεγάλων εραστών» (σύμφωνα με το σχόλιο) τον Άρη Παγκρατίδη, τον γνωστό «δράκο του Σείχ Σου». («Θυμήσου, Σώμα, τις κλονισμένες ασέλγειες βαρυνωτών και φονιάδων, την ύστατη νύχτα του Άρη Παγκρατίδη, που πρόφτασε να φωνάξει στο απόσπασμα: "Είμαι αθώος, γιατί ο έρωτας και ο πόθος μου πήραν τα μυαλά", σ. 100 στήλη α').

Το σχετικό σχόλιο (που βοηθά να συνειδητοποιήσει κανείς ότι ο Γ.Λ., πέρα από γραφικός, και συμπαθής, αν θέλετε, ηδονοβλεψίας της ποίησης, αποτελεί την παρφουμαρισμένη, «άλλη» όψη του νομιματός που ονομάστηκε «αυριανισμός») υπογραφόταν από την κ. Βένα Γεωργακοπούλου και δημοσιεύτηκε στην *Αυγή* της 22ας Οκτωβρίου, στη στήλη των επιστολών. Φαίνεται ότι η *Αυγή*, της οποίας μάλιστα η κ. Β.Γ. είναι συνεργάτρια, θεώρησε πως κάτι τέτοια είναι φεμινιστικές υπερευαισθησίες και εξόρισε την

καταγγελία στη στήλη των επιστολών (όπου και πνίγηκε ο ευστοχος χαρακτηρισμός «ποιητής των βίαιων εκπερματώσεων και των ωραίων βιαστών»).

3. Με τον Γιώργο Λιάνη δεν θα ασχοληθούμε άλλο στο σημείο αυτό (το περιοδικό δόλου δεν υποτιμά τη σοβαρότητα του «φαινομένου», ίσα ίσα έχει διά μακρών αναφερθεί στις δραστηριότητές του και στο δημοσιογραφικό, τουλάχιστον, ήθος του: ιδιαίτερα τεύχ. 276, 7.12.1984, σ. 49-51, «Της λιανικής — αλλά χονδρικής»). Θα μοιραστούμε απλώς με τον αναγνώστη τον ακόλουθο συλλογισμό:

Ο Γιώργος Λιάνης, ως πρώην ποδοσφαιριστής, έχει, φαίνεται, μεταφέρει την ποδοσφαιρική του αντιληψη και στην ανάγνωση (ή μαρτυρία) της ποίησης: έτσι μπορεί να εξηγηθεί, ειδικά, η εχθρική, ουσιαστικά, στάση του όταν βραβεύτηκε με το Νόμπελ ο Οδυσσέας Ελύτης, και όχι ο Γιάννης Ρίτσος, όπως ήθελε το πρόπο του Γ. Λιάνη! (βλ. «Της λιανικής...», σ. 49 στήλη β', και τις εκεί παραπομπές). Με αυτό το προηγούμενο θα ήταν άραγε υπερβολικά σουρεαλιστικό να πιστέψει κανείς ότι —πέρα από μας, που καθόμαστε και τον δια-

βάζουμε— βρήκε τον τρόπο να γελοιοποιήσει και τον ίδιο τον ποιητή, βάζοντας την ποιήσή του στο χέρι;

Ή αλλιώς:

Λιάνη (η) νεώτ. βοταν. περιληπτικός όρος διαφόρων αναρριχητικών των τροπικών. (Δ. Δημητράκου, Δεξικόν όλης της Ελληνικής Γλώσσας).

... Το μήκος των λιανών είναι τοιούτον, ώστε αυτά φθάνουν πολλάκις μέχρι των υψηλότεων κορυφών των δασικών δένδρων και έπειτα κατέρχονται εις την γην διά να αναρριχηθούν και πάλιν επί άλλων δένδρων. Μερικά από τα δένδρα, τα οποία περιβάλλονται υπό των λιανών, ξηραίνονται από την περισφιγξιν και την στέρξησιν του φωτός, εις άλλα δε πάλιν σημεία των τροπικών δασών αι αλληλοσυμπλεκόμεναι λιάναι σχηματίζουν πυκνά δίκτυα, αποκλείοντα την διόδον, ήτις διανοίγεται μόνον με τον πέλεκυν... (Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν, του «Ηλίου», τ. ΙΒ', σ. 327).

Οι πελώριες λιάνες και των ηφαιστειών οι λάβες / θά 'ρθει μέρα, μ' ακούς / να μας θάψουν... (Ο Ελύτης, Το Μονόγραμμα, σ. 17).

Σχολαστικού ἀναγνώσματα

Στ. Κουμανούδη, 'Αριστοφάνους 'Αχαρνής, έκδ. Κείμενα, 1985.

Καί δεινών δεινότερα ύφισταται μαζί με τούς άλλους δραματικούς ποιητές της αρχαιότητας ο 'Αριστοφάνης από τούς τακτικούς του 'Αθήνησι Φιλολογικού τμήματος, όταν τόν διδάσκουν, από τούς σκηνοθέτες όταν τόν σύρουν επί σκηνής, και από τούς αργιοδημοτικησιάδες όταν τόν μεταφράζουν στην καραμινάτη τους δημοτικιά. 'Ετσι ή μετάφραση πού φιλοτέχνησε με καλαισθησία και κέφι ο γνωστός αρχαιολόγος, επιγραφολόγος, raconteur θαυμασίων (και θερατιών), και μάγειρας άττικών συνταγών Στέφανος Κουμανούδης αποτελεί φωτεινή εξαίρεση γιά τρείς κυρίως λόγους: πρώτον γιατί ο μεταφραστής γνωρίζει γράμματα ελληνικά, πράγμα πού δέν είναι και τόσο αυτόνομο ι-διώος γιά τούς γενναίους άμειβόμενους (άπό τόν κρατικό κορβανά) μεταφραστές των κρατικών μας σκηνών. 'Ακόμη και ο πίο δύ-

στροπος και σχολαστικός ειδικός αντίλαμβάνεται εύφροσύνως μέ πόση άνεση αντιμετώπιζονται τά πνευματώδη λογοπαίγνια, οι δυσείκαστες πολυσυμίες και τά πασπαλισμένα μέ χοντροκοπανισμένο άττικό άλλας ιδιόλεκτα του μεγάλου κωμικού. Δεύτερον γιατί ο μεταφραστής χειρίζεται μέ επιδεξιότητα τή νεοελληνική λαλιά, λόγια, κοινή και λαϊκή. Οίκοθεν έννοείται ότι όποιος αποτολμήσει νά καταπιαστεί μέ τόν 'Αριστοφάνη δέν θά πρέπει νά είναι ο δακτυλοδεικτούμενος γυαλμπούκας, ο περιδεδής βιβλιοσκάληξ, πού καταπίνει τή γλώσσα του όταν βρεθεί σέ μιά παρέα καραγωγέων και έκδοροσφαγέων. 'Ο επιδεδίχτος χειρισμός τής πιπεράτης γλώσσας των τριόδων και των άγυιων είναι άπαραίτητη προϋπόθεση γιά τόν μεταφραφέα τού κωμικού λόγου. Τρίτον και σπουδαιότερο ο μεταφραστής έχει αίσθηση του χιούμορ, άν όχι και γνήσια κωμική και σατιρική (και σατυρική ίσως) φλέβα έτσι ώστε έν ριπή οφθαλμού συλλαμβάνει και άποδίδει πιστά τήν «διάνοιαν» του άριστοφανικού στίχου.

Είθε ο θεός μέ τήν δίχληλο όπλή

καί ή θεά τής σοφίας και τής εγκράτειας (γαστρός και ύπογαστρίου) νά δώσουν κουράγιο στόν θαλερό μύστη του άριστοφανικού λόγου, γιά νά μεταγράψει στήν άμίμητη λαλιά του και τά υπόλοιπα έργα του μεγάλου κωμικού.

Μ.Γ. Παρλαμά,
Από τή ζωή των λέξεων,
Έκδ. Δόμος, Αθήνα 1985

Σε αυτό το καλαισθητο τομίδιο ο γνωστός φιλόλογος και πρόεδρος της Εταιρείας Κρητικών και Ιστορικών μελετών συμπεριέλαβε 69 σύντομα σημειώματα που είχε δημοσιεύσει σε χρονογραφικές στήλες παλιότερα στον τοπικό Τύπο του Ηρακλείου. Σε κάθε ένα σημείωμα παρουσιάζεται με τρόπο ευληπτο, ευρηματικό και χαριτωμένο η ιστορία, η ετυμολογία και η σημασιολογική εξέλιξη μιας λέξεως ή μιας ομάδας λέξεων από την κοινή νεοελληνική (λχ. γάμπα, πιατέλλα, καναπές) ή, σπανιότερα, από το κρητικό ιδίωμα.

Μολονότι ουκ ολίγες από τις προτεινόμενες ετυμολογίες είναι καινοφανείς ή αξία του βιβλίου δεν έγκειται τόσο στην πρωτοτυ-

πία του όσο στο ότι δυσπαρακολούθητα και ακανθώδη γλωσσικά προβλήματα ανασύρουντα από το έρεβος της επιστημοσύνης στο φως της ημέρας και γίνονται προσιτά και κατανοητά στον φιλομαθή αναγνώστη. 'Ετσι ο εραστής της αγγής των πραγμάτων και των λέξεων μπορεί «παρά θιν' άλλος» ή στο γραφείο του, κατά τη διάρκεια του προΐοντος ή του απογευματινού του καφέ, να ρεμβάσει στις σελίδες αυτού του κομψοεπούς πονήματος, που, όπως η παλιότερη ποίηση, έχει σκοπό το «τέρπειν άμα και διδάσκειν». Δεν είναι άλλωστε λίγες οι λέξεις που η ιστορία τους είναι πολύ πιο συναρπαστική και από τα στόρυ των κονσερβρισμένων θρίλλερ της ΕΡΤ και από την πασοκολογία και δελφινολογία των εφημερίδων.

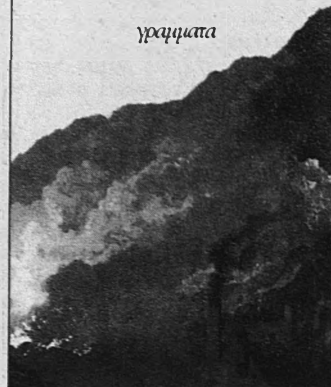
Φαίνεται πως η παιδεία στην Ελλάδα ακόμη και μετά την πρωθυπουργική «δύο Ιούνη» θα στηρίζεται εν πολλοίς στους παλαιούς εκείνους δασκάλους της επαρχίας που, για να θυμηθούμε τον ποιητή, δεν λένε πάω σινέ αλλά —φω— ελληνικότατα πηγαί-νω στον κινηματογράφο.

Μελίχιος Παλαιόφρων

Επιμέλεια:
Χριστίνα Ντουνιά

ΕΛΙΑΣ ΚΑΝΕΤΤΙ 'Η τύφλωση

γραμμάρια

«... Ο μεγαλύτερος κίνδυνος για έναν άνθρωπο των γραμμάτων είναι οι άσκοπες συζητήσεις. Ο Κην προτιμούσε να εκφράζεται γραπτώς...».

Σε θαυμάσια λογοτεχνική μετάφραση της Τζένης Μαστοράκη, εκδόθηκε πρόσφατα το μοναδικό μυθιστόρημα του νομπελίστα Ελίας Κανέτι: θέμα του, η αντιπαράθεση του μοναχικού στοχαστή μ' ένα κόσμο αντιπνευματικό.

Ο διάσημος σινολόγος Κην, κεντρικός ήρωας της «Τύφλωσης», έχει μετατρέψει το σπίτι του σε μια τεράστια βιβλιοθήκη: ζώντας αποτραβηγμένος από τον κόσμο επικοινωνεί μόνο με τα βιβλία του μέσα σε μια αυτάρεσκη αυτάρκεια. Ένας παράλογος γάμος με τη γρια ύπρυλη παραδουλεύτρα του — πράξη που ωστόσο εναρμονίζεται με τη δική του λογική μια και η Θηρεσία ενσαρκώνει το φύλακα - άγγελό των βιβλίων του— θα τον φέρει βία σε επαφή με την πραγματικότητα. Ο Κην παγιδευμένος σ' ένα κόσμο ξένο και αρπακτικό ενάντια στον οποίο δεν μπορεί να αμυνθεί, γιατί δεν τον καταλαβαίνει, καταφεύγει σιγά - σιγά στην τρέλα. Αυτή την τραγική διαδρομή της διάνοιας ενός σοφού παρακολουθεί ο Κανέτι μ' έναν τρόπο συναρπαστικό, συνδυάζοντας τον εσωτερικό μονόλογο των ηρώων με την εξέλιξη της δράσης. Το γκροτέσκο στοιχείο της αφήγησης δημιουργεί μια λεπτή ισορροπία ανάμεσα στο τραγικό και το κωμικό, το μεγαλειώδες και το γελοίο. Τα κυριότερα πρόσωπα του έργου, τύποι περιθωριακοί, κινούνται μέσα στο συμφέρον, τη χυδαιότητα και την υποκρισία: συχνά εμφανίζουν τάσεις μεγαλομανίας. Ο Κανέτι επιμένοντας στην ειρωνική απόσταση δεν διστάζει να υπονομεύσει ακόμη και τον «θετικό ήρωα»: ο γαλλοθρεμμένος ψυχίατρος, αδελφός του Κην, που προς στιγμήν εμφανίζεται ως από μηχανής θεός, δεν κατανοεί την ουσία του προβλήματος, μέσα στην έπαρση του αστικού ορθολογισμού του. Ύστερα από την αποχώρησή του, ο Κην θα συνεχίσει το παραλήρημα μέχρι την τελική πράξη αυτοκαταστροφής και εμπρησμού της βιβλιοθήκης του. Συμβολική σκηνή —ανάμνηση της πυρκαγιάς της βιβλιοθήκης της Αλεξανδρείας η τρόμος του συγγραφέα μπροστά στην τύχη του έργου του; 'Η, μήπως, για να θυμηθείς μας και το «Όνομα του Ρόδου» του Έκο, μοιραία επισφράγιση μιας ήδη συντελεσμένης ακύρωσης του βιβλίου / φορέα μηνυμάτων αφού έχει στερηθεί το βασικό του ρόλο, δηλαδή την επικοινωνία;

Ελίας Κανέτι, Η τύφλωση, Μτφ. Τζένης Μαστοράκη, Εκδ. Γράμματα, Αθήνα 1985, σελ. 549

Κλάιστ: 4 νουβέλες

Στις νουβέλες του Κλάιστ που κυκλοφόρησαν σε πολύ προσεγμένη έκδοση (Μτφ.-σχόλια Θωδωρή Δασκαρόλη), διακρίνεται καθαρά αυτό που ο Τόμας Μαν αποκάλεσε «εκκεντρική» αφηγηματική τεχνική, μια τεχνική ανάλογη με το περιεχόμενο των έργων του, περίπλοκη, συχνά επιτηδευμένη και τελικά γοητευτική. Όντας και ο ίδιος άνθρωπος των άκρων ο Κλάιστ, σκηνοθετεί παράδοξες καταστάσεις και σκιαγραφεί μεπιδεμένες και ασυνήθιστες ανθρώπινες σχέσεις. Ο ψυχισμός των ηρώων του κινείται από την απόλυτη αθωότητα στη διεστραμμένη εγκληματικότητα. Στην «Μαρκησία του Ο...» η ενάρετη μαρκησία μένει έγκυος χωρίς να γνωρίζει ούτε πώς ούτε από ποιον, κάτι που προς στιγμή υπαινίσσεται την «άωμο σύλληψη». Στο «Σεισμό στη Χιλή» η εγκυμοσύνη μιας νεαρής καλόγριας αποτελεί την αρχή μιας σειράς βιωσιμότητας που έχουν στόχο την ίδια και το νεαρό αγαπημένο της: το γεγονός ενός φοβερού σεισμού εντείνει την αγριότητα του θρησκόληπτου φανατισμένου πλήθους που θανατώνει ακόμα και μωρά παιδιά.

Στον «Έκθετο», οι μομφές εναντίον του κλήρου και της καθολικής ηθικής διακρίνονται εντονότερα. Ο γοητευτικός, διεστραμμένος Νικόλο που υποδύεται τον νεκρό - φανταστικό εραστή της θετής του μητέρας για να την κάνει δική του, έχει στενούς δεσμούς με το μοναστήρι των Καρμελιτών και τον Επίσκοπο. Η εχθρότητα απέναντι στην Καθολική εκκλησία στη νουβέλα «Η Αγία Καικιλία ή η δύναμη της μουσικής» μεταστρέφεται σε ύμνο υπέρ του λατρευτικού της τυπικού, γεγονός που σχετίζεται με το βαθύ μυστικισμό του και τη σημασία που αποδίδει ο Κλάιστ στη μουσική: «πλήρης τρόμος της μουσικής» καταλαμβάνει τους βλάσφημους εικονοκλάστες στο άκουσμα του «Δόξα εν Υψίστοις».

Η αφήγηση στις ιστορίες αυτές, στηριγμένη σ' έναν ευγενικό σχεδόν ψυχρό τόνο, οδηγεί τους ήρωες σε τέτοια σημεία αδιεξόδου ώστε να μην μπορούν πια να εξέλθουν παρά βίαια και καταστροφικά: ακριβώς όπως συνέβη και με την έσχατη ιστορία του Κλάιστ που γράφηκε στη λίμνη Vannsee, το 1811 με δύο σφαίρες περιστρόφου.

Heinrich von Kleist, 4 Νουβέλες, Μτφ. Θωδωρή Δασκαρόλη, Αθήνα 1985, σελ. 223

ΜΕΛΕΤΕΣ / ΔΟΚΙΜΙΑ
ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΕΤΑΡΤΟΥ
ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ ΠΟΙΗΣΗΣ
Αφιέρωμα
στο δημοτικό τραγούδι
Εκδ. Γνώση, Αθήνα 1985,
σελ. 648

Το δημοτικό μας τραγούδι εξακολουθεί να κρατά το ενδιαφέρον των ερευνητών της φιλολογίας και γενικότερα των ανθρωπιστικών επιστημών. Στον τόμο που δημοσιεύονται τα πρακτικά του τέταρτου συμποσίου ποιήσης, που έγινε στο Πανεπιστήμιο Πατρών (6-8 Ιουλίου 1984), τριάντα κριτικοί και συγγραφείς με πρωτότυπες εισηγήσεις και ανακοινώσεις τους ανιχνεύουν συστηματικά αυτόν τον σημαντικό τομέα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Στο τέλος του βιβλίου περιλαμβάνονται ποιήματα δεκατριών σύγχρονων ελλήνων ποιητών, που διαβάστηκαν κατά τη διάρκεια του συμποσίου καθώς και οι σύντομες εισηγήσεις των κριτικών που τους παρουσίασαν.

Ε.Ν. ΠΛΑΤΗ

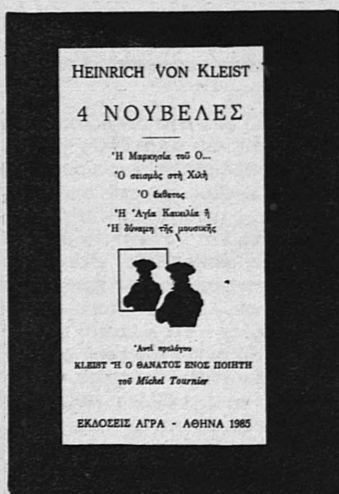
Η αρχαία και η νέα ελληνική γραφή και το μονοτονικό
Ανάπτυξη από την
«Ηπειρωτική Εστία», 1985,
σ. 16

Ο Ε.Ν. Πλατής, συγγραφέας αισθητικών και φιλολογικών δοκιμίων, υπερασπίζεται το πολυτονικό σύστημα, που θεωρεί αναπόσπαστο στοιχείο της νεοελληνικής γραφής. Πρώτο μέρος ενός αναγλωμένου τετράπτυχου το μελέτημα τούτο, αποτελεί ανάλυση εμπεριστατωμένη (φιλολογική, φωνολογική, ιστορική) του προβλήματος και προωθεί το διάλογο γύρω από το ζήτημα της νεοελληνικής γραφής.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Σ.
ΣΤΑΥΡΙΝΙΔΟΥ

Μεταφράσεις τουρκικών εγγράφων αφορώντων εις την ιστορίαν της Κρήτης.
Εκδ. Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης, Ηράκλειο 1985, σελ. 271

Πρόκειται για τον Ε' τόμο της σειράς «Μεταφράσεις τουρκικών ιστορικών εγγράφων» που χρηματοδοτεί ο Δήμος Ηρακλείου και επιμελείται ο ερευνητής και μεταφραστής Ν. Σ. Σταυρινίδης. Σε μια εξαιρετική μετάφραση παρουσιάζονται εδώ έγγραφα που αφορούν τη χρονική περίοδο 1752-1765. Τα έγγραφα της τουρκικής διοίκησης αποτελούν βασική πηγή για την ιστορία της Κρήτης στα χρόνια της τουρκοκρατίας. Το «τουρκικό αρχείο Ηρακλείου» αποκαλύπτει πτυχές της κοινωνικής και οικονομικής ζωής του νησιού και προ-

«Ο Κλάιστ έχει τον τρόπο του να μας βασανίζει και —εδώ είναι ο θρίαμβός του σαν καλλιτέχνη— κατορθώνει να μας κάνει να τον ευγνωμονούμε γι' αυτό το μαρτύριο».

THOMAS MANN

σφέρει άφθονο και πολύτιμο υλικό για τους ερευνητές.

ΜΕΛΕΤΕΣ / ΔΟΚΙΜΙΑ
ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΣΕΡΙΖΙ
Διδασκαλία της λογοτεχνίας
Μτφ. Ι.Ν. Βασιλαράκης
Εκδ. Επικαιρότητα, Αθήνα 1985,
σελ. 229.

Το βιβλίο περιλαμβάνει επιλογή από τις ανακοινώσεις του συνεδρίου που έγινε στο Διεθνές Πολιτιστικό Κέντρο του Σεριζί τον Ιούλιο του 1969. Παρά την πολυφωνία των απόψεων κεντρικός άξονας του συνεδρίου είναι η «Nouvelle critique», που ήρθε στη δεκαετία του '60, στηριγμένη κυρίως στο έργο του Roland Barthes, να ταραξει τα νερά στο χώρο της λογοτεχνικής κριτικής. Εκτός από τον ίδιο τον Barthes συμμετέχουν με εισηγήσεις τους οι Serge Doubrovsky, Tjvetan Todorov, C. Clement, G. Genette, A.J. Greimas, B. Riffaterre, J. Verrier και πολλοί άλλοι σημαντικοί επιστήμονες.

ΓΡΗΓΟΡΗ Μ. ΣΗΦΑΚΗ
Προβλήματα μετάφρασης του Αριστοφάνη
Εκδ. Στιγμή, Αθήνα 1985, σελ. 71

Στο δοκίμιο αυτό, ο καθηγητής της αρχαίας ελληνικής φιλολογίας Γ.Μ. Σηφάκης εξετάζει τα προβλήματα μετάφρασης του Αριστοφάνη, τόσο από τη σκοπιά της σύγχρονης γλωσσολογίας και υφολογίας, όσο και από τη σκοπιά της θεατρικής πράξης. Επειδή θεωρεί ότι ο λόγος είναι αναπόσπαστο μέρος της παράστασης, υποστηρίζει ότι η μετάφραση θα πρέπει να εναρμονίζεται με το ύφος όλης της παράστασης. Τέλος, διερευνά τις λύσεις που έχουν προταθεί για ορισμένα αμφιλεγόμενα χωρία των κωμωδιών του Αριστοφάνη με σκοπό, όχι την αξιολόγηση, αλλά την προώθηση μιας συζητήσης γύρω από αυτά τα πάντα επίκαιρα ζητήματα.

ΜΑΝΩΛΗ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗ
Τα συμπληρωματικά
Εκδ. Στιγμή, Αθήνα 1985, σελ. 167

Ο ποιητής Μανώλης Αναγνωστάκης ασχολήθηκε από πολύ νωρίς και με θέματα κριτικής και θεωρίας λογοτεχνίας. Μετά την έκδοση των «Αντιδογματικών» (συλλογής δοκιμίων, άρθρων και σημειωμάτων) παρουσιάζει σήμερα τα «Συμπληρωματικά» (κριτική και σχόλια δημοσιευμένα στο περιοδικό «Κριτική» και τη μεταδιδασκατορική «Αυγή». Στα κείμενα αυτά διαφαίνεται η βιοθεωρία και αισθητική του που τον διαφοροποιεί από τη δογματική μαρξιστική άποψη της αριστεράς του μεσοπολέμου και των πρώτων μεταπολεμικών χρόνων. Ο ποιητής και κριτικός Μ. Αναγνωστάκης μιλά κυρίως για τη γενιά του — Τ. Σινόπουλο, Π. Θασίτη, Κ. Κοτζιά, Α. Φραγκιά, Σ. Τσίρκα, — αλλά και για κά-

ποιους παλιότερους —Καραγάτση, Αυγέρη, Σκαρίμπα— βασιμμένος τόσο σε μια στέρεη θεωρητική κατάρτιση, όσο και σε μια οξυμένη προσωπική ευαισθησία.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΓΙΑΝΝΗ ΜΑΥΡΑΚΑΚΗ
Τα ποιμενικά
(λαογραφικά Κρήτης)
Εκδ. Στεφ. Βασιλόπουλου,
Αθήνα 1985, σελ. 183

ΓΙΑΝΝΗ Γ. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ
Υπαρκτός πολιτικός λόγος
(άρθρα και δοκίμια)
Εκδ. Έπαλξη, Αθήνα 1985,
σελ. 93

ΣΩΤΗΡΗ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
Το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των λαών
(μελέτη)
Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σελ. 177

ΣΠΥΡΟΥ ΕΡΓΟΛΑΒΟΥ
«πλην των Ιωαννίνων»
(ιστορικό)
Γιάννινα 1985, σελ. 19

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ
Ο «νέος προστατευτισμός» και το εμπόριο ΕΟΚ-ΚΟΜΕΚΟΝ
(μελέτη)
Εκδ. Ινστιτούτου Ευρωπαϊκού Πολιτισμού,
Αθήνα 1985, σελ. 47

ΝΟΥΦΡΗ ΦΑΡΜΑΚΙΔΗ
Το δίκαιο της οικονομίας στην κοινωνική θεωρία
(μελέτη)
Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1985,
σελ. 209

ΕΜΜ. ΒΑΡΔΙΝΟΓΙΑΝΝΗ
Ψυχανάλυση του Ομήρου
—Βιολογικές αρχές ατομικής ψυχολογίας
Αθήνα 1985, σελ. 293

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΥΝΕΛΑΚΙΑ
ΑΡ. 5. Προσθέσεις και αφαιρέσεις, αρ. 6. Οι μίνες και οι εποχές (παιδική σειρά)
Εκδ. Στ. Πατάκη, Αθήνα 1985,
σελ. 12 το ένα.

ΑΘ. Κ. ΦΡΑΓΚΟΥΛΗ
Ανθολογία ελληνικής λυρικής ποίησης
(κείμενο, μετάφραση, σχόλια)
Εκδ. Στ. Πατάκη, Αθήνα 1985,
σελ. 439

ΚΩΣΤΑ ΓΚΡΙΤΖΩΤΑ
Κόκκινοι δραπετές
(πεζογραφία)
Εκδ. Γλάρος, Αθήνα 1985,
σελ. 199

ΑΝΤΩΝΗ ΓΚΙΚΑ
Ουρλιαχτό (ποιήματα)
Εκδ. Εμαε, Αθήνα 1985

ΣΩΤΗΡΗ ΤΡΥΦΩΝΟΠΟΥΛΟΥ
Αμνός δ' ολίγιστος
(ποιήματα)
Εκδ. Φιλιππότη, Αθήνα 1985,
σελ. 52

Τι μπορεί να σημαίνουν για σας οι οικονομικές επιδόσεις* μιας Ασφαλιστικής Εταιρίας; (όταν είναι τόσο εντυπωσιακές) **σιγουριά!**

Και η σιγουριά που εμπνέει η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ στηρίζεται:

- Στα κεφάλαιά της και τα αποθεματικά, που φτάνουν τα 2.038.000.000 δραχμές.
- Στο σύνολο του Ενεργητικού της, που είναι πάνω από 5.480.000.000.
- Στα καθαρά ασφάλιστρα, που ξεπερνούν τα 3.330.000.000 δραχμές.
- Στα έσοδά της από επενδύσεις, που ανέρχονται σε 480.000.000 δραχμές.
- Στα 1.029.000.000 δρχ. καθαρά κέρδη της, που της χάρισαν, για τέταρτη συνεχή χρονιά, τον τίτλο της πρώτης σε κέρδη Ασφαλιστικής Εταιρίας στην Ελλάδα.

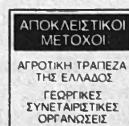
ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟ:

Αυτά τα κέρδη επενδύονται σε κοινωφελή έργα, για το ξαναζωντάνεμα της ελληνικής υπαίθρου. Γιατί η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ είναι Κρατικο-Συνεταιριστική Εταιρία.

* ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟ 1984

ΑΣΦΑΛΙΣΕΙΣ:

ΖΩΗΣ, ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ, ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ, ΦΩΤΙΑΣ, ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ, ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ, ΧΑΛΑΖΙΟΥ, ΣΚΑΦΩΝ, ΚΤΗΝΑΣΦΑΛΙΣΕΙΣ.

**Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ
ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ**

κοντά σας ό,τι κι αν τύχει

Λεωφ. Συγγρού 163, 17 121 Ν. Σμύρνη, Αθήνα. Τηλ. 952 4801 - Telex 223004 AGRO GR

ΚΑΡΝΑΒΑΛΙ ΚΑΙ ΚΩΜΩΔΙΑ

του Γιάννη Κιουρτσάκη

Το καρναβάλι είναι η γιορτή που εκθρονίζει το «παλιό» και ενθρονίζει το «καινούργιο», δίνοντάς μας την ίδια αμφίδρομη κίνηση, αντιμεταθέτει το «πάνω» και το «κάτω» και αντιστρέφει την κανονική τους σχέση: ένα «πάνω» και ένα «κάτω» που αναφέρεται όχι μόνο στην τοπογραφία του σώματος, αλλά επίσης στις δομές και στις αξιολογικές ιεραρχίες της κοινωνίας. Στην κατηγορία του «κάτω» ανήκει καθετί που λογίζεται κατώτερο από την εκάστοτε κυρίαρχη ιδεολογία: ο «λαός» σε σχέση με τις «ανώτερες» τάξεις, η «κραιπάλη» της γιορτής σε σχέση με τις επίσημες απαγορεύσεις, η «χυδαιολογία» σε σχέση με την καθιερωμένη γλωσσική ευπρέπεια, η «ασχήμα» του γκροτέσκου σε σχέση με την κλασική ομορφιά, η ανομία σε σχέση με το νόμο· κι ακόμα, η λαϊκή άγνοια σε σχέση με τη γνώση των σπουδασμένων, η ανοησία σε σχέση με το νόημα, η κουταμάρα σε σχέση με την εξυπνάδα, η τρέλα σε σχέση με τη φρονιμάδα ή τη σοφία. Ας θυμηθούμε τις τελετές αντιστροφής των πρωτογόνων, στις οποίες οι γυναικες προστάζουν τους άντρες, οι υποτακτικοί βρίσκουν και ταπεινώνουν τους ανωτέρους τους, οι προσωποδοφοί κάνουν το ανάποδο από εκείνο που προστάζουν οι κανόνες· τα ρωμαϊκά Σατουρνάλια, όπου οι δούλοι παίρνουν τη θέση των αφεντάδων· τις αποκριάτικες πομπές στα διάφορα μέρη του κόσμου, με τις τερατώδεις μάσκες, τους κακόσχημους «γέρους», τους κουρελήδες μασκαράδες και τους καμπούρηδες γελωτοποιούς· το σημερινό καρναβάλι του Ρίο όπου οι πιο φτωχοί ντύνονται ευγενείς και βασιλιάδες, όπου η γυναίκα παρθένα - μητέρα (ομοίωση της Παναγίας, ιδανική εικόνα και ιδεολογικό πρότυπο μιας παραδοσιακής κοινωνίας) παραχωρεί τη θέση της στη γυναίκα πόρνη και όπου δεσπορίζει ο χορός του κοινωνικού «κάτω», η σάμπα: ένας χορός που, έχοντας γεννηθεί στ' αμάρτια των καραβιών, στις παράγκες των δούλων και στα τενεκεδόσπιτα (τις γνωστές favelas), κατακτά, στο καρναβάλι, τη θέση του «πάνω». Ας θυμηθούμε, προπάντων, τη μεσαιωνική Γιορτή των Τρελών, ύπατος άρχοντας της οποίας είναι όχι απλώς κάποιος που βρίσκεται στις χαμηλότερες βαθμίδες της ιεραρχίας, αλλά ο τελευταίος των ανθρώπων: ένας «τρελός» που μη νιώθοντας πια τίποτε από τις τρέχουσες έννοιες της κοινωνίας, παραβιάζει όλους τους νόμους της —που βρίσκεται έξω από την κοινωνία. *Κι όμως αυτός ο τρελός είναι ο σοφός της γιορτής* —ο θεματοφύλακας της κρυφής και περιφρονημένης σοφίας όλων των ταπεινών, των «μωρών», των αθώων, των «πτωχών τω πνεύματι» της καινούργιας σοφίας που εγκυμονεί η εορταστική μωρία, γιατί μόνο αυτή έχει τη δύναμη να χειραφετεί από τους καταναγκασμούς των κοινωνικών συμβάσεων, να αποκαλύπτει τις αδυναμίες της επίσημης αλήθειας και να ξεσκεπάζει τα στραβά του κόσμου, με δυο λόγια να φέρνει στο φως την ανεπίσημη, λαϊκή αλήθεια. *Qui est fol est sage* = όποιος είναι τρελός (μωρός) είναι γνωστικός (σοφός), ήταν το έμβλημα ενός θιάσου «τρελών» της Αναγέννησης.

Ο μωρός είναι σοφός, ο σοφός μωρός: ιδέα που διατυπώνεται ήδη στην Καινή Διαθήκη και επανέρχεται επίμονα στη λογοτεχνία του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης: στο έργο

Το κείμενο που ακολουθεί είναι απόσπασμα από το βιβλίο του Γιάννη Κιουρτσάκη «Καρναβάλι και Καραγκιόζης — οι ρίζες και οι μεταμορφώσεις του λαϊκού γέλιου», που θα κυκλοφορήσει σε λίγες μέρες από τις εκδόσεις «Κέδρος».

του Ραμπελαί και του Εράσμου, στις κωμωδίες αλλά και στις τραγωδίες του Σαίξπηρ και, πιο υπόγεια, στον *Δον Κιχώτη* (όπου η αντιμετάθεση της μωρίας και της σοφίας σαρκώνεται ακατάπαυστα τόσο στο πρόσωπο του θεοπάλαβου κι όμως διορατικού ή και βαθυστόχαστου «ιππότη της ελεεινής μορφής», όσο και —αντιστικτικά— στο πρόσωπο του αφελέστατου κι όμως γνωστικού ιπποκόμου του). Ιδέα πρωταρχικά «καρναβαλική». Γιατί, όπως κάθε γεγονός της ύπαρξης που αναπαριστά το «καρναβάλι», έτσι και η μωρία (η τρέλα της γιορτής) έχει την ιδιότητα να σμίγει με το αντίθετό της, να μετέχει στην ουσία του, να τρέπεται σ' αυτό. «Η μωρία», λέει ο Μπαχτιν, «είναι η άλλη όψη της σοφίας, η άλλη όψη της αλήθειας. Είναι η "ανάποδη" και το "κάτω" της κυρίαρχης επίσημης αλήθειας» και, επομένως, η ανανέωσή της, η νέα απόκτηση αλήθειας που ενθρονίζεται από τη γιορτή και που φωτίζει με τόλμη τις πιο σκοτεινές, τις πιο απόκρυφες πτυχές του κόσμου. Καλύτερα: για τη λογική του καρναβαλιού, η μωρία είναι η σοφία, είναι η αλήθεια· μια αλήθεια όμως —ή, μάλλον, επομένως— σχετική (όπως και κάθε αλήθεια) που θα εκθρονιστεί με τη σειρά της για να δώσει τη θέση της σε μια άλλη κ.ο.κ. Αμφισβημία και σχετικότητα που αποτυπώνονται ανάγλυφα στο τελετουργικό κάθε καρναβαλικής στέψης: πρώτα, ο «τρελός» (ή ο γελωτοποιός) εκλέγεται «βασιλιάς» —τον ντύνουν, τον στολίζουν, τον καθίζουν σ' ένα θρόνο, τον περιφέρουν στην αγορά, τον προσκυνούν και τον δοξάζουν· σε λίγο, όμως, του αφαιρούν τα βασιλικά του διάσημα, τον γδύνουν, τον περιγελούν, τον βρίζουν, τον χτυπούν, τον ρίχνουν χάμω— τον εκθρονίζουν ή και τον «θανατώνουν». Που σημαίνει ότι αυτός ο «βασιλιάς» είναι *ταυτόχρονα το αντίθετο ενός πραγματικού βασιλιά* —ο βασιλιάς του κόσμου από την ανάποδη που στήνεται εφημέρα η γιορτή— και το *είδωλό του*: η παρωδική εικόνα της εξουσίας που «πάλλωσεν» κιόλας και πρέπει να «πέσει», ν' αφήσει τη θέση της σε μια νέα εξουσία· ακριβώς όπως ο γερο-Χρόνος που έφαγε τις μέρες του και διώχνεται κακόν κακώς ή το ανδρείκελο του Καρναβάλου που θάβεται ή ρίχνεται στην πυρά, καθώς καταφθάνει η κυρα-Σαρακοστή.

Η μωρία είναι η άλλη όψη της γνώσης, ο τρελός είναι σοφός: «η τρέλα γυρίζει παντού στον κόσμο και φωτίζει τα πάντα όπως ο ήλιος»... Ξαναβρίσκουμε από έναν άλλο δρόμο τη σκέψη του Ellade: όλες οι υπερβάσεις της γιορτής, μας λέει, —η σύγχυση των μορφών, η αντιστροφή των κοινωνικών θέσεων, το ξέσπασμα της ελευθεριότητας, η αναστολή των κανόνων, το «όργιο», η «τρέλα» —γυρεύουν ούτε λίγο ούτε πολύ να καταλύσουν τη Δημιουργία και τον κόσμο, να σημάνουν την επιστροφή στο πρωταρχικό χάος που υπήρχε πριν από τη δημιουργία του κόσμου· ταυτόχρονα όμως αυτή η επιστροφή, αυτή η παλινδρόμηση του πρωταρχικού *Ilud tempus* είναι ένα νέο ξεκίνημα, η μυθική στιγμή της αρχής, μια νέα δημιουργία του κόσμου· και μέσα σ' αυτό το ελάχιστο διάστημα μεταξύ δύο χρόνων (= δύο κόσμων)— μέσα σ' αυτήν τη μοναδική στιγμή έξω από τον χρόνο, όπου οι ζωντανοί σμίγουν με τους νεκρούς, η αρχή με το τέλος, το φως με το σκοτάδι —τα αντίθετα είναι φυσικό να συμπίπτουν. Η τρέλα είναι το σκοτάδι του νου, το χάος όπου διαλύονται οι μορφές της λογικής σκέψης· ταυτόχρονα όμως είναι το καινούργιο φως, ο «ήλιος» που αναδύεται από αυτό το χάος και «φωτίζει τα πάντα». Η τρέλα είναι η σοφία, απλούστατα γιατί η γιορτή πραγματοποιεί την ενότητα των αντιθέτων και αποκαλύπτει τη βαθιά τους ταυτότητα. Και σ' αυτήν τη σκέψη το διονυσιακό όργιο συναντιέται παράδοξα με το ιδεώδες των μυστικών, ο τρελός του καρναβαλιού με τον ασκητή και τον πνευματικό διδάσκαλο: ας θυμηθούμε τους «τρελούς του Θεού», τους αγίους η ιερούς τρελούς σε Ανατολή και Δύση. «Ίσως ο χωρατατζής θα έπρεπε να οριστεί σαν ένα είδος ελάσσονα μυστικιστή», παρατηρεί από τη σκοπιά της η Mary Douglas. Ίσως, θα 'λεγα ακόμα, το κωμικό, η γλώσσα του γέλιου, να μην είναι παρά μια μορφή, μια *έγκλιση ενός και του ίδιου ρήματος που προφέρεται σε όλες τις γιορτές και τις τελετουργίες*: μια εκδοχή του ίδιου δράματος που παίζεται επίσης στην τραγωδία —που παίζεται «σε τούτην τη μεγάλη των τρελών σκηνή». Σοφία και τρέλα, τελετουργία και γέλιο, τραγικό και κωμικό, «πάνω» και «κάτω»: Οδός άνω κάτω μια και ωστή.

Έξαρση του σώματος και του ενστικτού, υποβιβασμός όλων των «ανώτερων» αξιών, θάνατος - ανάσταση, ενθρόνιση - εκθρόνιση, εορταστική υπέρβαση, καρναβαλική αντιστροφή, γλώσσα του γέλιου: πάντα η ίδια αμφίδρομη, παλινδρομική κίνηση, η ίδια «διαλεκτική»: άρνηση - κατάφαση, άρνηση και κατάφαση. Από τη μια, η ρήξη με την καθημερινότητα, η αναστολή όλων των κανόνων, η εφημέρη φυγή από τα δεσμά της «πραγματικότητας», η συμβολική ανατροπή κάθε τάξης, η κατάργηση της κοινωνίας ως ιεραρχικής δομής, η κατάλυση του παρελθόντος και της ίδιας της Δημιουργίας —με δυο λόγια, η «αμφισβήτηση», η ριζική άρνηση των πάντων. Από την άλλη, ο χαροποιμένος εορτασμός της ανακύκλησης των εποχών και της αναγέννησης του κόσμου, η εγκαθίδρυση μιας ουτοπικής κοινότητας, πιο ελεύθερης και αδελφικής, η απελευθέρωση της φαντα-

σίας που προσφέρει την εικόνα ενός διαφορετικού αύριου, η απαρχή μιας καινούργιας, χιμαιρικής έστως, Δημιουργίας —δηλαδή, σε τελευταία ανάλυση, η βαθιά κατάφαση προς την εσωτερική τάξη του κόσμου, στο μέτρο που η τάξη αυτή θεωρείται ταυτόσημη με την ανανέωση κάθε φθαρμένης μορφής της ζωής και της κοινωνίας. Δύο στάσεις αναμφίβολα αντίρροπες και ανταγωνιστικές, που συνθέτουν ένα ισοζύγιο κατ' εξοχήν επισφαλές και μεταβαλλόμενο —ανάλογα με τις κοινωνίες και τις ιστορικές συνθήκες (και τούτο ακριβώς εξηγεί πώς η εορταστική «τρέλα» - η οποία, σύμφωνα με τους περισσότερους μελετητές, επανεπιβεβαιώνει κατ' αρχήν την υπάρχουσα τάξη και ενισχύει τις ιεραρχίες της - μπορεί ωστόσο να οδηγεί κάποτε στο αντίθετο αποτέλεσμα: στην εξέγερση ή και σε μια μονιμότερη αλλαγή, καθώς ανοίγει καινούργιους ορίζοντες που χαρίζουν στις ανθρώπινες κοινωνίες ένα εναλλακτικό όραμα του εαυτού τους και του κόσμου). Συνάμα όμως δύο στάσεις *αχώριστες*, αφού τα «δύο» δεν είναι κατά βάθος εδώ παρά «ένα»· και μόνο αυτή η *αδιαίρετη ενότητα άρνησης και κατάφασης* είναι ικανή να ερμηνεύσει συνολικά τόσο το καρναβάλι, όσο και τη γλώσσα του γέλιου· μόνο αυτή φωτίζει την καθαρτήρια, θεραπευτική ή ρυθμιστική λειτουργία τους· εννοώ τη βοήθεια που δίνουν στον άνθρωπο να εγκαταστήσει, ή τουλάχιστο να αποκαταστήσει μια πιο «σωστή» σχέση ανάμεσα στην καθημερινότητα και στην ουτοπία, ανάμεσα στην κοινωνία ως καταναγκαστική δομή και στην κοινωνία ως αδερφική κοινότητα, ή ακόμα ανάμεσα στον πολιτισμό και στη φύση.

Ας υπογραμμίσουμε την κεντρική «ιδέα» στην οποία, είδαμε, κατασταλάζει πάντα αυτή η διπλή και ενιαία κίνηση: την ιδέα της *σχετικότητας*, διατυπωμένη όχι με αφηρημένους συλλογισμούς, αλλά με κάποιες χειροπιαστές *κωμικές εικόνες*, με κάποια συγκεκριμένα *κωμικά σχήματα λόγου*. Το καρναβάλι κηρύσσει τη σχετικότητα των πάντων· αυτή είναι η πρώτη και η τελευταία λέξη του. Και για τον λόγο αυτό το *τυπικότερο καρναβαλικό κοσμοειδωλό* - εκείνο που αντικαθρεφτίζουν τα περισσότερα δρώμενα, αλλά και η σκηνή της λαϊκής κωμωδίας, η μιμική των γελοτοποιών και των θεατρίνων, το κουκλοθέατρο, τα νούμερα των κλόουν του τσίρκου και τα φαιδρά παθήματα τόσων ηρώων του κωμικού κινηματογράφου, αλλά, όπως θα δούμε, και τα «δρώμενα» μα και τα καλαμπούρια του Καραγκιόζη—, δεν είναι παρά η *αικίνητη εικόνα ενός τροχού που ανεβοκατεβαίνει, δηλαδή η αδιάκοπη εναλλαγή του «πάνω» και του «κάτω»*. Εικόνα που συνοψίζει ταυτόχρονα το *δράμα της ενθρόνισης - εκθρόνισης* και το *σωματικό δράμα* στην αντιφατική τους ενότητα, αφού, όπως παρατηρεί διεισδυτικά ο Μπαχτίν, πίσω από κάθε κίνηση των λαϊκών θεαμάτων, πίσω από κάθε *πτώση* και *«πήση»* των τυπικών προσώπων τους, πίσω από κάθε τύπημα του γελοτοποιού, όπου «ο πισινός πασχίζει να καταλάβει τη θέση του κεφαλιού, και το κεφάλι, τη θέση του πισινού», μαντεύουμε πάντα «μια σκηνοθεσία (...) των τριών βασικών πράξεων της ζωής του γκροτέσκου σώματος: της σαρκικής πράξης, της επιθανάτιας αγωνίας (στην γκροτέσκα και κωμική έκφρασή της: τραβηγμένη

γλώσσα, μάτια απίστευτα γουρλωμένα, ασφυξία, ρόγχοι κ.λπ.) και της γέννας»· ή ακόμα —στο βαθμό που και οι τρεις αυτές πράξεις παρουσιάζουν κάποια κοινά συμπτώματα— τη *συγχώνευσή τους σε μια ενιαία πράξη* και τελικά, «ένα ιδιότυπο κωμικό παιχνίδι του θανάτου και της ανάστασης, παηγμένο από το ίδιο σώμα, που πέφτει αδιάκοπα στον τάφο για να υψωθεί πάνω από την επιφάνεια της γης ...».

Εικόνα του σώματος που γεννιέται, ζευγαρώνει, πεθαίνει, ανασταίνεται· που ξαναγυρίζει διαρκώς στην κατάσταση του βρέφους (ας αναλογιστούμε το σπαρταριστό και σπαρχτικό κλαψούρισμα του Stan Laurel, του πασιγνωστού Λιγνού) ή ζει προκαταβολικά το ξεψύχισμά του —σαν να αποζητούσε πάντα την επιστροφή στη μήτρα ή στο μνήμα· που σωριάζεται χάμω ξερό, για να τιναχτεί όμως και πάλι σαν λάστιχο στα ύψη. Εικόνα του σώματος που δεν παύει να μεταμορφώνεται και να αναδιπλασιάζεται, να γίνεται ένα άλλο (ή και ένα άλλο) σώμα, να γυρεύει ένα *συμπλήρωμα στο αντίθετό του ή να σμίγει μ' αυτό σ' ένα δισωματικό σώμα* —του οποίου τα αντιθετικά *κωμικά ζεύγη* όλων των αιώνων (ο ψηλός και ο κοντός, ο αδύνατος και ο χοντρός, ο έξυπνος και ο χαζός, ο ήρωας και ο γελοτοποιός ...) δεν είναι παρά μία εκδοχή: *ας θυμηθούμε, και στο σημείο αυτό, τον Χοντρό και τον Λιγνό, οι οποίοι «μπερδεύουν»* κάθε τόσο τα ρούχα αλλά και τα *σώματά* τους, παντρεύονται κάποτε ο ένας την αδελφή του άλλου —που δεν είναι, η καθεμιά, παρά το θηλυκό είδωλο του αδελφού της— ή ακόμα, *ανταλλάσσουν τις «μάσκες» και τα γνωρίσματά* τους ύστερα από μία αμοιβαία μετάγχιση αίματος... Εικόνα της αναδιπλώσεως του σώματος, της αντιμετάθεσης του «πάνω» και του «κάτω» σε όλα τα *lazzi* της Commedia dell'arte και των μπουφόνων —όπως τα είδαμε να ξαναζωντανεύουν την περασμένη άνοιξη, στην Αθήνα, από το ιταλικό Teatro a l'Avogaria και τους Άγγλους Tricksters. Και πάλι η εικόνα του τροχού, του κύκλου που γυρίζει, στο θέατρο και στη λογοτεχνία του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης, αλλά και στην προφορική παράδοση ή στη λαϊκή εικονογραφία— πάντα παρούσα στα πανηγύρια, στα λούνα παρκ, στα παιχνίδια της τύχης... Η γλώσσα της γιορτής, του καρναβαλιού και του γέλιου είναι ταυτόχρονα πολύμορφη και μία, διατυπώνοντας επίμονα τις ίδιες βασικές «ιδέες» (ή και την ίδια μοναδική «ιδέα») τόσο με τον λόγο, όσο και με την εικόνα, την κίνηση, τη χειρονομία, τη μιμική του σώματος. Ξαναγυρίζουμε πάντα στο σώμα, σε μια αντίληψη για το σώμα— που είναι μοναχική της μια ολόκληρη κοσμοθεωρία. Γιατί η διαλεκτική της ζωής και του θανάτου, του θανάτου και της αναγέννησης, του «πάνω» και του «κάτω», της ενθρόνισης και της εκθρόνισης, κοντολογίς η *ιδέα - εικόνα της σχετικότητας* δεν είναι ασφαλώς μόνο «κωμική». Ας συλλογιστούμε απλώς τις ιστορικές τραγωδίες του Σαίξπηρ, η καθεμιά από τις οποίες «αρχίζει μ' έναν αγώνα για την κατάληψη του θρόνου ...» και τελειώνει με τον θάνατο του μονάρχη και με μια νέα στέψη: το γύρισμα ενός ολόκληρου κύκλου, που ανοίγει ένα νέο κεφάλαιο — μια νέα ιστορική τραγωδία.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ

Χειμώνας '85-86

Σύγχρονοι Έλληνες Συγγραφείς

Λουκά Αξελού: *Ταξίδι στη Νύχτα*

Ανθολογία Σύγχρονης Κυπριακής Ποίησης

Μιλτιάδη Παπανάγνου: *Λαζογερμανοί*

Θάνου Παπαδόπουλου: *Δεν Αγαπάς Δυο Φορές τα Ίδια Πράγματα (Β' έκδοση συμπληρωμένη)*

Δημήτρη Ιωάννου: *Η Τέχνη Σήμερα ως Λόγος Εξουσίας. Ψυχαναλυτισμός και Ελευθερία. Πέρα από τα Ερείπια της Μυθοπλασίας*

Μιχάλη Χαραλαμπίδη: *Πώς μπορεί να Κυβερνά η Αριστερά*

Λευτέρη Κ. Παρρά: *Ο Ελληνοϊταλικός Πόλεμος 1940-41*

Σύγχρονη Σκέψη

Λουίτζι Φεραγιόλι: *Βία και Πολιτική*

Λουίτζι Φεραγιόλι: *Αυταρχική Δημοκρατία και Κριτική της Πολιτικής*

Καρλ Μαρκς-Φρόιντ: *Ενγκελς: Η Επιστήμη της Κοινωνίας*

Ξένη Λογοτεχνία

Βερζίλιο Φερρέιρα: *Σύντομη Χαρά*

Ταξίδια-Ανακαλύψεις

Φερνάντο Κορτές: *Η Κατάκτηση του Μεξικού*

Μαυρομιχάλη 39
Τηλ. 3601956, 3610445
Αθήνα 10680

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΝΕΛΛΗΣ:

«Ο καλλιτέχνης
αφηγείται το όραμά του
για την ιστορία
με μεταφορές»

«... είμαι μια δύναμη του παρελθόντος ο
έρωτάς μου είναι μόνο στην παράδοση
έρχομαι από τα ερείπια, από τις εκκλη-
σιές, από τα τέμπλα, από τα χωριά...».
Π.Π. Παζολίνι

Χωρίς τίτλο
(1967).
Κατασκευή
από αίδερο
και κάκτο.
Αριστερά
έργο του
1980
—πόρτα με
θραύσματα.

Ο Γ. Κουνέλλης προέρχεται από μια γενιά διανοουμένων που δεν αρνούνται να αναλάβουν το ρόλο τους. Η δραματικότητα του αιτήματός τους συνίσταται στο γεγονός ότι αποδέχονται τις αντιφάσεις ως τις εσχάτες συνέπειές τους και βιώνουν την ένταση ανάμεσα στις κοινωνικές προβληματικές και τη διάθεση να πραγματοποιήσουν την ιδιαίτερη ταυτότητά τους, χωρίς να καταφεύγουν στην παθολογία του εγώ ή τις διαλείπουσες εκκλήσεις ενός εφήμερου ακτιβισμού¹.

Μέσα από αυτή τη στάση, ο Γ. Κουνέλλης οργανώνει την καλλιτεχνική αναζήτησή του σαν μια δημιουργική επαλήθευση των αξιών της ιστορίας και του ορθού λόγου μες στην καθημερινή εμπειρία. Το βασικό αξιωμα του είναι ότι μια εμπειρία του κόσμου είναι αδύνατη έξω από την «πόλη» (με την αρχαία σημασία της λέξης).

Από τις πρώτες του εκθέσεις (1958-59), με τους πίνακες μεγάλων διαστάσεων με τα μαύρα γράμματα και τα σήματα της πόλης που γίνονται στοιχεία μιας δημόσιας γνώσης, ως τους μαυρισμένους τοίχους από

την τσιμινιέρα (Τορίνο 1976), το σύνολο της καλλιτεχνικής δημιουργίας του είναι ακατανόητο αν αποκοπεί από το απόθεμα νοήματος της κοινότητας με την οποία κάθε φορά συνδιαλέγεται.

Ίσως αυτή η σκοπιά είναι η μόνη που επιτρέπει να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο μες στο οποίο μπορεί να ερμηνευθεί και το έργο που έφτιαξε για τη σημερινή έκθεσή του στην Γκαλερί Μπερνιέ.

Ο χτισμένος τοίχος και η ιδέα του εγκλεισμού

Από το 1969, όταν για πρώτη φορά στο Σαν Μπενεντέτο ντελ Τρόντο, έχτισε μια πόρτα διακόποντας την επικοινωνία και βεβηλώνοντας την «ιερότητα» ενός χώρου που εξ ορισμού προορίζεται για το δημόσιο διάλογο με την τέχνη, αυτή η βίαιη χειρονομία επανέρχεται στο έργο του εμπλουτίζοντας κάθε φορά την πολυσημία της.

Στην Αθήνα, ένας τοίχος καλύπτει τις δύο πλευρές του χώρου. Από πάνω ως κάτω, από το πάτωμα ως το ταβάνι, ένα αρμολόι από πέτρες κλείνει ερμητικά το χώρο. Στη μία πλευρά ένας ξύλινος σταυρός διακόπτει τη συνέχεια. Στο ύψος περίπου του βλέμματος του επισκέπτη - θεατή, μια καμπυλόγραμμη προεξοχή σχηματίζει ένα είδος προθήκης ή εταζέρας πάνω στην οποία θα περίμενε κανείς να έχει τοποθετηθεί κάποιο αντικείμενο, που από τη θέση του και μόνον θα αποκτούσε την ιδιότητα του «αντικειμένου τέχνης». Η προσδοκία του «ηδονοβλεψία - επισκέπτη» μένει ωστόσο ανικανοποίητη. Κανένα αντικείμενο - φετίχ δεν προσφέρεται στην καταναλωτική του επιθυμία, κανένα σημείο δεν αποδέχεται την αμηχανία του. Η σκοποφιλική ματιά του δεν βρίσκει κάτι από όπου μπορεί να πιαστεί, και επιστρέφει δημιουργώντας του ένα συναίσθημα στέρησης.

Πάνω στις πέτρες ο Γ. Κουνέλλης παίζει ένα παιχνίδι με το φως και τη σκιά. Χωρίς αυστηρή τάξη, χωρίς την αντίληψη μιας αναγεννησιακής προοπτικής, οι βαμμένες με μαύρο χρώμα πέτρες δηλώνουν τη σκιά κι ανοίγουν παράλληλα έναν ευρύ ορίζοντα μεταφορικών σημασιών που συναρτώνται με το μαύρο κάδρο που έχει ζωγραφίσει στον ακριβώς απέναντι κατάλευκο τοίχο.

Η έννοια του χτισίματος είναι μεσαιωνική. Είναι ο παμπάλαιος τρόπος να υψώσεις ένα εμπόδιο, να χτίσεις κάποιον ζωντανό, να αποκλείσεις μια περιοχή. Συνάμα περιέχει και μια φυσική και σωματική κατάσταση. Και τα δύο στοιχεία —με τις προβόλες τους στον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό— ενυπάρχουν στη δουλειά του Γ.Κ., αποτελούν ένα από τα νοηματικά της στρώματα και ένα από τα βασικά σημεία που τον διαφοροποιούν από άλλους σύγχρονους καλλιτέχνες, όπως ο Ρόμπερτ Μπάρν που είχε κλείσει την γκαλερί Σπερόνε στο Τορίνο μ' ένα μπλιετιάκι. Στη χειρονομία του Ρ. Μπάρν το νόημα εξαντλούνταν στο μήνυμα του σημειώματος, ενώ στον Γ. Κουνέλλη το χτίσιμο είναι κυρίως ένα «πράττειν», μια φυσική πραγματικότητα που βιώνεται ως σωματική εμπειρία του εγκλεισμού².

Ωστόσο, η χτισμένη πόρτα ή ο τοίχος δεν δηλώνουν μόνον το εμπόδιο που υψώνεται ανάμεσα στο μέσα και το έξω, ή την αντίθεση στη θρησκευτικότητα της τέχνης. Είναι ταυτόχρονα μια χειρονομία αποσύνδεσης από μια κοινότητα, ή άρνηση της επικοινωνίας με άλλα αντικείμενα που εκτίθενται εκεί. Κι αν το 1969 ο στόχος ήταν αμυντικός —μια πολεμική και μια διαμαρτυρία εναντίον της εμπορευματοποίησης της τέχνης— κατά τη διάρκεια των διαδοχικών εκθέσεων η λογική της άρνησης μετατρέπεται προοδευτικά σε μια σειρά επικλήσεων εκείνης της πρωταρχικής μυθολογίας που συνέχει το έργο του και είναι η ιδέα μιας επέμβασης της τέχνης στην πόλη, δηλαδή στην ιστορία και την πολιτική. Από αυτή τη σκοπιά δεν είναι αυθαίρετο να θεωρήσουμε την έννοια του χτισίματος και το πραγματικό σημείο όπου διαπλέκονται οι εντάσεις και συστρέφονται, σχηματίζοντας έναν κόμπο που ορίζει την κριτική και δημιουργική αντίληψη του Γ.Κ.³

Έτσι, σε συνάρτηση με τη θέση και το ρόλο της γκαλερί στην παραγωγή και τη διακίνηση της σύγχρονης τέχνης, ο τοίχος δηλώνει με την ακινησία του την αντίθεση του δημιουργού με τα μοντέλα βιαστικής κατανάλωσης και πάσης θυσία ανανέωσης, όπως ενσάρκωνονται στις μεγάλες εκθέσεις. Όπως έλεγε ο ίδιος με χιούμορ, τα έργα του δηλώνουν πως «πουλιούνται, αλλά όχι σε σένα».

τον ηδονοβλεψία - επισκέπτη ή τον αυτοσχέδιο καλλιτέχνη. Παράλληλα αναδεικνύουν τη βαθύτερη υπόσταση ενός καλλιτεχνικού χώρου που διαθέτει την ικανότητα να ανθίσταται στους γυρολόγους των έργων τέχνης.

Στη μια πλευρά λοιπόν ένας τοίχος από πέτρες, σημάδι και προϊόν ενός βιοτεχνικού και αγροτικού πολιτισμού, που φέρει μαζί του ως αριστοκρατική παράδοση τη σοφία του τεχνίτη και την ιδιότυπη μοναδικότητα της κατασκευής. Κάθε πέτρα διαθέτει τα γνωρίσματα που της επιτρέπουν να συναρμοσθεί με έναν ιδιαίτερο τρόπο με τις υπόλοιπες και να διατηρήσει τη θέση της μέσα στο συνεχές ενός ενιαίου —χωρίς κενά— τοίχου. Στην απέναντι πλευρά το πρόσωπο του σοβά και του τσιμέντου μιας σύγχρονης αστικής κατασκευής.

Ένας τοίχος λοιπόν σαν ένα κείμενο, όπου οι σειρές των γραμμάτων είναι δηλωμένες από τις αρμονισμένες πέτρες. Πάνω τους, σαν σβύσιμο, σαν σκιά, το μαύρο χρώμα του θανάτου που διακόπτει τη συνέχεια. Μια έλλειψη που γεμίζει και με τα χάσματά της δίνει ρυθμό σ' αυτό που ακόμα λέγεται. Στη μια πλευρά ένας ξύλινος σταυρός. Η προεξοχή δεν φιλοξενεί τίποτα. Ούτε τα χρυσά άρβυλα⁴ —μνεία και μνήμη Βαν Γκογκ— ούτε το σελινό στόμα του κυρίου. Στη θέση του έργου τέχνης το κενό ή το πλήρες της εξουσίας του δημιουργού, κι απέναντι ένα μαύρο κάδρο για να δηλώνει το θάνατο και την απομάκρυνση από τη χρωματική και εικονική λογική του παραδοσιακού πίνακα, από τον Μπούρι ως τον Ράουσεμπεργκ.

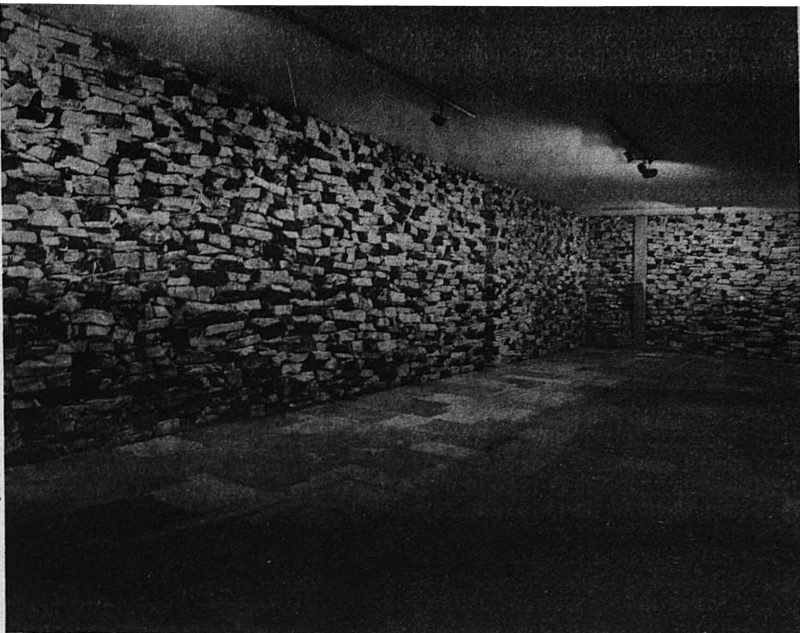
Στρώματα πολιτισμού που συνυπάρχουν

Όπως παρατηρεί ο G. Celant⁵ «ο τοίχος εκκρίνει την ιστορία με τη μορφή θραυσμάτων από αγάλματα». Αν ακολουθήσουμε την κεντροφυγή τροχιά τους, οι πέτρες - θραύσματα προεκτείνουν στον τοίχο την ενέργεια που περικλείουν. Κι αυτή περνάει από τον τοίχο στο χώρο, κι από το χώρο στο οικοδόμημα, κι από το οικοδόμημα στην πόλη. Προτείνεται δηλαδή εκ νέου μια έννοια της τέχνης αξεδιάλυτα δεμένης με τις σχέσεις συνεχούς αντιστοιχίας που οδηγούν πάντα στην «πόλη», στην ιστορία της και τα διαδοχικά στρώματα πολιτισμού που καθιζάνουν και στερεοποιούνται δίνοντας βάθος στο παρελθόν της. Στην αντίληψη του Γ.Κ. αυτή η ανάληψη του παρελθόντος, χωρίς διαθέσεις παλινδρόμησης ή νοσταλγίας, είναι μια χειρονομία επαναστατική.

Ο ίδιος σε μια συνέντευξη του προσδιορίζει με σαφήνεια το νόημα αυτής της χειρονομίας.

«Εδώ η σχέση δεν παίζεται με τη δομή, όπως με τους κάκτους⁷, αλλά με τη νοοτροπία... Νομίζω ότι αυτή η προσοχή στη μυθολογία και την Ελλάδα είναι παρ' όλα αυτά ελπίδα σημασίας, τη διατηρώ με αποσπασματικό τρόπο και σε κάποια απόσταση, γιατί η ελληνική μυθολογία είναι αυτή του Καβάφη, δεν είναι η δική μου. Φυσικά αγαπώ πολύ τον Καβάφη, ακόμα και για την αξιοπρέπεια του να παραμένει αυτός που είναι: αυτό είναι ένα μεγάλο μάθημα που πήρα από τη χώρα μου. Όμως εγώ θέλω να πω διαφορετικά πράγματα, όταν βάζω τα αγάλματα, τα εισάγω αφού έχω αλλάξει πλέον κουλτού-

Χωρίς τίτλο
(1985).
Ξερολιθιά.
Γκαλερί
Μπερνιέ.

ρα. Ο Καβάφης κάνει την ιστορία αυτών των θραυσμάτων και από την άποψη της ποίησης είναι ένα εγχείρημα εκπληκτικό. Είναι ένας εξαιρετικός ποιητής καλύτερος από τον Έλιοτ... Μιλάει για τα συντρίμια ενός κόσμου κλειστού που πάντα επαναφορτίζεται και μεγαλώνει... Ωστόσο για μένα η επιστροφή σ' ένα παρελθόν είναι επανάσταση...»⁸.

Από αυτή τη σκοπιά, η διαλεκτική ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν, ανάμεσα σε μια αγροτική / αριστοκρατική και μια βιομηχανική / αστική κουλτούρα, δεν λειτουργεί ως νοσταλγική ανάληψη του παρελθόντος και ως αμυντική συντηρητική στάση απέναντι στους διχασμούς που επιβάλλει το παρόν. Μέσα στη λογική του Γ. Κουνέλλη αυτή η δραματική αντίθεση μπορεί να λειτουργήσει προοδευτικά, «μόνο σε μια διαλεκτική σχέση με τον απεριόριστο χώρο της επέκτασης και της διαστολής, του γνωστού και του άγνωστου, του ιδιωτικού και του δημόσιου, όπου εκφράζεται ένα όραμα για την τέχνη που, σε αντιστοιχία με τις παραδόσεις του διαπλεκόμενου ευρωπαϊκού πολιτισμού, μπορεί να οδηγήσει από την «πόλη» στην κοινότητα καλλιτεχνών του Βολταίρου»⁹.

Η έκθεση στην Αθήνα και το σύνδρομο του Οθέλλου

Αν λοιπόν η τέχνη —σύμφωνα με τη λογική του Γ. Κουνέλλη— ορίζεται ως ένα πεδίο συνεχές όπου σε διαφορετικά αλλά ενεργά στρώματα ενυπάρχουν οι αντιθέσεις ανάμεσα στο ουτοπικό όνειρο και τον πειρασμό της παλινδρόμησης, κι αν η καλλιτεχνική δημιουργία δεν γίνεται νοητή παρά μόνον μέσα στο πεδίο που καθορίζει η ιστορία και η «πόλη», η έκθεσή του στην Αθήνα κινδυνεύει να παραμείνει ένα γεγονός μετέωρο. Και τούτο γιατί σε πρώτη όψη δεν φαίνεται να εγγράφεται σε ένα πλαίσιο, σε μια ιδεολογική συγκυρία, και να αποκαθιστά σημεία επαφής με αυτά που γίνονται σήμερα στην Ελλάδα.

Ο ίδιος διαθέτει μια οξυτάτη αίσθηση του γεγονότος, που το διατυπώνει κατ' αναλογία με τη φράση του: «είμαι έλληνας πολίτης και ιταλός ζωγράφος, πάσχω από το σύνδρομο του Οθέλλου: ένας βενετσιάνος πρίγκιπας, μαύρος». Αντιστρέφοντας αυτή την πρόταση, επιστρέφουμε στη νοηματική πολυσημία

του τοίχου που εκθέτει αυτές τις ημέρες στην Αθήνα.

Ο εγκλεισμός που δηλώνει ο τοίχος, είναι κι ένα σύμβολο της σημερινής κατάστασης του πολιτισμού μας. Μια από τις μειζόνες αδυναμίες του είναι και η ανικανότητα να αναλάβει το παρελθόν του και να το αναπλάσει μέσα από μια νέα ιδέα του ελληνισμού. Για τον Γ. Κουνέλλη, που απορρίπτει για τον εαυτό του τον όρο του μετανάστη και υπερασπίζεται με πάθος την ιδιότητά του ως εξορίστου, αυτή η πραγματικότητα είναι και η αιτία του τραύματος που τον οδήγησε στην απόθεση της ελληνικής γλώσσας. Είναι το μητρικό ιδίωμα από το οποίο πρέπει να προστατευθεί, γιατί μεταφέρει εκείνη την τρομακτική φόρτιση που απειλεί την ακεραιότητα του είναι του.

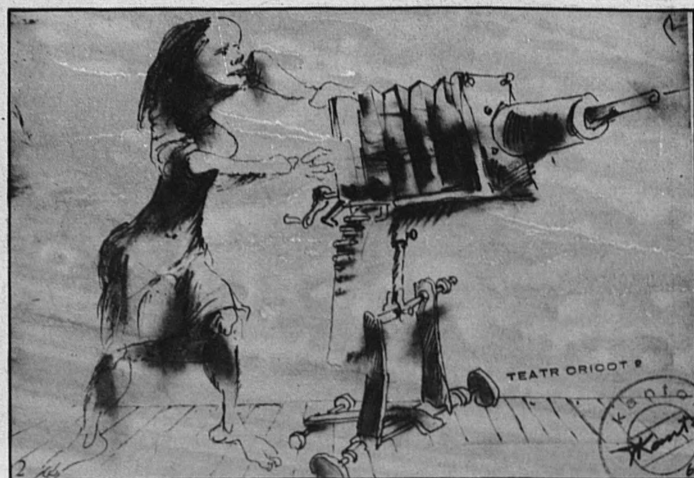
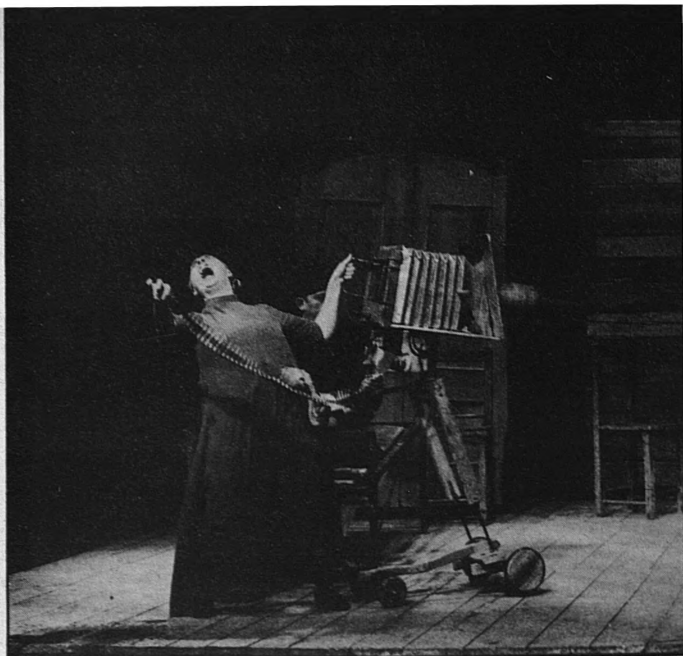
Επιστρέφοντας στην Ελλάδα, για μια έκθεση που στη συνειδησή του χάνει το νόημά της αν δεν έχει συνέχεια, ο μόνος λόγος που μπορεί να εκφωνήσει, η μόνη φράση που μπορεί να προφέρει, είναι μια υπόμνηση της σημασίας του παρελθόντος και της ανάγκης να διατυπωθεί μια νέα ιδέα της ελληνικότητας σε διαλεκτική σχέση με τη σύγχρονη εποχή.

Εν τω μεταξύ, μας επισημαίνει πως, κατά τη γνώμη του, η Ιταλία είναι η μόνη εναπομένουσα εκδοχή της ελληνικότητας. Γι' αυτό και την έχει επιλέξει ως τόπο εξορίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. G. Celant, *L'urto e l'urlo*, στο J. Kounellis, Mazzotta, σ. 7.
2. Συνέντευξη του Γ. Κουνέλλη, στο ίδιο σελ. 77.
3. G. Celant, στο ίδιο, σ. 13-14.
4. 1972, έκθεση στην γκαλερί Sonnabend, όπου εκθέτει και ένα ζευγάρι αρβυλάκια βαμμένα χρυσό πάνω σε μια βάση από αλουστράριστο ξύλο.
5. G. Celant, στο ίδιο, σ. 14.
6. Πόρτα χτισμένη με θραύσματα αγαλμάτων από γύψο, μάρμαρα και αντίγραφα από γύψο, 1980, Γκαλερί M. Pieroni Ρώμη 206 x 94 πέτρες και θραύσματα αντιγράφων από γύψο, 226 x 114, 1982. Staatl. Kunsthalle, Baden - Baden.
7. Αναφέρεται σε μια περίοδο της δουλειάς του μεταξύ 1964 και 1969, όπου είχε εκθέσει μικρούς «κήπους» με κάκτους.
8. Συνέντευξη του Γ. Κουνέλλη, στο ίδιο, σ. 62.
9. G. Celant, στο ίδιο, σελ. 15.

«Θέατρο του Θανάτου»

Το «Ταξίδι» του Ταντέους Κάντορ

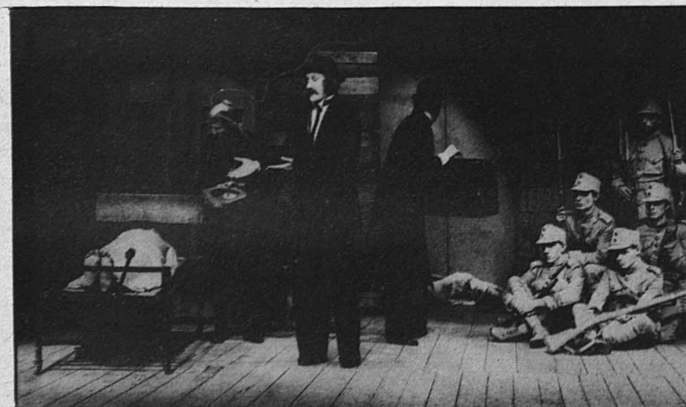
Ο Ταντέους Κάντορ δημιουργεί το πρώτο πειραματικό του θέατρο το 1943. Τον επόμενο χρόνο στήνει μια παράσταση αποδεσμευμένη απ' την πραγματικότητα του χρόνου, του χώρου και της σκηνής, μια παράσταση, δηλαδή, της «ακατέργαστης πραγματικότητας».

Το 1955 ιδρύει το Θέατρο Oricot 2 για να παρουσιάσει την επόμενη χρονιά τη «Σουπιά» του Σ.Ι. Βιτκιέβιτς. Με την κατάργηση του θεάτρου ρεπερτορίου επεξεργάζεται ένα νέο τύπο θεάτρου, φιλελεύθερο στη δομή και ανανεωτικό στη δημιουργική έκφραση. Το 1961 φτιάχνει το «παράτυπο θέατρο»· θέατρο πριμοδότησης της ύλης με την αποδιοργάνωση, το τυχαίο, την άμεση και βίαιη δράση. Το 1963 ανεβάζει το έργο του Βιτκιέβιτς, «Ο τρελός και η καλόγρια» και αναγγέλλει συγχρόνως τη δημιουργία του «μηδενικού θεάτρου» —θέατρο της ελαχιστοποίησης των συγκινήσεων και της απομυθοποίησής τους. Και όλα αυτά για να συναντήσει, όπως ο ίδιος λέει, την πραγματικότητα.

1967: «Η νερόκοτα» του Βιτκιέβιτς, για να περάσει το 1969 στην ιδέα του «ανέφικτου θεάτρου» όπου το «ταξίδι» ως θεατρική ιδέα ταυτίζεται με την ίδια τη θεατρική πράξη. Το θέατρο, ως σύλληψη του απραγματοποίητου, δοκιμάζεται με το έργο του Βιτκιέβιτς «Ωραιοί και άσχημοι».

Το 1975, με το ανέβασμα της «Νεκρής Τάξης» έχουμε ήδη μπει στο χώρο του «θεάτρου του θανάτου». Το 1981, στην ίδια γραμμή, πρωτοανεβάζει το «Βιελπόλε - Βιελπόλε».

(Τα στοιχεία προέρχονται από το πρόγραμμα της παράστασης Βιελπόλε - Βιελπόλε και οι χαρακτηρισμοί ανήκουν στον ίδιο τον Τ.Κ.).

Βιελπόλε - Βιελπόλε

Έργο αυτοβιογραφικό το «Βιελπόλε - Βιελπόλε» πραγματοποιεί τη διαδρομή από τη φαντασία στην πραγματικότητα, ακολουθώντας μια μέθοδο επαναφοράς της μνήμης και υλικής παρουσίας της. Σχηματοποιείται μέσα στο χώρο της παιδικής κάμαρας, για να δώσει τελικά υπόσταση —αξιοποιώντας τα βιώματα ενός παιδιού— στην ιστορική εμπειρία. Τα παιδικά παιχνίδια, τα μολυβένια στρατιωτάκια— ζωντανεύουν. Ο Ταντέους Κάντορ, παρών σε όλη την παράσταση, να καθοδηγεί αυτή την ανάκληση της μνήμης, επεμβαίνοντας στην πράξη αυτή ως ιστορικό υποκείμενο, το οποίο αποσκοπεί στην δημιουργία ιστορικής συνείδησης. Έτσι, το πέρασμά απ' την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση σημαδεύεται από το ομόλογο πέρασμα από την αθωότητα στη βία. Και η παιδική κάμαρα, η χαμένη μέσα σε χώρο και χρόνο, μετατρέπεται σ' αυτό το θέατρο ζωής που είναι η σύγχρονη Πολωνία.

Όταν η ζωή μετριέται με τον θάνατο

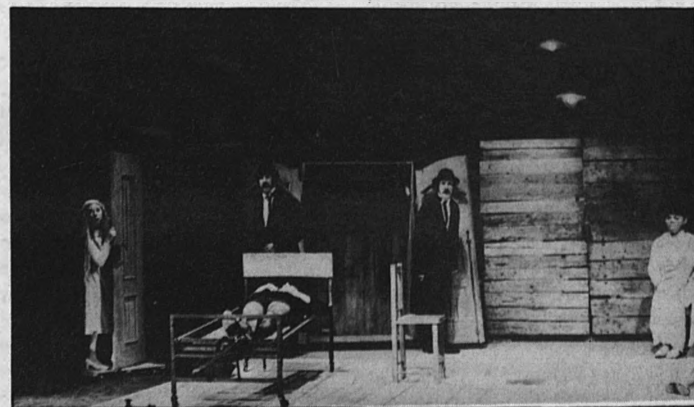
Θεσσαλονίκη

Παρασκευή 8 Νοεμβρίου

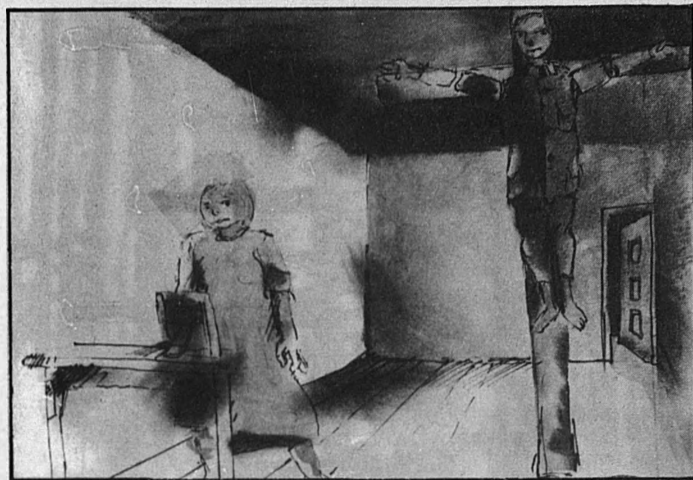
Στάση Φάληρο, κινηματοθέατρο «Ράδιο Σίτυ»

«Δημήτρια Κ'».

Ο Πολωνός ταξιδευτής, ζωγράφος, σκηνογράφος, σκηνοθέτης, ο ποιητής Ταντέους Κάντορ (Θαδαίος ο τραγουδιστής;) είχε στήσει για τέσσερις μέρες αυτή τη μοναδική θεατρική εμπειρία που ονομάζεται «Βιελπόλε - Βιελπόλε»: πόλη πραγματική που ανασύρεται από τη μνήμη της παιδικής ηλικίας, πόλη που συγκεντρώνει την εμπειρία ενός σύμπαντος κόσμου έτσι ό-

ή όταν η ζωή μετριέται με τον θάνατο

πως καταγράφεται αποσπασματικά και σχεδόν τελετουργικά, ενώ συγχρόνως παρασημαίνει την Πολωνία της παράδοσής της, του διασυρμού της και της ακύρωσής της.

Αν αναποδογυρίσεις το θάνατο, ίσως βρεις τη ζωή, μοιάζει να λέει και ν' αναρωτιέται: τι είναι, ποια είναι, πού είναι; Η ζωή, που σχεδόν μόνο μπροστά στο θάνατο αναγνωρίζεται. Και δεν είναι καν η ζωή, παρά *μνήμη ζωής*.

Χειρονομίες: το χαμηλό διάζωμα όρασης ενός παιδιού —το πάτωμα, τα παπούτσια, τα χαμηλά αντικείμενα. Αλλά και το υψηλό φανταστικό όραμα ενός παιδιού πάλι, όπως ξυπνά μέσα απ' τη μουσική: το οργανάκι που κλαίει στα χέρια του πλανόδιου μουζικάντη, «του απόβλητου», που όμως δεν μπορεί να 'ναι άλλος απ' τον ίδιο το θάνατο.

Οι στρατιώτες να κρατούν το ίσο της βίας που είναι η ζωή. Η μάνα, ο πατέρας και όλος ο θίασος της οικογένειας. Ο «γάμος» της κοπέλας με το στρατιώτη. Οι αναμνηστικές φωτογραφίες που πολυβολούν τις αναμνήσεις, μέσα σε κάδρα πλαισιωμένες.

Ο συστηματικός ταξιδιώτης να φέρει και να περιφέρει τη βαλίτσα του, να φέρει και περιφέρει δηλαδή το θάνατο, τον πιο μεγάλο ταξιδιώτη, μες στα σπίτια μας, στη ζωή και τη μνήμη μας. Είναι ο θάνατος που υπογράφει την παρουσία όλων των ζωντανών και «ενονηματώνεται» χάρη στην ίδια τη ζωή.

Καθώς ο σχολαστικός σκηνοθέτης τριγυρνά μέσα στη δημιουργημένη θεατρική «πραγματικότητα» προσπαθεί συνεχώς να διορθώσει τις αστοχίες της μνήμης του: μετακινεί πόρτες, επιδιορθώνει το κρεβάτι των βασανιστηρίων και των εναλλαγών ζωής και θανάτου, αυτόν τον μηχανισμό γελοιοποίησης του παρελθόντος χρόνου και του παρόντος χρόνου. Αυτός ο μάγος

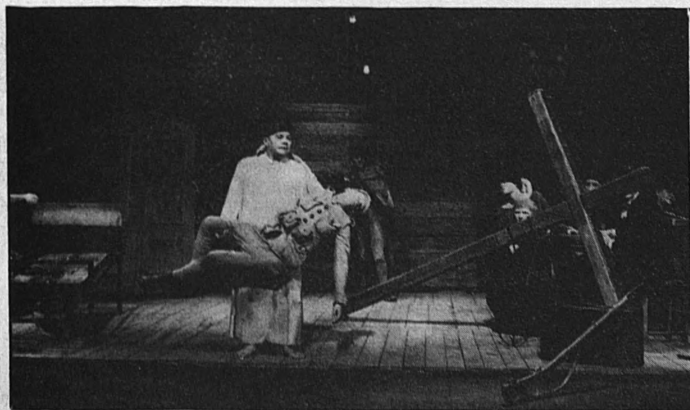
σκηνοθέτης που είναι συγχρόνως ένας γραφειοκράτης της λεπτομέρειας μοιάζει συνεχώς να λέει πως όσο ο θάνατος αργεί να σαρώσει τις λεπτομέρειες, τόσο το βασανιστήριο της ανασύστασης της πραγματικότητας θα συνεχίζεται.

Ο καθολικισμός διαπερνά το έργο ως άρχουσα ιδεολογία. Με αναπαραστάσεις της σταύρωσης και την αποκαθήλωση ως ακύρωση του μαρτυρίου. Με τον «μυστικό δείπνο» στον οποίο όλοι ποζάρουν ως τέλειοι θεατρίνοι. Η «μίμηση» της χριστιανικής ζωής για την ακρίβεια, καθώς ο δημιουργός ιεουργεί το άγιο μυστήριο του θεάτρου.

Η σκηνή του τέλους: Ο Ταντέους Κάντωρ διπλώνει προσεκτικά και στην εντέλεια την «καθαρά σινδόνη» που σκέπαζε την άγια τράπεζα για να κλείσει έτσι η παράσταση με τη δική του αποχώρηση, ακριβώς όπως ξεκίνησε, και όπως σφραγίστηκε από τη δική του εμμανή παρουσία καθ' όλη τη διάρκειά της.

Ο Θαδαίος ο κάντωρ είναι ο ίδιος ο διευθυντής της ορχήστρας των ανθρώπων που γίνονται κούκλες —σπασμωδικές και νεκρικές— κούκλες θανάτου. Και είναι κούκλες ορχήστρα με βιολί, όμποε, κλαρίνο και πιάνο. Όργανα μιας ορχήστρας που εγώ φαντάστηκα —κι ας μου συγχωρεθεί— να βγαίνουν από το οργανάκι του «θανάτου». Μια μουσική ζωής, άλλωστε, είναι που κινεί τα νήματα του θανάτου. Έτσι, ο σκηνοθέτης —τελετάρχης μιας παράστασης στηριγμένης στη μνήμη της ζωής — μετρά τη ζωή με το θάνατο και εντέλει ενορχηστρώνει μια συμφωνία θανάτου: του θανάτου που καθώς δεν υπάρχει χωρίς τη ζωή, καταλήγει να γίνεται ύμνος της.

Άντεια Φραντζή

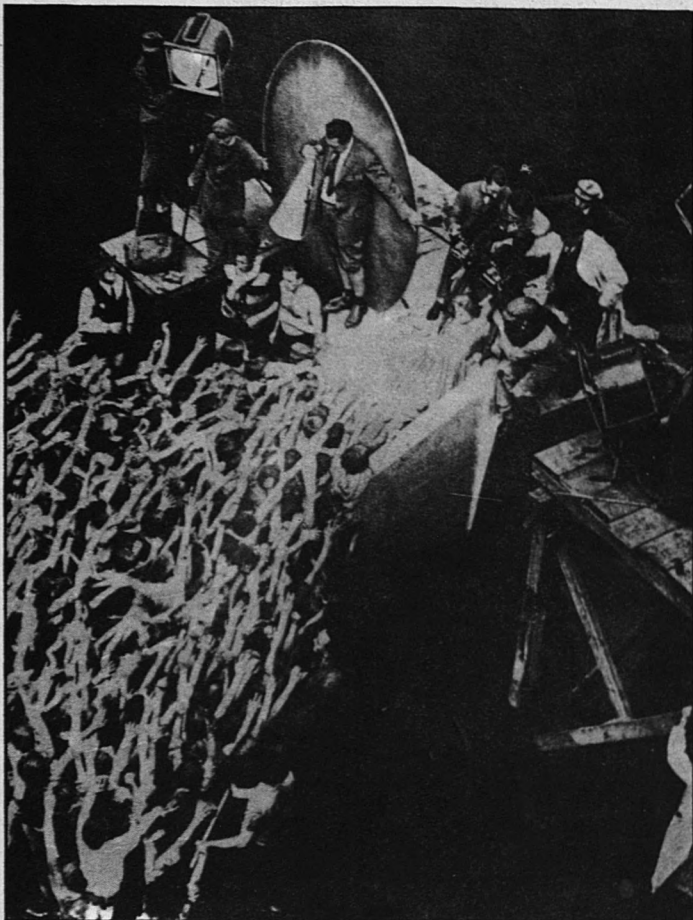

Φωτοσκιάσεις της ψυχής

Εξπρεσιονισμοί
χωρίς μέλλον

του Νίκου Σαββάτη

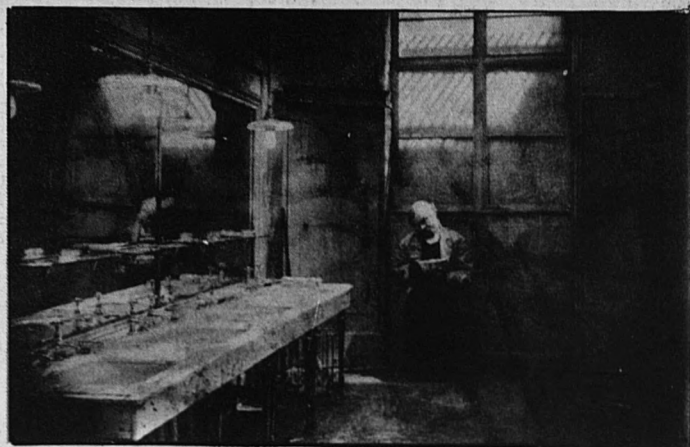
Σκηνοθετώντας τα πλήθη: από το γύρισμα της *Μητρόπολης*.

«Αρκετοί νέοι που υπηρετούσαν τις τέχνες —κι εγώ ανάμεσά τους— έκαναν την τραγωδία φετίχ εκφράζοντας ανοιχτά την εξέγερσή τους κόντρα στις παλιές απαντήσεις και στις φθαρμένες φόρμες και περνώντας από την αφελέη γλυκύτητα και το φέγγος του δέκατου ένατου αιώνα στο αντίθετο άκρο: το σκοτάδι της απαισιοδοξίας για την απαισιοδοξία».

Φριτς Λανγκ 1948

Κάθε ορισμός του εξπρεσιονισμού στον κινηματογράφο πρέπει να είναι πομπώδης. Αυτή, όμως, η δήλωση του Φριτς Λανγκ για το σημαντικότερο και γερμανικότερο στίλ του κλασικού γερ-

μανικού κινηματογράφου είναι πλήρης. Ειρωνικά, έξη δεκαετίες αργότερα, η *Μητρόπολη* του Λανγκ, ένα από τα μεγαλύτερα φιλμ του μεταίχμιου του εξπρεσιονισμού θα ξαναστοιχώνει τις παγκόσμιες οθόνες. Παίρνοντας κατά γράμμα όλη τη δυσκαμψία του στίλ που σφραγίζει αυτή την ύψιστη σκηνοθεσία της κρίσης, ένας πονηρός επιχειρηματίας της ντίσκο σκέφτηκε τον τρόπο να την εκμοντερνίσει. Αναδίπλωσε το βαρύ βιομηχανικό τέμπο του μοντάζ στη μηχανική κλειστοφοβία της μουσικής και κατέληξε να μεταμορφώσει μια ιστορική ταινία στο πελώριο βίντεο-κλιπ του μέλλοντος —χωρίς— μέλλον.

Ο τελευταίος άνθρωπος: φως κι αντανάκλασεις.

Τα περισσότερα πολιτιστικά αδιέξοδα γλιστρούν αργά ή γρήγορα στην πιο προφανή εξπρεσιονιστική ηδονή: την παραμόρφωση της πραγματικότητας. Και η μηδενιστική δεκαετία μας έχει επινοήσει αρκετά δικά της εξπρεσιονιστικά «εφέ». Με τον *Αταίριαστο* (1983) ο Φράνσις Φορντ Κοπόλα σκηνοθετεί το ρέκβιεμ για τη μεγάλη αμερικανική ταινία σαν ένα φόρο τιμής στα ασπρόμαυρα, τις γωνίες λήψης, τα φωτογραφικά τρικ, τις βίαιες σκιές στους τοίχους, τη μανιακή σκηνογραφική εκμετάλλευση μιας σκάλας που θυμάται από την καθαρά εξπρεσιονιστική *Σκάλα Υπηρεσίας* (1921) των Γιόνσερ-Λένι, το υπέροχο *Κάμερ-σπιλ* του Μούρναου *Τελευταίος Άνθρωπος* (1924) και τους πρώτους ρεαλιστικούς προσανατολισμούς του Παμπστ. Υπάρχει όμως και η αντίθετη άποψη: ένας εξπρεσιονισμός για μαζική κατανάλωση και μ' αυτό δεν εννοώ μόνο τα ειδικά οπτικά εφέ των αμερικάνικων διαστημικών υπερπαραγωγών. Εκείνο που έλειπε από τον εξπρεσιονισμό —βλακωδώς διατυμπανίζει η καινούρια έκδοση της *Μητρόπολης* και προσπαθεί να συμπληρώσει— δεν ήταν η ψυχή αλλά ο ήχος.

Πρέπει να πνίξεις την ήχο του εργοστάσιου της απόγνωσης που ξεχύνεται από τα βουβά αρχιτεκτονικά στησίματα του πλήθους στην ηλεκτρική εμμονή των συνθεσάιζερ γιατί δεν φτάνει να προφητεύεις τον ερχομό του φασισμού, πρέπει να *προωθείς* κάτι (ένα δίσκο, μια μουσική). Δεν αρκεί να συνεχίζεις μια έρευνα στο στούντιο για τις τεχνικές κι εκφραστικές δυνατότητες του μέσου (τότε του φιλμ, τώρα του βίντεο) πρέπει να προχωρήσεις ένα βήμα περισσότερο. Γιατί με τη σύνθεση της διαφήμισης και της βίντεο-αρτ το βίντεο-κλιπ, το καινούριο μέσο, δεν είναι μόνο η πιο τελική στυλιστική απόδραση από την πραγματικότητα μπορεί να *ξανασκηνοθετήσει* τα πλήθη.

Δεν ξέρω πως ο Λανγκ θα έδειχνε μια σκηνή σε μια ντισκοτέκ με βίντεο, το σίγουρο είναι ότι θα

άγγιζε τη διάθεση αυτής της σύγχρονης εξπρεσιονιστικής σκηνοθεσίας: ένα αργό σβήσιμο στην τελετουργική μαγεία του ρυθμικού κενού...

Συμφωνίες τρόμου

Όμως η εξπρεσιονιστική χειρονομία ουσιαστικά διαφέρει από τα εξπρεσιονιστικά οχήματα της εποχής μας, γιατί ήταν καταρχήν η έκφραση του αποκαλυπτικού τρόμου για το μέλλον. Με τη Γερμανία να βιώνει το τραύμα της συντριβής του αυτοκρατορικού ονείρου αμέσως μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, με την εσωτερική ανησυχία να κορυφώνεται σε εκτρωματικές εξεγέρσεις (1919) και πολιτικές κρίσης κάθε είδους με το φάσμα της ολοκληρωτικής διάλυσης και κατάρρευσης να τρέφεται από τη φτώχεια και τους νεκρούς του πολέμου, δεν είναι καθόλου παράξενο πως η γερμανική ψυχή γλίστρησε στις πιο σκοτεινές διαθέσεις της, και ο εξπρεσιονισμός ανέτρεψε όλα τα δεδομένα μιας συνολικής πολιτιστικής κληρονομιάς που ήταν κυρίαρχη ως το 1910. Όπως οπουδήποτε αλλού, ίσως περισσότερο από οπουδήποτε αλλού, οι εξπρεσιονιστές στον κινηματογράφο προσπαθούσαν να είναι όχι υποστηρικτές μιας μόδας αλλά ολοκληρωτικοί δημιουργοί, να ξεπεράσουν τις ευκαιριακές μορφές, να αποκοπούν από τη φύση και την πραγματικότητα και να διεισδύσουν μέσα στην «ώρα» (aura) των πραγμάτων στυλιζάροντας τη «λανθάνουσα φυσιογνωμία» τους όπως έλεγε ο Μπαλάζ. Και να οξύνουν τις αντιθέσεις σε βαθμό σχιζοφρένειας σχεδόν ανάμεσα στον απόλυτο υποκειμενισμό και στο τέλειο σβήσιμο του ατόμου.

Η ψυχολογία μαζί με το νατουραλισμό ήταν τα πρώτα που απέκλεισε η εξπρεσιονιστική αναπαράσταση —μια απότομα ρυθμική διαδοχή κοντράστ με παροξυστικές κορυφώσεις. Γιατί οι μέθοδοι της σκόπευαν όχι στην εφesusατική ταύτιση του θεατή με τους χαρακτήρες και τη δράση (που ήδη δούλευε ο Γκριφιθ) αλλά σε κάτι απόλυτα ανησυχητικό κι ε-

ξαιρετικά ριψοκίνδυνο: τη μεταφυσική αποσταθεροποίηση, την πρωταρχική αγωνία του θεατή. Να γιατί οι πρώτες ταινίες του Βίνε ή του Όσβαλντ δείχνουν ακόμη τόσο αποπροσανατολιστικές με τον τρόπο που φυλακίζουν τις επιρροές από το θέατρο του Ράινχαρτ ή του Γιέσενερ στο σκηνογραφικό ντελρίο του χωρίς - βάθος και στον αρρωστημένο φρούδισμό της εποχής.

Είναι μεγάλη ταινία *Το εργαστήρι του δρ. Καλιγκάρι*; —να ένα ερώτημα που καμιά από τις καταραμένες πρωτοπορίες δεν μπόρεσε να απαντήσει υιοθετώντας το. Είναι κάτι περισσότερο από μια κωδικοποίηση του χάους που προξενούσε στο γερμανικό πνεύμα το πέρασμα από την εποχή της ψυχιατρικής στην εποχή της ψυχανάλυσης; Ή απλά μια σπουδή γύρω από τις παραλλαγές του λαβύρινθου που τα ντεκόρ πλέκουν σαν μεθυσμένες αράχνες από άλλο πλανήτη γύρω από την φιλόλιγη φιγούρα του Κόνραντ Φάιτ;

Κι ύστερα τι έχει απομείνει από τις πρώτες απόπειρες να αναπαρασταθεί ο τρόμος *κατά γράμμα*; Οι συνεργάτες του Βέγκενερ στο δεύτερο *Γκολέμ* (1920) για τις σκηνές της μαγείας έπρεπε να εφεύρουν τα ειδικά οπτικά εφέ εκ του μηδενός αλλά ο κινηματογράφος ύστερα από εφτά δεκαετίες έχει αποδείξει ότι ο τρόμος —κι ιδιαίτερα στην απόλυτη, μεταφυσική μορφή που ήθελαν οι εξπρεσιονιστές— δεν μπορεί να είναι *διακοσμητικός*. Παίδια όμως έπεσαν αρκετοί σκηνοθέτες (Το *εργαστήρι με τα κέρνα ομοιώματα*— του Πάουλ Λένι 1924) μη μπορώντας ν' αγγίξουν τα ρίγη του άλλου κόσμου που καταφέρνουν η αυστηρότητα, η οικονομία των εφέ και τα λιγοστά μέσα του *Νοσφεράτου*, της αρχέτυπης συμφωνίας τρόμου.

Κοντινό πλάνο του καταστρώματος:

Μια ατέλειωτη στρατιά αρουραίων καταβαίνει το σκοινί που κουνιέται στον αέρα. Η καταπακτή. Ανοίγει αργά. Ο Νοσφεράτος βγαίνει έξω. Κουβαλάει το τελευταίο φέρετρο. Στέκεται ακίνητος. Η εικόνα του θανάτου. Ύστερα πλησιάζει αργά.

(Απόσπασμα από το πρωτότυπο σενάριο του *Νοσφεράτου* που έγραψε ο Χένρικ Γκαλεν από το *Δράκουλα* του Μπραμ Στόουκερ).

Για τους εξπρεσιονιστές η μουσικότητα μιας συμφωνίας τρόμου αρχίζει από το γράψιμο του σενάριου, που κι αυτό πρέπει να εφευρεθεί από την αρχή να χωρέσει μέσα στις απαιτήσεις του στίλ, όπως η σκηνογραφία, οι φωτισμοί κι οι εξπρεσιονιστικές χειρονομίες των ηθοποιών. Το στακάτο των μισοτελειωμένων φράσεων, η ιδιοσυγκρασιακή στίξη, η σπασμωδική τηλεγραφική

κή ποίηση κι όλα όσα οραματίζονται όπως ο Καρλ Μάγιερ, ο συγγραφέας που δεν άφησε ούτε ένα διήγημα μετά το θάνατό του, ανακάλυψαν ότι έκαναν μια τέχνη πολύ πιο σημαντική από τις σκηνογραφικές ακροβασίες. Ένα καλό σενάριο όμως δεν κάνει αναγκαστικά κι ένα καλό φιλμ. Ο Καρλ Μάγιερ έγραψε το σενάριο του *Καλιγκάρι* και του *Genulne* (1920 του Βίνε) αλλά το ένα φιλμ έμεινε κλασικό το άλλο ξεχάστηκε μέσα στο κιτς των ζωγραφισμένων ντεκόρ του. Κι αυτό που βγάξει από τα μεγάλα σενάρια του Μάγιερ μεγάλες ταινίες είναι η τόλμη των σκηνοθετών να παραβούν τους κανόνες του παιχνιδιού. Χρειάζεται θάρρος να κινηματογραφίσεις το στυλιζαρισμένο τρόπο του Νοσφεράτου σε φυσικά ντεκόρ (στα εξωτερικά) όταν το σύστημα της παραγωγής κλείνει τον Λανγκ στα στούντιο της Ντέκλα - Μπισκόπ για να χτίσει με τιμμένο τα δέντρα στον *Σίγκφριντ* (Α' μέρος των *Νιμπελούνγκεν* 1922-24). Θάρρος που δικαιώνεται αισθητικά όταν οι εικόνες του *Φάουστ* που ο ίδιος ο Μούρναου γυρίζει στα στούντιο της UFA το 1926 δεν έχουν το μυστήριο της εξαιρετικά γυμνής εικονογραφίας του *Νοσφεράτου*, αλλά την τεχνική γραφικότητα ενός «κατασκευασμένου» θριάμβου των φωτοσκιάσεων.

Ακόμη μεγαλύτερη παρέκκλιση κι ουσιαστικό βήμα προς τη μεταλλαγή του εξπρεσιονισμού ήταν η απόφαση να μεταφερθεί το δράμα από το απειλητικό σύμπαν που πλάθει η διεσταλμένη συνείδηση του αχάλινωτου υποκειμένου στη μικρή κλίμακα της οικειότητας και της παρατήρησης της καθημερινής ύπαρξης του Κάμμερσπλιφιλμ. Τυχαία ίσως ο Καρλ Μάγιερ ο πιο εξπρεσιονιστής σεναριογράφος ξεπερνώντας τη βασανισμένη αποσπασματικότητα των εξπρεσιονιστικών φιλμ, έγραψε το σενάριο της *Σκάλας Υπηρεσίας* χωρίς μεσότητες. Η συνεχής ροή της δράσης και οι καινούριες δυνατότητες που έδινε το μέσο, η επιστροφή της ψυχολογίας και η σχετική εγκατάλειψη της εκστατικής θεατρικότητας εξερευνήθηκαν ακόμη περισσότερο στη συνεργασία του Μάγιερ με το Ρουμάνο σκηνοθέτη και ηθοποιό Λούπου Πικ για μια τριλογία που δεν ολοκληρώθηκε ποτέ. Τα *Θρύψαλλα* 1921 το *Συλβέστερ* 1923 και τον *Τελευταίο Άνθρωπο* 1924 όπου ο Μούρναου αντικατέστησε τον Πικ.

Αληθινοί άνθρωποι

«Τα *θρύψαλλα*» δήλωνε ο Λούπου Πικ το 1930 «ήταν η ταινία που έβαλε σε κίνηση τη χιονοστιβάδα των ψυχολογικών έργων. Στο *Συλβέστερ* πήγαμε ακόμη μακρύτερα. Προσπαθήσαμε να ξεπεράσουμε την ψυχολογία και να φτάσουμε τη μεταφυσική...»

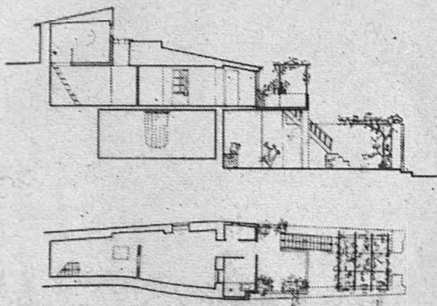
Νοσφεράτου: το πρόσωπο του τρόμου.

• Τα *θρύψαλλα* είναι η ιστορία τεσσάρων πεπρωμένων σε ένα επαρχιακό σιδηροδρομικό σταθμό, όπου η κόρη του σταθμάρχη υποκύπτει στη γοητεία ενός απωθητικού ελεγκτή κι ο πατέρας τον σκοτώνει. Οι ελλείψεις της αφήγησης, ο οπτικός πλούτος που υποβάλλει ο Μάγιερ μέσα από αυτή την τυπικά απλή δραματουργία της κατάρρευσης ήταν οι πρώτες προσπάθειες να ποτιστεί ένας Νατουραλισμός, που μέχρι τότε ήταν το κόκκινο πανί, με την πνευματικότητα, τη μοιρολατρεία —και το συμβολισμό του εξπρεσιονισμού— την άγρια ποίηση που ακόμη πάλλεται πίσω από τις αργές εικόνες και το βαρύ κι ασυντόνιστο —ακόμη— παίξιμο των ηθοποιών στην τονικότητα του Κάμμερσπλιφιλμ.

Το *Συλβέστερ* είναι κάτι πολύ πιο περίπλοκο. Στον πρόλογο του σενάριου γράφει ο Λούπου Πικ: «ο Καρλ Μάγιερ δίνει στο φιλμ του *Συλβέστερ* τον υπότιτλο *ένα παιχνίδι φωτός*. Και αυτό δεν είναι σίγουρα μια απλή αναφορά στην τεχνική που εκμεταλλεύεται τις αλλαγές και τις κινήσεις του φωτός. Μ' αυτό εννοούσε τις φωτοσκιάσεις στο εσωτερικό του ανθρώπου, στην ψυχή του, την αέναη παλίρροια και άμψωτη της σκιάς και του φωτός, που επηρεάζουν τις ψυχικές σχέσεις. Αυτό ήταν για μένα το νόημα του υπότιτλου» (1924).

Το *Συλβέστερ* είναι η ιστορία μιας αυτοκτονίας λίγο πριν την αλλαγή του χρόνου, ενώ πλησιάζει η δωδεκάτη ώρα της παραμονής της πρωτοχρονιάς αλλά από τη σύλληψή του είναι ταυτόχρονα κι η *αναμονή μιας φωταψιάς*. Ένας άντρας που δεν αντέχει άλλο την πίεση μέσα στην οικογένειά του αυτοκτονεί σπαραγμένος από την αφοσίωσή του στη μητέρα και τον έρωτά του στη γυναίκα του. Ο βαρύς συμβολικός περιγύρος, η φορτισμένη τελευταία ώρα του χρόνου και οι καθημερινές στάσεις των ηρώων του μεταμορφώνονται από τον Μάγιερ σε πενήντα τέσσερις εικόνες, μινιμάρονται σε εξπρεσιονιστικά μοτίβα αιωνιότητας. Με τον περίγυρο να αντιπαραβάλλεται *ρυθμικά* στους σχηματικούς χαρακτήρες και τη δράση, με το αργό τέμπο του Κάμμερσπλι και τον υπερβολικό τονισμό των συμβολικών αντικειμένων της μοίρας το *Συλβέστερ* είναι η πιο ενδιαφέρουσα σύγκρουση μιας εξπρεσιονιστικής κορυφωσης (Καρλ Μάγιερ) με μια νατουραλιστική διάθεση (Λούπου Πικ) και η αποκάλυψη των περιορισμών και των δύο μεθόδων στα όρια της βουβής ταινίας. Μένει η εξαιρετική «δραματουργία» του φωτός, ο πόθος για την έκκληση μυστικών δονήσεων μέσα από τα πιο κοινότητα σχήματα κι η απελευθέρωση της μηχανής που θα έ-

ΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΤΑ ΠΑΛΙΑ ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΣΠΙΤΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. ΚΟΤΖΙΑ ΚΑΙ ΣΙΑ»,
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ—ΜΑΡΤΕΝ: Οι Λαμπράκηδες ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΓΕΝΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΟΛΥΤΥΠΟ

φτανε σε καινούρια ύψη με τον *Τελευταίο Άνθρωπο*.

«Η αληθινή τέχνη είναι απλή, αλλά η απλότητα απαιτεί τη μεγαλύτερη τέχνη. Η μηχανή είναι το μολύβι του σκηνοθέτη. Πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο ευκίνητη για να συλλάβει κάθε περαστική διάθεση και είναι πολύ σημαντικό η μηχανική πλευρά του κινηματογράφου να μην μπαίνει ανάμεσα στο θεατή και την ταινία». Έτσι μιλούσε ο Μούρναου για τη δουλειά της μηχανής που την ήθελε κινητική κι αθέατη, στην Αμερική το 1928. Κι όμως, οι δύο μεγαλύτεροι φωτογράφοι του έχουν αντικρουόμενες απόψεις για το πόσο συμμετείχε στα γυρίσματα. Ο Καρλ Φρόντ, εννιά φορές φωτογράφος του Μούρναου κι υπεύθυνος για μεγάλες ταινίες όπως η *Μητρόπολη* του Λανγκ και το *Βαριετέ* του Ντυπόν, σε δυο γράμματά του στη Λότε Άισνερ υποστηρίζει ότι ο Μούρναου δεν κοιτούσε ποτέ μέσα από το φακό της μηχανής ούτε φρόντιζε τους φωτισμούς, ενώ ο Καρλ Μάγιερ ενδιαφερόταν για την τεχνική της φωτογραφίας. Ο Φριτς Άρνο Βάγκνερ αντίθετα φωτογράφος του Μούρναου στο *Νοσφεράτου* και τον *Πύργο Φόγκελεντ*, φωτογράφος του *Μ* του Λανγκ και σχεδόν μόνιμος συνεργάτης του Παμπστ, υποστήριζε ότι για τον Μούρναου σκηνοθεσία σήμαινε καθάρισμα, φωτισμός και γωνία λήψης. Όπως και να 'χει το πράγμα το βέβαιο είναι ότι ο *Τελευταίος Άνθρωπος* θα μπορούσε να έμνε στην ιστορία μόνο και μόνο για κάτι που τώρα ακούγεται σαν ανέκδοτο αλλά τότε ήταν μια μικρή επανάσταση: γιατί για να κατορθωθούν οι περιπλοκές κινήσεις χρειάστηκε να δένουν τη μηχανή πάνω στο στήθος του οπερατέρ.

Για να διηγηθούν την ιστορία ενός ανθρώπινου ξεπεσμού στη χώρα που η *Στολή* είναι το παν, ο Μούρναου, ο Μάγιερ, ο Φρόντ κι ο Γιάνγκς, που έπαιζε τον κομικοτραγικό θυρωρό με το συντηγμένο του στόμφο, συνεργάστηκαν σε μια προεργασία δύο-μηνών κι άφησαν εποχή για το πώς έλυσαν μερικά τεχνικά προβλήματα. Γι' αυτό το αριστούργημα του Κάμμερσπλιφλμ όπου ο εξπρεσιονισμός παρεμβαίνει μόνο στις σκηνές των ονείρων και σε μερικά ειδικά εφέ, η αγάπη της λεπτομέρειας, η επιστροφή στο συγκεκριμένο δημιουργεί μια αίσθηση ζωής που περιορίζεται μόνο από τη βαρύτητα του ρυθμού παρά τη ρευστή κινηματογράφηση. Αυτή η ίδια ρευστότητα ήταν που ξεπερνούσε τις διαστάσεις του Κάμμερσπλιφλμ προαναγγέλλοντας την *Αυγή* και το *Ταμπού*, τις πιο μεγάλες προσπάθειες του Μούρναου να αποδράσει από τη γερμανικότητα του, στο Χόλιγουντ και τις Νότιες Θάλασσες. Αυτή ακριβώς η ρευστότητα λείπει από άλλα

Κάμμερσπλιφλμ (τα ενδιαφέροντα φίλμ του Πάουλ Τσίνερ με την Ελίζαμπετ Μπέργκνερ για παράδειγμα) και περιορίζει την επιρροή του εξπρεσιονισμού σε ίχνη στο *Βαριετέ*, όπου ακόμη και το ασπρόμαυρο μαλακώνει τα κοντράστα του και πλησιάζει περισσότερο από ποτέ, για την εποχή το χρώμα.

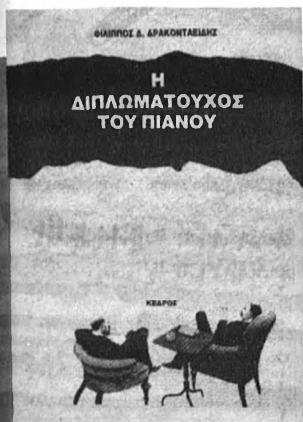
Και βέβαια ο εξπρεσιονισμός, η γερμανική επαναστατική έρευνα της βουβής εικόνας, θα υπέκυπτε όχι μόνο στις εσωτερικές αντιφάσεις του αλλά και στην τέλεια αναπαράσταση της πραγματικότητας, τη χίμαιρα που εξασφάλισε στον κινηματογράφο ο ερχομός του ήχου. Οι εξπρεσιονιστικές ερμηνείες των ηθοποιών θα φαινόταν πολύ γρήγορα ξεπερασμένες με την εμμονή στη μεγάλη μανιέρα, την κατάργηση των ενδιάμεσων αποχρώσεων και των περασμάτων από τις καταστάσεις που ήδη είχε αρχίσει να διορθώνει το Κάμμερσπλιφλμ. Κι όσο για την κοσμοαντίληψη των εξπρεσιονιστών, η ανακάλυψη ότι είμαστε διχασμένοι στα δυο κλεισμένοι μέσα στα ερείπια του παρελθόντος με το μέλλον κλειστό, ακόμη και στις τωρινές πολύ κοντινές κρίσεις γεννάει διαφορετικές στάσεις.

Αυτό που η ιστορία και ο ίδιος ο κινηματογράφος φρόντισε να εξασφαλίσει όχι μόνο για τους εξπρεσιονιστές αλλά και για πολλούς από τους μεγάλους σκηνοθέτες του κλασικού γερμανικού σινεμά —είναι τα ταξίδια. Ο Μούρναου είπαμε απέδρασε αλλού, ο Λανγκ στην Αμερική προχώρησε από το ρεαλισμό του Μπρεχτ στον κλασικισμό που τα πρώτα θρίλερ του μόλις κι προμηνύουν. Ο Λιουμπιτς που κι αυτός ξεκίνησε από το Ράινχαρτ αλλά φλέρταρε ελάχιστα τον εξπρεσιονισμό τελειοποίησε στην Αμερική τη διεισδυτική του ειρωνεία στην ιστορία που έμνε σαν «στίλ Λούμπιτς». Ο Στένμπεργκ συνέχισε κι αυτός στο Χόλιγουντ ένα έργο που δεν λειτουργεί *ερήμην* του εξπρεσιονισμού. Ο Γουάιλντερ κι ο Σιόντμακ που ξεκίνησαν από το *Άνθρωποι την Κυριακή* (1929) μεταναστεύουν στο Χόλιγουντ, μοιλιάζοντας μ' αρκετή μαυρίλα κι εξπρεσιονιστικά κατακάθια τα θρίλερ τους. Κι ο μεγαλύτερος σκηνοθέτης του ομιλούντος που μπόρεσε να αφομοιώσει το μάθημα του εξπρεσιονισμού (εκτός από τους νέους, γερμανούς που διεκδικούν την κληρονομιά του από τον Χέρτσογκ ως τον Ζύμπερμπεργκ) να ξαναβρεί τη δυναμική της αισθητικής του προωθημένη όμως μιλία μπροστά και σε σχέση μ' όλα τα καινούρια μέσα που είχε στη διάθεσή του δεν υπάρχει πια: το όνομά του —όπως ο ίδιος λέει στο τέλος των *Υπέροχων Άμπερσον*— είναι Όρσον Γουέλς.

□

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Φίλιππος Δρακονταειδής

Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΟΣ ΤΟΥ ΠΙΑΝΟΥ

Άλλα βιβλία του ίδιου στον Κέδρο:

Προς Οφρύνιο
Σχόλια σχετικά με την Περίπτωση
Το Σπίτι της Θείας

Νίκος Κάσδαγλης

Η ΝΕΥΡΗ

Άλλα βιβλία του ίδιου στον Κέδρο:

Εγώ εμί Κύριος ο Θεός σου
Η Δίψα
Η Μαρία Περιηγείται τη Μητρόπολη των Νερών
Κεκαρμένοι
Μυθολογία
Σπιλιάδες
Σπηλιάδες
Τα Δόντια της Μυλόπετρας

Λία Μεγάλου-Σεφεριάδη

ΤΟ ΞΕΝΟ ΣΩΜΑ

Βαγγέλης Ραπτόπουλος

ΤΑ ΤΖΙΤΖΙΚΙΑ

293/12-45
Ιωάννου, Γ: 278/7-8, 279/5-9, 280/21-23, 281/7-22, 282/7-10, 283/7-9, 284/5-9, 285/12, 286/6-10, 287/7-9, 288/7-9, 289/6-16, 290/28-29, 291/5-9, 292/7-11, 293/7-9
Καλαϊτζής, Γ: 290/36-37
Λαλούσης: 290/34
Λευτέρης: 291/8-9-11
Λόγο: 290/35
Πετρούλακης, Α: 278/44, 279/45, 281/49
Σεργάκης, Γ: 280/34, 283/11-12-24-25-40-45, 284/4, 285/9-23-26-42-43-45, 286/39-42-43, 287/30-31-37-40-41-42-43, 288/23-26-27-28-29-30-31-33-36-38-39, 289/23-45, 290/12-14-18-25-27-38, 291/30-32-36-45-46-52, 292/12-13-14-22-39, 293/4-22-26-40-54
Σιδέρης, Ν: 290/33
Τιτίνα: 284/26-27-32-33-35, 285/38, 289/47
Χαντζόπουλος, Δ: 278/10-12-14-18-26-27-28-34-42-48, 279/13-16-32, 280/19-27-36-41-42-43, 281/5-9-12-14-18-41, 282/9-12-18-26-27-28-38, 283/5-14-21-28-29-36-37-47, 284/6-12-15-28-30-31-36, 285/16-18-19-20-24-28-47, 286/5-11-12-15-19-25-36-40-48-49, 287/12-13-16-18-20-22-28-29-32-34-35-38-39, 288/5-10-11-12-14-16-18-20-21-34-41-46-49, 289/5-10-13-15-24-28-29-32-34-40-41-43, 290/5-7-10-16-39, 291/4-7-13-21-22-40-41-43-44-48-49, 292/5-15-18-25-34-35-47, 293/20-23-24-28
Χαρδαλόπουλος, Δ: 284/42, 289/8, 289/56

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Βακαλόπουλος, Χρ: Γλώσσα και αγωνία 280/47
Μαρτινίδης, Π: Γλώσσα και κοινωνικές διακρίσεις 289/47

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟ ΖΗΤΗΜΑ

Αντμάν, Μ.Ε: Συνέντευξη στον Α. Βελισσαρόπουλο — «Η βία και η πονηρία— άνδρες και γυναίκες σ' ένα ελληνικό χωριό» 281/38
Β.Γ: Τι απέγινε το νομοσχέδιο για τις εκτρώσεις; 280/43
Μ.Α.-Μ.Π: Τα «παραλειπόμενα» της δικής του Μπέσκου 282/30
Μπακούρου, Αίμη: Η Ν.Δ. και οι γυναίκες της 287/26
Παπανδρέου, Μαργαρίτα: Ανάπτυξη της αλληλεγγύης ανάμεσα στις γυναίκες όλου του κόσμου 282/25

ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ • ΑΜΥΝΑ ΣΩΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

—Το έγγραφο που διώκει τον Β. Τσάκο 287/25
Λυγερός, Στ: Πόσο διακριτική θα είναι η «Distant Hammer '85;» 288/10
Βαν Χεντ, Αμαλία: Η αυτού μεγαλειότης - Awards 288/20
Γεωργαντόπουλος, Γ.Α: Η ακαδημαϊκή εκπαίδευση στις Ανώτατες Στρατιωτικές Σχολές 293/22
Κούλογλου, Στ: Πράκτωρ 007 εναντίον αρχαιοκαπλών και ασφαλείας 280/48
Κρίκης, Β: Τι κίνημα του ναυτικού της Ν.Δ. 293/20
Ρεπόρτερ: Βίος και πολιτεία Βασιλείου Τσάκου - οι «Λεοπαρδόλεις» ξαναχτυπούν 287/24

ΕΠΤΑΕΤΙΑ • ΧΟΥΝΤΑ

Ρεπόρτερ: 21η Απριλίου 1967 —σύμβολα και ιδεολογία καθημερινής χρήσης 285/30

ΕΡΓΑΤΙΚΑ • ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΣ

Γιαχνής, Β: Μία εργατική διεκδίκηση με πολι-

τικές διαστάσεις - Άγγλοι ανθρακωρύχοι 283/36
Τραυλός - Τζανετάτος, Δ: Ναυπηγεία Σκαρμαγκά - Λοκ-άουτ και ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής 285/26
Καρβελά, Β: Ναυπηγεία Σκαρμαγκά - Μύθος και πραγματικότητα 285/28

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Αμίν, Σαμίρ: Τριάντα χρόνια πριν, στο Μπαν-τουγκ 287/40
Βεργόπουλος, Κ: Δημοκρατία σε φόντο κοινωνικής κρίσης 281/41
Κλουτσινιώτη, Ράνια: Περί της Αριστεράς σήμερα 291/50
Κριμπάς, Γ.Η: Ο καραμανλισμός ως βενιζελισμός σε έξι στιγμιότυπα 279/16
Παπαγιαννάκης, Μ: Αριστερή πολιτική και αντιδεξιά δοσολογία 286/24
Παπαμιχαήλ, Γ: Μια κλωτσιά στο σκουπιδοτενεκέ 283/28
Παπαμιχαήλ, Γ: Ο σώζων εαυτόν... απολεσθήτω μετά των αλλοφύλων 285/44
Ραυτόπουλος, Δ: Η «Αλλαγή», οι κουρείς της και οι «αποστάτες» διανοούμενοι 287/32
Ρεπόρτερ: Οδηγίες για αριστερούς μονόλογους 279/28
Ψυχγιός, Δ: προς ταλαντευόμενους αριστερούς 291/48

ΙΣΤΟΡΙΑ • ΧΡΟΝΙΚΑ

Δημητρίου, Μ: Οι πρώτοι αναρχικοί στην Πάτρα 279/34
Ηλιού, Ηλ: Δικανικός υπέρ «κατασκόπων» 280/70
Ηλιού, Ηλ: Ο πολιτικός «λόγος» 280/10
Ηλιού, Ηλ: Ο προσδιορισμός των πολιτικών στόχων 280/12
Ηλιού, Ηλ: Πως γράφεται η ποίηση στην Ελλάδα 280/15
Κατηφόρης, Γ: Στις επάλξεις της ΕΔΑ (Ηλίας Ηλιού) 280/5
Κατηφόρης, Γ: Μετά είκοσιν έτη 286/16
Χαιρετάκης, Μ: Οι μεταπολεμικές εκλογές στην Ελλάδα (1946-1985) 292/29
Χότζα, Ενβέρ: Απόψεις για το ελληνικό κίνημα 286/39

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

—Ο αγωνιστής Πελέκος σε νέες περιπέτειες 280/22
—Η αποσάθρωση του «ειδώλου» 283/6
—Το θρίλερ ενός ανέργου 283/8
— Μίκης: Κατηγορώ!... 283/42
Αντμάν, Μ.Ε: Συνέντευξη στον Α. Βελισσαρόπουλο - Αριστερά και Εθνολογία 281/38
Βακαλόπουλος, Χρ: Συζήτηση με μια αναποφάσιστη 288/32
Βατόπουλος, Αλ: Ε.Σ.Υ. - Γόρδιος δεσμός ή αλλαγή προς τα πίσω; 280/44
Β.Γ: Τι απέγινε το νομοσχέδιο για τις εκτρώσεις; 280/42
Βικελίδης, Μ: Από τα Εξάρχεια στο Χημείο 289/35
Ζουράρις, Κ: Ορθός μανδραγόρας και Λόγος μουνάψ 285/42
Καφαντάρης Στ: Το λήμμα περί αγαθού γίγαντος 288/44
Κούλογλου, Στ: Πράκτωρ 007 εναντίον αρχαιοκαπλών και ασφαλείας 280/48
Κούλογλου, Στ: Πελέκος αμετανόητος 281/18
Λάζος, Χρ: Περιοδικά για το «λαό» με πολιτική για το «λαό» 289/26

Λάζος, Χρ: Το δίχως ποίηση τέλος των συγκεντρώσεων 292/28
Λειτουργού, Κ: Οι Εξαασμένοι της κοινωνικής αλλαγής 283/31
Μ.Ε: Οικολογία και ροκ 293/43
Μπερέττας, Αντ: Η περίπτωση της «17 Νοέμβρη» 282/8
Μπερέττας, Αντ: Εισαγόμενη τρομοκρατία ή εισαγόμενη μεθοδολογία; 291/43
Παπαμιχαήλ, Γ: Ένα άρθρο, έτσι, χωρίς τίτλο 278/34
Τζαβάρια, Ελένη: Περί ταυτότητας 292/47
Φουργιώτης, Θ: Μ' αεροπλάνα και με πούλμαν... 292/36
Ω: Μη μου λες γιατί ξεχνάω 283/42

ΚΥΠΡΟΣ

Αδάμ, Κύρα: Στο δεύτερο γύρο «το μαχαίρι στο κόκαλο» 280/38
Γαρπόζης, Γ: Ελλάδα - η κυπριακή ουτοπία 279/39
Κερυνειάτη, Π: Κύπρος — κύριο πρόβλημα η χρεοκοπία των οραμάτων 282/32
Λυγερός, Στ: Πες, πες, πες... ή κρίση θεωρείται υπόθεση ρουτίνας 280/38
Λυγερός, Στ: Ένα ακόμα βήμα χωρίς αντίσταση 288/11
Λυγερός, Στ: Αθήνα - Λευκωσία - η ώρα των αποφάσεων 293/38
Μπέκας, Μ: Η απέλωση από την Κύπρο του Ελλαδίτη Γιάννη Καραλιώτα 279/40

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

—Συνέντευξη με τον υπουργό Εθνικής Οικονομίας Γεράσιμο Αρσένη 289/28
Γιαχνής, Β: Το σκάφος ταξιδεύει με χαλασμένες μηχανές 282/18
Γιαχνής, Β: Η οικονομία στη δίνη του προεκλογικού show 288/12
Μυλωνάκη, Δανάη: Όταν η αλλαγή δεν γίνεται στη ζωή, γίνεται στις έννοιες των λέξεων 291/52

ΠΑΙΔΕΙΑ • ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ

—Ειδικά περί «ιδιαιτέρων» 279/6
Βικελίδης, Μ: Προεκλογικό τοπίο και φοιτητικό «κίνημα» 283/32
Βώτι, Π: Μια νέα πανεπιστημιακή περιπέτεια 283/35
Γαρπόζης, Γ: Η κοινωνιολογία στη Μέση Εκπαίδευση - το συλλογικό «ασυλλόγιστο εγχειρίδιο» 286/48
Γκότοβος, Θ: Ο κοινωνικός προσδιορισμός του νοήματος της παράδοσης 290/48
Γεωργαντόπουλος, Γ.Α: Η ακαδημαϊκή εκπαίδευση στις Ανώτατες Στρατιωτικές Σχολές 293/22
Διοσκουρίδης, Σπ: Διδακτικά βιβλία 278/51
Κουμανούδης, Στ.Ν: Δημοσθένους κατά Μειδίου 279/46
Μανδράκα - Γέραλη, Μ: Όλες οι εξουσίες συνδράμουν στη συρρίκνωση των θεσμικών αλλαγών 288/40
Νούτσος, Π: Όσα οι νόμοι κελεύουν 281/46
Πανεπιζήμιος, Δ. Ι: Όπως πρώτα, χειρότερα από πρώτα; 279/32
Παπαμιχαήλ, Γ: Ου γαρ το γήρας έρχεται μόνον... 289/38
Τσουκαλάς, Κ: Ούτε καν μανδραγόρας 282/38

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ

Γενικά
—Επιτρέπεται... η κριτική 279/44

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

του 22ου τόμου (Α' εξάμηνο του 1985) της Β' περιόδου
• περιλαμβάνονται τα τεύχη 278-293 (4.1.1985 - 21.6.1985)

Στους δύο πίνακες —ύλης και συνεργατών— τα λήμματα αναγράφονται κατ' απόλυτη αλφαβητική σειρά.

Στην παραπομπή ο πρώτος αριθμός δηλώνει το τεύχος και ο δεύτερος τη σελίδα.

ΕΙΔΙΚΑ ΤΕΥΧΗ

Μνήμη Ηλία Ηλιού 280
Το καρναβάλι του Τύπου 281
Μνήμη Γιώργου Ιωάννου 282

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ

279/50, 280/52, 281/50, 282/49, 283/46, 284/50,
287/50, 289/52, 292/52, 293/50

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

278/6, 279/6, 280/20, 281/6, 282/6, 283/6, 284/8,
285/6, 286/6, 287/6, 288/6, 289/6, 290/6, 292/6,
293/6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

282/35, 283/36, 292/38, 293/38

ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΕΣ

278/26, 279/30, 280/40, 282/38, 283/40, 284/36,
285/38, 286/34, 287/36, 288/36, 289/40, 291/46,
292/34, 293/24

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

278/52, 283/50, 285/50, 286/50, 290/40

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

278/53, 279/51, 280/53, 281/51, 282/54, 283/48,
284/52, 285/52, 286/52, 287/52, 288/52, 289/54,
290/52, 292/51, 293/49

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

278/54, 279/55, 280/55, 281/54, 282/55, 283/51,
284/55, 285/55, 286/53, 287/54, 288/53, 289/55,
290/53, 291/53, 292/54, 293/56

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

278/42, 279/42, 280/46, 281/45, 282/48, 283/44,
284/42, 285/48, 286/42, 287/46, 288/49, 289/46,
290/46, 291/54, 292/40, 293/42

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

278/3, 279/3, 280/3, 281/3, 282/3, 283/3, 284/3,
285/3, 286/3, 287/3, 288/3, 289/3, 290/3, 291/3,
292/3, 293/3

ΠΑΡΕ ΜΕ ΣΤΟ ΤΗΛΕΦΩΝΟ

283/39, 284/25, 285/13, 286/27, 287/27, 288/35,

289/17, 290/9, 291/12, 292/23, 293/37

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

278/4, 279/4, 280/18, 281/4, 282/4, 283/4, 284/6,
285/4, 286/4, 287/4, 288/4, 289/4, 290/4, 291/6,
292/4, 293/4

ΤΗΣ ΛΙΣΤΑΣ

286/9, 287/6, 288/7, 289/7, 290/6, 291/10, 292/6

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ • ΕΜΦΥΛΙΟΣ

Ηλιού, Ηλ: Δικανικός υπέρ «κατασκόπων» 280/7
Φλάισερ, Χ: Το ξεκίνημα του αντιστασιακού αγώνα στην κατεχόμενη Ελλάδα —καταβολές και σταθμοί 278/37
Χότζα, Ενβέρ: Απόψεις για το ελληνικό κίνημα 286/30

ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΕΣ • ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

— Τι θα δείτε την ερχόμενη εβδομάδα 290/30
— Εν όψει των τηλεοπτικών πολιτικών συζητήσεων —σκηνογραφικοί εμπλουτισμοί της ΕΡΤ 290/32
— ΠΡΟ-ΚΡΙΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ του Μ.Μ.Ε. Κ.Λ 290/34
Βακαλόπουλος, Χρ: Μια ταφόπετρα για την πραγματικότητα 279/31
Βακαλόπουλος, Χρ: Εκ-λογισμοί 287/39
Βακαλόπουλος, Χρ: Συμβουλές για το καλοκαίρι 293/24
Γ.Γ.Ν: Δια περιφοράς 288/38
Δαμιανίδη, Άννα: Ο Ξενάκης στην Αθήνα 280/42
Δαμιανίδη, Άννα: Ψυχολογικά προβλήματα 284/36
Διγενής, Αντ: Ημι-παράφρονες διαλογισμοί παραφρονήσαντος νεοέλληνας 286/36
Καβουνίδης, Σπ: Απορία ψάλτου, βηξ 278/28
Καβουνίδης, Σπ: Το νέο λαχείο 279/30
Καβουνίδης, Σπ: Τα Νεονκλασικά 280/42
Καβουνίδης, Σπ: Περί πιθήκων (και άλλων τινών) 282/38
Καβουνίδης, Σπ: Όταν στην πολιτική σκακίερα παίζεται πόκα 283/40
Καβουνίδης, Σπ: Δεν είσαι ό,τι δηλώσεις 285/39
Καβουνίδης, Σπ: Έπεα πτερόεντα 287/36

Καβουνίδης, Σπ: Ο θεσμός της οικογένειας κινδυνεύει 289/40
Καβουνίδης, Σπ: Ηχητικός κρετινισμός 290/46
Κατηφόρης, Γ: Ο δρόμος προς τη Δαμασκό 292/34
Κοκόλης, Ξ.Α: Βαθμοληψία στην Εγκυκλοπαίδεια 258/40
Κόνδος, Μ: Απόρρητο γκάλοπ 290/46
Κοσώνας, Ακ - Κούλογλου, Στ: Ο καζαμίας που περιμέναμε 278/29
Λίβος, Ν: Από τη νεότερη ιστορία επαρχιακής πόλεως 278/27
Μάργαρης, Ν.Σ: Με το ζύγι 278/26
Μάργαρης, Ν.Σ: Όσια και ιερά 280/41
Μάργαρης, Ν.Κ: Πάρε με στο τηλέφωνο! 284/36
Μάργαρης, Ν.Σ: Οι αποκαλύψεις και η αποκάλυψη 286/34
Μάργαρης, Ν.Σ: Ιστορικός συμβιβασμός 287/38
Μάργαρης, Ν.Σ: Σόγιερ, σε έσκισος 288/38
Μάργαρης, Ν.Σ: Το κέντρο απέθανε! Ζήτω το Κέντρο! 289/23
Μάργαρης, Ν.Σ: Έτσι νίκησαν 291/47
Μάργαρης, Ν.Σ: Ποιο πάει πού 293/24
Μιτζήρας, Κ: (Τομ) Σόγιερ και (Λαίδη) Χάμιλτον, ξανά μαζί 282/38
Μπασαντής, Δ: Έξι και μία διανοητικές τύψεις για τον ουρανό 286/35
Μπασαντής, Δ: Στήνουμε θέατρα 292/34
Μποστ: Οδηγός αλληλογραφίας για προέδρους και υποψηφίους προέδρους 282/11
Νησιώτης, Χρ: Ανένταχτοι όλων των χώρων σοβαρευτείτε... 283/40
Νησιώτης, Χρ: Έτσι που τα καταφέραμε με την κόκκινη πορφύρα... 285/38
Νησιώτης, Χρ: Κέρδισα το εκατομμύριο 287/36
Παλαιόφρων, Μ: Απολείπειν τον Θεόν Ανδρέα 284/19
Παλαιόφρων, Μ: Αισώπου μύθοι - Βους και βδέλλαι 289/40
Παπαδημητρακόπουλος, Ηλ. Χ: 278/55
Πολητικός, Πυρ: «Μπιπ, γουρούνια, δολοφόνοι» 289/41
Ραπανάκη, Μαριώ: Με οδηγό πάντα το δημιουργικό μαρξισμό... 281/48
Ραπανάκη, Μαριώ: Η τούρτα του υπουργείου των χορτών 288/36
Φραντζή, Άντεια: Η πλατεία των συναντήσεων 278/32
Χάρης, Γ.Η: «Δείξε τη δύναμή σου, Ντεστέν» 280/40
Ω: Μη μου λες γιατί ξεχνάω... 283/42

ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

— Ηλίας Ηλιού, 1904-1985, 280/3
— Βιογραφικό σημείωμα Ηλία Ηλιού 280/4
— Φύλλα κισσού για τον Γιώργο Ιωάννου 282/39
— Αγιογραφία Κωνσταντίνου Καραμανλή εκ Κιούπκιοϊ (Πρώτης)-Μακεδόνας, δια χειρός Μ. Genevois 283/26
— Νίκος Κρίκης 284/18
— Γιάννης Κάτρης 289/7
Βακαλόπουλος, Χρ: Μικρή υπόκληση στη Σαπφώ Νοταρά 293/43
Καραμάνος, Γ: Ο απαρόμοιαστος Παύλος Παλαιολόγος 278/46
Φαρμάκη, Αθανασία: «Ο αετός της Ελλάδος»; 284/18
Φραντζή, Άντεια: Μνήμη Φώτη Αποστολόπουλου 279/48

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ • ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Γήσης: 279/18, 280/47, 281/23-47, 282/5-31-33, 284/21-22-23, 285/7-8-9-10-11, 286/31, 288/6,

—Και πάλι κιτς 279/57

—Συνέντευξη με την υπουργό Πολιτισμού και Επιστημών κ. Μελίνα Μερκούρη: Αθήνα, Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 1985 293/44 —Επιλογή από το πρόγραμμα εκδηλώσεων 293/47

Δούκα, Μάρω: «Η Μάρω Δούκα δεν αποδέχεται τη βράβευσή» 279/44

Λάζος, Χρ: Αθήνα, Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 1985 293/46

Παπαδημητράκοπουλος, Η.Χ: Το δημοτικό κοιμητήριο εν Θεσσαλονίκη 279/55

Πουρνιώτης, Π: Για ένα πολιτιστικό στέκι στην Κόνιτσα 290/47

Σαραντόγλου, Γ: Kitsch εγκώμιον... και ολίγα τινά μυστικά δάκνοντα για τα «εντός των τειχών» τεκταινόμενα 284/44

Φραντζή, Άντεια: Το «πείραμα» της Τίρυνθας 280/50

Φραντζή, Άντεια: Ίσως έτσι, ίσως κι αλλιώς 293/54

Χ.Η.Γ: Εκδοτικά (και πάλι ο φερετζές) 283/47

Αρχαιολογία

Μόσχος, Λήδα: Τα ελγίνεια και τα γηγενή 293/52

Βιβλιοκριτική

Βόρρινγκ, Αγγελική: Γιάννη Ρίτσου, *Τι παράξενα πράγματα* 280/54

Ισόρροπος, Αν: Μ.Κ. Οικονόμου, *Αι οικονομικά σχέσεις μεταξύ Θεού - Σύμπαντος - ανθρώπων βάσει των Γραφών* 290/40

Καραβίτης, Β: Τόλη Καζαντζή, *Μια μέρα με τον Σκαρίμπα* 285/51

Κελεσιδου, Άννα: Βικτωρία Παπαδάτου, *Πού είναι το ξίφος σου Ληδία*; 286/51

Λαμπίρη - Δημάκη, Ιωάννα: Δ. Δημητράκου, *Παιδεία και κοινωνική αναμόρφωση. Μια Κραμσιανή προσέγγιση* 285/50

Λυγερός, Στ: Λουκά Αελαίου, *Εκδοτική δραστηριότητα και κίνηση των ιδεών στην Ελλάδα* 283/50

Μουζέλης, Ν: Βασίλη Καραποστόλη, *Μορφές της κοινωνικής δράσης* 286/50

Ντουινά, Χριστίνα: Ανδρέας Εμπειρικός «Όταν τα συνήθη λόγια δεν αρκούν» 279/50

Ντουινά, Χριστίνα: Σαπφώ - Οδυσσεύς Ελύτης 280/52

Ντουινά, Χριστίνα: Θ. Χατζηπανταζή, *Η εισβολή του παραγκιόζη στην Αθήνα του 1980* - Γρ. Σηφάκη, *Η παραδοσιακή δραματουργία του παραγκιόζη* - Γ. Κιουρτσάκη, *Προφορική παράδοση και ομαδική δημιουργία - το παράδειγμα του παραγκιόζη* 281/50

Ντουινά, Χριστίνα: Ο σουρεαλισμός του Λουίς Μπονιουέλ («Η τελευταία πνοή») 284/50

Ευδης, Αλ: Γύρω από την ελληνική γλυπτική. Μάνου Σ. Στεφανίδη, *Εισαγωγή στην ελληνική γλυπτική από την αρχαιότητα ως σήμερα* 287/48

Παλυβός, Π: Το μυθιστόρημα του κομπούτερ - Ουμπέρτο Έκο, *Το όνομα του Ρόδου* 293/50

Παπαδημητρίου, Σ: Κρίστοφερ Σμολ, *Μουσική, κοινωνία, εκπαίδευση* 278/52

Τζιόβας, Δ: Μυθοπλασία και σημειωτική. Ουμπέρτο Έκο, *Το όνομα του Ρόδου* 292/52

Φραντζή, Άντεια: Αμνός: στη μνήμη Φώτη Αποστολόπουλου 279/49

Φραντζή, Α: Το ερωτικό τοπίο της Μάτσας Χατζηλαζάρου 282/49

Φιλίππιδης, Δ: Περί κοινωνιολογίας του χώρου - Σ. Νικολαΐδου, *Εισαγωγή στην κοινωνιολογία του χώρου* και Μ. Σκαλτσά, *Κοινωνική ζωή και δημόσιοι χώροι κοινωνικών συνθηκών στην Αθήνα του 19ου αιώνα* 283/46

Φιλίππιδης, Δ: Τι ρόλο παίζουν τα σπουδαστι-

κά συγγράμματα; 1) Π. Τζώνου, *Η οργάνωση της αρχιτεκτονικής μελέτης*, 2) Π. Τζώνου, *Τυπολογία της κατοικίας*, 3) Αθ. Αραβαντινού, *Πολεοδομικός σχεδιασμός*, 4) Χρ. Αθανασόπουλου, *Κατασκευή κτιρίων* 293/51

Εικαστική

Καμπουρίδης, Χ: Σπύρος Βασιλείου (1902-1985) - ο χρονικογράφος του ζωγραφικού περιστατικού 284/54

Λάζος, Χρ: Η εμπειρία του βιωμένου χώρου - μία συζήτηση με τον ζωγράφο Χρόνη Μπότσογλου 282/52

Θέατρο

—Από το γκισέ στη σανίδα 287/47

Βακαλόπουλος, Χρ: Συνέντευξη με τον Βασίλη Παπαβασιλείου 286/44

Μπασαντής, Δ: Κουβεντιάζοντας με τον Μάρτιν Έσλιν 286/46

Φραντζή, Άντεια: Επιτέλους! Η Αθήνα πόλη των «τρελών»... 293/48

Κινηματογράφος

Βακαλόπουλος, Χρ: Συνέντευξη με τον Νίκο Παναγιωτόπουλο για το Βαριετέ 279/52

Βιτσέντζου, Άννυ: Day's στην Αιθιοπία: συνέντευξη του Παντέλη Βούλγαρη 282/21

Δρίτσα, Μαργαρίτα: Σχολιάζοντας την «Αντίστροφη Μέτρηση» 284/19

Σωτηροπούλου, Χρυσάνθη: Κινηματογράφος - Προβλήματα πέρα από την ποιότητα 292/44

Λογοτεχνία

Αράγης, Γ: Σκόρπιες σκέψεις μπροστά στη σωρό του Γιώργου Ιωάννου 282/46

Βακαλόπουλος, Χρ: Γ. Ιωάννου - από το χάος στο χαρτί 282/45

Βουρνάς, Τ: Τα αείζωα ελληνικά εκλογικά ήθη και «Οι χαλασσοχώρηδες» του Παπαδιαμάντη 291/37

Κουμανταρέας, Μ: Σκέφτομαι τον Ιωάννου 282/40

Μέσκος, Μ: Ο ποιητής Γιώργος Ιωάννου 292/41

Μηλιώνης, Χρ: «Symphonía» 278/48

Παπαθεοδώρου, Φ: Η υπογραφή 289/44

Ραπτόπουλος, Β: Εργογραφία Γιώργου Ιωάννου 282/47

Ραπτόπουλος, Β: Τρία συνθήματα για νέους πεζογράφους 286/43

Μουσική

—ΕΔΕΤ ή ΕΦΕΤ; 283/44

Βακαλόπουλος, Χρ: Οι μουσικοί σταθμοί της νύχτας 284/48

Ντουινά, Χριστίνα: Συνέντευξη με τον Κώστα Γιαννουλόπουλο για το PRAXIS '85 288/50

Ν.Χ: Ο τροβαδούρος της Λατινικής Αμερικής 278/43

Φωτογραφία

Πιττακής, Κ: 278/32-33, 280/50-51

Π.Κ: Γκάζι - μια διακριτική ματιά 283/45

Π.Κ: Εργατική Πρωτομαγιά 287/44

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ • ΔΙΕΘΝΗΣ

Γενικά

Καρανάσου, Φλωρέσκα: Ενδοαραβικές διενέξεις 293/40

Λυγερός, Στ: Η «πρωτοβουλία των έξι» κλιμακώνεται 278/14

Λυγερός, Στ: Ο αμοιβαίος σεβασμός των ζωτικών συμφερόντων υπόβαθρο των σχέσεων ΕΣΣΔ - Τουρκίας 281/10

Νεράντζης, Π: Σε κρίση το ΝΑΤΟ του Ειρηνι-

κού 286/40

Αγγλία

Γαχνής, Β: Μια εργατική διεκδίκηση με πολιτικές διαστάσεις — Αγγλοι ανθρακωρύχοι 283/36

Δρουκόπουλος, Β: Εργασιακές σχέσεις στη Βρετανία. Από τη διαχείριση της δυσαρρέσκειας στη δυναμική της αυταρχικότητας 278/24

Αιθιοπία

Βιτσέντζου, Άννυ: Day's στην Αιθιοπία 282/21

Αλβανία

Βιτσέντζου, Άννυ: «Εδώ Τίρανα!» 286/38

Αυστραλία

Νεράντζη, Π: Μια άλλη μορφή της ελλαδικής πραγματικότητας 290/43

Γαλλία

Βιτσέντζου, Άννυ: Το πόκερ της αναλογικής 285/41

Γερμανία (Ομοσπονδιακή)

Ρίχτερ, Χ: Όψεις της σύγχρονης Ελλάδας στα μέσα μαζικής ενημέρωσης της Ομοσπονδιακής Γερμανίας 279/22

Η.Π.Α.

Καπόπουλος, Γ: Πόλεμος των άστρων και επιγείες ανακατατάξεις της αμερικανικής στρατηγικής 292/38

Κίνα

Βιτσέντζου, Άννυ: Κίνα σ' αγαπούσα, μ' ακούς; 281/20

Ουρουγουάη

Βιτσέντζου, Άννυ: Οι Τουπαμάρος ελεύθεροι! - για πόσο; 282/35

Σοβιετική Ένωση

Ψάλτης, Α.Δ: Γκορμπατσώφ - η γοητεία της κρεμλινικής υγείας 283/38

Τουρκία

Φ.Α: Όταν σε παينةύει ο εχθρός σου...293/38

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ειδήσεις - έρευνες

—Κυκλοφόρησε: τα αρχοντορεμπέτικα 280/46 —«Εμπρακτη διαμαρτυρία» και χομείνισμός 284/10

—Πολιτική ή μάρκετινγκ; 289/11

—Το κυρίκι του Σωτήρη: «κάνε οτιδήποτε» 292/9

Αναστασιάδης, Γ: Προεδρική εκλογή και προεδρικός ρόλος 282/20

Αναστασιάδης, Γ: Συνταγματολογικά του παρόντος και μετεκλογικά ενδεχόμενα 291/22

Αποστόλου, Π: Σενάρια πολιτικής φαντασίας 283/15

Αποστόλου, Π: Πώς η σύγκρουση δύο κόσμων βοηθά στην κάλυψη της νεοδημοκρατικής ένδειας 287/20

Αργυρόπουλου, Χρ: Νομιμότητα και πολιτικός ρεαλισμός 285/14

Βενιζέλος, Β: Η πρόταση για αναθεώρηση του Συντάγματος και η πολιτική συγκυρία 283/13

Βηλαέτης, Χρ: Τα περιθώρια του καταναγκασμού - εκλογές στην επαρχία 291/40

Γιαχίνης, Β: Συνέντευξη με τους Μ. Μιάιγ και Λ. Μπάστα - δύο εκδοχές για το ρόλο του συντάγματος 283/16, 284/16

Δώδος, Δ: Εκλογικό νομοσχέδιο. Απλή αναλογική απλοστάτα ενισχυμένη 279/13

Δώδος, Δ: 2 Ιουνίου '85: Ποιοι βουλευτές θα εκλεγούν 288/23

Ειδικός συνεργάτης: Η πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος για μια άλλη πολιτειακή ισορροπία 283/10

Εκλογικός, Αν: Εξωκοινοβουλευτική Αριστερά 290/16

Ευθυμίου, Π: Πώς «φτιάχνεται» ένα θέμα 281/9

Ευθυμίου, Π: ΠΑΣΟΚ και Αριστερά - προβλήματα συγγένειας και διαφορές 290/20

Κοσώνας, Ακ: Όταν η ιστορία δεν δίνει ραντεβού αλλά εμφανίζεται απρόσκλητη 283/23

Κοσώνας, Ακ: Στο κάστρο της Δεξιάς, εκεί που θέλει πολύ θάρρος να είσαι Αριστερός 291/34

Κοσώνας, Ακ: Πλάτσα Μεσογίας - εκλογές 1985, 291/34

Κούλογλου, Στ: Η προσεχής εκλογή Καραμανλή θα θέσει επί τάπητος το «πρόβλημα ΠΑΣΟΚ» 280/34

Κούλογλου, Στ: Το μεγάλο άλμα προς τα μπρος του Α. Παπανδρέου 283/20

Κούλογλου, Στ: Το δράμα Καραμανλή και η «Φάρμα των Ζώων» του ΠΑΣΟΚ 284/12

Κρίκης, Β: Το κίνημα του ναυτικού της Ν.Δ. 293/20

Κυριαζής, Χρ: «Επιτροπές στήριξης της Αλλαγής» 281/9

Κυριαζής, Χρ: Αναντιστοιχίες ή το Αριστερό άλλοθι 283/22

Κυριαζής, Χρ: Τρία προβλήματα σε τρεις προβληματικές κινήσεις 284/16

Κυριαζής, Χρ: Η στάσιμη Αριστερά (1961-1985) 293/28

Κυριαζής, Χρ-Φιλίππου, Γ: Η κλειστή πολιτική της θωρακισμένης δημοκρατίας 282/12

Κωτσάνη, Γ: Ένα παιχνίδι με αριθμούς ή τα παιχνίδια της εξουσίας 293/26

Λογικός, Ε.Κ: Κάλη είναι και γυρίζει 291/13

Μιχαήλ, Δ.Κ: Πρόεδρος και εκλογικός νόμος: συναινετικοί και συναινούντες 278/10

Μιχαήλ, Δ.Κ: Οι δέκα βλαβερές συνέπειες της «ενισχυ-Μένιας» αυτοδυναμίας 279/10

Μιχαήλ, Δ.Κ: 15 Μαρτίου 1985: ιστορικός συμβιβασμός αλλά ελληνικά 282/18

Μιχαήλ, Δ: Αλλαγή χωρίς ρίσκα δεν γίνεται 283/19

Μιχαήλ, Δ: Σκέψεις πάνω στην προεδρική εκλογή 284/14

Μιχαήλ, Δ: Δεινόν προς Κέντρα λακτίζειν 286/12

Μιχαήλ, Δ: Η «ρωμέικη» στρατηγική της «Σόγιερ» 287/18

Μιχαήλ, Δ.Κ: Η αντιδεξιά λαϊκή νίκη του ΠΑΣΟΚ 292/16

Μουρμούρης, Ν: Ένα δάνειο με πολλούς τόκους και μία υποθήκη για το μέλλον 282/12

Παλαιού, Α.Β: Το θέμα όμως είναι, τι γίνεται μετά 291/30

Ράπτης, Μ.Ν: Ο «αυτοδύναμος» σοσιαλισμός 287/30

Ρεπόρτερ: Ηράκλειο - Λάρισα: η μοναξιά της πολιτικής 287/16

Ρεπόρτερ: Πώς το αλουμίνιο γίνεται χρυσάφι, ή ο Κ. Μητσotάκης και η Πεσινέ 289/10

Ρεπόρτερ: Ο χριστιανός μπροστά στην κάλη 293/8

Τρανταλλίδης, Μ: Μετά τον εκλογικό νόμο: συγκλίσεις και αποκλίσεις στην Αριστερά 281/14

Φ.Α: Όταν σε παينةύει ο εχθρός σου 293/38

Φ.Γ: Αριστερά και σοσιαλισμός - «το κείμενο των 116» 286/22

Φλώρος, Γ: Πέραν του αιφνιδιασμού 283/24

Φλώρος, Γ: Η πρόκληση του ΠΑΣΟΚ και η «Πασοκοποίηση» της κομμουνιστικής Αριστεράς 287/28

Φλώρος, Γ: Εκλογές Ιουνίου 1985: το οριστικό τέλος του παραδοσιακού Κέντρου 288/16

Φλώρος, Γ: Οι 300 της νέας Βουλής και τα 10 νέα κόμματα της 289/18

Φλώρος, Γ: Περί υπαρκτης και ανύπαρκτης κρίσης 290/25

Χρυσόγονου, Κ: Η συνταγματική πρόκληση 291/25

Ψυχρονός, Δ.Κ: Η απλοϊκή, λαϊκή νοημοσύνη 292/12

Διεθνείς σχέσεις

— «Βάλαμε» ή «φάγαμε» γκολ; 278/6

— Ο κακός σκηνοθέτης κ. ΝΑΤΟ 280/20

— ΟΗΕ: Η «Αριστερή» Τουρκία και η Δεξιά Ελλάδα 280/21

— «Μικτή» προπαγάνδα ελληνοτουρκικών συμφερόντων 280/36

— Και το «Εθνος» Ελληνοαμερικανικά 281/6

Λυγερός, Στ: Τα πασχάλινά αυγά και ο από βορρά κίνδυνος 286/19

Ρεπόρτερ: Αμυντικού δόγματος συνέχεια 278/9

Τουχατσέφσκι, Π: Τα όρια των ελληνοσοβιετικών σχέσεων 281/10

Κόμματα

— Έρευνα για το 4ο Συνέδριο του ΚΚΕ εσ.

Απαντών: Γ. Μπανιός, Α. Κύρκος, Αντ. Μπριλάκης, Κ. Φιλίνης, Ν. Βούτσος 280/28

— «Εμπρακτη» διαμαρτυρία και χορμίνισμός 284/10

— Η ομοφωνία παρά πόδας 293/11

Δουβής, Π: Κομμουνιστική Αριστερά: κόμματα στήριξης ή διαμαρτυρίας 290/14

Ιντζές, Τ: «Γιατί θα συνεργαστεί εκλογικά με το ΚΚΕ» 287/10

Κ.Α: Η λίστα της Ν.Δ. - υπόγειο κριτήριο και φανερό σφάγος 290/12

Κ.Α: Τάσεις υπό διαμόρφωση και παλιές συνταγές 292/20

Καμπίτης, Κ: Ο «μητσοτακισμός» τελευταίο στάδιο του κοινοβουλευτισμού 288/20

Κατηφόρης, Γ: Η πταίσουσα ΕΔΑ 290/18

Κοσώνας, Άκ: Ν.Δ. - Οι πολιτικοί ελιγμοί τέλος. Εμπρός για τη διάσπαση 278/12

Κοσώνας, Άκ: Ν.Δ. - Αριστερο-χουντικό δίδυμο και ένας ηγέτης 279/24

Κοσώνας, Άκ: Συνέντευξη με τον Κωστή Στεφανόπουλο 280/24

Κοσώνας, Άκ: Πόσο έχει αποσυρθεί ο Κ. Καραμανλής και ποιος ρυθμίζει την πορεία της «Ν.Δ.» 285/24

Κοσώνας, Άκ: Η λίστα της Ν.Δ. 286/13

Κοσώνας, Άκ: Πώς και ποιος φτιάχνει τη λίστα στη ΝΔ 288/14

Κοσώνας, Άκ: Από τον Καραμανλή στον Μητσotάκη - ένα επικίνδυνο άλμα 290/12

Κοσώνας, Άκ: Ν.Δ. - 40, 85%, ή μετάθεση της διάσπασης για αργότερα 292/20

Κοσώνας, Άκ: Ν.Δ. - μετεκλογικές αναζητήσεις χωρίς τον Καραμανλή και με τον Μητσotάκη. Συνεντεύξεις με τους: Στ. Μπλέτσα, Αν. Παπαληγούρα, Στρατή Στρατήγη, Κ. Γιατράκο 293/17

Κούλογλου, Στ: Οι αντιθέσεις στο ΚΚΕ μετά την απομάκρυνση Καραμανλή 285/20

Κούλογλου, Στ: Συμπεράσματα από τη συνέντευξη Φλωράκη. Συναισθηματισμός, το ανώτερο στάδιο του κομμουνισμού 286/11

Κούλογλου, Στ: προβληματισμοί και ανησυχίες στο εσωτερικό του ΚΚΕ 292/18

Κούλογλου, Στ: ΚΚΕ - τα όπλα παρά πόδας 293/10

Λαζαρίδης, Χρ: ΠΑΣΟΚ '85 - Οι «βάρβαροι» βρεθηκαν, χάθηκαν οι «Θερμοπύλες» 288/46

Λυγερός, Στ: Η εξωτερική πολιτική του αρχηγού της «Νέας Δημοκρατίας». Μία καταγγελία και ένα ερώτημα για το παρελθόν. Μία ομολογία για το μέλλον 285/16

Μιχαήλ, Δ.Κ: Η στρατηγική φθοράς από τη Νέα Δημοκρατία 281/12

Μιχαήλ, Δ: Προβλήματα προεκλογικής στρατηγικής του ΠΑΣΟΚ: τέσσερις απόψεις για τις εκλογές 289/18

Μιχαήλ, Δ.Κ: Παραπλάνηση από χώριου εις χωρίον 288/18

Μιχαήλ, Δ.Κ: Η φόλα «του σκύλου των Ες-Ες» και της Πάτρας 289/24

Νίκου, Γ.Γ: Το αγροτικό κυβερνητικό πρόγραμμα της Ν.Δ. 600.000 ακτήμονες 287/22

Ραβάνης, Κ: Ανένταχτοι και ΚΚΕ εσ: το τελευταίο τανγκό; 287/34

Φλώρος, Γ: Ο τριμέτωπος αγώνας της «τέταρτης πολιτικής δύναμης»... 285/22

Φλώρος, Γ: ΚΚΕ εσ. Εκπροσώπηση στη Βουλή με παλιά και νέα προβλήματα 292/22

Φλώρος, Γ: Συνέντευξη με τον Λεωνίδα Κύρκο 293/12

Ψάλτης, Αρ: ΚΚΕ εσ. Η αντιμετώπιση των πολιτικών προβλημάτων και η ηγετική αναδιάρθρωση 279/26

Ψάλτης, Δ: ΚΚΕ εσ. Η ζωή θα δείξει 280/27

ΤΥΠΟΣ • ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

— Διάλογος καλών δημοσιογράφων 278/16

— Τα πράγματα με το όνομά τους 278/16

— Βραβείο Παύλος Παλαιολόγος σε μια γυναίκα δημοσιογράφο 279/43

— ΕΣΗΕΑ-Κωστόπουλος: Αγαθοεργίες και άλλα 280/36

— Αυτί: το καρναβάλι του Τύπου 281/33-37

— Οι Κουρήδες ως παράγων Εθνικο-λαϊκής ενότητας 286/30

— Κουρήδες εναντίον Χατζιδάκι 286/30

— Οι Κουρήδες ως... «αποστατοφάγοι» 286/31

— Νέοι καιροί, νέα ονόματα: ΕΝΑ το ΚΕΡΔΟΣ 286/32

— Εφημερίδα ΚΕΡΔΟΣ: του Λιακουδάκου και των άλλων... Δημοκρατικών δυνάμεων 288/32

— Είδες γραμμή, η «ΓΡΑΜΜΗ Α.Ε.»; (επιστολή Γ. Κοσκωτά) 286/33

— Κανάλι 15: Πλουραλιστικές σκευομήτρες; 291/44

— Ο «Αυριανισμός», η κυβερνητική πολιτική και το αναμενόμενο νομοσχέδιο 292/25

Ειδικού συνεργάτη: Γενική Γραμματεία Τύπου. Έξω δεν πάμε καθόλου καλά 279/18

Ειδικού συνεργάτη: Γενική Γραμματεία Τύπου. Η συνέχεια στο επόμενο 280/36

Σπίτι γυναικών: Τύπος, ρόλοι και αμβλώσεις 280/55

Ευθυμίου, Π: Πώς «φτιάχνεται» ένα θέμα 281/19

Κοσώνας, Ακ - Κούλογλου, Στ: Αρκετά με τους κουφούς, ας μιλήσουν και οι μουγγοί... 291/45

Κούλογλου, Στ: Τρεις ερωτήσεις για τον κ. Φιλιππόπουλο 278/17

Κούλογλου, Στ: ΕΝΑ. Εκπαρθύρωσαν κανένα; 281/16

Κούλογλου, Στ: Αυτήν την «TV που κουράζει» ποιος θα την αλλάξει; 286/28

Κούλογλου, Στ: Πώς η TV αλλάζει πολιτικό σκηνικό - το μοιραίο λάθος του Κ. Μητσotάκη 290/10

Παπαμιχαήλ, Γ: Τι μέλλον έχει η «Αυριανή»; 293/23

Πέτρου, Ευθ: Η κίνηση του βυθού. Μητσotακισμός και Αυριανισμός στο προσκήνιο 289/9

Ρεπόρτερ: Για να είσαι «ιν», διάβαζε «Αυριανήν» 285/33

Ρεπόρτερ: Ο «Ελεύθερος Τύπος» του ΠΑΣΟΚ ή η «Αυριανή» της ΝΔ; 292/25

Ρίχτερ, Χ: Όψεις της σύγχρονης Ελλάδας στα μέσα μαζικής ενημέρωσης της Ομοσπονδιακής Γερμανίας 279/22

Χάρης, Γ.Η: Ξεφυλλίζοντας το «Τέταρτο» 289/50

Χ.Γ.Η: Μετά το Τρίτο, ένα Τέταρτο 285/36

A

Αδάμ, Κύρα: 280/38
Αθανασόπουλου, Χρ: 293/51
Αμίν, Σαμίρ: 287/40
Αναστασιάδης, Γ: 282/20, 291/22
Αντμάν, Μ.Ε: 281/38
Αποστολόπουλος, Φ: 297/48-49
Αποστόλου, Π: 283/15, 287/20
Αραβαντινού, Αθ: 293/51
Αράνης, Γ: 282/46
Αργυρόπουλος, Χρ: 285/14
B
Βακαλόπουλος, Χρ: 279/31-52, 280/47, 282/45, 284/48, 286/46, 287/39, 288/32, 293/24-43
Βαν Χεντ, Αμαλία: 286/20
Βασιλείου, Σπ: 284/54
Βατόπουλος, Αλ.: 280/44
Β.Γ: 280/43
Βελισσαρόπουλος, Α: 281/38
Βενιζέλος, Β: 283/13
Βεργόπουλος, Κ: 281/41
Βηλαέτης, Χρ: 291/40
Βικελίδης, Μ: 283/32, 289/35
Βιτσέντζου, Άννυ: 281/20, 282/21-35, 285/41, 286/38
Βούλγαρης, Π: 282/21
Γ
Γαρπόζης, Γ: 279/39, 286/48
Γ.Γ.Ν: 288/38
Γεωργαντόπουλος, Γ.Α: 293/22
Γήσης: 279/18, 280/47, 281/23-47, 285/31-35, 284/21-22-23, 285/7-8-9-10-11, 286/31, 288/6, 293/12-45
Γιαννουλόπουλος, Κ: 288/50
Γιατράκος, Κ: 293/17
Γιαχνης, Β: 282/18, 283/16-36, 284/16, 288/12
Γκότοβος, Θ: 290/48
Δ
Δαμιανίδη, Άννα: 280/42, 284/36
Δημητράκου, Δ: 285/50
Δημητρίου, Μ: 279/34
Διγενής, Αντ: 286/36
Διοσκοριδής, Σπ: 278/51
Δουβής, Π: 290/14
Δούκα, Μ: 279/44
Δρίτσα, Μαργαρίτα: 284/19
Δρουκόπουλος, Β: 278/24
Δώδος, Δ: 279/13, 288/23
Ε
Ειδικός συνεργάτης: 279/18, 280/36, 283/10
Εκλογικός, Αν: 290/16
Έκο, Ο: 292/52, 293/50
Ευθυμίου, Π: 281/9, 290/20
Z
Ζενεβουά: 283/26
Ζουράρις, Κ: 285/42
H
Ηλιού, Ηλ: 280/3-18
I
Ιντζές, Τ: 287/10
Ισόροπος, Αν: 290/40
Ιωάννου, Γ: 278/7-8, 279/5-9, 280/21-23, 281/7-22, 282/7-10, 283/7-9, 284/5-9, 285/12, 286/6-10, 287/7-9, 288/7-9, 289/6-16, 290/28-29, 291/5-9, 292/7-11, 293/7-9
Ιωάννου, Γιώργος: 282/39

K

Κ.Α: 290/12, 292/20
Καβουνίδης, Σπ: 278/28, 279/30, 280/42, 282/38, 283/40, 285/39, 287/36, 289/40, 290/46
Καζαντζής, Τ: 285/51
Καμπίτης, Κ: 288/20
Καμπουριδής, Χ: 284/54
Καπόπουλος, Γ: 292/38
Καραβίτης, Β: 285/51
Καραμανλής, Κ: 283/26
Καραμάνος, Γ: 278/46
Καρανάσου, Φλωρέσκα: 293/40
Καρβελά, Β: 283/28
Κατηφόρης, Γ: 280/5, 286/16, 290/18, 292/34
Κάτρης, Γ: 289/7
Καφαντάρης, Στ: 288/44
Κελεσιδου, Άννα: 286/51
Κερυνειάτης, Π: 282/32
Κιουρτσάκης, Γ: 281/50
Κλουτσινιώτη, Ράνια: 291/50
Κοκόλης, Ξ.Α: 258/40
Κόνδος, Μ: 290/46
Κοσώνας, Άκ: 278/12-29, 279/24, 280/29, 283/23, 285/24, 286/13-14, 290/12, 291/34-45, 292/20, 293/17
Κούλογλου, Στ: 278/17-29, 280/34-48, 281/16-18, 283/20, 284/12, 285/20, 286/11-16-28, 290/10, 292/18, 293/10
Κουμανούδης, Στ.Ν: 279/46
Κουμανταρέας, Μ: 282/40
Κρίκης, Β: 293/20
Κρίκης, Ν: 284/18
Κριμπάς, Γ.Η: 279/16
Κυριαζής, Χρ: 281/9, 282/12, 283/22, 284/16, 293/28
Κύρκος, Α: 280/28, 293/12
Κωτσάνη, Γ: 293/26
Λ
Λαζαρίδης, Χρ: 288/46
Λάζος, Χρ: 282/52, 289/26, 292/28, 293/46
Λαλόσης: 290/34
Λαμπίρη - Δημάκη, Ιωάννα: 285/50
Λειτουργού, Κ: 283/31
Λευτέρης: 291/8-9-11
Λίβος, Ν: 278/27
Λογικός, Ε.Κ.: 291/13
Λόγο: 290/35
Λυγερός, Στ: 278/14, 280/38, 281/10, 283/50, 285/16, 286/19, 288/11, 293/38
M
Μ.Α - Μ.Π: 282/30
Μανδάρκα - Γέραλη, Μ: 288/40
Μάργαρης, Ν: 278/26, 280/41, 284/36, 286/34, 287/38, 288/38, 289/23, 291/47, 293/24
Μαρτινίδης, Π: 289/47
Μ.Ε.: 293/43
Μερκούρη Μελίνα: 293/44
Μέσκος, Μ: 292/41
Μηλιώνης, Χρ: 278/48
Μιάιμ, Μ: 283/16, 284/16
Μιτζήρας, Κ: 282/38
Μιχαήλ, Δ.Κ: 278/10, 279/10, 281/12, 282/18, 283/19, 284/14,

285/18, 286/12, 287/18, 288/18, 289/24, 292/16
Μουζέλης, Ν: 286/50
Μουρμούρης, Ν: 282/12
Μπακούρου, Αίμη: 287/26
Μπανιάς, Γ: 280/38
Μπασαντής, Δ: 286/35, 292/34
Μπάστα, Α: 283/16, 284/16
Μπέκας, Μ: 279/40
Μπερέττας, Αντ: 282/8, 291/43
Μπλέτσας, Στ: 293/17
Μποστ: 282/11
Μπουνιουέλ, Α: 284/50
Μπριλλάκης, Αντ: 280/28
Μυλωνάκη, Δανάη: 291/52
N
Νεράντζης, Π: 286/40, 290/43
Νησιώτης, Χρ: 283/40, 285/38, 287/36
Νικολαΐδου, Σ: 283/46
Νίκου, Γ.Γ: 287/22
Νοταρά, Σαπφώ: 293/43
Νούτσος, Π: 281/46
Ντουινά Χριστίνα: 279/50, 280/52, 281/50, 284/50, 288/50
Ν.Χ: 278/43
Ξ
Ξυδής, Αλ: 287/48
Π
Παλαιολόγος, Π: 278/46, 279/43
Παλαιού, Α.Β: 291/30
Παλαϊόφρων, Μ: 284/19, 289/40
Παλυβός, Π: 293/50
Παναγιωτόπουλος, Ν: 279/52
Πανεπιζήμιος, Δ: 279/32
Παπαγιαννάκης, Μ: 286/24
Παπαδότου, Βικτωρία: 286/51
Παπαδημητράκοπουλος, Ηλ. Χ: 278/55, 279/55
Παπαδημητρίου, Σ: 278/52
Παπαθεοδώρου, Φ: 289/44
Παπαληγούρας, Αν: 293/7
Παπαμιχαήλ, Γ: 278/34, 283/28, 285/44, 289/38, 293/23
Παπανδρέου, Μ: 282/25
Πέτρου, Ευθ: 289/9
Πετρουλάκης, Α: 278/44, 279/45, 281/49
Πιττακής, Κ: 278/32-33, 280/50-51
Π.Κ: 283/45, 287/44
Πολητικός, Πυρ: 289/41
Πουρνιώτης, Π: 290/47
P
Ραβάνης, Κ: 287/34
Ραπανάκη, Μαρλώ: 281/48, 288/36
Ράπτης, Μ.Ν: 287/30
Ραπτόπουλος, Β: 282/47, 286/43
Ραυτόπουλος, Δ: 287/32
Ρεπόρτερ: 278/9, 279/28, 285/30, 287/16-24, 289/10, 292/25, 293/8
Ρίτσος, Γ: 280/54
Ρίχτερ, Χ: 279/22
Σ
Σαραντόγλου, Γ: 284/44
Σεργάκης, Γ: 280/34, 283/11-12-24-25-40-45, 284/4, 285/9-23-26-42-43-45, 286/39-42-43, 287/30-31-37-40-41-42-43, 288/23-26-27-28-29-30-31-33-36-38-39, 289/23-45, 290/12-14-18-25-27-38, 291/30-32-36-45-46-52,

292/12-13-14-22-39, 293/4-22-26-40-54
Σηφάκης, Γρ: 281/50

Σιδέρης, Ν: 290/33
Σκαλτσά, Μ: 283/46
Σμωλ, Κρ: 278/52
Στεφανίδης, Μ.Σ: 287/48
Στεφανόπουλος, Κ: 280/24
Στρατήγης, Στρ: 293/17
Σωτηροπούλου, Χρυσάνθη: 292/44
T
Τζαβάρα, Ελένη: 292/47
Τζιόβας, Δ: 292/52
Τζώνος, Π: 293/51
Τίτινα: 284/26-27-32-33-35, 285/38, 289/47
Τουχατσέφσκι, Π: 281/10
Τρανταλλίδης, Μ: 281/14
Τραυλός - Τζανετάτος, Δ: 285/26
Τσουκαλάς, Κ: 282/36

Φ
Φ.Α: 293/38
Φαρμάκη, Αθανασία: 283/26, 284/18
Φ.Γ: 286/22
Φιλίνης, Κ: 280/28
Φιλίππιδης, Δ: 283/46, 293/51
Φιλίππου, Γ: 282/12
Φλάισερ, Χ: 278/37
Φλώρος, Γ: 283/24, 285/22, 287/28, 288/16, 289/18, 290/25, 292/22, 293/12
Φουργιώτης, Θ: 292/36
Φραντζή, Άντεια: 278/32, 279/48-49, 280/50, 282/49, 293/48-54

X
Χαιρετάκης, Μ: 292/29
Χαντζόπουλος, Δ: 278/10-12-14-18-26-27-28-34-42-48, 279/13-16-32, 280/19-27-36-41-42-43, 281/5-9-12-14-18, 41, 282/9-12-18-26-27-28-38, 283/5-14-21-28-29-36-37-47, 284/6-12-15-28-30-31-36, 285/16-18-19-20-24-28-47, 286/5-11-12-15-19-25-36-40-48-49, 287/12-13-16-18-20-22-28-29-32-34-35-38, 288/5-10-11-12-14-16-18-20-21-34-41-46-49, 289/5-10-13-15-24-28-29-32-34-40-41-43, 290/5-7-10-16-39, 291/4-7-13-21-22-40-41-43-44-48-49, 292/5-15-18-25-34-35-47, 293/20-23-24-28
Χαρδαλόπουλος, Δ: 284/42, 289/8, 289/36
Χάρης, Γ.Η: 280/40, 289/50
Χατζηλαζάρου, Μάτση: 282/49
Χατζηπαναζής, Θ: 281/50
Χ.Η.Γ: 283/47, 285/36
Χότζα, Ενβέρ: 286/30
Χρυσόγονου, Κ: 291/25

Ψ
Ψάλτης, Α.Δ: 279/26, 280/27, 283/38
Ψυχογιός, Δ: 291/48, 292/12

Ω
Ω: 283/42

Οι τόμοι του ANTI πολύτιμο απόκτημα
Κυκλοφόρησε ο 22ος τόμος του ANTI
Α' εξάμηνο 1985
τεύχη 278 έως και 293
Μπορείτε να ζητήσετε στα γραφεία μας από
τον 6ο τόμο ως τον 22ο τόμο

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Περιοδική έκδοση οικονομικού και κοινωνικού προβληματισμού
σε θέματα του αγροτικού χώρου

Συντακτική Επιτροπή

Π. ΓΡΕΒΕΝΙΤΗΣ
Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
Γ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ
Ε. ΚΟΥΣΟΥΛΑΚΟΥ
Ε. ΣΓΟΥΡΑΚΗ

Η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος συνεχίζοντας τη συμβολή της στην επιστημονική έρευνα, εκδίδει νέο επιστημονικό περιοδικό, αφιερωμένο στη μελέτη θεμάτων του αγροτικού χώρου από τη σκοπιά των κοινωνικών επιστημών. Στο περιοδικό, που διευθύνεται από πενταμελή Συντακτική Επιτροπή Επιστημόνων της Διεύθυνσης Μελετών και Προγραμματισμού της ΑΤΕ, δημοσιεύονται πρωτότυπες (αδημοσίευτες) επιστημονικές εργασίες Ελλήνων και ξένων συγγραφέων με τη μορφή άρθρων, σημειωμάτων κλπ., καθώς και βιβλιοκριτικές και βιβλιοπαρουσιάσεις. Η συχνότητα έκδοσης του περιοδικού είναι τριμηνιαία. Κάθε χρόνο κυκλοφορούν τρία τεύχη σε ελληνική γλώσσα, καθώς και ένα ξενόγλωσσο τεύχος με επιλεγμένα άρθρα σε μετάφραση, καθώς και περιλήψεις όλων των άρθρων της χρονιάς.

Σύμβουλοι Σύνταξης

Δ. ΔΑΜΙΑΝΟΣ
Σ. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ
Η. ΘΕΡΜΟΣ
Ο. ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ
Β. ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
Κ. ΛΑΜΠΟΣ
Θ. ΛΙΑΝΟΣ
Ν. ΜΑΡΤΙΝΟΣ
Γ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ
Ν. ΜΠΑΛΤΑΣ
Ι. ΜΠΑΜΠΑΝΑΣΗΣ
Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
Σ. ΠΑΠΑΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ
Π. ΡΕΠΠΑΣ
Μ. ΣΑΚΕΛΛΗΣ
Γ. ΣΑΜΑΡΑΣ
Α. ΣΑΡΡΗΣ
Γ. ΣΟΥΛΑΣ
Π. ΣΠΑΘΗΣ
Γ. ΧΡΗΣΤΟΥ
Δ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Περιεχόμενα πρώτου τεύχους

Margulies R., Yildizoglu E.	Μετασχηματισμοί της Τουρκικής Γεωργίας
Κάτος Α.	Παραγωγικότητα και Αποθέματα Ιχθυομάζας στην Ελληνική Αλιεία
Σαπουνάς Γ.	Καταναλωτικά Πρότυπα και Συγκριτική Φτώχεια στην Ελληνική Ύπαιθρο και την Πρωτεύουσα
Λιοδάκης Γ.	Οι Επιπτώσεις από την Ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ
Μαρτίνοβ Ν.	Χρήση των Πόρων και Δομή της Ζήτησης για Αγροτικά Προϊόντα

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΔΙΑΘΕΣΗ: ΣΤΑ ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ
ΚΑΙ ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΑΤΕ
ΤΗΛ. 322 3586
ΕΔΟΥΑΡΔΟΥ ΛΩ 19, ΑΘΗΝΑ 10564.

ΔΕΛΤΙΟ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΗ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ _____
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ _____
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ _____
ΠΟΛΗ _____
ΤΑΧΥΔΡΟΜ. ΤΟΜΕΑΣ _____

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ:

ιδιώτες _____ 1000 Δρχ.
υπουργεία, ΝΠΠΔΔ, τράπεζες _____ 3000 Δρχ.
φοιτητές, σπουδαστές _____ 500 Δρχ.

«ΚΑΤΙ ΤΟ ΩΡΑΙΟΝ»!

Επιτέλους, ένα βιβλίο για την ελληνική κακογουστιά (κιτς), ένα βιβλίο «περιήγηση» στον κόσμο του φτηνού γούστου όπως διαμορφώνεται μέσα στην καθημερινή ζωή, την ελληνική ζωή, τη δική μας ζωή. Με κείμενα και φωτογραφίες που παρουσιάζουν ανάγλυφα το «κιτς», ένα φαινόμενο «γραφικό» αλλά και επικίνδυνο. **Ωραίο βιβλίο!**

«Κάτι τὸ ωραϊόν»

Μέσα στις σελίδες του θα δείτε να παρελαύνουν... η Πατρίς, η Θρησκεία, η Οικογένεια, η Κοινωνία, η Επικοινωνία, η Πολιτική, η Τέχνη. Το κιτς υπάρχει γύρω μας, σ' όλη την Ελλάδα: από το Διδυμότειχο μέχρι τα Φιλιτρά και από τα Γιάννενα μέχρι τη Λάρισα και —φυσικά— την Αθήνα.

Ειδικά άρθρα και πάνω από 1.000 φωτογραφικά θέματα, αποκαλύπτουν, διακωμωδούν και καταγγέλλουν το κιτς δημιουργώντας ένα μοναδικό λεύκωμα επίκαιρο, ενδιαφέρον, απολαυστικό. **Ωραίο βιβλίο!**

«Κάτι το ωραϊόν»

Η παρέλαση του κιτς συνεχίζεται. Ανακαλύψτε το κιτς σε κόνιζες, γκομπλέν, μπιμπελό, χαλκοτεχνήματα, χόμπι, τουριστικά σουβενίρ, εικονίτσες, προσκλητήρια, τάφους, πλαστικά λουλούδια, εκκλησίες, είδη για γάμους και βαφτίσια, φωτιστικά, τηλέφωνα, εξώφυλλα βιβλίων, αθλητικό και πολιτικό τύπο, παιδικά είδη, καρτ ποστάλ, ντίσκο, φαγάδικα, ταβέρνες, πιτσερίες, μόδα, αυτοκίνητα, μαγαζιά, σπίτια, έπιπλα... Αλλά κιτς υπάρχει και στο πορνό, στο αθλητικό ή πολιτικό πανηγύρι, στο τραγούδι, το σινεμά, το θέατρο, την τηλεόραση, τη διαφήμιση... Το κιτς υπάρχει παντού και παραμονεύει... **Ωραίο βιβλίο!**

«Κάτι το ωραϊόν

Για το κιτς σε όλες του τις μορφές γράφουν οι: Χρ. Βακαλόπουλος, Χρ. Γιανναράς, Περ. Γιαννόπουλος, Μ. Γιουρσενάρ, Γ. Καλιόρης, Χ. Καμπουρίδης, Λ. Κηλαηδόνης, Α. Κολτσιδοπούλου, Δ. Κούτσικου, Α. Κυριακίδου - Νέστορος, Π. Μαρτινίδης, Μ. Μποστάντζογλου, Δ. Πικιώνης, Δ. Ραυτόπουλος, Δ. Σκάλος και Ν. Χατζηκυριάκος - Γκίκας. Προλογίζει η υπουργός Πολιτισμού και Επιστημών Μελίνα Μερκούρη. **Ωραίο βιβλίο!**

Τι είναι «ΚΙΤΣ»

Η λέξη kitsch έχει γερμανική προέλευση προέρχεται από την ιδιωματική φράση kitschen που σημαίνει «πασαλείβω». Το επίθετο kitsch στην τέχνη χρησιμοποιήθηκε για το χαρακτηρισμό του ευτελούς, του φτηνού, του κακόγουστου.

ΕΚΔΟΣΗ:
«ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΑΝΤΙ»

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΠΟΛΥΜΕΤΕ

Δεινοκράτους 131, Αθήνα 115 21
Τηλ. 72.29.237

«Κάτι το ωραϊόν»

Με φωτογραφικό υλικό που βασίζεται σε ρεπορτάζ των Χρ. Βλάχου, Τ. Βρεττού και Λ. Μιαούλη και εμπλουτίστηκε από αρχαικό υλικό πολλών επαγγελματιών και ερασιτεχνών φωτογράφων. **Ωραίο βιβλίο!**

«Κάτι το ωραϊόν»

Ένα βιβλίο ντοκουμέντο!

Μια έκδοση των «Φίλων του περιοδικού ΑΝΤΙ»

- 360 σελίδες • 1059 έγχρωμες και μαυράσπρες φωτογραφίες
- Σε σχήμα 21 x 28 πανόδετο

ΚΑΤΙ ΤΟ «ΩΡΑΙΟΝ»

ΜΙΑ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΚΟΓΟΥΣΤΙΑ.

Ωραίο βιβλίο!

